

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Hittudományi Doktori Iskola
Kánonjogi Program

A kötelékvédő szerepe az egyházi házassági eljárási ügyekben

Doktori (PhD) dolgozat

Készítette: Kovács Beatrix

Témavezető: Dr. Hársfai Katalin

Budapest, 2013

ELŐSZÓ

Világi krisztushívőként hittudományi tanulmányaim után jelentkeztem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetébe. Első kánonjogi munkámat azzal a gondolattal kezdtem, hogy engem elsősorban az egyházi eljárásjog, ezen belül is a személyi előfeltételek érdekelnek.

Eddigi tanulmányaim során az eljárásjog személyi előfeltételeivel¹ foglalkoztam. A bírósági eljárás személyi feltételein a bírókat és segédeiket, a bíróság személyzetét, továbbá a megfelelő joggal rendelkező feleket és segédeiket szokás érteni. Írtam már dolgozatot a képviselőkről és az ügyvédekről², valamint a bírákról³. Mostani munkámban pedig a házassági perben talán az egyik legfontosabb résztvevővel, a kötelékvédővel szeretnék foglalkozni. Doktori értekezésem témájának megválasztásakor az a szempont vezérelt, hogy az egyházi házassági eljárásjog olyan szereplőjéről írjak, aki nagyon meghatározó, de magyar nyelvterületen még nem készült róla összefoglaló munka.⁴

Hálát adok az Istennek, hogy meghívott az egyházjogi tudományok művelésére és hogy lehetőségem volt betekintést nyerni a kánonjog szabályrendszerébe. Egyházjogi tanulmányaim keltették fel az érdeklődésemet a civiljog iránt, ezért is jelentkeztem a licenciátusi fokozat megszerzése után a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Karára. Ez egy folyamat: teológiai tanulmányaim keltették fel érdeklődésemet a kánonjog iránt, azok pedig a „civil jog” iránt.

Köszönetet mondok tanáraimnak, elsősorban Kuminetz Géza atyának, aki a teológiai diplomaosztón hívta fel a figyelmemet arra, hogy lehetőség van egyházjogi tanulmányokra a Kánonjogi Posztgraduális Intézetben. Külön szeretném megköszönni Hársfai Katalin tanárnőnek a segítségét, aki mindhárom (baccalaureátusi, licentiátusi, doktori) dolgozatomnak a konzulense volt, és akinek hatására kezdtem el érdeklődni az egyházi eljárásjog iránt. Szeretnék köszönetet mondani Szilágyi Csaba tanár úrnak, aki megismertetett a latin nyelv szépségeivel, Szabó Péter tanár úrnak, aki egyházi

¹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 75: „Személyi előfeltételek: a bírósági eljárás azon feltételeit jelentik, amelyek az eljárásban résztvevő személyekkel kapcsolatosak.”

² Ld. KOVÁCS B., *A képviselő és az ügyvéd a kánonjogi eljárásban (Baccalaureátusi dolgozat)*, Budapest 2008.

³ Ld. KOVÁCS B., *A bíró a kánonjogi eljárásban (Licenciátusi dolgozat)*, Budapest 2009.

⁴ A képviselőkről és ügyvédekről Hársfai Katalin (HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008.), a bíróról Birher Nándor (BIRHER N., *Mikor ítélkezhet az egyházi bíró a kánoni jogszabályok ellenében?*, Budapest 2006.) írt összefoglaló munkát.

alkotmányjogot tanított és Szuromi Szabolcs Anzelm atyának, aki szívügyének tekinti a kánonjogoktatást Magyarországon. Köszönetet mondok minden tanáromnak, akik megismertettek az egyházjogtudomány szépségeivel és nehézségeivel, a fentiekén kívül még Philip Gudenus atyának, Lefkánits György tanár úrnak és Schanda Balázs dékán úrnak. Szívesen emlékszem Janusz Kowal olasz nyelvű előadásaira is.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	2
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	6
BEVEZETÉS	7
1. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	11
1.1 A kötelékvédői hivatal kialakulása	11
1.2 A kötelékvédő a '17-es CIC-ben és az ezt követő dokumentumokban egészen a '83-as CIC-ig.....	13
1.3 A kötelékvédő a '83-as CIC-ben.....	20
1.4 A kötelékvédőket érintő új szabályok a DC-ben	24
1.5 Összefoglalás és következtetések	27
2. A KÖTELEKVÉDŐI HIVATAL A BÍRÓSÁGOKON.....	29
2.1 A kötelékvédő személyi előfeltételei	29
2.2 A kötelékvédő kinevezése.....	36
2.3 A kötelékvédői hivatallal összeférhetetlen hivatalok.....	43
2.4 A kötelékvédői hivatal megszűnése	48
2.5 A kötelékvédő részvételének hiánya.....	52
2.6 Összefoglalás és következtetések	53
3. KÖTELEKVÉDŐK A MAI KÁNONJOGBAN.....	56
3.1 A bíróságok kinevezett kötelékvédői.....	56
3.2 A Szentszék kötelékvédői	57
3.2.1 A Római Rota kötelékvédői.....	57
3.2.2 Az Apostoli Signatura kötelékvédői	60
3.3 Összefoglalás és következtetések	62
4. A KÖTELEKVÉDŐI HIVATAL SAJÁTOSÁGAI	64
4.1 A házassági kötelék, amit a kötelékvédő véd	64
4.2 Korunk a házasság felbontásának kultúrája.....	75
4.3 A kötelékvédőnek a perben lévő szerepe	87
4.4 A kötelékvédői tevékenységért való jogi és erkölcsi felelősség.....	97
4.5 A kötelékvédői tevékenység célja.....	99
4.6 A kötelékvédői és az ügyészi hivatal összehasonlítása.....	103
4.7 Összefoglalás és következtetések	106
5. A KÖTELEKVÉDŐ FELADATAI A HÁZASSÁGI SEMMISSÉGI PERBEN ..	109

5.1	Az egyházi eljárások	109
5.2	A kötelékvédő a házassági eljárásokban	111
5.3	A kötelékvédő a házassági semmiségi perekben	122
5.3.1	A kötelékvédő részvétele a bizonyítási eljárásban.....	128
5.3.1.1	A kötelékvédő szerepe a keresetlevél elfogadásában/visszautasításában	128
5.3.1.2	A kötelékvédő szerepe az idézéskor	133
5.3.1.3	A kötelékvédő részvétele a perfelvételkor.....	138
5.3.1.4	A kötelékvédő részvétele a bizonyítási szakaszban.....	141
5.3.1.4.1	A kötelékvédő szerepe a kérdőpontok összeállításában.....	147
5.3.2	A kötelékvédő észrevételei a vitában.....	153
5.3.3	A kötelékvédő feladatai a perorvoslati eljárásban	158
5.4	Összefoglalás és következtetések	170
6.	A KÖTELÉKVÉDŐ SZEREPE A KÜLÖNBÖZŐ ELJÁRÁSOKBAN.....	174
6.1	A kötelékvédő szerepe a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárásban	174
6.2	A kötelékvédő részvétele a házassági felbontási ügyekben.....	178
6.2.1	A nem szentségi házassági felbontási ügyekben.....	179
6.2.2	A megkötött de el nem hált házassági felbontási ügyekben	182
6.3	Az egyházi rend kiszolgáltatásának érvénytelenségéről folyó ügyekben (Kitekintés)	188
6.4	Összefoglalás és következtetések	190
	ÖSSZEGZÉS	192
	SUMMARY	204
	BIBLIOGRÁFIA	211
	IRATMINTÁK.....	224

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i> , Romae 1909 kk.
CCEO	<i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium</i> (1990)
CD	<i>Christus Dominus</i> II. Vatikáni zsinati határozat
CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> (1983)
1917-es CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> (1917)
CCEO	JÁNOS PÁL, II., <i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium</i> , 18 Octobris 1990, in AAS 82 (1990) 1061-1363.
DC	„Dignitas connubii”, Istruzione, 25.01.2005.
<i>Il diritto</i>	AAVV., <i>Il diritto nel mistero della Chiesa</i> , I-IV (Quaderni di „Apollinaris” 1-4) Roma 1979-1981.
k., kán.	kánon
kk.	kánonok
KEK	<i>A Katolikus Egyház Katekizmusa</i> , Budapest 2006.
ld.	lásd
LG	<i>Lumen gentium</i> II. Vatikáni zsinati konstitúció
pl.	például
PM	<i>Provida Mater</i> , SC. S. SACR., <i>Instr. Provida Mater Ecclesia</i> , 15 aug. 1936, in AAS 28 (1936) 313-361.
PO	<i>Presbyterorum ordinis</i> II. Vatikáni zsinati határozat
szerk.	szerkesztő, szerkesztette
uo.	ugyanott
vö.	vesd össze

BEVEZETÉS

A kötelékvédői hivatal különösen is fontos napjainkban, amikor az emberek olyan könnyen elfogadják a házasság felbontását és az újrَاهázasodást, mintha ez is az élet természetes rendjéhez tartozna. Sajnos ez a jelenség nagy hatással van a katolikusokra is, mivel ugyanabban a társadalomban élnek, mint nem hívő embertársaik, sőt az egyházi bíróságok is nagyban hozzájárulnak ehhez a tendenciához, ugyanis soha nem látott nagyságú azoknak a házasságoknak a száma, amelyet éppen az egyházi bíróságok semmisítenek meg vagy bontanak fel.

Dolgozatomban a kötelékvédői hivatalt szeretném bemutatni, elsősorban azt, hogy hogyan változott meg a kötelékvédő szerepe a házassági perekben. Munkámban a régi és a hatályos jogszabályokon kívül a pápai beszédekre támaszkodom (elsősorban XII. Piusz és II. János Pál rotai beszédeire), valamint a kánonjogtudósok munkáira, ezentúl a jelenleg nemzetközi szinten használatos – M. J. Arroba Conde, F. J. Ramos, P.V Pinto-eljárásjogi kézikönyvekre és a kötelékvédővel foglalkozó számos tudományos cikkre, elsősorban angol, német, olasz, spanyol nyelven megjelentettekre.

Abban a reményben fogok hozzá a választott témám elemzéséhez, hogy nemcsak átfogó képet kapunk a kötelékvédő munkájáról, hanem a vitatott kérdések megoldásához is közelebb jutunk. Ilyen vitatott kérdés például, hogy a '17-es Kódexben vagy a '83-asban volt-e nagyobb szerepe a kötelékvédőnek és a 2005-ös Dignitas connubii kezdetű Instrukció előírásai ezen mit változtattak.

A hatályos jogszabályok a kötelékvédőkről a '83-as CIC 1432. kánonjától az 1436.kánonáig találhatóak; de a kötelékvédőkkel foglalkoznak az 1447., 1448., 1449., 1451. (*A bíróság fegyelme*), az 1533., 1561., 1603., 1612., 1626., 1628., 1636., 1678., 1687., 1701., 1711. kánonok is. Valamint a *Keleti Kódexben*, a CCEO-ban 1096. kánontól az 1100. kánonig. Bár a keleti katolikusok eljárásjoga szinte megegyezik a római katolikusokéval, hiszen amikor szerkesztették a CCEO-t, akkor a Keleti Kodifikációs Bizottság X. csoportja a munkálatokat az I. Plenárián elfogadott perjogi

irányelvek alapján végezte. Ennek egyik fő szabálya, hogy az összes katolikusra ugyanazok az eljárási szabályok vonatkozzanak.⁵

Szükségesnek tartom a *Dignitas connubi*⁶ lévő szabályok áttekintését is. A DC 53-56., 59-60., 66., 118., 119., 159., 164., 204., 243., 276. és 279. cikkelyei foglalkoznak a kötelékvédővel.

Disszertációm elkészítéséhez három fő célkitűzést jelölök ki:

I. Először ismertetem a kötelékvédői hivatal történetét. (*1. Történeti áttekintés*)

II. Majd bemutatom a kötelékvédői hivatalt (*2. A kötelékvédői hivatal a bíróságokon; 3. Kötelékvédők a mai kánonjogban*)

III. Végül ismertetem a kötelékvédő hivatalának sajátosságait, részvételét és feladatait a házassági eljárásban és a per egyes szakaszaiban (*4. A kötelékvédői hivatal sajátosságai; 5. A kötelékvédő feladatai a házassági semmisségi perben, 6. A kötelékvédő szerepe a különböző eljárásokban*)

I. A három szempont közül az I. pontban jelölt célkitűzésnek, azaz a kötelékvédői hivatal történetének bemutatása elengedhetetlenül fontos, hogy erről a témáról beszélni tudjunk. Ezért írásomban áttekintem a kötelékvédői hivatal megalkotását, a kezdeti javaslatokat is.

II. A második célkitűzést megfogalmazva bemutatom a kötelékvédő személyi előfeltételeit, kinevezését, hivatalának megszűnését, részvételének hiányát valamint a vele összeférhetetlen hivatalokat. A részegyházak bíróságain eljáró kötelékvédők mellett külön kívánok foglalkozni az Apostoli Bíróságokon működőkkel.

III. A harmadik célkitűzést, azaz a kötelékvédői munka részletes ismertetését a házassági perben és annak egyes szakaszaiban, a dolgozat legfontosabb részeként, s így a legrészletesebben tárgyaltként is jelölöm meg. Ebben a részben azzal foglalkozom, hogy milyen szerepe van a kötelékvédőnek a házassági semmisségi per egyes szakaszaiban és a különböző eljárásokban (házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárásban, a nem szentségi felbontási ügyekben, a megkötött de el nem hált házassági felbontási ügyekben és az egyházi rend kiszolgáltatásának érvénytelenségéről folyó ügyekben).

⁵ HOLLÓS J., *Jegyzetek a keleti egyházak Törvénykönyvéhez II*, magánkiadás 2005, 244.

⁶ PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, „*Dignitas connubii*”, Istruzione, 25.01.2005, Città del Vaticano 2005. Magyarul: *Dignitas Connubii* Instrukció, Ford: Csordás Eörs M. OESSH, Budapest 2005.

Ismertetem a kötelékvédő szerepét is. A '83-as CIC szerint a kötelékvédő köteles felhozni mindent, ami „ésszerűen fel lehet hozni” a házasság érvényessége érdekében. De vigyázzunk, ez nem jelenti azt, hogy a kötelékvédőnek minden eszközzel és minden áron a házasság érvényességét kell bizonygatnia, még személyes meggyőződése ellenére is. Ezzel kapcsolatban XII. Piusz pápa 1944. október 2-án a Rota Romana-n mondott beszédében világos magyarázatot adott. Ezért is szeretném részletesen tanulmányozni a rotai beszédeket, mert ebben a pápák a bírósági évad elején értékes iránymutatásokkal szolgálnak a Rota bírúinak és tisztségviselőinek, köztük a kötelékvédőknek is. XII. Piusz kifejtette, hogy a kötelékvédőnek nem kell úgynevezett „mesterséges védelmet” készítenie, ennek ugyanis semmi értelme nincs, csak meghosszabbítaná az eljárást. A kötelékvédőnek joga van kijelenteni, hogy a jegyzőkönyvek szorgalmas, alapos és lelkiismeretes vizsgálata után semmilyen értelmes megjegyzést nem tud felhozni a felperes kereseti kérelme ellenében. A kötelékvédői hivatal jelentőségével nem fér össze az az álláspont, hogy a kötelékvédő megelégszik a „nincs észrevételem” és hasonló megjegyzésekkel. Sajnos a gyakorlatban a kötelékvédő elmulasztja a kötelék védelmének egyes aktusait. Nem vesz részt a felek meghallgatásán, nem tesz fel kérdéseket, nem jelöl meg tanúkat. Úgy jár el, mintha a kötelékvédő tevékenysége csak a védekezés megírásában merülne ki. Az esetek többségében ez már az említett „nincs észrevételem” mondatban jelenik meg. Így a bíróságokon a kötelékvédő a bíró tanácsadójaként jelenik meg, és ezáltal a bírósági szerepek eltolódnak, megszűnik a kötelékvédő autonómiája. A kötelékvédő nem vitatkozik a bíróval, nem támadja meg az ítéleteket, holott a kötelék védelme lenne a feladata. A házassági perek nagy részében a felek egyetértenek egymással és a kötelékvédő véleményével, mindenki a házasság semmisségének a megállapítását kéri. Sokan kedvezőnek tekintenek a semmisséget kimondó ítéletre, mert megoldja a problémákat. Lehetővé teszi az újabb házasság megkötését vagy a második vagy a sokadik rendezését.⁷

A kötelékvédő a '83-as CIC rendelkezései alapján már nem köteles hivatalból fellebbezni a házasság érvénytelenségét első fokon kimondó ítélet ellen. Ez mennyiben jó? Bár az ilyen ítéletet az 1682. kánon 1. §-a szerint hivatalból át kell tenni a fellebbezési bíróságra. Ahhoz, hogy a személyállapoti perekben szükséges két egybehangzó ítéletet elnyerjék a felek, már nincs szükség a kötelékvédő mesterségesen

⁷ HÁRSFAI K., *Ügyvédek és képviselők a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 101.

erőszakolt fellebbezésére. Bár a *Dignitas connubii* a fellebbezéssel kapcsolatban a kötelékvédő pozitív kötelezettségét fogalmazza meg, hogy hivatalból fellebbezzen, de hozzá teszi, hogy csak akkor, ha az ítélet nem eléggé megalapozott. Tehát ez a szabályozás sem mond ellent a '83-as CIC normáinak, miszerint a kötelékvédő nem köteles lelkiismerete ellenére, formális okból a fellebbezésre, csak megfordítja ezt a negatív előírást és pozitív utasítást fogalmaz meg. Mint látni fogjuk a *Dignitas connubii* kezdetű Instrukció tartalmilag ugyanazokat az előírásokat tartalmazza, mint a '83-as Kódex, de a kötelékvédő hivatali kötelezettségét hangsúlyozza.

A kötelékvédő köteles a bíróság egyéb szereplőivel összhangban részt venni az eljárás egységes céljában, az igazság kiderítésében, amint azt XII. Piusz 1944-ben kifejtette. Mindez összhangban kell hogy legyen tevékenységének legfőbb céljával, ami a *salus animarum*, a lelkek üdvössége. Sajnos manapság úgy látszik a házassági perekben, hogy a bíró a kötelékvédő és az ügyvéd harcából hámozza ki az igazságot, aminek a kiderítése a bíró kizárólagos feladata. Sem a kötelékvédő, sem az ügyvéd nem kutatja az igazságot, hanem saját hivatali feladatát látja el, a kötelékvédő védi a kötelék fennállását, az ügyvéd pedig a kliensét. E felfogás helytelen téves voltára világít rá XII. Piusz pápa azzal a hasonlattal, hogy a bírósági eljárás nem azonosítható egy versennyel, ahol minden résztvevőnek megvan a saját célja, az ellenfél legyőzése. A bírósági per célja az igazság kiderítése és ennek megfelelő igazságos ítélet meghozatala.⁸

⁸ HÁRSFAI K., *Ügyvédek és képviselők a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 76.

1. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

1.1 A kötelékvédői hivatal kialakulása

A 13. században Hostiensis (+ 1271) és Durantis (+ 1296) voltak az első ösztönzői annak, hogy egy házassági semmisségi perben a megtámadott házassági köteléket jobban kellene védelmezni. De az ő kezdeményezésük akkoriban ellenállásba ütközött. Csak 1700 után sikerült azt megvalósítani, hogy a házassági semmisségi perekben az illetékes Zsinati Szent Kongregáció⁹ kinevezzen egy olyan hivatalos személyt, akinek az a feladata, hogy a megtámadott házasságot védelmezze. Végül XIV. Benedek pápa - aki a Zsinati Kongregációnak 10 évig volt a titkára és ezért a házassági semmisségi perek eljárási gyakorlatát kellően ismerte – állította fel a kötelékvédő intézményét.¹⁰

XIV. Benedek pápaságának 15. hónapjában olyan házassági jogi reformot hajtott végre, amely egészen a mai napig érvényben van.¹¹ Ugyanis XIV. Benedek pápa a *Dei Miseratione* kezdetű apostoli konstitúciójával 1741. november 3-án felállította a kötelékvédő intézményét. Ebben a dokumentumban az volt meghatározva, hogy minden házassági semmisségi eljárásban részt kell vennie a kötelékvédőnek, akkor is, ha

⁹ Zsinati Szent Kongregáció (latinul: Congregatio pro executione et interpretatione concili Tridentini) – a trentói zsinat (1545-1563) határozatainak végrehajtását felügyelő Zsinati Kongregáció illetékességi köre alapján legfőképpen a világi papság és a hívek fegyelmi ügyeit tárgyalta, belőle alakult ki a Kléruskongregáció. (Congregatio pro Clericie).

¹⁰ WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Ehenichtigkeitprozess – Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 319: „Im 13. Jahrhundert hatten bereits HOSTIENSIS (+ 1271) und DURANTIS (+ 1296) erste Anstöße dafür gegeben, daß in einem Ehenichtigkeitsverfahren das angegriffene Eheband besser geschützt werden müsse. Aber ihre Anregungen fanden damals keinen Niederschlag in der kirchlichen Gerichtspraxis. Erst nach 1700 forderte die für die Durchführung der Ehenichtigkeitsverfahren zuständige Konzilskongregation die „Mitwirkung einer Amtperson zum Schutze des angegriffenen Ehebandes“. Schließlich schuf BENEDIKT XIV., der 10 Jahre Sekretär der Konzilskongregation gewesen war und daher die Praxis der Ehenichtigkeitsverfahren kannte, gemeinrechtlich die Institution des Ehebandverteidigers, die im Laufe der Zeit durch Erlasse der römischen Kurie weiter ausgestaltet wurde.“

¹¹ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 211: „Pope Benedict XIV within fifteen months of becoming pope set out reforms to the marriage laws of the Church which have lasted to this day.“

mindkét házastárs a házasság megsemmisítését kéri. A kötelékvédő arra volt kötelezve, hogy védje a házassági köteléket.¹² XIV. Benedek pápa második fő reformja az volt, hogy két egybehangzó ítéletnek kell lennie ahhoz, hogy megszülessen a jogerős döntés a házassági perekben. Tehát az újonnan felállított kötelékvédőnek az volt a kötelessége, hogy minden a semmisséget kimondó ítélet ellen fellebbezést nyújtson be, sőt még a két egybehangzó ítélet ellen is, ha úgy véli, hogy az igazságtalan.¹³

A *Dei Miseratione* konstitúció szerint a kötelékvédő feladata volt a házasság érvényességének a védelmében fellépni az ügyvédi hanyagság vagy összejátszás ellen, a tanúk megvásárlása ellen, illetve a különösen fontos szerepe volt a kötelékvédőnek a felek távolléte esetén és kiemelt feladata volt a házasság érvénytelenségét kimondó ítélet elleni fellebbezés is. A konstitúció szerint a kötelékvédő a felek részére biztosított mindenféle eszközzel élhetett¹⁴, és hivatalból fellebbezhetett a semmisséget kimondó ítélet ellen.¹⁵ A Zsinati Szent Kongregáció *Irányelveiben* 1838. május 7-én ugyancsak felállította a kötelékvédő intézményét a szentelés érvénytelenségének megállapítása iránti ügyekben. Ebben a dokumentumban megnövekedtek a kötelékvédő által a házasság érvényességének védelmében alkalmazható eszközök.¹⁶

Majdnem száz évvel a *Dei Miseratione* kezdetű apostoli konstitúció után, 1840-ben a Zsinati Szent Kongregáció fejtette ki részletesen, hogy a kötelékvédő hogyan vegyen részt a bírósági tárgyaláson. A kötelékvédőnek mindig személyesen kellett részt vennie

¹² WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Eenichtkeitsprozess-Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 319: „In der Apostolischen Konstitution *Dei Miseratione* vom 3. November 1741 ordnete er an, „daß von allen Ortsordinarien eine geeignete Person bestellt werden müsse, die 'Matrimoniorum Defender' genannt werde. Sie sei an allen Verfahren zu beteiligen, auch wenn beide Ehepartner kontrovers um die Nichtigkeitserklärung streiten, und verpflichtet, alles anzuführen, was sie zur Erhaltung der Ehe notwendig erachte.“

¹³ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 211: „Benedict XIV's second major reform was to require that there be two separate and conforming judgments before the definitive nullity of a marriage could be declared. It was the duty of the new „defender of marriages“ to appeal all first judgments of nullity to a higher court, and even after two conforming judgements, to a third court if he still thought the judgments to be unjust.“;

Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht, Hrsgs. CAMPEN- HAUSEN, A., - RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 498: „Ehebandverteidiger: 1. *Hist. Entwicklung?* Das - > Amt des Ehebandverteidiger in seiner heitigen Getalt wurde von Papst Benedikt XIV. in der - > Bulle *Dei Miseratione* (1741) grundgelegt, in dere r die Einrichtung dieses Amtes in jeder - > Diözese fordert. Der Ehebandverteidiger sollte an allen Eheverfahren zur Verteidigung der -> Ehe teilnehmen. Die -> Nichtigkeit der Ehe sollte durch zwei gelichlautende - > Urteile zweiter -> Gerichte festgestellt werden. So hatte der Ehebandverteidiger die Pflicht, nach allen erstinstanzlichen Urteilen vor einem höheren Gericht zu appellieren u. vor ein drittes zu gehen, falls er das Urteil für unrichtig hielt.“

¹⁴ Ezek az eszközök a mai hatályos jogban: személyes részvétel a perben (CIC 1477. kán.); kérdőpontokat terjeszthetnek be (CIC 1533. kán.); perközzététele a számukra (1589. kán.); fellebbezés (1628. kán.). A '83-as CIC szerint a kötelékvédő peres félként szerepel az 1443. kánon szerint.

¹⁵ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 96-97.

¹⁶ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 96-97.

az eljárásokban.¹⁷ 1883-ban ugyanez a kongregáció tovább bővítette ezeket a sajátosságokat.¹⁸

1.2 A kötelékvédő a '17-es CIC-ben és az ezt követő dokumentumokban egészen a '83-as CIC-ig

Az 1917-es Kódex egyesítette az 1741-es, az 1840-es és az 1883-as törvényt, de a kötelékvédő szerepét megerősítette és továbbrészletezte részvételének módját az eljárásban.¹⁹

A '17-es CIC már a kötelékvédő intézményének kötelező felállításáról beszél és megfogalmazza a kötelékvédő feladatát is az 1568. kánonban.²⁰ A '17-es CIC tulajdonképpen összegyűjti az előző dokumentumok által a kötelékvédőnek biztosított jogi eszközöket. A kötelékvédőnek a '17-es CIC-ben az 1968-1969-es kánonokban²¹

¹⁷ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrgs. CAMPEN- HAUSER, A. – RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 498: „Um 1840 veranlaßte die Konzilskongregation den Ehebandverteidiger, persönlich am Gerichtsverfahren teilzunehmen.”

¹⁸ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 211: „Almost a hundred years later, in 1840, the Sacred Congregation of the Council spelled out in more specific terms the details of how the defender was to participate in trials. In 1883 the same congregation added more of these specifics.”

¹⁹ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 211: „The Code of Canon Law of 1917 incorporated the legislation of 1741, 1840, and 1883, but amplified the powers of the defender and spelled out even more details on the manner of his participation in trials.”; *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrgs. CAMPEN- HAUSER, A., - RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 498: „Der CIC/1917 regelte unter Berücksichtigung dieser Gesetzgebung dessen Einfluß und die Art seiner Teilnahme am Gerichtsverfahren.”

²⁰ '17-es CIC 1568. kánon – Ratione praeventionis, cum duo vel plures iudices aequae com petentes sunt, ei ius est causam cognoscendi qui prius citatione reum legitime convenit.

²¹ '17-es CIC 1968. kánon - Can. 1968. Defensoris vinculi est:

1. Examini partium, testium et peritorum adesse; exhibere iudici interrogatoria clausa et obsignata, in actu examinis a iudice aperienda, et partibus aut testibus proponenda; novas interrogaciones, ab examine emergentes, iudici suggerere;

2. Articulos a partibus propositos perpendere, eisque, quatenus opus sit, contradicere; documenta a partibus exhibita recognoscere;

3. Animadversiones contra matrimonii nullitatem ac probationes pro validitate aut pro consummatione matrimonii scribere et allegare, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium tuendum utilia censuerit.

foglalt eszközökön túl rendelkezésre állt az a lehetőség, hogy jelen legyen a felek és a tanúk meghallgatásán, valamint, hogy kérdéseket tegyen fel a szakértőnek. Joga volt arra, hogy a per utolsó szakaszában meghallgassák, és hogy a második egybehangzó ítélet ellen korlátozás nélkül fellebbezzon.²²

A '17-es CIC szerint a kötelékvédő hivatali kötelességei a következők voltak:

1. A felek, tanúk és a szakértők kihallgatásánál jelen kellett lennie²³ a bizonyítás érvénytelenségének terhe alatt.

2. A bíró által a tárgyalás folyamán felbontandó zárt borítékba helyezett, s a felekhez vagy tanúkhöz intézendő s általa aláírt kérdőpontokat a bírónak be kellett nyújtania.

3. A vizsgálat során felmerült új kérdéseket a bíró szájába kellett adnia (suggerere)²⁴.

4. A felek által előterjesztett pontokat²⁵ fontolóra kellett vennie, azoknak, ha szükséges, ellentmondani; a felektől benyújtott okiratokat²⁶ megvizsgálni.

5. A kötelékvédőnek mint a kötelék hivatásos védőjének, a házasság érvénytelensége elleni észrevételeket, a házasság érvényessége vagy az elhálás mellett

Can. 1969. Defensori vinculi ius esto:

1. Semper et quolibet causae momento acta processus, etsi nondum publicati, invisere; novos terminos ad scripta perficienda flagitare, prudenti iudicis arbitrio prorogandos;

2. De omnibus probationibus vel allegationibus ita certiozem fieri, ut contradicendi facultate uti possit;

3. Petere ut alii testes inducantur vel iidem iterum examini subiiciantur, processu etiam absoluto vel publicato, novasque animadversiones edere;

4. Exigere ut alia acta, quae ipse suggererit, conficiantur, nisi tribunal unanimes suffragio dissentiat.

²²HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 96-97.

²³'17-es CIC 1587. kán. – 1. In causis in quibus eorum praesentia requiritur, promotore iustitiae aut vinculi defensore non citato, acta irrita sunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera interfuerit.

2. Si legitime citati aliquibus actibus non interfuerint acta quidem valent, verum postea eorum examini subiicienda omnino sunt ut ea omnia sive scriptis possint animadvertere et proponere quae necessaria aut opportuna iudicaverint.

²⁴'17-es CIC 1968. kán. – Defensor vinculi est:

1. Examini partium, testium et peritorum adesse; exhibere iudici interrogatoria clausa et obsignata, in actu examinis a iudice aperienda, et partibus aut testibus proponenda; novas interrogationes, ab examine emergentes, iudici suggerere.

²⁵'17-es CIC 1745. kán. - §. 1. Tum actor tum reus invicem, tum etiam promotor iustitiae et defensor vinculi possunt iudici exhibere articulos, seu quaesita, super quibus pars interrogetur, quaeque vulgo *positiones* dicuntur.

§. 2. In positionibus exarandis, admittendis et parti proponendis regulae cum proponendis regulae cum proportione servantur quae in can. 1773-1781 statuae sunt.

²⁶'17-es CIC 1812. kánon – In quolibet iudicii genere admittitur probatio per documenta tum publica tum privata.

szóló bizonyítékokat írásba kellett foglalnia és be kellett terjesztenie, s mindazt előadnia, amit a házasság védelmére hasznosnak²⁷ ítelt.²⁸

A kötelékvédőnek a '17-es CIC-ben nemcsak kötelességei, hanem jogai is voltak. Mivel a házassági perekben, amelyekben a kötelékvédő szerepelt, a hivatali elv (officialitas) érvényesült és ő a közérdek védelmét látta el, a perrend a per folyására széleskörű befolyást biztosított a számára. Számos bírói cselekmény elrendelése előtt is meg kellett kérdezni a kötelékvédőt, így például a keresetlevél elutasítása elleni felfolyamodásnál.²⁹ A kötelékvédő a '17-es CIC szerint döntő befolyással volt a bizonyítási eljárásra is. Így:

1. A bíróhoz kérdőpontokat (positiones) intézhetett a felek kihallgatása tárgyában.³⁰
2. Tanúkat állíthatott elő.³¹
3. Szava volt a szakértők kirendelésénél.³²
4. A tanúk újbóli kihallgatása ellen kifogást emelhetett.^{33 34}
5. Kérhette a felek esküre bocsátását.³⁵
6. A védőirat egy példányát neki is ki kellett adni.³⁶

²⁷ '17-es CIC 1968. kán. – Defensoris vinculi est:

1. Examini partium, testium et peritorum adesse; exhibere iudici interrogatoria clausa et obsignata, in actu examinis a iudice aperienda, et partibus aut testibus proponenda; novas interrogationes, ab examine emergentes, iudici suggerere;

2. Articulos a partibus propositos perpendere, eisque , quatenus opus sit, contradicere; documenta a partibus exhibita recognoscere;

3. Animadversiones contra matrimonii nullitatem ac probationes pro validitate aut pro consummatione matrimonii scribere et allegare, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium tuendum utilia censuerit.

²⁸ BÁNK J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1960, 570.

²⁹ '17-es CIC 1709. kánon - §. 3. Adversus libelli reiectionem integrum semper est parti intra tempus utile decem dierum recursum interponere ad superius tribunal; a quo, audita parte, et promotore iustitiae aut vinculi defensore, quaestio reiectionis expeditissime definienda est.

³⁰ '17-es CIC 1745. kánon - §. 1. Tum actor tum reus invicem, tum etiam promoter iustitiae et defensor vinculi possunt iudici exhibere articulos, seu quaesita, super quibus pars interrogetur, quaeque vulgo *positiones* dicuntur.

³¹ '17-es CIC 1759. kánon - §. 2. Possunt quoque induci a promotore iustitiae et defensore vinculi, si id ad causam intersit.

³² '17-es CIC 1793. kánon - §. 2. Hanc designationem in causis mere privatis iudex facere potest rogatu utriusque partis vel etiam alterutrius, altera tamen consentiente; in causis vero bonum publicum respicientibus, audito promotore iustitiae aut vinculi defensore.

³³ '17-es CIC 1983. kánon- §. 2. Si vero testes iam excussi super iisdem articulis antea propositis denuo audendi sint, servetur praescriptum can. 1781, integro iure defensoris vinculo opportunas proponendi exceptiones.

³⁴ '17-es CIC 1781. kánon – Testes, quamvis iam excussi, poterunt, parte postulante aut ex officio, antequam acta seu testificationes publici iuris fiant, denuo ad examen vocari, si iudex id necessarium vel utile ducat, dummodo tamen omnis collusionis vel corruptelae absit periculum.

³⁵ '17-es CIC 1830. kánon - §. 3. Deferi autem hoc iusiurandum potest sive ex officio, sive ad instantiam alterius partis, vel promotoris iustitiae, vel defensoris vinculi, si iudicio intersint.

7. Javaslattal tehető valamely dolog lefoglalására vagy jogtól való eltiltásra.³⁷
Köteles volt fellebbezni.^{38 39}

8. A felperes mulasztása (contumacia) esetén a per megszűnt, de ha a közérdek megkívánta, a pert tovább folytatta a kötelékvédő.⁴⁰

9. Az ítélet elején a kötelékvédő nevét is meg kellett említeni.⁴¹

Ezen kívül az 1969. kánon alapján még a következő jogokkal rendelkezett a kötelékvédő:

10. Joga volt a periratokba mindig betekinteni a per bármelyik mozzanatában, még akkor is, ha nem voltak közzétéve.

11. A periratok szerkesztésére a bíró bölcs belátása szerint meghosszabbítandó határidőt kérhetett.⁴²

12. Joga volt tudomást szerezni a felek minden bizonyítékáról és indoklásáról, hogy ellentmondással élhessen.⁴³

13. Joga volt kérni (még a periratok közzététele után is) új tanúk előállítását (1786. kánon), vagy azoknak újbóli kihallgatását.

14. Új észrevételeket tehetett.⁴⁴

15. Az új percselekmények elrendelését kérhette, ezt azonban a bíróság egyhangúan elutasíthatta.^{45 46}

³⁶ '17-es CIC 1863. kánon - §. 3. Sed etiam promotori iustitiae et defensori vinculi, si iudicio intersint, debet exemplar tradi; praeterea partes inter se exemplaria commutare debent.

³⁷ '17-es CIC 1672. kán. - §. 3. Sequestratio rei et inhibitio exercitii iuris a iudice decerni potest ex officio, instante praesertim promotore iustitiae aut defensore vinculi, quoties bonum publicum id postulare videatur.

³⁸ '17-es CIC 1879. kán. – Pars quae aliqua sententia se gravatam putat, itemque promotor iustitiae et defensor vinculi in causis in quibus interfuerunt, ius habent a sententia appellandi, idest provocandi ab inferiore iudice qui sententiam tulit, ad superiorem salvo praescriptio can. 1880.

³⁹ '17-es CIC 1986. kán. – A prima sententia, quae matrimonii nullitatem diclaverit, vinculi defensor, intra legitimum tempus, ad superius tribunal provocare debet; et si negligat officium suum implere, compellatur auctoritate iudicis.

⁴⁰ '17-es CIC 1850. kánon - §. 2. Permittitur tamen promotori iustitiae vel vinculi defensori instantiam facere suam eamque prosequi, quoties publicum bonum id postulare videatur.

⁴¹ '17-es CIC 1874. kánon - §. 2. Dein exprimat oportet ex ordine qui sit iudex aut tribunal; qui sit actor, reus procurator, nominibus et domicilio rite designatis, promotor iustitiae, defensor vinculi, si partem in iudicio habuerint.

⁴² '17-es CIC 1969. kánon – Defensori vinculi ius esto:

1. Semper et quolibet causae momento acta processus, etsi nondum publicati, invisere; novos terminos ad scripta perficienda flagitare, prudenti iudicis arbitrio prorogandos.

⁴³ '17-es CIC 1969. kánon – Defensori vinculi ius esto:

2. De omnibus probationibus vel allegationibus ita certiolem fieri, ut contradicendi facultate uti possit.

⁴⁴ '17-es CIC 1969. kánon – Defensori vinculi ius esto:

3. Petere ut alii testes inducantur vel iidem iterum examini subiiciantur, processu etiam absoluto vel publicato, novasque animadversiones edere.

⁴⁵ '17-es CIC 1969. kánon – Defensori vinculi ius esto:

Az 1917-es CIC-ben a kötelékvédő egy előnyösebb helyzetbe került azáltal, hogy a házassági semmisségi perekben több joga volt, mint a feleknek és az ügyvédjeiknek.⁴⁷ Az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság (Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo) is felismerte ezt az egyenlőtlenséget az ügyvéd és a kötelékvédő között 1970-ben. Ez a felismerés oda vezetett, hogy az 1983-as CIC-ben az ügyvédeknek több jogot adtak.⁴⁸

A *Provida Mater*⁴⁹ 1936-ban a '17-es CIC-hez képest még tovább növelte a kötelékvédő jogait. A kötelékvédő személyesen vizsgálhatta az ügyet, és a bíró köteles volt meghallgatni a kötelékvédőt a perfelvételnél, vagy ha a bizonyítás miatt az eljárás túl hosszúra nyúlt. Ezenkívül még meg kellett hallgatni a kötelékvédőt a jegyzőkönyv fordítójának kiválasztásakor, joga volt kérni, hogy a tanú nevét ne közöljék a féllel, valamint arra is, hogy meghallgassák a szembesítés szükségességéről. Joga volt továbbá arra is, hogy meghallgassák azokról a kérdésekről, amelyeket a felek javasoltak feltenni a szakértőnek, joga volt előkészíteni a szakértőhöz intézendő kérdéseket az elkészített szakvéleménnyel kapcsolatban, joga volt értékelni a bizonyítékokat a bírakkal együtt, azok közzététele előtt és joga volt ahhoz, hogy meghallgassák a bizonyítás felfüggesztése esetén.⁵⁰

Sok pápa értekezett rotai beszédében a kötelékvédő szerepéről⁵¹. XII. Pius pápa 1944-ben rámutatott arra, hogy a kötelékvédőnek a házassági kötelék védelmében nem szabad szem elől tévesztenie azt, hogy a bírósági tárgyalás célja az objektív igazság keresése. A kötelékvédőnek nem kell egy mesterséges védelmet készíteni, de köteles

4. Exigere ut alia acta, quae ipse suggererit, conficiantur, nisi tribunal unanimes suffragio dissentiat.

⁴⁶ BÁNK J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1960, 570-571.

⁴⁷ BOTTOMS, A.M., *The Defender of the Bond*, in *Jurist* 17 (1957) 29-40.

⁴⁸ WEIER J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 320: „Im CIC/1917 wurde dem Ehebandverteidiger eine bevorzugte Stellung eingeräumt, indem ihm im Ehenichtigkeitsfahren Rechte zugestanden wurden, die den am Verfahren als Prozeßparteien beteiligten Ehepartnern bzw. deren Anwälten verwehrt waren. Die bevorzugte Stellung des Ehebandverteidigers gegenüber dem Anwalt ist vielfach bemängelt worden. Auch die Kodex-Reformkommission erkannte die Ungleichheit zwischen den Rechten des Ehebandverteidigers und den Rechten des Anwaltes. Diese Erkenntnis führte dazu, daß im CIC/1983 die bevorzugte Stellung des Ehebandverteidigers gemindert und dem Anwalt mehr Rechte zugebilligt wurden, als dies bisher der Fall war. So hat der CIC/1983 einen bedeutsamen Schritt auf dem Wege zu einer Parität zwischen Anwalt und Ehebandverteidiger vollzogen.“

⁴⁹ SC.S.SACR., Instr. *Provida Mater Ecclesia*, 15 aug, 1936, in AAS 28 (1936) 313-316.

⁵⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 97.

⁵¹ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrgs. CAMPEN- HAUSEN, A. - RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Padernborn, 2000 k., 498: „Papst Pius XII. und alle seine Nachfolger haben sich eingehend zur Arbeit des Ehebandverteidiger geäußert und nachhaltig mit teils unterschiedlicher Begründung den Vorrang der Wahrheitsfindung bei der Verteidigung des Ehebandes vor generell opponierenden Stellungnahmen befürwortet.“

előterjeszteni a perben mindazt, amit a házasság semmissége vagy felbontása ellen ésszerűen fel lehet hozni. Tehát a kötelékvédő aktív tevékenységet kell, hogy kifejtсен. Ezért is figyelmeztette a Szentségi Kongregáció a világ püspökeit, hogy a kötelékvédők gyakran „tétlenek”, „passzívok” és „felületesekek”.⁵²

XXIII. János pápa azt mondta az 1961-es rotai beszédében⁵³, hogy a házasságban egyensúlyban van az isteni és a természeti jog. A házasságot minden körülmény között védelmezni kell, erre ösztönzi a bírókat és a kötelékvédőket is. Ugyanis az egyházban a legfőbb cél a lelkek üdvössége (*salus animarum*). Ez kell, hogy motiválja a bíróság dolgozóit az igazság szolgálatában.⁵⁴

VI. Pál 1963-as rotai beszédében arról beszélt, hogy az erkölcsöt kellene helyreállítani a házasságban és a bíróknak és a kötelékvédőknek is látniuk kell, hogy a „törvény betűje mindig tükrözi annak szellemét” és ezért minden erejüket az igazság kiderítésére kell, hogy áldozzák.⁵⁵

VI. Pál *Causas Matrimoniales* motu propriójában⁵⁶ továbbra is megmarad a kötelékvédő fellebbezési kötelezettsége a házasság érvénytelenségét kimondó ítélet ellen. A kötelékvédő köteles volt észrevételeit *pro rei veritate* benyújtani a másodfokú bíróságon.⁵⁷

VI. Pál egy 1975-ös az Apostoli Szigetárához⁵⁸ című levelében három követelményt írt elő a kötelékvédők számára:

1. A kötelékvédő lehet klerikus vagy laikus férfi.

⁵² BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985), 211-212: „In more recent times, popes have given further guidance about the role of the defender of the bond. Pius XII, in 1944, pointed out that the defender of the bond was not to be a single-minded in defending the marriage bond as to lose sight of the „purpose of the trial, which is the quest and presentation of the objective truth”, nor was he to contrive an artificial defense. Most significantly, the pope stated in the same allocution „as a maxim for the defender of the bond” that he had the right to declare that he had no reasonable objection to propose against the petition for a declaration of nullity. However, in 1949 the Sacred Congregation for the Sacraments was warning the bishops of the world that defender of the bond were often too „inert”, „passive”, and „superficial”.”

⁵³ JÁNOS, XXIII., *Discorso del 13 dicembre 1961*, n. 3, in *Acta Apostolicae Sedis* 53 (1961) 819.

⁵⁴ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 212: „In 1961 Pope John XXIII spoke to the Sacred Roman Rota on „the bond of matrimony” and balanced the necessity of defending the natural and divine law on marriage with a reminder that the salvation of souls was the moving force behind the Church’s activity, and that this should motivate judges and defender of the bond in a „ministry of truth.”

⁵⁵ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 212: „Paul VI in 1963 spoke of „restoring moral awareness in marriage”, and of how both judges and defenders of the bond must see that „the letter of the law will always reflect its spirit” and „must direct all their efforts towards ascertainment of the truth and the establishment of justice.”

⁵⁶ PAULUS VI, *Motu Prop. Causas matrimoniales*, 28 mart. 1971 in *AAS* 63 (1971) 441-450.

⁵⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 97.

⁵⁸ *Apud Signaturam Ap.*, prot. n. 6722/75 CP, doc. 3.

2. Az 1917-es CIC 1589-es kánonja⁵⁹ alapján a kötelékvédő hasonlóan az ügyészhez legyen feddhetetlen hírvű, kánonjogi doktorátussal rendelkező, okosság és az igazság szeretetében kipróbált.

3. A püspök joga, hogy kötelékvédőt nevezzen ki.⁶⁰

II. János Pál pápa 1980-ban⁶¹ segítséget adott a bírónak a kötelékvédő bírálata által, aki mással kell, hogy szolgálja az igazságot, mint a bíró, de mindkettőnek célja az igazságra való eljutás.⁶²

Majd ugyancsak II. János Pál pápa 1982-ben⁶³ egy hosszabb formában azt mondta, hogy ennek fényében a bíró abban a helyzetben van, hogy jobban megbecsülje a kötelékvédő sajátos felelősségét. II. János Pál pápa hivatkozott XII. Piusz pápára is, aki azt mondta⁶⁴, hogy a kötelékvédőnek mindig kötelessége, hogy megtegye az észrevételeit. Ezeknek tartalmaznia kell mindazt, amit a házasság semmissége vagy felbontása ellen ésszerűen fel lehet hozni. II. János Pál pápa felhívja arra is a figyelmet, hogy vannak napjainkban olyan irányzatok, amelyek kötelékvédőnek a szerepét lecsökkentik. A pápa azt is hangsúlyozza, hogy az 1447. kánon alapján⁶⁵ ugyanaz a személy nem tölthet be két funkciót – valaki nem lehet bíró és kötelékvédő is ugyanabban az ügyben, s annak másodfokán sem. Mindkettőnek a célja az, ami az egész per célja: az igazságra való eljutás, igaz mindegyik más eszközt használ célja elérésére. A kötelékvédőnek elsődleges feladata a házassági kötelék védelmezése.⁶⁶

⁵⁹ '17-es CIC 1589. can § 1. – Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensorem eligere, qui sint sacerdotes integrae famaе, in iure canonico doctor vel ceteroqui peritus, ac prudentiae et iustitiae zelo probatus.”

⁶⁰ GROCHOLEWSKI, Z., *Nominatio laicorum ad munus promotoris iustitiae et defensoris vinculi in recentissima praxi*, in *Periodica* 66 (1977) 282-284: „Facultas a Paulo Pp. VI Signaturae Apostolicae anno 1975 concessa permittendi singulis Episcopis ut conferre valeant laicis munera promotoris iustitiae et defensoris vinculi... 1. Itaque ad obtinendam a Signatura Apostolica indicatam licentiam tria requiruntur: a, Vera necessitas demandandi viro laico munus defensoris vinculi vel promotoris iustitiae... b, Ut laicus praeditus sit qualitibus requisitis in can. 1589 § 1, seu ut sit <<integrae famaе, in iure canonico doctor vel ceteroqui peritus, ac prudentiae et iustitiae zelo probatus>>... Petitio ex parte Episcopi.”

⁶¹ JÁNOS PÁL, II., *Discorso alla Rota Romana*, 4 febbraio 1980, n. 5-6, in *Acta Apostolica Sedis* 72 (1980), 172-178.

⁶² BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 212-213: „John Paul II in 1980 spoke of the help given to judges by the animadversions of the defender of the bond, who with others „must serve the truth, in order that justice may triumph.”

⁶³ JÁNOS PÁL, II., *Discorso del 28 gennaio 1982, n. 9*, in *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982) 453

⁶⁴ PIUS, XII., *Discorso alla Rota Romana*, 2 ottobre 1944, in *Acta Apostolicae Sedis* 36 (1944), 281-290.

⁶⁵ CIC 1447. kán. – Aki egy perben bíróként, ügyészként, kötelékvédőként, képviselőként, ügyvédként, tanúként vagy szakértőként részt vett, nem ítélkezhetik később érvényesen ugyanabban az ügyben másik fokozatú bíróként, és nem töltheti be érvényesen az ülnök szerepét.

⁶⁶ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985), 212-213: „Again in 1982 he spoke greater length, as follows: In this light, one is in a position to appreciate all the more the particular responsibility of the *defensor vinculi*. His duty is not to define at all costs a non-existent reality

Mint láttuk sok rota beszéd foglalkozott a kötelékvédőnek a házassági perekben betöltött szerepéről, ezek közül is XII. Piusz 1944-es és II. János Pál pápa 1982-es beszédei a legfontosabbak.⁶⁷

1.3 A kötelékvédő a '83-as CIC-ben

A '83-as CIC 1432. kánonja az ügyek három típusát különbözteti meg, ahol a kötelékvédőnek részt kell vennie, ezek a következők: az egyházi rend kiszolgáltatásának semmissége, a házasság semmissége és felbontása. A '83-as CIC úgy szabályozza a kötelékvédő részvételét, hogy megtartja a kötelező idézés szabályát, illetve felment ez alól, ha a kötelékvédő magától megjelenik a perceselemnél, sőt ezen túl is felment a semmisség jogkövetkezménye alól, ha a kötelékvédő legalább az ítélethozatal előtt az iratokba betekint. Ezzel szemben a '17-es CIC a kötelékvédő részvételi kötelezettségét szigorúbban szabályozta. Ha ugyanis nem idézték meg, és magától nem jelent meg a perben, akkor az ítélet érvénytelen lett.⁶⁸

A '83-as CIC a kötelékvédő intézményét a felekhez közelítette. A CIC 1434. kánonja előírja, hogy a kötelékvédőt is meg kell hallgatni a bírónak, ha a feleket meghallgatja; illetve, ha a fél kérelme szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezék, akkor a kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású. Ugyanakkor továbbra is megmarad a kötelékvédőnek a felekhez képest kedvezményezett helyzete a perben. Vannak olyan jogok, amelyek csak a kötelékvédőt illetik meg, de a feleket nem. A kötelékvédő privilegizált helyzetét biztosítja, hogy joga van újraválaszolni a felek

or to oppose in every way a well founded decision, but, as Pius XII put in, he must make observations in favor of the bond while always safeguarding the truth (Pius XII, Alloc. Ad Auditores Rotae S.R., in AAS 36 (1994) 285). One notes at times tendencies which tend to reduce his role. The same person cannot exercise two functions at the same time – to be judge and defender of the bond. Only competent person can assume one such responsibility and it will be a grave error to consider it of minor importance.”

⁶⁷ GÓRALSKI, W., *Urząd obrońcy wezła malzenskiego w świetle przemówień papieża do Roty Rzymskiej z lat 1939-2007* (=The office of the matrimonial defender of the bond in the light of the Addresses of the Pope to the Roman Rota in the years 1939-2007), in *Jus Matrimoniale* 13 (19) 2008, 79-90.

⁶⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 97.

válaszára a CIC 1603. kánon 3 §-a⁶⁹ szerint, mindig meg kell tennie az ügyben az észrevételeit, jelen lehet a tanú vagy a szakértő meghallgatásánál és már a közzététel előtt is megtekintheti a bíróság iratait a CIC 1678. kánon 1 §-a⁷⁰ alapján.

A '83-as CIC átalakítja a kötelékvédő jogait abban az értelemben, hogy előírja, hogy a kötelékvédőnek aktív tevékenységet kell kifejtene. A kötelékvédőnek elő kell terjesztenie a perben mindazt, amit a házasság semmissége vagy felbontása ellen ésszerűen fel lehet hozni – mondja az 1432. kánon.⁷¹ A kötelékvédőnek ezt az aktivitását fejezik ki az „előterjeszteni” (*proponendi*) és a „kifejteni” (*exponendi*) szavak a CIC-ben. Az „előterjeszteni” annyit jelent, hogy minden érvet megjelölni, ami a semmisség és a felbontás ellen szól. „Kifejteni” pedig a lényeges szabályokat, tényeket és bizonyíték értékét kell. A kötelékvédői hivatal jelentőségével nem fér össze az az álláspont, ami megelégszik a kötelékvédő „nincs észrevételem” és hasonló megjegyzéseivel. A '83-as CIC szövegéből az következik, hogy a kötelékvédő köteles felhozni mindent, amit „ésszerűen fel lehet hozni” a házasság érvényessége érdekében. Ez nem jelenti azt, hogy a kötelékvédőnek minden eszközzel és minden áron a házasság érvényességét kell bizonygatnia, még személyes meggyőződése ellenére is. Ezzel kapcsolatban XII. Piusz pápa 1944. október 2-án a Rota Romana-n mondott beszédében⁷² világos magyarázatot adott. XII. Piusz kifejtette, hogy a kötelékvédőnek nem kell úgynevezett „mesterséges védelmet” készítenie, ennek nincs értelme, csak feleslegesen meghosszabbítja az eljárást. XII. Piusz ebben a beszédében kifejtette, hogy a kötelékvédőnek joga van kifejteni, hogy a jegyzőkönyvek alapos, szorgalmas és lelkiismeretes vizsgálata után semmilyen értelmes megjegyzést nem tud felhozni a felperes kereseti kérelme ellenében.⁷³

A '83-as CIC előírásai szerint a kötelékvédő szerepében újdonság, hogy ezentúl a házassági perben nem neki kell összeállítania a kérdőpontokat a felekhez és a

⁶⁹ CIC 1603. kán. – 3. §. Az ügyésznek és a kötelékvédőnek joga van a felek válaszára újabb viszontválaszt adni.

⁷⁰ CIC 1678. kán. – 1. §. A kötelékvédőnek, a felek védőinek és – ha szerepel a perben – az ügyésznek joga van:

1. a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatásán jelen lenni, az 1559. kán. Előírásának fenntartásával;
2. a peres iratokba akkor is, ha még nem tették közre őket, betekinteni, és a felektől beterveztett okmányokat megvizsgálni.

⁷¹ CIC 1432. kán. – Az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről vagy a házasság semmisségéről, illetve felbontásáról van szó, nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.

⁷² PIUS, XII., *Discorso alla Rota Romana*, 2 ottobre 1944, in *Acta Apostolicae Sedis* 36 (1944) 281-290.

⁷³ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 97-98.

tanúkhöz, bár joga van kérdéseket javasolni a bírónak (1533. kánon⁷⁴). A kérdőpontokat annak kell a bíró elé terjeszteni, aki az illető kihallgatását kéri (1552. kánon 2. §⁷⁵, vö. 1534. kánon). Ez pedig általában a felperes. A gyakorlatban tehát a kérdőpontokat ezentúl többnyire a felperes ügyvédje írja. Nem köteles a kötelékvédő a '83-as CIC előírásai szerint fellebbezni a házasság érvénytelenségét kimondó első ítélet ellen. Erre nincs is szükség, hisz ilyenkor az ítélet amúgy is hivatalból felterjesztendő másodfokú felülbírálásra (1682. kánon).⁷⁶

Összefoglalásként kilenc pontban szeretném foglalni, hogy miben változott a '83-as CIC-ben a kötelékvédő szerepe a '17-eshez képest:

1. A megyéspüspök több szabadságot kapott a kötelékvédő kinevezésében és elmozdításában.
2. A kötelékvédői hivatalba ki lehet nevezni laikust is, férfit és nőt egyaránt.
3. A tudományos követelmények alacsonyabbak voltak a '17-es CIC-ben, de ugyanakkor a régi Kódex szigorúbban szabályozta a kötelékvédőt.
4. A kötelékvédő alapvető feladata ugyanaz maradt mint előtte: tudniillik a kötelék védelme.
5. A kötelékvédő jogai és kötelességei ugyanazok maradtak, mint a '17-es Kódexben.
6. A kötelékvédőnek az eljárásban való részvételének leírása kevésbé szigorú és részletes.
7. A kötelékvédő kevésbé aktív résztvevő a felek, a tanúk és a szakértők meghallgatásánál.
8. A kötelékvédő fellebbezési joga megmaradt, de már nem köteles hivatalból fellebbezni a házasság érvénytelenségét első fokon kimondó ítélet ellen, ugyanis az ilyen ítéletet az 1682. kánon 1. §-a szerint hivatalból át kell tenni a fellebbezési bíróságra.
9. A kötelékvédő szerepe hasonlóan változott az okirati eljárásokban a házasságok felbontása a hit javára eljárásokban.⁷⁷

⁷⁴ CIC 1533. kán. – A felek, az ügyész és a kötelékvédő benyújthatnak a bírónak kérdőpontokat, hogy azokról a felet megkérdezze.

⁷⁵ CIC 1552. kán. – 2. §. A bíró által kijelölt határidőn belül be kell terjeszteni azokat a pontokat, amelyekről a tanúkat megkérdezni kívánják; ennek elmaradása a kérelemről való lemondásnak minősül.

⁷⁶ ERDŐ P., *Újítások az egyházi perjogban*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 465.

⁷⁷ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 228: „From the comparison of the 1983 code with its predecessors, some conclusions can be drawn:

Habár az a '83-as CIC 6. kánonja⁷⁸ alapján világos, hogy az új törvénykönyv hatálybalépésével érvényét veszítette a '17-es Kódex, de a hatályos Kódex átvette a régi Törvénykönyv kánonjait, s azt háromféleképpen „kezeli”:

1. változtatás nélkül átveszi a kánonokat
2. változtatással veszi át azokat
3. egyszerűen elhagyja őket.⁷⁹

-
1. The diocesan bishop has been given more freedom in appointing and removing defenders of the bond.
 2. The office of defender of the bond is now open to lay persons, male or female.
 3. The academic qualifications required of the defender of the bond have been lowered, but at the same time are more strictly required.
 4. The basic task of the defender of the bond is the same as before.
 5. The general obligations and rights of the defender of the bond are same as before.
 6. The procedural demands on the defender of the bond are less stringent and detailed.
 7. The defender of the bond is seen as being a less active participant in the examination of parties, witnesses, and experts.
 8. The right of the defender of the bond to appeal is preserved, but his obligation to appeal all first instance sentences of nullity has been removed.
 9. The role of the defender of the bond is changed in a similar fashion in administrative processes leading to the dissolution of the bond, and in privilege of the faith cases.”

⁷⁸ CIC 6. kán. – 1. §. A jelen törvénykönyv hatálybalépésével érvényét veszti:

1. az 1917-ben kihirdetett Egyházi Törvénykönyv,
2. minden más egyetemes vagy részleges törvény is, mely a jelen törvénykönyv előírásaival ellentétes, kivéve ha egyes részleges szabályokra ettől eltérő kifejezett rendelkezés vonatkozik;
3. minden az Apostoli Szentszék által hozott egyetemes vagy részleges büntető törvény, hacsak a jelen törvénykönyvbe is felvételt nem nyert;
4. végül a többi olyan egyetemes egyházfegyelmi törvények is, melyek olyan tárgyra vonatkoznak, amit a jelen törvénykönyv a maga egészében szabályoz,

2. §. A jelen törvénykönyv kánonjait, amennyiben a régi jogot hozzák, a kánoni hagyományt is figyelembe véve kell értelmezni.

⁷⁹ BURKE J., *The defender of the bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 213: „One questions to be addressed immediately is what laws now apply to the defender of the bond. The 1917 code has been abrogated by the 1983 code and any other universal disciplinary laws concerning matters which are regulated *ex integro* by the 1983 code (c. 6, §1). However, canon 5, § 2 of the 1983 code states that „The canons of this Code insofar as they refer to the old law are to be assessed also in accord with canonical tradition...1. where the 1983 code reproduces a canon of the 1917 code without any change...2. conversely, where the 1983 code changes a matter which was governed by a canon of the 1917 code...3. where the 1983 code simply leaves out a canon of the 1917 code and makes no new provision for the matter.”

1.4 A kötelékvédőket érintő új szabályok a DC-ben

A 2005. január 25-én kiadott „Dignitas connubii”⁸⁰ kezdetű Instrukció a házassági perekben a bírósági eljárás tökéletesebbé tétele érdekében számos rendelkezést tartalmaz, amelyekből a kötelékvédőre vonatkozó szabályokat⁸¹ szeretném ismertetni.

A házassági ügyek fontosságára való tekintettel a püspököknek gondoskodniuk kell arról, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozók felkészültsége megfelelő legyen, és akik e területen dolgoznak, azok munkájukat szorgalommal és a törvényes szabályok szerint végezzék. Az Instrukció tehát a bírósági dolgozók, köztük a kötelékvédő jó szakmai felkészültségéért a püspököt teszi felelőssé.⁸² A kinevezés rendje is részletes szabályozásra került.⁸³ A bírósági dolgozókat, köztük a kötelékvédőt is a megyéspüspök nevezi ki, az egyházmegyei bíróság dolgozóit a püspökök vagy a püspökkari konferencia, de sürgős esetben az egyházmegyei bíróság dolgozóit a moderátor püspök is kinevezheti, amíg a püspökök vagy a püspökkari konferencia nem intézkednek.

A bírák és az ügyészek mellett a kötelékvédők is kötelesek törekedni arra, hogy még jobban megismerjék az egyházi házasság- és az eljárásjogot.⁸⁴ A személyes képzés, a szakmai elmélyülés és a továbbképzés nemcsak lelkiismereti, hanem jogi

⁸⁰ PONTICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, „Dignitas connubii”. Istruzione, 25.01.2005, Città del Vaticano 2005. Magyarul: Dignitas Connubii Instrukció, Ford: Csordás Eörs M. OESSH, Budapest 2005.

⁸¹ PALESTRO, V., *Il Difensore del vincolo ed il Promotore di Giustizia (artt. 53-60). In: Il giudizio di nullità matrimoniale dopo l'istruzione "Dignitas connubii". Parte Seconda: La parte statica del processo. Hg. von Piero Antonio Bonnet. (Studi giuridici 76). Città del Vaticano: Libr. Ed. Vaticana 2007, 177 - 190.*

⁸² DC 33. cikkely – Figyelembe véve a házassági semmisségi perek súlyosságát és nehézségét, a püspökök feladata:

1. hogy bíróságaik részére megfelelő szolgálattevőket képeztesse ki;
2. hogy erre a szolgálatra kiválasztottak feladatukat serényen és a jog előírásai szerint teljesítsék.

⁸³ DC 34. cikkely – 1. § Az egyházmegyei bíróság szolgálattevőit a megyéspüspök, az egyházmegyei bíróság szolgálattevőit, hacsak kifejezetten másképp nem rendelkeztek, a püspökök csoportja vagy adott esetben a püspöki konferencia nevezi ki.

2. § Ami az egyházmegyei bíróságot illeti, sürgős esetben a felügyelő püspök nevezheti ki őket. Amíg a csoport vagy a konferencia erről nem gondoskodik.

⁸⁴ DC 35. cikkely – 2. § Hogy feladatukat helyesen végezzék, a bírák, a kötelékvédők és az ügyészek törekedjenek napról napra jobban elmélyülni a házasság-és eljárásjogban.

kötelezettség is. Különösképpen kötelesek figyelemmel kíséreni a Római Rota joggyakorlatát és alkalmazni a saját gyakorlatukban.

A szabályszerű eljárást segíti elő az a rendelkezés, hogy a keresetlevél elfogadása vagy visszautasítása előtt a kötelékvédő véleményét az elnöknek ki kell kérnie.⁸⁵

Az idézéssel együtt közölni kell az alperessel a bíró és a kötelékvédő nevét.⁸⁶

Részletes szabályozást találunk a jegyzőkönyv készítéséről is, amelyet alá kell íratni a kötelékvédővel is.⁸⁷

Az ítéletet egy példány átadásával közölni kell a kötelékvédővel is.⁸⁸

A fellebbezéssel kapcsolatban az Instrukció előírja a kötelékvédőnek, hogy fellebbezzen a házasság semmisségét kimondó ítélet ellen, ha az ítéletet nem tartja megalapozottnak.⁸⁹ A szabályozás nem mond ellent a korábbi normáknak, miszerint a kötelékvédő nem köteles lelkiismerete ellenére, formális okból a fellebbezésre, csak megfordítja ezt a negatív előírást és pozitív utasítást fogalmaz meg. A '83-as CIC 1432. kánon⁹⁰ szövegéből következik, hogy a kötelékvédő köteles felhozni mindent, amit „ésszerűen fel lehet hozni” a házasság érvényessége érdekében. De ez nem jelenti azt, hogy a kötelékvédőnek minden eszközzel és minden áron a házasság érvényességét kell bizonygatnia, még személyes meggyőződése ellenére is. Ezzel kapcsolatban XII. Piusz pápa 1944. október 2-án a Rota Romana-n mondott beszédében⁹¹ világos magyarázatot adott. XII. Piusz kifejtette, hogy a kötelékvédőnek nem kell úgynevezett „mesterséges védelmet” készítenie, ennek nincs értelme, csak feleslegesen meghosszabbítja az eljárást. A pápa ebben a beszédében leszögezte, hogy a kötelékvédőnek joga van kijelentenie, hogy a jegyzőkönyvek szorgalmas, alapos és lelkiismeretes vizsgálat után

⁸⁵ DC 119. cikkely – 2. § Az elnök, ha szükségesnek látja, előtte hallgassa meg a kötelékvédőt.

⁸⁶ DC 127. cikkely – 4. § Az alperest idéző határozattal együtt közölni kell a bírók és a kötelékvédő nevét.

⁸⁷ DC 175. cikkely – 2. § Fenntartva a 89. cikkelybelieket az iratot a kihallgatottnak, a bírónak és a jegyzőnek, és ugyancsak a kötelékvédőnek, és ha jelen voltak az ügyésznek és az ügyvédnek is alá kell írnia (vö. 1569. kán. 2. §).

⁸⁸ DC 258. cikkely – 1. § Az ítélet kihirdetése vagy közlése történjék vagy az ítélet másolatának átadásával a feleknek vagy a képviselőjüknek, vagy pedig ugyanennek a másolatnak a részükre való elküldésével a 130. cikkely előírásai szerint (vö. 1615. kán.)

2. § Ugyanilyen értelemben az ítéletet közölni kell mindig a kötelékvédővel, és az ügyéssel, ha részt vett a perben.

⁸⁹ DC 279. cikkely – 2. § A 264. cikkely megtartása mellett, a kötelékvédő hivatalból köteles fellebbezni, ha úgy véli az ítélet, amely a házasságot először nyilvánította semmissé, nincs eléggé megalapozva.

⁹⁰ CIC 1432. kán. – Az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről vagy a házasság semmisségéről, illetve felbontásáról van szó, nevezzen ki az egyházmegegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.

⁹¹ PIUS, XII, *Discorso alla Rota Romana*, 2 ottobre 1944, in *Acta Apostolicae Sedis* 36 (1944), 281-290.

semmilyen értelmes megjegyzést nem tud felhozni a felperes kereseti kérelme ellenében.⁹²

Az összeférhetlenségi szabályok⁹³ az officiális, a helyettes officiális, más bírák, a kötelékvédő és az ügyész számára megtiltják, hogy hivatalukat, vagy más hivatalt gyakoroljanak egyidejűleg két bíróságon, amelyek között olyan kapcsolat van, hogy egyiknek a másik a fellebbezési bírósága. Ezek a személyek ugyancsak nem tölthetnek be két hivatalt egy azon bíróságon.⁹⁴

A fellebbezéssel kapcsolatban az Instrukció a kötelékvédő pozitív kötelezettségeként fogalmazza meg, hogy hivatalból fellebbezzon, ha az ítélet nem eléggé megalapozott.⁹⁵

A DC a házassági perek részletes szabályozásával nagy segítséget nyújt a bíróságok munkájának javításához. Amikor az egyházi hatóság hangsúlyozza, hogy a híveknek joguk van házassági ügyeiket a bíróság elé vinni, akik joggal elvárhatják, hogy egy szakszerű és gyorsan működő bírósági apparátus munkája révén jussanak igazságos ítélethez. Tudjuk, hogy a jogi normák emberi tényezőkön keresztül tudnak csak érvényre jutni. Ahhoz, hogy a bíróságok munkája jobb legyen a bíróságok dolgozóinak, köztük a kötelékvédőknek is a mindennapi fáradságos és szorgalmas munkája nélkülözhetetlen.⁹⁶

Amint láttuk a DC összegyűjti és egy helyen közli mindazt, ami a házasság semmisségét vizsgáló eljárásra vonatkozik, összegzi a '83-as CIC kiadása utáni fejlődést, közli a törvényszövegek helyes értelmezését és megvilágítja a vitás pontokat. A kötelékvédővel a DC sokkal pontosabban foglalkozik, mint a CIC, ugyanis a DC pontosan leírja a kötelékvédő kötelelességeit és jogait.

⁹² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 98.

⁹³ Az összeférhetetlen hivatalok és feladatok az egyházi törvénykezésben ld. CLEVE, J., *Inkompatibile Aufgaben und Amter im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 31-50.

⁹⁴ DC 36. cikkely – 1. § A bírósági helynök, a bírósági helynök helyettesei, a többi bíró, a kötelékvédők és az ügyészek ezt vagy más feladatot ne gyakoroljanak állandó jelleggel két olyan bíróságon, amelyek fellebbezéssel állnak összefüggésben.

2. § Ugyanezek, az 53. cikkely 3. §-ának fenntartásával, állandó jelleggel két tisztséget ugyanannál a bíróságnál nem gyakorolhatnak.

⁹⁵ DC 279. cikkely – 2. § A 264. cikkely megtartása mellett, a kötelékvédő hivatalból köteles fellebbezni, ha úgy véli, hogy az ítélet, amely a házasságot először nyilvánította semmissé, nincs eléggé megalapozva.

⁹⁶ HÁRSFAI K., *Úton egy szakszerűbb, gyorsabb és igazságosabb bírósági eljárás felé*, in *Kanonjog* 8 (2006) 129-144.

1.5 Összefoglalás és következtetések

A kötelékvédői hivatal részletes tárgyalása előtt fontosnak tartottam a kötelékvédői intézmény történeti háttérét felvázolni, a kötelékvédői munka gyökerét feltárni.

Mint ahogy láttuk a kötelékvédő intézményét XIV. Benedek pápa állította fel a *Dei Miseratione* kezdetű apostoli konsitúcióval. A történeti áttekintésben megvizsgáltuk a kötelékvédő szerepét ebben a dokumentumban, majd a '17-es és '83-as CIC-ben is, majd az ezt követő DC-ben.

Amint bemutattam a *Dei Miseratione* konstitúció szerint a kötelékvédő feladata volt a házasság érvényességének a védelmében fellépni az ügyvédi hanyagság vagy összejátszás ellen, a tanúk megvásárlása ellen, illetve a különleges fontossággal rendelkezett a kötelékvédő a felek távolléte esetén és kiemelt feladata volt a házasság érvénytelenségét kimondó ítélet elleni fellebbezés.

Majdnem száz évvel a *Dei Miseratione* kezdetű apostoli konstitúció után, 1840-ben a Zsinat Szent Kongregációja fejtette ki részletesen, hogy a kötelékvédő hogyan vegyen részt a bírósági tárgyaláson.

Ezután részletesen bemutattam az 1917-es Kódex kötelékvédőre vonatkozó kánonjait. Amint láttuk, az 1917-es CIC egyesítette az 1741-es, az 1840-es és az 1883-as törvényhozásokat, de a kötelékvédő jelentőségét megerősítette és tovább részletezte részvételének módját az eljárásban. A '17-es CIC tulajdonképpen összegyűjtötte az előző dokumentumok által a kötelékvédőnek biztosított eszközöket, amint láthattuk, hogy a kötelékvédőnek a '17-es CIC-ben nemcsak kötelességei, hanem jogai is voltak. Az 1917-es CIC-ben a kötelékvédő egy előnyös helyzetbe került azáltal, hogy a házassági semmisségi perekben több joga lett, mint a feleknek és ügyvédjeiknek. Az Egyházi Törvénykönyvet átdolgozó bizottság (Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo) is felismerte ezt az egyenlőtlenséget az ügyvéd és a kötelékvédő között 1970-ben. Ez a felismerés vezetett majd oda, hogy az 1983-as CIC-ben az ügyvédeknek is több jogot adtak. A *Provida Mater* 1936-ban még tovább növelte a kötelékvédő jogait.

A történeti részben azt is bemutattam, hogy sok pápa értekezett a kötelékvédőről. XII. Piusz, VI. Pál, XXIII. János és II. János Pál pápa rotai beszédeit ismertettem. XII. Piusz és II. János Pál pápa beszédei arra hívják fel a figyelmet, hogy a kötelékvédőnek

mindig kötelessége, hogy megtegye az észrevételeit. Tehát a kötelékvédőnek aktív tevékenységet kell kifejtenie.

Majd rátértem a '83-as CIC kánonjainak elemzésére. Az 1432. kánon az ügyek három típusát különbözteti meg, ahol a kötelékvédőnek részt kell vennie, ezek a következők: az egyházi rend kiszolgáltatásának semmissége, a házasság semmissége vagy felbontása. A '83-as CIC a kötelékvédő intézményét a felekhez közelítette. A '83-as Kódex átalakítja a kötelékvédő jogait abban az értelemben, hogy előírja, hogy a kötelékvédőnek aktív tevékenységet kell kifejtenie. A '83-as Törvénykönyv szövegéből az következik, hogy a kötelékvédő köteles felhozni mindent, amit „ésszerűen fel lehet hozni” a házasság érvényessége érdekében. A '83-as CIC előírásai szerint a kötelékvédő szerepében újdonság, hogy ezentúl a házassági perben nem neki kell összeállítania a kérdőpontokat a felekhez és a tanúhoz, bár joga van kérdéseket javasolni a bírónak.

Fejezetem végén a 2005. január 25-én kiadott „Dignitas connubii” kezdetű Instrukciót mutattam be, amely a házassági perekben a bírósági eljárás tökéletesebbé tétele érdekében számos olyan rendelkezést tartalmaz, amelyek a kötelékvédőre vonatkoznak. Az egyik legfontosabb, hogy bírák és az ügyészek mellett a kötelékvédők is kötelesek törekedni arra, hogy még jobban megismerjék a házasságjogot és az eljárásjogot. A személyes képzés, a szakmai elmélyülés és a továbbképzés nemcsak lelkiismereti, hanem jogi kötelezettség is. Különösképpen kötelesek figyelemmel kísérni a Római Rota joggyakorlatát és alkalmazni a saját gyakorlatukban. A fellebbezéssel kapcsolatban az Instrukció előírja a kötelékvédőnek, hogy fellebbezzen a házasság semmisségét kimondó ítélet ellen, ha az ítéletet nem tartja megalapozottnak. Amint láttuk, hogy szabályozás nem mond ellent a korábbi normáknak, miszerint a kötelékvédő nem köteles lelkiismerete ellenére, formális okból a fellebbezésre, csak megfordítja ezt a negatív előírást és pozitív utasítást fogalmaz meg.

Ez a történeti áttekintés megvilágította a kötelékvédő és az ügyészi hivatal közti hasonlóságot, amellyel majd részletesen fogunk foglalkozni a 4. fejezet egyik alfejezetében.⁹⁷

⁹⁷ Ld. a dolgozatban: 4.6 A kötelékvédői és az ügyészi hivatal összehasonlítása

2. A KÖTELEKVÉDŐI HIVATAL A BÍRÓSÁGOKON

2.1 A kötelekvédő személyi előfeltételei

A kötelekvédő egyházi hivatal. A II. Vatikáni Zsinat megfogalmazását⁹⁸ követve a '83-as CIC 145. kánon 1. §-a⁹⁹ egyházi hivatalnak (officium) minősít minden olyan isteni vagy egyházi rendeltetéssel, tartós jelleggel alapított feladatkört, melyet lelki cél érdekében kell gyakorolni. Az egyházi hivatalnak ez a CIC-ben szereplő fogalma eltér a régi jog hivatalfogalmától. Az 1917-es Codex szűkebb és tágabb értelemben vett hivatalt különböztetett meg.¹⁰⁰ Tágabb értelemben minden lelki célból gyakorolt feladat hivatalnak minősül, szűkebb értelemben viszont csak az olyan, akár isteni, akár egyházi rendelkezéssel, tartósan alapított feladatkör, amelyet a kánonok előírásai szerint ruháztak valakire, és amely a rendi vagy joghatósági hatalomban való részesedéssel járt. A régi jog rendszerében a hivatal fogalmát általában ebben a szűkebb értelemben kellett alkalmazni.¹⁰¹ A hivatal jelenlegi meghatározásának újdonsága éppen abban áll, hogy – követve a Zsinat megfogalmazását¹⁰² a rendi vagy a joghatósági hatalomban való részesedést nem kívánja meg. Tehát világiak által betölthető tisztségek is számíthatnak hivatalnak (228.kán. 1. §¹⁰³, vö. LG 33 c, 35 d 37 c¹⁰⁴, PO 9b¹⁰⁵).¹⁰⁶ Tehát a

⁹⁸ PO 20, In: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, 600.

⁹⁹ CIC 145. kán. - 1. §. Egyházi hivatal bármely akár isteni, akár egyházi rendelkezéssel tartós jelleggel alapított feladatkör, melyet lelki cél érdekében kell gyakorolni.

¹⁰⁰ '17-es CIC 145. can. 1. § Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quod in spiritualem finem legitime exercetur; stricto autem sensu est munus ordinatione sive divinasive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltemsecumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis.

¹⁰¹ '17-es CIC 145. can. 2. § . In iure officium ecclesiasticum accipitur stricto sensu, nisi aliud ex contextu sermonis appareat.

¹⁰² PO 20b, In: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, 600.: „...s a jogban a hangsúly egyházi hivatalra essék, ami mostantól fogva minden lelki célt szolgáló, állandó jelleggel átadott hivatalt jelent.”

¹⁰³ CIC 228. kán. - 1. §. Azok a világiak, akiket erre alkalmasnak találnak, jogképességgel rendelkeznek arra, hogy a szent pásztorok felvegyék őket azokra az egyházi hivatalokra és feladatokra, melyekben a jog előírásai szerint működni képesek.

¹⁰⁴ LG 33c, 35d, 37c, In: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, 177: „...E kivétel nélkül minden Krisztus-hívőt érintő apostolságon kívül más módokon is bevonhatók a világi hívek közvetlenebb együttműködésre a hierarchia apostoli munkájába, azon férfiak és nők módján, akik Pál apostolt segítették

kötelékvédői tisztség - amelyet világiak is betölthetnek – a hatályos jog szerint egyházi hivatal. Fontos itt megjegyeznünk, hogy a bíróság dolgozói mind lehetnek világiak. Közülük néhányan az egyházkormányzati hatalom gyakorlásban is részt vesznek. Pl. a bíró és az ügyhallgató. A jegyzőnek esetleg ilyen vonatkozása is lehet. De a kötelékvédő, az ügyész és az ülnök nem járnak jogaikkal.

Minden egyházi hivatalnak, így a kötelékvédői hivatalnak is alkalmassági követelménye van. Az alkalmassági követelmény azt jelenti, hogy a hivatal elnyerőjének rendelkeznie kell azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket az egyetemes vagy a részleges jog, illetve az alapító okirat az illető hivatalhoz megkíván (149. kan. 1. §¹⁰⁷).¹⁰⁸ A kötelékvédő alkalmassági követelményeit a '83-as CIC 1435. kánonja írja elő.

A kötelékvédő személyi előfeltételeiről az 1435. kánon szól. E szerint „a püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen híruk, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.”¹⁰⁹

A '83-as Kódex megköveteli, hogy mind a bírósági helynök, mind pedig a helyettes bírósági helynökök (vagy vice-officiálisok)¹¹⁰ és a többi bíró is¹¹¹, mind az

az evangélium hirdetésében, sokat fáradozva az Úrban (vö. Fil 4,3; Róm 16,3). Arra is alkalmasak, hogy a hierarchia fölvegye őket egyes olyan egyházi munkakörökbe, melyek lelki célt szolgálnak”; 178: „Éppen ezért a világi hívek, még ha evilági dolgokkal foglalkoznak is, értékesen járulhatnak a világ evangelizációjához, s ezt meg is kell tenniük. Vannak közülük egyesek, akik a fölszentelt szolgák híján vagy üldöztetésük miatt képességeik szerint bizonyos szent szolgálatokat pótolnak, sokan mások minden erejüket az apostoli munkára áldozzák; de kivétel nélkül valamennyiüknek közre kell működniük a világban Krisztus országának terjesztésében és gyarapításában. A világi hívek tehát komolyan törekedjenek a kinyilatkoztatott igazság mélyebb megismerésére és állhatatosan kérjék Istentől a bölcsesség ajándékát.”; 181: „A fölszentelt pásztorok viszont ismerjék el és támogassák a világi hívek méltóságát és felelősségét az Egyházban; szívesen használják fel okos tanácsukat, bizalommal ruházzanak rájuk feladatokat az Egyház szolgálatára, hagyjanak nekik szabadságot és teret a cselekvésben, sőt kezdeményezésre is bátorítsák őket. Atyai szeretettel figyelmesen vegyék fontolóra Krisztusban a világi hívek kezdeményezéseit, véleményeit és kívánságait. Azt a jogos szabadságot, mely a földi társadalomban mindenkit megillet, a pásztorok tisztelettel ismerjék el.”

¹⁰⁵ PO 9b, In: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, 584: „Ugyanígy bizalommal ruházzanak hivatalokat is a világi hívekre az Egyház szolgálatában, teret és szabadságot hagyva tevékenységüknek, sőt megfelelő módon bátorítsák őket, hogy kezdeményezzenek.”

¹⁰⁶ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 160-162.

¹⁰⁷ CIC 149. kan. 1. § - Ahhoz, hogy valakit egyházi hivatalra nevezzenek ki, szükséges, hogy benne legyen az egyház közösségében, továbbá, hogy alkalmas legyen, vagyis rendelkezék azokkal a tulajdonságokkal, amelyek az egyetemes vagy a részleges jog, illetve az alapító okmány szerint az illető hivatalhoz szükségesek.

¹⁰⁸ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 165.

¹⁰⁹ *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrsg., LISTL, J., - MÜLLER, H., - SCHMITZ, H., Regensburg 1999, 1167: „Sie können Kleriker oder Laien sein, müssen einen guten Leumund besitzen, Doktoren oder Lizentiaten des kanonischen Rechts sein und sich durch Klugheit und Streben nach Gerechtigkeit auszeichnen (c. 1435).”

¹¹⁰ CIC 1420. kán. - 4. §. Mind a bírósági helynöknek, mind a helyettes bírósági helynöknek papoknak kell lenniük, akik feddhetetlen híruk, kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal rendelkeznek, és betöltötték harmincadik életévüket.

ügyészek és kötelékvédők¹¹² kánonjogi doktorok, vagy kánonjogi licenciátussal rendelkezők legyenek. Tehát a kötelékvédő képzettségének foka azonos a bíróval. A kellő speciális előképzettség nélkül ugyanis a feladatokat megfelelően nem tudják ellátni. A törvénynek ezen előírása súlyosan kötelezi a megyéspüspököket, hogy a bírósági személyzet felkészültségéről gondoskodjanak. Ha valamely egyházmegyében hiányoznának a kellő akadémiai fokozattal rendelkező személyek, akik a bíróságnál az említett feladatokat elvállalhatnák, nem szabad a megyéspüspököknek más, ilyen fokozattal nem rendelkező személyeket kinevezni, hacsak nem akkor, ha számukra felmentést kapott az Apostoli Szentszéktől. A püspök ugyanis az eljárásjogi törvények alól felmentést nem adhat.¹¹³ Ilyen felmentést az Apostoli Signatura-tól lehet elnyerni. A kérelemhez két dolgot szükséges mellékelni: 1. a felmentési kérelem indokát, megfelelő és ésszerű ok nélkül a felmentést nem szabad megadni¹¹⁴; többnyire az szokott az oka lenni, hogy lehetetlen olyan személyeket találni, akik a bíróság szükséges személyzetének kialakításához az előírt akadémiai fokozattal rendelkezzenek; 2. a jelölt rövid életrajzát, melyből ki kell derülnie a kánonjogi felkészültsége és bírósági gyakorlata, valamint más olyan tulajdonságok, melyek a bírósági feladatok ellátásához szükségesek. Az Apostoli Signatura, mindezt mérlegeli, s az eseteknek megfelelően határoz. Vagy időkorlátozás nélkül megadja a felmentést, vagy csak meghatározott időre, vagy pedig megtagadja a felmentés kegyét. Néhány esetben, amikor megadja a felmentést, a jelölt számára valamilyen terhet ró ki (például meghatározott időn belül köteles megszerezni a kánonjogi licenciátust). A Szentszék a leiratban rendszerint buzdítja a püspököt, hogy a bírósági személyek felkészültségéről, amennyiben lehet, gondoskodjék.¹¹⁵

Tehát az Apostoli Signatura adja meg a felmentést a törvény által megkövetelt akadémiai fokozatok alól – ami kegyintézkedés - a bírósági helynök, más bírák,

¹¹¹ CIC 1421. kán. - 3. §. A bírónak feddhetetlen hírnöknek kell lenniük, és kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal kell rendelkezniük.

¹¹² CIC 1435. kán. -A püspök joga, hogy ügyészt vagy kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen hírnök, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

¹¹³ CIC 87. kán. 1. § - Valahányszor a megyéspüspök úgy ítéli, hogy ez a hívőknek lelki javára válik, felmentheti őket a területe vagy alárendeltjei számára a legfőbb egyházi hatóságtól hozott akár egyetemes, akár részleges egyházfegyelmi törvények alól, de nem adhat felmentést az eljárásjogi és a büntető törvények alól, sem pedig az olyan törvények alól, melyek alól a felmentés az Apostoli Szentszéknek vagy más hatóságnak van különlegesen fenntartva.

¹¹⁴ CIC 90. kán. – 1.§. Egyházi törvény alól csakis megfelelő és ésszerű okból, az ügy körülményeinek és az illető törvény fontosságának figyelembevételével adhatnak felmentést; ennek hiányában a felmentés tilos, és ha nem maga a törvényhozó vagy annak felettese adta, érvénytelen is.

2. §. Ha az iránt merül fel kétely, hogy az indok elégséges-e, a felmentés megadása érvényes és megengedett.

¹¹⁵ GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 173-174,

kötelékvédők és ügyészek számára. Még akkor is, ha az igazságszolgáltatás nevezett munkatársainak a többsége megfelelően végzi feladatát az Apostoli Signatura által engedélyezett ezen felmentés alapján, akkor sem mentesülnek a megyéspüspökök abbéli kötelességük alól, hogy olyan bírósági személyzet képzéséről gondoskodjanak, mely a kívánt akadémiai fokozatokkal rendelkezik^{116, 117}.

A kötelékvédőkkel kapcsolatban néhány feltűnő újítást vezet be a '83-as Egyházi Törvénykönyv a '17-eshez képest.¹¹⁸ A bírósági helynöknek (*officialis*), a helyettes bírósági helynöknek (*viceofficialis*), a bírónak, az ügyésznek és a kötelékvédőnek is kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal kell rendelkezniük. A '17-es Egyházi Törvénykönyv azt kívánta, hogy az officialis, a viceofficialis, az ügyész és a kötelékvédő kánonjogi doktor vagy legalább a kánonjogban jártas legyen¹¹⁹, a bírák pedig a kánonjogban jártasak legyenek¹²⁰.

A követelmény emelése ellen számosan tiltakoztak a törvénykönyv átdolgozási munkálatai során, de a törvényhozó ragaszkodott ehhez a változtatáshoz, mivel a bírósági személyzet képzetlensége sok visszaélést okozott, főleg Amerikában és Afrikában. A '83-as Codex ide vonatkozó rendelkezései nem érintik az ilyen végzettséggel (kánonjogi doktorátus vagy licenciátus) nem rendelkező bírók kinevezésének vagy az általuk hozott ítéletnek az érvényességét, hiszen egy törvény csak akkor teszi érvénytelenné a jogcselekményt, ha ez belőle kifejezetten kitűnik¹²¹, ahogy ezt a CIC 10. kánonjában is láthatjuk.¹²² Viszont a kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal nem rendelkező bírósági helynökök, bírák, ügyészek és kötelékvédők kinevezése az új egyetemes jog szerint nem megengedett. Mivel azonban

¹¹⁶ GROCHOLEWSKI, Z., *De ordinatione ac munere tribunalium in Ecclesia ratione quoque habita iustitiae administrative*, in *Ephemerides Iuris Canonici* 48 (1992) 57;

¹¹⁷ GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 152.

¹¹⁸ Az 1917-es Egyházi Törvénykönyvnek a kötelékvédőkre vonatkozó szabályait lásd! BÁNK J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1963, 448-449; 570-571.

¹¹⁹ 1917-es CIC 1589. k. 1. §. Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensorem eligere, qui sint sacerdotes integrae fama, in iure canonico doctores vel ceteroqui periti, ac prudentiae et iustitiae zelo probati.

¹²⁰ 1917-es CIC 1573. k. 4. §. Tum officialis tum vice-officiales esse debent sacerdotes, integrae fama, in iure canonico doctores vel ceteroqui periti, annos nati non minus triginta

Az 1917-es CIC teljes latin szövegét lásd! http://www.ulrichrhode.de/kanon/cic17_e.html (A kutatás dátuma 2010. április 21.)

¹²¹ A kánonjogi jogrendben nem érvénytelen minden olyan jogcselekmény, amely ellenkezik a törvénnyel. A semmisséghez az szükséges, hogy ezt a törvényt kifejezetten kilátásba helyezze akár úgy, hogy magát a cselekményt mondja ki érvénytelennek, függetlenül attól, hogy ki hajtotta végre, akár pedig úgy, hogy az azt végző személyt nyilvánítja képtelennek a cselekmény végrehajtására.

¹²² CIC 10. kán. – A jogcselekményt érvénytelenítőnek vagy a jogképességet megsemmisítőnek csak azok a törvények tekintendők, amelyeket kifejezetten úgy rendelkeznek, hogy a cselekmény semmis vagy a személy nem jogképes.

számos országban hiányzott/ még mindig hiányzik a kánonjogi fokozatok (licenciátus és doktorátus) megadására jogosult oktatási intézmény (nincs kánonjogi fakultás), ez a követelmény aligha teljesíthető. Mivel a törvénynek nem az a célja, hogy egyes országokban megszűnjék az egyházi bírászkodás vagy tartósan jogellenes helyzeteket hozzon létre, már a Codexet átdolgozó pápai bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy ha teljesen lehetetlen licenciátussal rendelkező személyeket találni, akkor az Apostoli Szignatúrához kell fordulni felmentésért, illetve engedélyért. Ugyanakkor talán azért, mert amúgy sem könnyű kellő számú képzett munkatársat találni, az egy-egy egyházmegyében kinevezhető egyházmegyei bírák számát a '83-as Egyházi Törvénykönyv nem szabja meg. A '17-es Codex a létszám felső határát tizenkettőben¹²³ rögzítette.¹²⁴

Megnövekedett a bíróságokon a világiak szerepe. A '83-as Kódex előtt is betölthette világi az ügyvéd és a jegyző szerepét. Újítás benne, hogy lehet ülnök (*assessor*)¹²⁵. és az ügyhallgató (*auditor*)¹²⁶ is. Ezek a bírót segítik munkájában, de az ítélelhozatalban nem vesznek részt. A '83-as Kódex előtt világi személy ezeket a tisztségeket nem tölthette be, kivéve a házassági semmisségi ügyekben, ahol a *Causas matrimoniales* VI. pontja szerint világi *férfi* is elláthatta ezeket a feladatokat.¹²⁷ A '83-as Kódex óta mindenfajta ügyben betölthetik ezeket a tisztségeket világiak, mégpedig nemcsak férfiak, hanem nők is. Ugyanígy lehet világi – akár férfi, akár nő – a háromtagú társas bíróság egy tagja (de csak szükség esetén és a püspöki konferencia előzetes engedélyével¹²⁸, valamint a *kötelékvédő* és az ügyész is az 1435. kánon

¹²³ 1917-es CIC 1574. k. 1. §. In qualibet dioecesi presbyteri probatae vitae et in iure canonico periti, etsi extradioecesanii, non plures quam duodecim eligantur ut potestate ab Episcopo delegata in litibus iudicandis partem habeant; quibus nomen esto iudicium synodaliū aut pro-synodaliū, si extra Synodum constituuntur.

¹²⁴ ERDŐ P., *Újítások az egyházi perjogban*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 463.

¹²⁵ CIC 1424. kán. – Az egyedül eljáró bíró bármely perben maga mellé vehet tanácsadóul két ülnököt, akik klerikusok vagy kipróbált életű világiak legyenek.

¹²⁶ CIC 1428. kán. 2. §. – A püspök az ügyhallgató tisztségére olyan klerikusokat vagy világiakat jelölhet ki, akik erkölcsileg, okosság és tanítás tekintetében kiválóak.

¹²⁷ PROVOST, J. H., *Canon 1421. Role of Lay Judges*, in *The Jurist* 45 (1985), 330., : „The motu proprio *Causas matrimoniales* (March 28, 1971) is the first document in recent times to permit lay persons (and then, only men) to be named as judges (V, § 1). It was only in reference to a collegiate tribunal that the conferences of bishops were given the faculty to set up „a college composed of two clerics and one layman.”

¹²⁸ CIC 1421. kán. - 2. §. A püspöki konferencia megengedheti, hogy világiak is bírói kinevezést kapjanak. Közülük szükség esetén egyet be lehet venni a társas bíróságba.

alapján¹²⁹. Természetesen *kötelékvédő*nek a jogban előírt kánonjogi végzettség nélkül (kánonjogi licenciátus vagy doktorátus) világit sem szabad kinevezni. Ezért – amíg nem indult meg a kánonjogi képzés Magyarországon, egészen 1995-ig – nem volt jellemző, hogy a kötelékvédő tisztségére hazánkban világit nevezzen ki, hacsak az illető nem külföldön, Rómában végezte kánonjogi tanulmányait, mint Hársfai Katalin, aki a '90-es években Magyarországon volt kötelékvédő.¹³⁰

A bíróságok működésében komoly feszültségek forrása lehet az a körülmény, hogy vannak klerikus és világi kötelékvédők is. A klerikusok a bírósági munkájukat pasztorális tevékenységnek tekintik, és ezért ők a klérus szokásos ellátását kapják, valamint szokásosan hozzájutnak a különböző adományokhoz, felajánlásokhoz. Azok a világi kötelékvédők viszont, akik csak a bíróságon dolgoznak, még ha teljes munkaidejüket is a bírósági munkának szentelik, akkor sem részesülnek azokban a juttatásokban, amelyekben a klerikusok. Rendszerint egy hivatalnok bérét kapják, és anyagi lehetőségeik is sokkal korlátozottabbak. Még bonyolítja a helyzetet az is, hogy a kánonjogban a képzett klerikusok száma még mindig kevés, és sokszor a kötelékvédői teendőket megfelelő kánonjogi végzettséggel nem rendelkező klerikus látja el. A tendencia mindneképpen abba az irányba mutat, hogy az egyházmegye székhelyén meg kell növelni a bíróságon a részmunkaidőben dolgozó papok számát, illetve, ha nincs elegendő pap, akkor be kell vonni a képzett laikusokat a bírósági munkába. A laikusokkal kapcsolatban legnagyobb probléma, hogy az ő munkájukat meg kell fizetni, főként aki megfelelő kánonjogi végzettséggel rendelkezik.¹³¹

Tehát látjuk, hogy a kötelékvédő személyi előfeltételeinek követelményében két lényeges eltérés is van a '83-as Kódexben a '17-es Kódexhez képest. A '17-es CIC megkövetelte a kötelékvédőtől, hogy klerikus legyen. A '83-as CIC szerint a kötelékvédő lehet klerikus vagy laikus. Ezt már 1968-ban megengedték, amikor ehhez a pápától kellett kérni az engedélyt¹³², majd 1975-ben az Apostoli Szignatúrától¹³³. A '17-es CIC azt kívánta, hogy a kötelékvédő kánonjogi doktor vagy legalább a kánonjogban

¹²⁹ CIC 1435. kán. – A püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen hírű, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

¹³⁰ ERDŐ P., *Újítások az egyházi perjogban*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 464.

¹³¹ Vö. HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 90-100.

¹³² Apostolic Signatura, Resolution, July 11, 1968 (Private): *CLD* 7:929.

¹³³ Secretary of State, Letter, November 19, 1975: *CLD* 7:1045.

„egyébként jártas” legyen.¹³⁴ A ’83-as Kódex megköveteli a kötelékvédőtől, hogy kánonjogi licenciátussal vagy doktorátussal rendelkezzen, az „egyébként jártasság” már nem elegendő.¹³⁵ Ez egyértelműen egy követelményemelés. A feddhetlen hírnév, az okosság és az igazságszeretet most is ugyanúgy követelmény, mint előtte. A ’83-as CIC 149-es¹³⁶ és az 1435-ös kánonjai alapján úgy tűnik, hogy ezeknek a követelményeknek a hiánya nem érinti a kötelékvédő kinevezésének és tevékenységének érvényességét. De a 149. kánon szerint a kötelékvédő kinevezését az illetékes hatóság határozatával vagy a közigazgatási bíróság ítéletével érvénytelenítheti.¹³⁷

Az eddigiek alapján láthatjuk, hogy ha a kötelékvédőről beszélünk, csakis felkészült személyről lehet szó, aki a köteléket a perben hatékonyan tudja védelmezni. Ezért is követeli meg az 1435. kánon, hogy a kötelékvédő kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikus vagy laikus legyen. Fontos, hogy a kötelékvédő kellően felkészült legyen, aki a kötelék melletti érveket ügyesen kifejti. A kötelékvédő és az ügyvéd érveinek felsorakoztatása az objektív igazság megtalálásához kell, hogy vezesse el a bíróságot. Tehát nem csak a kötelékvédőnek, hanem az ügyvédnek is jól felkészültnek kell lennie, akinek hasonló képességekkel kell rendelkeznie, és az érveket a kötelék ellenében kell megvilágítania és a kötelékvédőnek válaszolnia kell, tehát a bíró előtt az igazság

¹³⁴ 17-es CIC Can 1589 §1. Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensorem eligere, qui sint sacerdotes integrae fama, in iure canonico doctores vel ceteroqui periti, ac prudentiae et iustitiae zelo probati.

¹³⁵ CIC 1435. kán.

¹³⁶ CIC 149. kán. - 149. kán. -- 1. §. Ahhoz, hogy valakit egyházi hivatalra nevezzenek ki, szükséges, hogy benne legyen az egyház közösségében, továbbá hogy alkalmas legyen, vagyis rendelkezék azokkal a tulajdonságokkal, amelyek az egyetemes vagy a részleges jog, illetve az alapító okmány szerint az illető hivatalhoz szükségesek.

2. §. Az egyházi hivatalnak az előírt tulajdonságokkal nem rendelkező személlyel való betöltése csak akkor érvénytelen, ha ezeket a tulajdonságokat az egyetemes vagy a részleges jog, illetve az alapítóokmány a betöltés érvényességéhez kifejezetten megkívánja; egyébként a betöltés érvényes, de az illetékes hatóság határozatával vagy a közigazgatási bíróság ítéletével érvényteleníthető.

3. §. A hivatalnak simóniával való betöltése magánál a jognál fogva érvénytelen.

¹³⁷ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the new Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 210-229: „The qualification required for a defender of the bond are significantly different in two respects in the 1983 code. The 1917 code required him to be a cleric, therefore, also male. The 1983 code states that defenders may be clerics or lay persons, and therefore male or female. This takes into law a practice which has been developing by special rescript from the pope and since 1975 by permission from the Apostolic Signatura. The 1917 code required that a defender of the bond must have a doctorate or licentiate in canon law, but does not allow for equivalent expertise (C. 1435). A good reputation, proven prudence, and zeal for justice are required now as before. The judgment of these qualities rests with the diocesan bishop as the appointing authority. It appears from a reading of canon 149 and canon 1435 that lack of the specific qualifications would not invalidate the appointment and actions of a defender. Provision is made in canon 149 for rescinding such an appointment by a competent higher authority or administrative tribunal, which probably means the Apostolic Signatura in its role of administrative supervision of the judicial system and process.”

kiderítését kell szolgálnia a házassági kötelék létéről vagy nemlétéről szóló dialógusnak.¹³⁸

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy más a kötelékvédő szerepe, mint a felek ügyvédjének. A kötelékvédő nem a fél, hanem a bíróság tagjaként a megyéspüspök megbízásából tevékenykedik. Ő védi a házassági köteléket, innen származik a hivatal neve. A megyéspüspök kötelessége a kötelékvédőt kinevezni az egyházi bíróságra. Mint láttuk, akárcsak a bíró, az ügyész és az ügyvéd, a kötelékvédő is lehet klerikus, női vagy férfi szerzetes, vagy laikus férfi vagy nő. Tehát férjek, feleségek, papok, szerzetesek, apácák is tevékenykednek az egyházi bíróságokon mint kötelékvédők.¹³⁹ Igaz mindnyájan más személyes vagy nem személyes tapasztalattal rendelkeznek a házassággal kapcsolatban, de egynek közösnek kell lenni mindnyájukban, hogy ha kötelékvédőként tevékenykednek, akkor a feladatuk a házassági kötelék védelme.

2.2 A kötelékvédő kinevezése

Az egyházi hivatal betöltésének a CIC 147. kánonja¹⁴⁰ szerint különböző fajtái vannak. A kánon a hivatal betöltése kifejezést szűk értelemben használja, mintegy leszűkíti a hivatal átadásának mozzanatára. A kötelékvédői hivatalt szabad adományozással töltik be. Szabad adományozással akkor töltik be a hivatalt, ha a

¹³⁸ GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-, és perjogról*, Budapest 2000, 174-175.

¹³⁹ FOSTER, M. S., *Annulment, the wedding that was: how the church can declare a marriage null*, New Jersey 1999, 122-123.: „Unlike the party's advocate or procurator, the defender of the bond of the marriage is an officer of the court. The defender is bound by office to propose and clarify everything that can be reasonably adduced against a declaration of nullity. He „defends” of the validity of the „bond of marriage” that is in the question, hence the title of the office. It is the responsibility of the diocesan bishop to appoint a defender to his tribunal. As with judges, advocates and procurators, defenders of the bond of marriage may be clerics, women and men religious and lay women and men... Husbands, wives, priests, religious sisters, deacons, religious brothers, single men and women are capable of serving as defenders on tribunals.”

¹⁴⁰ CIC 147. kan. - Az egyházi hivatal betöltése történhet: az illetékes egyházi hatóság által végzett szabad adományozással; ugyanezen hatóság által végzett beiktatással, ha előzetesen bemutatás történt; ugyanettől a hatóságtól származó megerősítéssel vagy engedélyezéssel, ha előzetesen választás vagy felmentéskéréssel egybekötött választás történt; végül egyszerű választással és a megválasztott részéről történt elfogadással, ha a választás megerősítése nem szükséges.

személy kiválasztását és a hivatal átadását ugyanaz az illetékes egyházi hatóság végzi. A megyéspüspöknek joga van szabad adományozással betölteni a részegyházában lévő hivatalokat.¹⁴¹ A megyéspüspöknek saját, rendes hatalma van¹⁴² részegyházában az összes hivatalok szabad adományozással való betöltésére. A hivatalok betöltése ugyanis az egyházmegye kormányzatának egyik legfőbb eszköze.¹⁴³

A kötelékvédő közhivatalt tölt be, törvényesen jelölik ki őt erre a feladatra, egyházi hivatalt tölt be. A püspök jogosult őt - akárcsak a bíróság többi tagját, - kinevezni a saját egyházmegyéjében, míg az egyházmegyei bíróságon az, aki az alapító okirat szerint a saját bíró; a Római Rotán és az Apostoli Szignatúrán pedig a római pápa gyakorolja a kinevezés jogát.

Kinevezése határozott időre történik, és a folyamatban lévő ügyekben az újonnan kinevezett lép elődje helyére. Célszerű, ha a bíróság bírának idejével azonos időre nevezik ki a kötelékvédőt, így egyszerre jár le a megbízásuk.

A CIC 1435. kánonja¹⁴⁴ rendelkezik arról, hogy a püspök joga kinevezni a kötelékvédőt. A kötelékvédőt a CIC 1436. kánon 2. §¹⁴⁵ alapján lehet minden ügyre, illetve csak egyes ügyekre kinevezni.¹⁴⁶ A törvény szövegéből az derül ki, hogy a kötelékvédői hivatalra történő kinevezés bizonyos ügyekben kötelező, de nem szükséges az, hogy állandó formában történjen. Az ügyek körét az 1432. kánon¹⁴⁷ határozza meg. A kánon idesorolja az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségét, a

¹⁴¹ CIC 157. kan. - Ha a jog kifejezetten másként nem rendelkezik, a megyéspüspöknek joga van szabad adományozással betölteni a részegyházában lévő egyházi hivatalokat.

¹⁴² vö. CIC 381. kan. - 1. §. A rábízott egyházmegyében a megyéspüspököt megilleti mindaz a rendes, saját és közvetlen hatalom, ami lelkipásztori feladatának gyakorlásához szükséges, kivéve azokban az ügyekben, amelyeket a jog vagy a pápa határozata a legfőbb vagy más egyházi hatóságnak tart fenn.

CD 8a In A II. *Vatikáni Zsinat dokumentumai*, 284: „A püspököket mint apostolok utódait a rájuk bízott egyházmegyékben eleve megilleti mindaz a rendes, saját és közvetlen hatalom, mely pásztori tisztségük gyakorlásához szükséges; megmarad azonban mindig és mindenben az a hatalom, mellyel a római pápa hivatalánál fogva rendelkezik, tudniillik, hogy egyes ügyeket fönntartson magának vagy más tekintélynek.”

¹⁴³ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2006, 169-170.

¹⁴⁴ CIC 1435. kán. - A püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen hírű, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

¹⁴⁵ CIC 1436. kán. - 2. §. Az ügyész és a védő kinevezhető az ügyek összességére vagy egyes ügyekre; a püspök megfelelő okból elmozdíthatja őket.

¹⁴⁶ *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrsg., LISTL, J. - MÜLLER, H. - SCHMITZ, H., REGENSBURG 1999, 1167: „Als Beamte der Bischöflichen Gerichtsverwaltung können sie entweder für alle vorkommenden Fälle (so regelmäßig in größeren Diözesen) oder für einen bestimmten Prozeß vom Bischof bestellt werden (c. 1436 § 1).”

¹⁴⁷ CIC 1432. kán. - Az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről vagy a házasság semmisségéről, illetve felbontásáról van szó, nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.

házasság érvénytelenségét megállapító pereket valamint a házasság felbontását eredményező eljárást. Ezekben az ügyekben ki kell nevezni kötelékvédőt. A kritériumokat az 1435. kánon¹⁴⁸ rögzíti. Akár klerikus, akár laikus kinevezhető, akinek doktorátusa vagy legalább licenciátusa van kánonjogból, és az okosság és az igazságszeretet tekintetében kipróbált személy.

Az ügyeket a püspök vagy az официális osztja ki a kötelékvédőnek. Az ügyenként történő kijelölés nem tartós feladat¹⁴⁹, végezheti a püspök és az официális is egyaránt.¹⁵⁰

A '83-as CIC 1435. kánonja szerint a püspök joga az ügyész és a kötelékvédő kinevezése az egyházmegyéjében. Sokáig vita volt a kánonjogászok között, hogy vajon az általános helynök is kinevezheti-e ezeket a hivatalnokokat. Az 1917-es CIC 1589. kánonja¹⁵¹ szerint ez az ordinárius joga, a *Provida Mater* 15. cikkelye a püspök szót használja. Úgy tűnik, hogy a '83-as CIC eldöntötte ezt a vitát, ugyanis azt mondja, hogy az általános helynöknek szüksége van megbízatásra a püspöktől arra, hogy különböző hivatalnokokat nevezzen ki. Habár az egyházmegyei kormányzó a püspöki hivatal üresedése esetén tehet csak kinevezéseket, mivel a 427. kánon 1. §-a¹⁵² alapján ő élvezi a megyéspüspök hatalmát. Valóban úgy tűnik, hogy ki kell nevezni kötelékvédőt az egyházmegyében, ha még nincs az 1432. kánon alapján.

A kötelékvédői hivatal egy egyházi hivatal, ahogy azt a 145. kánon¹⁵³ meghatározza. A '83-as CIC a II. Vatikáni Zsinat¹⁵⁴ megfogalmazását részben követve az egyházi

¹⁴⁸ CIC 1435. kán. - A püspök joga, hogy ügyészt vagy kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen híru, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

¹⁴⁹ CIC 145. kán. – 1. §. Egyházi hivatal bármely akár isteni, akár egyházi rendeléssel tartós jelleggel alapított felelőskör, melyet lelki cél érdekében kell gyakorolni.

2. §. Az egyes egyházi hivatalokkal járó kötelességeket és jogokat vagy maga a hivatalt létrehozó jog határozza meg, vagy az illetékes hatóságnak az a határozata, mely a hivatalt létesíti és egyben rábízta valakire.

¹⁵⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 93-94.

¹⁵¹ '17-es CIC 1589. can - Can 1589 §1. Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensore eligere, qui sint sacerdotes integrae famaе, in iure canonico doctores vel ceteroqui periti, ac prudentiae et iustitiae zelo probati.

§2. In tribunali religiosorum promotor iustitiae sit praeterea eiusdem religionis alumnus.

¹⁵² CIC 427. kán – 1. §. Az egyházmegyei kormányzó a megyéspüspök kötelességeivel és hatalmával rendelkezik, kivéve azokban a dolgokban, amelyek természetüknél vagy magánál a jognál fogva ki vannak véve a hatásköréből.

¹⁵³ CIC 145. kán. – 1. §. Egyházi hivatal bármely akár isteni, akár egyházi rendeléssel tartós jelleggel alapított felelőskör, melyet lelki cél érdekében kell gyakorolni.

2. §. Az egyes egyházi hivatalokkal járó kötelességeket és jogokat vagy maga a hivatalt létrehozó jog határozza meg, vagy az illetékes hatóságnak az a határozata, mely a hivatalt létesíti és egyben rábízta valakire.

¹⁵⁴ II. Vatikáni Zsinat - Presbyterorum ordinis (Határozat a papi szolgálatról és életéről) 20b „Az elsődleges szempontnak azonban a hivatalnak kell lennie, amit a szent szolgálatra rendelt személyek betöltenek. Ezért az úgynevezett beneficiumos rendszert el kell hagyni, vagy legalább úgy kell átalakítani,

hivatalt a 17-es Törvénykönyvnél tágabban határozza meg. Az egyházi hivatal fogalmának elemei: 1. *tisztség, feladatkör* (munus); 2. *isteni vagy egyházi rendelkezéssel való alapítás*; 3. *tartósság* (vagyis viselőjének személyétől függetlenül, üresedés idején is fennáll); 4. *lelki* (az egyház küldetését szolgáló) *cél*. Az 1917-es CIC ezenkívül megkívánta azt is, hogy a hivatal joghatósági vagy a szentségi hatalom gyakorlásával járjon. Ezért hivatala csak klerikusoknak lehetett. A '83-as CIC 145. kánonja ezt a jellegzetességet elhagyta a hivatal ismertetőjegyei közül.¹⁵⁵ Ennek következtében lehetővé vált, hogy világiak által betölthető tisztségek is hivatalnak minősüljenek.¹⁵⁶ A kötelékvédői hivatalt világiak is betölthetik, férfiak és nők egyaránt.

A kinevezésnek mindig írásban kell történnie a 156. kánon alapján.¹⁵⁷

A kötelékvédő kinevezése történhet az ügyek összességére vagy egyes ügyekre az 1436. kánon 2. §-a alapján¹⁵⁸. Ebből úgy tűnik, hogy megnyílhat a lehetősége egynél több kötelékvédő kinevezésére az egyházmegyében. A '83-as CIC hallgat ebben a kérdésben, de párhuzamot vonhatunk azzal az esettel, amikor a 475. kánon 2. §-a¹⁵⁹ alapján több általános helynököt is ki lehet nevezni, ha az egyházmegye körülményei ezt indokolják.¹⁶⁰ Tehát ha az egyházi bíróságon sok házassági per van, akkor több

hogy a jövedelem beneficiális része –azaz a hivatalhoz kapcsolt javadalomból folyó bevétel – csak másodlagos legyen, s a jogban a hangsúly az egyházi hivatalra essék, ami mostantól fogva minden lelki célt szolgáló, állandó jelleggel átadott hivatalt jelent.” In *A II Vatikáni Zsinat dokumentumai*, szerk. DIÓSD I., Budapest 2000, 600.

¹⁵⁵ A hivatal fogalmához ld! PETRONCELLI, M., *Polemiche sulla nozione di ufficio ecclesiastico e gli insegnamenti del Concilio Vaticano II*, in *Liber Amicorium Monseigneur Onclin*, Ed. LINDEMANS, J. – DEMEESTER, H., Gembloux 1976, 301-316.

¹⁵⁶ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 160-163.

¹⁵⁷ CIC 156. kán. – Minden hivatal betöltését írásba kell foglalni.

¹⁵⁸ CIC 1436. kán. 2. §. – Az ügyész és a védő kinevezhető az ügyek összességére vagy egyes ügyekre; a püspök megfelelő okból elmozdíthatja őket.

¹⁵⁹ CIC 475. kán. – 2. §. Az általános szabály az, hogy egy általános helynököt nevezzenek ki, ha csak az egyházmegye kiterjedése, lakóinak száma vagy más lelkipásztori szempontok egyebet nem indokolnak.

¹⁶⁰ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 214: „The 1983 code provides that „It is the task of the bishop to name the promoter of justice and the defender of the bond” (c. 1435). There has been some discussion in the past among canonists as to whether the vicar general could make this appointment. The 1917 code said the „ordinary” had the right (c. 1589 of 1917 code); the decree „*Provida Mater*” used the word „bishop” (art. 15). It would seem that the 1983 code has settled the matter, at least to the extent that a vicar general would need a mandate from his diocesan bishop to make the appointment. However, a diocesan administrator for a vacant see could make an appointment since he „enjoys the power of the diocesan bishop” (c. 427, § 1). Indeed it seems he must appoint one if there is not already a defender of the bond present; canon 1432 states: „A defender of the bond is to be appointed in a diocese.” As the position of defender is an „ecclesiastical office” as defined in canon 145, the appointment should be made in writing (c. 156). The defender of the bond can be appointed for all cases or for particular cases (c. 1436, § 2). This appears to provide an opening for the appointment of more than one defender of the bond in a diocese. The code is silent on this question, but there is some parallel in the provision for more than one vicar general when diocesan circumstances warrant (c. 475, § 2).”

kötélékvédőt is ki lehet nevezni.¹⁶¹ Tehát a kötélevédőt hasonlóan az ügyészhez ki lehet nevezni az egyes ügyekre vagy az ügyek összességére, és 1432. kánon azt is előírja, hogy minden egyházmegyében ki kell nevezni kötélevédőt.¹⁶²

A *Dignitas connubii* 53.¹⁶³ és 56.¹⁶⁴ cikkelye is kötelezővé teszi az egyházmegyei és egyházmegyeközi bíróságoknál kötélevédő kinevezését a házasság semmisségéről szóló ügyekben - mivel ez az instrukció csak a házassági semmisségi ügyek szabályaival foglalkozik- még pedig állandó jelleggel, tehát legalább egy kötélevédő kinevezése kötelező egyházmegyénként, bár egyes ügyekben kinevezhetők más személyek¹⁶⁵, hogy a kötélevédő hivatalát ellássák.¹⁶⁶

Újdonság az a rendelkezés, ami a DC 55. cikke¹⁶⁷ szerint, lehetővé teszi, hogy a kötélevédőnek helyettst rendeljenek ki arra az esetre, ha akadályoztatása miatt nem tudna a perben részt venni. A bírósági helynök jogosult rá, hogy helyettst rendeljen ki a kötélevédőnek, aki az első helyen kinevezett személy akadályoztatása esetén helyettesítse őt. A bírósági helynök erről a helyettes kinevezésről határozatot hoz és az iratokban ezt fel kell tüntetnie. A helyettes kijelölésre sor kerülhet már a per megkezdésekor, de a későbbiekben is a per folyamán. Ezzel a helyettes kijelöléssel lehetővé válik, hogy a kötélevédő akadálytalanul jelen legyen a felek és a tanúk meghallgatásán és akár közvetlenül is kérdéseket intézhessen hozzájuk. Az a kötélevédő, akinek van helyettese, nem hivatkozhat többé arra, hogy idő hiányában nem volt lehetősége a per alapos megismerésére. A DC kifejezetten ki is mondja, hogy „házassági semmisségi ügyekben a kötélevédő jelenléte mindig szükséges.”¹⁶⁸

¹⁶¹ Karambai, S. S., *Ministers and ministries in the local Church*, New Delhi 2005, 110: „For the tribunals that have to process large numbers of marriage cases more than one defender may need to be appointed.”

¹⁶² *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000, 1629: „Like the promoter, a particular defender may be appointed either permanently or on an ad hoc basis (c. 1436, § 2), but canon 1432 indicates that there should be a defender in every diocese.”

¹⁶³ DC 53. cikkely – 1.§ Az egyes egyházmegyei vagy egyházmegyeközi bíróságoknál minden, a házasság semmisségéről szóló ügy részére, állandó jelleggel legalább egy kötélevédőt és ügyészt kell kinevezni, kinevezésüknél figyelembe véve a 34. cikkelyt (vö. 1430.kán; 1432. kán.)

¹⁶⁴ DC 56. cikkely – 1. § Házassági semmisségi ügyekben a kötélevédő jelenléte mindig szükséges.

¹⁶⁵ DC 53. cikkely – 2. § Egyes ügyekben, ugyancsak a 34. cikkelynek a fenntartásával, kinevezhetőek mások, hogy a kötélevédő vagy az ügyész feladatát ellássák. (vö. 1436. kán. 2. §).

¹⁶⁶ HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83)*, Roma 2009, 153.

¹⁶⁷ DC 55. cikkely- A kötélevédőnek és az ügyésznek, akiket az 53. cikkely 1-2. § szerint neveztek ki, a bírósági helynök, akár az eljárás kezdetétől, akár az eljárás alatt, határozattal, amelynek az iratokban nyoma kell legyen, helyetteseket rendelhet ki, akik az első helyen kinevezettek akadályoztatása esetén helyettesítik őket.

¹⁶⁸ DC 56. cikkely- 1.§.

Nemcsak a per végén kell az észrevételeit megtenni, hanem „kezdetől fogva és az eljárás folyamán a jog előírása szerint be kell avatkoznia.”^{169 170}

Az 1454. kánon¹⁷¹ alapján a kötelékvédőnek esküt kell tennie, hogy gyakorolhassa a hivatalát. De a kötelékvédőt nem sorolja fel a 833. kánon¹⁷², amely azokat a személyeket sorolja fel, akiknek az Apostoli Szentszék által jóváhagyott formula szerint kell letenniük a hitvallásukat. Ez a kánon felsorolja, hogy ezeknek a személyeknek kik előtt kell letenniük a hitvallásukat. Tehát mivel ez a kánon nem említi a kötelékvédőt, így neki nem hitvallást kell tennie, hanem csak esküt az 1454. kánon alapján (hasonlóan a bíróság többi tagjához és munkaársához). Az 1917-es CIC 1621-1622. kánonjai¹⁷³ még részletes előírásokat tartalmaznak, hogy hol, hogyan és ki előtt kellett letennie az esküt a kötelékvédőnek. De ezt a részletes szabályozást a '83-as Kódex elhagyta.¹⁷⁴

¹⁶⁹ DC 56. cikkely – 2. §

¹⁷⁰ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 116-117.

¹⁷¹ CIC 1454. kán. –A bíróság összes tagja és munkatársai kötelesek esküt tenni feladatuk szabályos és hűséges ellátására.

¹⁷² CIC 833. kán. - 833. kán. - Kötelesek a hitvallást az Apostoli Szentszék által jóváhagyott formula szerint személyesen letenni:

1. mindazok, akik egyetemes vagy részleges zsinaton, püspöki szinóduson vagy egyházmegyei zsinaton akár döntési, akár tanácsadói szavazati joggal részt vesznek, az elnök vagy megbízottja előtt; az elnök ugyanerre köteles a zsinat vagy a szinódus előtt;
2. akit bíborosi méltóságra emeltek, a Szent Kollégium szabályzata szerint;
3. az Apostoli Szentszék megbízottja előtt mindazok, akiket püspökségre vagy olyan hivatalra neveztek ki, amely megyéspüspökséggel egyenlő elbírálás alá esik;
4. a tanácsosok testülete előtt az egyházmegyei kormányzó;
5. a megyéspüspök vagy megbízottja előtt az általános helynökök, apüspöki helynökök és a bírósági helynökök;
6. a helyi ordinárius vagy megbízottja előtt a plébánosok, a szemináriumok rektorai és teológiai, valamint filozófiai tanárai hivataluk elfoglalásakor, továbbá azok, akik a diakonátus felvétele előtt állnak;
7. a nagykancellár vagy ennek hiányában a helyi ordinárius előtt, illetve megbízottjuk előtt az egyházi vagy katolikus egyetem rektorahivatala elfoglalásakor; a rektor előtt pedig - ha pap - , vagy a helyiordinárius előtt, illetve megbízottjuk előtt hivataluk elfoglalásakor azok a tanárok, akik bármilyen egyetemen hittelt vagy erkölccsel kapcsolatos tárgyat adnak elő;
8. a klerikusi szerzetes intézmények, valamint az apostoli élet klerikusi társaságai elöljárói a szabályzatok szerint.

¹⁷³ '17-es CIC Can. 1620. Iudices et tribunalia curent ut quamprimum, salva iustitia, causae omnes terminentur, utque in tribunali primae instantiae ultra biennium non protrahantur, in tribunali vero secundae instantiae ultra annum.

Can. 1621. par. 1. Excepto Episcopo qui per se potestatem iudiciariam exerceat, omnes qui tribunal constituunt aut eidem opem ferunt, iusiurandum de officio rite et fideliter implendo coram Ordinario vel coram iudice a quo electi sunt, vel coram viro ecclesiastico ab alterutro delegato, praestare debent: idque ab initio suscepti officii, si sint stabiles, aut antequam causa agatur, si pro peculiari aliqua causa sint constituti.

¹⁷⁴ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985), 216: „D. Oath of Office The defender is required to take an oath to exercise the office properly and faithfully (c. 1454). The defender is not included in the listing of those must take the profession of faith (c. 833). The detailed prescriptions of cc. 1621-1622 of the 1917 code concerning when, how, and before whom the oath should be taken have been left out the 1983 code.”

Tehát a hatályos Kódex az eskü formáját nem határozza meg pontosan. A feladat szabályszerű ellátására is vonatkozik ez az eskü, ezért kötelez a hivatali titoktartásra (1455. kánon, amelyet lásd alább), abban a mértékben, ahogyan ezt a szabályok megkívánják. Ez a hivatali eskü nem tévesztendő össze a felek és tanúk olyan esküvéjével, amelyet állításaik igazsága mellett tettek¹⁷⁵, hiszen az utóbbiak nem a bírósági fegyelemhez, hanem a bizonyítás eszközei közé tartoznak. De nem azonos a hivatali eskü azzal a titoktartási esküvel sem, amelyet a bíró a tanúktól, a szakértőktől, a felektől, ügyvédeiktől és képviselőiktől kívánhat.¹⁷⁶ A kötelékvédő hivatali esküjét - hasonlóan a bíróság többi tagjához és munkatársához - a feladata szabályos és hűségese ellátására teszi.¹⁷⁷

Az egyházi bíróság minden munkatársának, így a kötelékvédőnek is titoktartási kötelezettsége van. A titoktartással kapcsolatos szabályokat három csoportra osztjuk. Az egyik az úgynevezett természetes titoktartási kötelezettség, amely azokra az esetekre vonatkozik, ahol az ügy nyilvánosságra kerülne, abból egyeseknek kára származna. A másik esetben esküvel fogadják meg a titoktartási kötelezettséget meghatározott személyek. A harmadik esetben a titoktartási kötelezettség a hallgatásra vonatkozó megállapodásból ered. A hivatali titok e harmadik csoportba tartozik, ez az eljárásban résztvevő személyeket, a bírákat és rajtuk kívül a többi, bírósági hivatali betöltő személyt terheli, így a kötelékvédőt is. Ezen belül is az ügy kivizsgálásával kapcsolatos titoktartási kötelezettsége van a kötelékvédőnek, aki bíróságon dolgozik és ez a kötelezettségen minden- az eljáráson kívüli személlyel szemben – fennáll. Ha a kötelékvédő ezt a titkot megsérti, akkor kárt okozhat a feleknek.

A hivatali titokról a '83-as CIC 1455. kánonja¹⁷⁸ szól. Ez a kánon három

¹⁷⁵ CIC 1532. kán.- A közérdeket érintő esetekben a bíró eskesse meg előre a feleket az igazmondásra, vagy legalább utólag a mondottak igazságára, hacsak súlyos okból ennek ellenkezője nem ajánlatos; egyéb esetekben saját belátása szerint megesketheti őket.

CIC 1562. kán. - 2. §. A bíró vegye ki a tanútól az 1532. kán. szerinti esküt; ha a tanú ennek letételét megtagadja, eskü nélkül halgassák ki.

¹⁷⁶ CIC 1455. kán. - 3. § Sőt valahányszor az ügy vagy a bizonyítékok jellege olyan, hogy az iratok vagy a bizonyítékok nyilvánosságra kerülése mások jó hírét veszélyezteti, ellenségeskedésre ad okot, botrányt vagy más efféle kellemetlenséget idéz elő, a bíró esküvel kötelezheti titoktartásra a tanúkat, a szakértőket, a feleket, ügyvédeiket és képviselőiket.

¹⁷⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, 2005, 718-719.

¹⁷⁸ CIC 1455. kán.- 1. §. A bírók és a bírósági segédszemélyzet tagjai kötelesek a hivatali titoktartásra minden büntető perben, az egyházi peres ügyekben pedig akkor, ha valamely perbeli cselekmény felfedéséből a feleknek hátránya származhatna.

2.§. Mindig kötelező a titoktartás a társas bíróság tagjai között az ítélethozatal előtt lefolyt megbeszélést illetően, valamint az ott előterjesztett különböző szavazatok és vélemények tekintetében is, fenntartva az 1609. kán. 4. §-ának előírását.

3. §. Sőt valahányszor az ügy vagy a bizonyítékok jellege olyan, hogy az iratok vagy a

követelményt állít fel: a felek tiszteletét, a bírák szabadságát és az eljárás sikeres előrehaladását. A titoktartási kötelezettség célja, hogy ne jussanak ki információk a bíróságról, mert ezzel a feleknek kárt okozhatnak, ugyanis ezek az információk személyes jellegűek, töredékinformációk, tehát nagy veszélye lehet annak, hogy nem megfelelően magyarázzák azokat.¹⁷⁹

2.3 A kötelékvédői hivatallal összeférhetetlen hivatalok

Az egyházi hivatalok kinevezésénél a püspöknek tekintettel kell lennie arra, hogy nem jó egy személyre több feladatot ruházni; vannak továbbá olyan feladatok, amelyek egymással összeférhetetlenek¹⁸⁰, tehát ezeket nem is láthatja el ugyanazon személy.¹⁸¹ Általánosságban igaz, hogy a hivatalok halmozása nem egészséges.¹⁸²

Bár a törvény nem tiltja meg, hogy aki az alárendelt bíróságon betölt valamilyen funkciót, az a felettes bíróságon is betöltse ugyanazt, vagy valamilyen más feladatot lásson el, mégis voltak olyan szerzők¹⁸³, akik ezt kifogásolták és azt kívánták, hogy az egyik bíróságon dolgozó személyek más bíróságokon ne dolgozhassanak. A *Dignitas connubii* kezdetű instrukció ez utóbbi nézetekkel összhangban úgy rendelkezik, hogy az officiális, a helyettes officiális, más bírák, a kötelékvédő és az ügyész számára megtiltják, hogy hivatalukat vagy más hivatalt egyidejűleg gyakoroljanak két olyan bíróságon, melyek közül az egyik a másiknak a fellebbviteli bírósága.¹⁸⁴

Természetes, hogy a kötelékvédő nem tölthet be két szerepet egy és ugyanazon

bizonyítékok nyilvánosságra kerülése mások jó hírét veszélyezteti, ellenségeskedésre ad okot, botrányt vagy más efféle kellemetlenséget idéz elő, a bíró esküvel kötelezheti titoktartásra a tanúkat, ügyvédeiket és képviselőjüket.

¹⁷⁹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 126-127.

¹⁸⁰ CIC 152. kán. – Senkinek se adjanak két vagy több összeegyeztethetetlen, vagyis olyan hivatalt, melyet ugyanaz a személy egyszerre nem tud ellátni.

¹⁸¹ Az összeférhetetlen hivatalok és feladatok az egyházi törvénykezésben ld. CLEVE, J., *Inkompatible Ämter und Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 31-50.

¹⁸² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 61.

¹⁸³ Pl. ld. CLEVE, J., *Inkompatible Ämter und Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 31-50.

¹⁸⁴ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 60.

ügyben. Ha ez megtörténne, az ilyen eljárás során hozott ítélet orvosolhatatlanul semmis lenne. A kötelékvédő szerepe az ügyészi, bírói szereppel és a jegyzőséggel összeférhetetlen. Nem lehet tanú sem ugyanabban az ügyben az a személy, aki ott kötelékvédő az 1550. kánon 2. §-a¹⁸⁵ és a DC 196. cikkely 2. § 1.¹⁸⁶ szerint.¹⁸⁷ Az 1447. kánon¹⁸⁸ szerint nem vehetnek részt másik fokon az eljárásban mind bírák, akik előző fokon kötelékvédőként vettek részt. A *Dignitas connubii* kezdetű instrukció ugyanakkor megtiltja a kötelékvédőknek is¹⁸⁹, hogy hivatalukat vagy más hivatalt gyakoroljanak egyidejűleg két olyan bíróságon, amelyek között olyan kapcsolat van, hogy az egyik a másiknak a fellebbezési bírósága. A kötelékvédő csak az ügyészi hivatalt töltheti be egy és ugyanazon bíróságon, de azt sem ugyanabban az ügyben. A kötelékvédőnek - hasonlóan a bíróság többi dolgozóihoz - megtiltja az ügyvédi illetve a képviselői feladatok ellátását azon a bíróságon, ahol dolgoznak, valamint ennek a fellebbezési bíróságán.¹⁹⁰

Egyazon peren belül ugyanazon a fokon bizonyos tisztségek egymással összeegyeztethetetlenek. Így a kötelékvédő nem szerepelhet egyúttal ügyészként, bíróként vagy jegyzőként. A per későbbi, másik fokán nem ítélkezhet érvényesen bíróként, és nem töltheti be az ülnök¹⁹¹ szerepét az sem, aki ugyanabban a perben korábban kötelékvédői minőségben részt vett a CIC 1447. kánonja.¹⁹² és a DC 66.cikkelye¹⁹³ alapján.¹⁹⁴ A kötelékvédői és a bírói hivatal is összeférhetetlen egymással.

¹⁸⁵ CIC 1550. kán. 2. §. – Képteleneknek tekintendők:

1. a peres felek és aok, akik a felek nevében vesznek részt a perben, a bíró és segédei, az ügyvéd és azok az egyéb személyek, akik az adott ügyben a feleknek segédkeznek vagy segédkeztek

¹⁸⁶ DC 196. cikkely – 2. § 1. a peres felek és azok, akik a felek nevében vesznek részt a perben, a bíró és segédei, az ügyvéd és azok az egyéb személyek, akik az adott ügyben a feleknek segédkeznek vagy segédkeztek; ügyelni kell ezért arra, hogy ilyen feladatot a perben nehegy felvállaljon, aki a vallomásával valamit hozzáadhat az igazság feltárásához.

¹⁸⁷ HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83)*, Roma 2009, 458: „Dans le code de 1917, nous trouvons le c. 1757 § 3, 1° CIC 1917 qui est la source du 1550 § 2, 1°... Lart 119 § 3, 1° PM reprend la norme du c. 1757 § 3, 1° CIC 1917... Le c. 1231 § 2, 1° CCEO reprend littéralement le c. 1550 § 2, 1°”

¹⁸⁸ CIC 1447. kán. – Aki egy perben bíróként, ügyészként, kötelékvédőként, képviselőként, ügyvédként, tanúként vagy szakértőként részt vett, nem ítélkezhetik később érvényesen ugyanabban az ügyben másik fokon bíróként, és nem töltheti be érvényesen az ülnök tisztségét sem.

¹⁸⁹ Még az официálisoknak, helyettes официálisoknak és a bírának is.

¹⁹⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 93-94.

¹⁹¹ CIC 1424. kán. – Az egyedül eljáró bíró bármely perben maga mellé vehet tanácsadóul két ülnököt, akik klerikusok vagy kipróbált életű világiak legyenek.

¹⁹² ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 716.

¹⁹³ DC 66. cikkely – 2. § Aki egy perben kötelékvédőként, ügyészként, képviselőként, ügyvédként, tanúként vagy szakértőként részt vett, nem ítélkezhetik később érvényesen ugyanabban az ügyben ugyanezen a fokon vagy másik fokon bíróként, és nem töltheti be érvényesen az ülnök tisztségét sem. (vö. 1447. kán.)

Más kritériumok szükségesek az egyházi eljárásban a különböző hivatalokhoz. Mások a feladatai a bírósági helynöknek, azaz az officiálisnak és mások a helyettes bírósági helynököknek, azaz a viceofficiálisoknak. Szóhasználat újítás a '83-as CIC-ben, hogy az officiális és viceofficiális név mellett és helyett az új Kódex a bírósági helynök és helyettes bírósági helynök elnevezést vezeti be. Ennek oka egyrészt az, hogy az officiális szó általában tisztségviselőt jelenthet, másrészt pedig annak hangsúlyozása, hogy a bíróság vezetője a püspök helyettese. A CIC 1448. kánonja¹⁹⁵ alapján a bíró nem lehet érintett egy adott ügyben, mert akkor nem születhet objektív döntés. Az officionális és a viceofficionális se legyenek ilyen függő pozícióban. A bírósági helynöknek joga van eldönteni, hogy ki milyen jogkört töltsön be a bíróságon. Mint tudjuk a bíróság különböző hivatalok összessége, amelyek egymással kapcsolatban vannak és egy testületet alkotnak. A bíróság szervezetén belül felosztják a feladatokat, ez különböző csoportok alakítását jelenti. Ez a beosztás biztosítja, hogy a bíróság folyamatosan dolgozzon és arra törekszik, hogy megakadályozza, hogy az ügyek felhalmozódjanak. Minden csoport a bírósági helynöknek van alárendelve, és a bírósági helynök kötelessége intézkedni, ha egy bíró hiányzik vagy akadályoztatva van. Minden bíró abban a tanácsban bíraskodik, ahová beosztották, és gyakorolja a bíróságot megillető hatalmat. Az ügyek felosztását a különböző turnusok között többféle szempont szerint lehet végezni (például a nyelv). A bírósági helynök a felállított turnusokba hívja be a bírakat.¹⁹⁶

Ha valaki officionális, akkor nem lehet kötelékvédő, mert akkor egyszerre lehetne bíró és kötelékvédő ugyanabban az ügyben. Tehát az egyértelmű, hogy a bírósági helynök nem lehet kötelékvédő, de Cleve szerint a bírósági helynök helyettese sem lehet kötelékvédő, mert az az officionális bűvkörében van.¹⁹⁷

¹⁹⁴ BURKE, R. L., << *The Distinction of Personnel in Hierarchially-Related Tribunals* >>, *StCan* 28 (1994) 85-98.

¹⁹⁵ CIC 1448. kán. – 1. §. A bíró ne vállaljon el olyan ügyet, amelyben bármely fokú egyenesági, illetve negyedfokig terjedő oldalági rokonság vagy sógorság, gyámság, gondnokság, szoros kapcsolat vagy ellenségeskedés, haszonszerzés vagy kár elkerülése miatt érdekelt.

¹⁹⁶ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 88.

¹⁹⁷ CLEVE, J., *Inkompatible Ämter und Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 42-43: „4.3. Richter und Bandverteidiger: Andere Kriterien scheinen bei der Abgrenzung verschiedener Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche hilfreich und notwendig. An erster Stelle sei auf die zusätzlichen Aufgaben und Kompetenzen der Offiziale und Vizeoffiziale in der Gerichtsverwaltung hingewiesen. Für sie macht es keinen Sinn, gleichzeitig eine abhängige Position auszuüben. Wenn sie die Kompetenz haben, die Gerichtshöfe zusammenzustellen, dürfen sie nicht zugleich das Amt des Bandverteidigers inne haben. Sie könnten sich dann nämlich wahlweise als Richter (Vorsitzender) oder als Bandverteidiger in den Prozeß einbringen – man kann fragen, zu wessen Wohl. Dies gilt in erster Linie für den Offizial. Weil aber die Vizeoffiziale in seiner Vertretung handeln können,

Habár a hatályos jog szerint a kinevezett egyházmegyei bíró viselheti a kötelékvédő szerepét, de Cleve szerint nem a legjobb megoldás, ha valaki egyszerre tölti be egy bíróságon a bírói és kötelékvédői hivatalt.¹⁹⁸

Az 1436. kánon 1. §-a (*Ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de nem ugyanabban az ügyben.*) egyértelműen a hivalkról (*officium*) beszél. A kötelékvédőt és az ügyészt is a püspök nevezi ki az 1435. kánon alapján.¹⁹⁹

Az 1436. kánon 1. §-ról különböző felfogások vannak a kánonjogi szakirodalomban és az Apostoli Szignatúra megnyilatkozásaiban.²⁰⁰

Az Apostoli Szignatúra értelmezése szerint egy személynek több bírósági hivatalt betölteni tilos, kivéve a kötelékvédői és az ügyészi hivatalt, amelyet betölthet egyszerre egy személy, habár ott is van megkötés, hogy nem ugyanabban az ügyben. Az 1436. kánon 1. §-a egy kivétel az összeférhetetlen hivatalok tilalma alól, ugyanis azt mondja, hogy ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de nem ugyanabban az ügyben, bár ez nincs részletesen kifejtve. Ezért nincs más értelmezés, mint visszavezetni a 152. kánonra, mely szerint senkinek se adjanak két vagy több összeegyeztethetetlen, vagyis olyan hivatalt, melyet ugyanaz a személy egyszerre nem tud ellátni.²⁰¹

Egy kis különbség van a '17-es CIC és '83-as CIC között, ez utóbbi továbbra már nem tiltja meg, hogy kötelékvédőnek nevezzenek ki olyat, aki ügyvéd vagy képviselő.

halte ich die Ausdehnung auf diesen Personenkreis für notwendig. Es ist also zu formulieren, daß mit dem Amt des Offizials und Vizeoffizials das Amt des Bandverteidigers nicht kumuliert werden darf."

¹⁹⁸ CLEVE J., *Inkompatible Ämter und Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 42: „Anders sieht es m. E. mit den einfachen Diözesanrichtern aus, deren Einsatz stets und nur in einer bestimmten Sache durch den Auftrag des Bischofs bzw. De Offizials initiiert werden kann. Obgleich sie Träger von *potestas iudicialis* sind, können sie diese niemals aus eigenem Antrieb ausüben. Da den betroffenen Parteien immer noch das Mittel der Befangenheitseinrede zur Verfügung steht, müßte diese Beschränkung allein durch ein Ausübungsverbot in casu hinreichend geschützt sein."

¹⁹⁹ CLEVE, J., *Inkompatible Ämter und Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 39: „C. 1436 § 1 bestimmt: „Das Amt des Kirchenanwaltes und des Bandverteidigers kann ein und dieselbe Person wahrnehmen, aber nicht in derselben Sache." Der Gesetzestext spricht hier eindeutig von *officium*. Es kann also gefolgert werden, daß dieser Person die Ämter des Bandverteidigers und des Kirchenanwaltes zugleich übertragen werden können. Ein Handeln als Kirchenanwalt bzw. Als Bandverteidiger setzt ja die Amtsinhaberschaft voraus. Sie werden vom Diözesanbischof ernannt (c. 1435)."

²⁰⁰ Uo., 39: „Somit steht die Frage im Raum, ob das Modell des c. 1436. § 1 auch auf andere Ämterkombinationen im Gerichtswesen der Kirche übertragen werden kann –oder warum nicht. Hier sind unterschiedliche Auffassungen in der Praxis, in der kanonistischen Literatur und in den Handlungsanweisungen der Apostolischen Signatur zu erkennen."

²⁰¹ Uo., 40: „Die Apostolische Signatur versthet die Bestimmungen des CIC/1983 so, daß alle Kumulationen von Gerichtsämtern außern der von Bandverteidiger und Kirchenanwalt verboten sind. Sie versteht c. 1436 § 1 als Ausnahme eines allgemeinen Kumulationsverbotes, das jedoch gesetzlich nicht expizit festgelegt worden ist. Deshalb ist nur eine Rückführung auf c. 152 möglich, dem bekannten Verleihungsverbot für inkompatible Ämter und Aufgaben."

A '83-as CIC 1447. kánonja²⁰² szerint aki kötelékvédőként részt vett egy perben, az nem ítélezhetik később érvényesen ugyanabban az ügyben másik fokon bíróként, és nem töltheti be érvényesen az ülnök tisztségét sem.²⁰³

Fontos még megemlíteni az Apostoli Szignatúra írását az esseni püspökökhöz, amely II. János Pál pápa 1982-es rotai beszédére²⁰⁴ utal, amelyben a pápa arról beszélt, hogy a bírói és a kötelékvédői hivatal összeegyeztethetetlen.²⁰⁵

A kánonjogi szakirodalom az 1436. kánon 1. §-át²⁰⁶ párhuzamba állítja az általános helynöki és a bírósági helynöki hivatal összeférhetetlenségével. Erről az 1420. kánon 1. §-a beszél, mely szerint az officiális ne legyen azonos az általános helynökkel, hacsak az egyházmegye kicsinysége vagy az ügyek csekély száma ezt nem indokolja. Ezek szerint az 1436. kánon 1. §-a egy *lex specialis*, amely kivétel a 152. kánon alól.²⁰⁷

Egy érdekes összeférhetlenségre hívja fel a figyelmet a *Dignitas connubii* instrukció 113. cikkelye.²⁰⁸ A DC előírja, hogy minden bíróságon legyen egy jogtanácsosi hivatal, vagy pedig egy személy, akinek a tanácsadás a feladata és bárki fordulhat hozzá, aki érdeklődik házasságának semmissége ügyében, az eljárás módjáról és az elindításról. Ha a bíróságon ezt a feladatot olyan tölti be, aki egyébként a bíróság szolgálattevője, ami nagyon gyakori, hisz egy ilyen hivatal fenntartására nincs az egyházi bíróságoknak kapacitásuk, az, ha elindítják annak a házassági semmisségi perét,

²⁰² CIC 1447. kán. - Aki egy perben bíróként, ügyészként, kötelékvédőként, képviselőként, ügyvédként, tanúként vagy szakértőként részt vett, nem ítélezhetik később érvényesen ugyanabban az ügyben másik fokon bíróként, és nem töltheti be érvényesen az ülnök tisztségét sem.

²⁰³ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 210-229: „A small difference in the 1983 code in this respect is that it is no longer forbidden by the law itself for a person to act as defender in a case in which he or she has also acted as procurator or advocate. Canon 1447 of the 1983 code invalidates the actions only of a judge or assessor in such circumstances. On the face of it, it would seem that a defender would be as likely as a judge or assessor to have a visible conflict of interest in the same situation.”

²⁰⁴ JÁNOS PÁL II., *Discorso del 28 gennaio 1982, n. 9*, in *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982), 453.

²⁰⁵ CLEVE, J., *Inkompatible Aufgaben und Amter im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 40: „In dem Schreiben an den Bischof von Essen berief sich die Apostolische Signatur zur Begründung auf die Ansprache Papst JOHANNES PAULS II. vor der Rota Romana vom 28. Januar 1982, in der dies Unvereinbarkeit von Richteramt und Bandverteidiger vorgestellt wird.”

²⁰⁶ CIC 1436. kán. 1. §. – Ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de nem ugyanabban az ügyben.

²⁰⁷ CLEVE J., *Inkompatible Ämter und Aufgaben im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 42: „Die kanonischen Einwände konzentriert sich ebenfalls auf das Modell des c. 1436 § 1, der –ähnlich wie bei der relativen gesetzlichen Inkompatibilität von Generalvikar und Offizial (vgl. C. 1420 § 1) – eine Verleihung beider Ämter an ein und dieselbe Person möglich macht. Com Textbefund her ist c. 1436 § 1 *lex specialis* zum Verleihungsverbot inkompatibler Ämter in c. 152.”

²⁰⁸ DC 113. cikkely – 1. § Minden egyes bíróságon legyen egy hivatal, vagy egy személy, akitől bárki szabadon és könnyen tanácsot kaphat a lehetőségről és az eljárás módjáról, a házasság semmisségi ügyében ha elindítaná.

2. § Ha ezt a szolgálatot a bíróság szolgálattevői szokták betölteni, sem bíróként, sem kötelékvédőként az ügyben nem vehetnek részt.

akinek tanácsot adott, nem vehet részt abban az ügyben bíróként és kötelekvédőként. Ez egy természetes összeférhetlenségi szabály, habár ügyvédkénti részvétele csak akkor van megtiltva, ha ez a tanácsadói feladat az állandó jogvédőre van bízva²⁰⁹, szerintem ezen is szigorítani kellene, sőt ilyenkor állandó jogvédő lehet a perben, ami tulajdonképpen az ügyvéd feladatát látja el, csak fizetésüket a bíróságtól kapják. De ezen szabály megítélése jelen dolgozatomnak nem témája. Philippe Hallein egy érdekességre hívja fel a figyelmet ezzel a cikkkel kapcsolatban, még pedig arra, hogy a 2. kánonban említett hivatalok (kötelekvédő, bíró) azok officiumok, a 3. és 4. kánonban említett állandó jogvédő pedig munus. Ebben is látjuk, hogy a kötelekvédő egy egyházi hivatal (officium), ami tartós jelleggel alapított feladatkör és amelyet lelki cél érdekében kell gyakorolni. Kötelekvédőt kinevezni kötelező, nem úgy mint az állandó jogvédőt mint munust (feladat), amit „hacsak lehetséges”²¹⁰ ki kell nevezni.²¹¹

2.4 A kötelekvédői hivatal megszűnése

A kötelekvédői megbízás, ha egy konkrét ügyre adták, véget ér az ügy befejezésekor. Ha általában minden ügyre kapott kinevezést a kötelekvédő, akkor csak megfelelő okból és csak a püspöknek van joga elmozdítani őt a CIC 1436. kánonja²¹² szerint.²¹³

A kötelekvédő kinevezése úgy tűnik, hogy meghatározatlan időre szól és a

²⁰⁹ DC 113. cikkely – 3. § Hacsak lehetséges, minden bíróságon legyenek állandó jogvédők, akik magától a bíróságtól kapják a fizetésüket, és betölthetik a szolgálatot, amelyről az 1. §-ban van szó, és akik az ügyvéd vagy a képviselő feladatát ellátják azok mellett a felek mellett, akik őket akarják választani (vö. 1490. kán.)

4. § Ha az 1. §-ban szereplő szolgálat állandó jogvédőre lenne átruházva, akkor az ügy védelmét nem vállalhatja, csak mint állandó jogvédő.

²¹⁰ DC 113. cikkely – 3.

²¹¹ HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83), Roma 2009, 223: „Le paragraphe 2 parle de <<officium>> (=office) et les paragraphes 3 et 4 utilisent <<munus>> (=la tâche ou la charge) pour indiquer le même chose. Le premier paragraphe du même article utilise <<officium>>, mais dans lesens d'un bureau de conseil.”*

²¹² CIC 1436. kán. 2. §. Az ügyész és a védő kinevezhető az ügyek összességére vagy egyes ügyekre; a püspök megfelelő okból elmozdíthatja őket.

²¹³ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 94.

püspöknek meg van a lehetősége, hogy eltávolítsa őt, de csak megfelelő okból az 1436. kánon 2. §-a alapján. Ez ellentétben van a bírósági helynök, a helyettes bírósági helynökök és a bírók kinevezésével, akiket egy meghatározott időre neveznek ki és csak súlyos és törvényes okból szabad elmozdítani őket.²¹⁴

Az 1917-es CIC előírásai szerint a kötelékvédő nem veszítette el a hivatalát széküresedés esetén és nem távolíthatta el az egyházmegyei kormányzó, de az új püspök hivatalba lépésekor szükség volt, hogy a kötelékvédőt hivatalában megerősítse.²¹⁵ Ezek az előírások már nem találhatóak meg a '83-as CIC-ben a kötelékvédőnél, habár szó szerint megtalálhatók a bírósági helynökénél.²¹⁶ A '83-as CIC úgy tűnik, hogy több szabadságot ad a megyéspüspöknek vagy az egyházmegyei kormányzónak a kötelékvédő kinevezésében és elmozdításában, mint a bírósági helynök vagy a bírók kinevezésében és elmozdításában. A '83-as CIC 1457. kánonja²¹⁷ megismétli a '17-es CIC 1625. kánon. 3. §-át²¹⁸, amely a bíróság szolgálattevőinek – feltételezhetően beleértve a kötelékvédőt is – büntetéséről szól, amely lehet akár a hivataltól való megfosztás is. Azok a bírósági szolgálattevők, akik megszegik a titoktartási kötelezettséget vagy szándékosan és súlyos gondtalanságból a peres feleknek egyéb kárt okoznak, büntetendők. A büntetést az illetékes hatóság rója ki: az egyházmegyében a püspök, aki kinevezte őket, de az 1457. kánon 2. §-a szerint a bíró is büntetheti a bírósági szolgálattevőket.²¹⁹

²¹⁴ CIC 1422. kán. – A bírósági helynököt, a helyettes bírósági helynököket és a többi bírót meghatározott időre kell kinevezni az 1420. kán. 5. §-ának tiszteletben tartásával, és csak súlyos és törvényes okból szabad elmozdítani őket.

²¹⁵ '17-es CIC – Can 1590. par. 1. Promotor iustitiae et vinculi defensor electi ad universitatem causarum a munere non cessant, sede episcopali vacante, nec a Vicario Capitulari possunt removeri; adveniente autem novo Praelato, indigent conformatione.

²¹⁶ 1420. kán. 5. § - Mindezek széküresedéskor sem vesztik el hivatalukat, és az egyházmegyei kormányzó sem mozdíthatja el őket, de az új püspök hivatalba lépésekor szükségük van a megerősítésre.

²¹⁷ 1457. kán. – 1.§. Azokat a bírót, akik bár biztosan és nyilvánvalóan illetékesek, megtagadják a jogszolgáltatást, vagy akik minden jogalap nélkül illetékesnek nyilvánítják magukat, és így tárgyalnak és döntenek el pereket, vagy megszegik a titoktartási kötelezettséget, illetve szándékosan és súlyos gondtalanságból a peres feleknek egyéb kárt okoznak, az illetékes hatóság megfelelő büntetésekkel sújthatja, beleértve a hivatalukból való megfosztást is.

2. §. Ugyanezek a büntetések érvényesek a bíróság szolgálattevőire és kíségtőire is, ha hivatalukban a fenti módon vétének; őket mindnyájukat a bíró is büntetheti.

²¹⁸ '17-es CIC 1625. can. 3. §. – Eisdem sanctionibus subsunt tribunalis officiales et auditores, si officio suo, ut supra, defuerint, quos omnes etiam iudex punire poest.

²¹⁹ BURKLE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985), 214-215: „The appointment of a defender of the bond appears to be for an indeterminate period, with the possibility of removal by the bishop „for just reason” (c. 1436, § 2). This contrasts with the appointment of the juridical vicar, associate judicial vicars, and judges, who are appointed for a specified period of time, and „cannot be removed (from office) except for legitimate and serious case” (c. 1422). The 1917 code had provisions that defenders of the bond did not lose office on a see becoming vacant, and that they could not be removed by a vicar capitular (diocesan administrator); on the arrival of a new prelate, they needed

Ha a kötelékvédő elhanyagolja a védelmet, nem vesz részt a perben kezdettől fogva és csak az ítélet meghozatala előtt készít el egy sokszor semmitmondó észrevételt, abban az esetben is elmozdíthatja a püspök a tisztségétől.²²⁰ A püspök az a személy, aki a fegyelmi jogkört gyakorolja a bíróság szolgálattevői felett, így értelemszerűen a kötelékvédő felett is. A DC pontosítja a '83-as CIC 1436. kánon 2. §-át, ugyanis nem a „püspök” szót használja, hanem precízebben fogalmaz: „aki őt kinevezte.” A kinevező személye ugyanis eltérő lehet, mert az egyházmegyei bíróságon és az egyházmegyei bíróságon a kinevezésre jogosultak köre nem ugyanaz. Az egyházmegyei bíróság szolgálattevőit a megyéspüspök, az egyházmegyei bíróság szolgálattevőit a püspökök csoportja és a püspöki konferencia nevezi ki, illetve sürgős esetben a felügyelő püspök joga a kinevezés, amíg a csoport vagy a konferencia erről nem gondoskodik.^{221 222}

A kötelékvédőnek, akárcsak a bírónak, az ügyésznek, az ülnöknek és az ügyhallgatónak tilos elvállalnia e tisztség gyakorlását olyan ügyben, amelyben egyenesági, illetve negyedfokig terjedő oldalági rokonság²²³ vagy sógorság (ld. 108-109.kánon²²⁴); gyámság vagy gondnokság; szoros kapcsolat (életközösség („intima

confirmation in office (c. 1590 of 1917 code). These provisions have been removed from the 1983 code, although they have been retained verbatim for judicial vicars, etc. (c. 1420, § 5). The intent seems to be to give the diocesan bishop or the administrator more freedom in appointment and removal of the defenders of the bond than of judicial vicars and judges. In addition, the 1983 code (c. 1457) restates similar provisions of the 1917 code (can. 1625, § 3) and provides for penalties, including loss of office, for tribunal officers, presumably including defenders of the bond, who breach the law of secrecy, or through deceit or serious negligence cause harm to parties in a case. This penalty can be inflicted by „competent authority”, presumably in dioceses the bishop who appoints them, or even „the judge (who) can also punish ... them” (c. 1457, § 2).

²²⁰ CIC 1436. kán. – 2. §. Az ügyész és a védő kinevezhető az ügyek összességére vagy egyes ügyekre; a püspök megfelelő okból elmozdíthatja őket.

DC 53. cikkely – 4. §. Az ügyészt és a kötelékvédőt az, aki őket kinevezte megfelelő okból elmozdíthatja.

²²¹ DC 34. cikkely- 1.§ Az egyházmegyei bíróság szolgálattevőit a megyéspüspök, az egyházmegyei bíróság szolgálattevőit, hacsak kifejezetten másképp nem rendelkeztek, a püspökök csoportja vagy adott esetben a püspöki konferencia nevezi ki.

2. § Ami az egyházmegyei bíróságot illeti, sürgős esetben a felügyelő püspök nevezheti ki őket, amíg a csoport vagy a konferencia erről nem gondoskodik.

²²² HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 117.

²²³ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the new Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 210-229: „The 1983 code (C. 1448, § 2) provides, as did the 1917 code (c. 1613). For self-disqualification by defenders of the bond from acting in cases where they „may have some interest due to consanguinity or affinity in any degree of the direct line and up to the fourth degree of the collateral line” (i.e., excluding cases of nephews and first cousins)? Or „due to functioning as a guardian or trustee, due to close friendship, due to great animosity, or due to a desire to make some profit or avoid some loss.”

²²⁴ CIC 108. kán. – 1. §. A rokonságot ág és fok szerint számítjuk.

2.§. Egyeneságon annyi fok van, ahány nemzés, vagyis ahány személy a törzset leszámítva.

3. §. Oldalágon annyi fok van, ahány személy a két ágon együttesen, a törzset leszámítva.

CIC 109. kán. – 1. §. A sógorság az érvényes házasságból keletkezik, még ha azt nem hálták is el, és a férj meg a feleség rokonai, illetve a feleség meg a férj rokonai közt áll fenn.

vitae consuetudo”)); ellenségeskedés; haszonszerzés vagy kár elkerülése.²²⁵ Ezekben az érdekeltségi esetekben, ha a bíró vagy a bíróság más említett tisztségviselője elvállalja az ügyet, a fél az illetőt visszautasíthatja.²²⁶ A fél úgy utasíthatja el a bírót, vagy a bíróság más tisztségviselőjét, tehát a kötelékvédőt is, hogy érdekeltségi kifogással él ellene. A visszautasítást, kivéve ha ennek indoka csak később merül fel, már a perfelvétel előtt be kell jelenteni. A kérdésről a döntést a jogot és a tényeket illető indoklással ellátott határozatban kell meghozni. Az 1629. kánon²²⁷ szerint ez ellen fellebbezésnek helye nincs.²²⁸ A kötelékvédőnek részt kell venni azon a meghallgatáson, amelyben a visszautasításról döntenek, feltéve ha a fél (alperes vagy felperes) nem utasította vissza őt.²²⁹

A bírósági személyzet összes tagjának, köztük a kötelékvédőnek is tilos a per alkalmából bármiféle ajándékot elfogadniuk.²³⁰ Ha ajándékokkal vagy ígérekkel ezeket a személyeket tisztségük szabálytalan gyakorlására igyekeznek rávenni, akkor az 1386. kánon²³¹ szerinti büntetendő cselekmény valósul meg. Az ajándékok elfogadásával kapcsolatos általános tilalom azokra az esetekre is vonatkozik, amikor az ajándékozó semmilyen szabálytalanságot nem kíván cserébe. Bizonyos világi jogrendek ilyen esetben fegyelmi vétségekről beszélnek, ezzel különböztetik meg a büntetett képező korrupciós cselekményektől. A korrupciós cselekményeknek a világi jogrendek gyakran szélesebb körét büntetik, mint a kánonjog. Az 1386. kánon nem bünteti azt a magatartást, amikor a hivatalos személy tisztségének törvényes gyakorlásáért kér külön ellenszolgáltatást. A világi jogrendekben ez még bűncselekménynek minősül²³² A

2. §. Számítása úgy történik, hogy amilyen ágon és fokon rokona valaki a férjnek, ugyanazon az ágon és fokon sógora a feleségnek és fordítva.

²²⁵ CIC 1448. kán. – 1. §. A bíró ne vállaljon el olyan ügyet, amelyben bármely fokú egyenesági, illetve negyedfokig terjedő oldalági rokonság vagy sógorság, gyámság, gondnokság, szoros kapcsolat vagy ellenségeskedés, haszonszerzés vagy kár elkerülése miatt érdekelt.

²²⁶ CIC 1449. kán. - 1. §. Ha az 1448. kán.-ban említett esetekben maga a bíró nem tartózkodik a részvételtől, a fél visszautasíthatja őt.

²²⁷ CIC 1629. kán. - 5. Nincs helye a fellebbezésnek az olyan ügyben hozott ítélet vagy határozat ellen, melyről a jog előírja, hogy a lehető leggyorsabban kell eldönteni.

²²⁸ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 716.

²²⁹ CIC 1451. kán. 1. §. – A visszautasításról támadt kérdést a lehető leggyorsabban el kell dönteni a felek és az ügyész vagy a kötelékvédő meghallgatásával, ha ez utóbbiak is szerepelnek, és nem őket utasították vissza.

²³⁰ CIC 1456. kán. – Tilos a bírónak és a bírósági személyzet bármely tagjának a per alkalmából bármiféle ajándékot is elfogadnia.

²³¹ CIC 1386. kán. – Aki bármit ad vagy ígér azért, hogy valaki az egyházban tisztséget gyakorolva valamit törvénytelenül tegyen vagy elmulasszon, megfelelő büntetésekkel büntetendő; ugyanígy az is, aki ezeket az ajándékokat vagy ígéreteket elfogadja.

²³² Ld! 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk) 225. §.-Az a hivatalos személy, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon vagy jogtalan előnyt szerezzen, hivatali kötelességét megszegi, hatáskörét túllépi, vagy hivatali helyzetével egyébként visszaél, büntetett követ el, és három évig terjedő

hivatalos személy kötelességteljesítéséhez kapcsolódó korrupciós cselekmények a magyar jogban akkor minősíthetők csupán fegyelmi vétségnek, ha az előnyt nem hivatalos személy kérte, és az előnynek nincs a közérdek számára káros befolyásoló hatása.²³³

2.5 A kötelékvédő részvételének hiánya

A 83-as CIC szerint²³⁴ azokban az ügyekben, amelyekben a kötelékvédő részvétele elő van írva, de nem idézték meg őt, a cselekmények semmisek, kivéve ha idézés nélkül is jelen voltak, vagy legalább az ítélet előtt, az iratokba való betekintés után tisztségüket gyakorolhatták.²³⁵ A '17-es CIC 1587. kánonja²³⁶ a kötelékvédő részvételi kötelezettségét szigorúbban szabályozta. Ha ugyanis a kötelékvédőt nem idézték meg, és magától sem jelent meg a perben, akkor az ítélet érvénytelen lett. Ezzel szemben amint látjuk a '83-as CIC úgy szabályozza a kötelékvédő részvételét, hogy megtartja ugyan a kötelező idézés szabályát, illetve felment ez alól, ha a kötelékvédő magától megjelenik a percselekménynél, sőt ezen túl is felment a semmisség jogkövetkezménye alól, ha a kötelékvédő legalább az ítélethozatal előtt az iratokba betekint.²³⁷

Amint látjuk, ha a kötelékvédő nem vesz részt a házassági perben, akkor az ítélet semmis lesz. Ebben az esetben a perbeli cselekmény a jog külön rendelkezése alapján

szabadságvesztéssel büntetendő.

²³³ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 719.

²³⁴ CIC 1433. kán. – Azokban az ügyekben, ahol elő van írva az ügyész vagy a kötelékvédő részvétele, a cselekmények semmisek, ha nem idézik meg őket, hacsak idézés nélkül is jelen nem voltak, vagy legalább az ítélet előtt az iratokba való betekintés után nem gyakorolhatták tisztségüket.

²³⁵ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 706-707.

²³⁶ '17-es CIC Can 1587 par 1. In causis in quibus eorum praesentia requiritur, promotore iustitiae aut vinculi defensore non citato, acta irrita sunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera interfuerint.

Par 2. Si legitime citati aliquibus actibus non interfuerint, acta quidem valent, verum postea eorum examini subiicienda omnino sunt ut ea omnia sive voce sive scriptis possint animadvertere et proponere quae necessaria aut opportuna iudicaverint.

²³⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 97.

semmis.²³⁸ Ugyanis tudjuk, hogy a semmisséghez az szükséges, hogy ezt a törvény kifejezetten kilátásba helyezze.²³⁹

2.6 Összefoglalás és következtetések

A kötelékvédői hivatalt mutattam be ebben a fejezetben.

A kötelékvédői egyházi hivatal. Mint minden egyházi hivatalnak, így a kötelékvédői hivatalnak is alkalmassági követelménye van, amelyet az 1435. kánonja ír elő: „A püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen hírű, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

A második fejezetben kitértem a világiak szerepére a bíróságon. A '83-as Kódex előtt is betölthette világi az ügyvéd és a jegyző, az ülnök és az ügyhallgató szerepét, a hatályos jog szerint azonban lehet kötelékvédő is, férfi és nő egyaránt. A 83-as CIC szerint a kötelékvédői hivatalt világiak is betölthetik.

Elmondhatjuk, hogy más a kötelékvédő szerepe, mint a felek ügyvédjének. A kötelékvédő nem a fél, hanem a bíróság megbízásából tevékenykedik. Ő védi a házassági köteleket, innen származik a hivatal neve. A megyéspüspök kötelessége a kötelékvédőt kinevezni az egyházi bíróságra. Mint láttuk, akárcsak a bíró, az ügyész és az ügyvéd, a kötelékvédő is lehet klerikus, női vagy férfi szerzetes, vagy laikus férfi vagy nő. Tehát férjek, feleségek, papok, szerzetesek, apácák is tevékenykednek az egyházi bíróságokon mint kötelékvédők. Igaz mindnyájan más személyes vagy nem személyes tapasztalattal rendelkeznek a házassággal kapcsolatban, de egynek közösnek

²³⁸ CIC 1433. kán. – Azokban az ügyekben, ahol elő van írva az ügyész vagy a kötelékvédő részvétele, a cselekmények semmissek, ha nem idézik meg őket, hacsak idézés nélkül is jelen nem voltak, vagy legalább az ítélet előtt az iratokba való betekintés után nem gyakorolhatták tisztségüket.

²³⁹ CIC 10. kán. – A jogcselekményt érvénytelenítőnek vagy a jogképességet megsemmisítőnek csak azok a törvények tekintendők, amelyek kifejezetten úgy rendelkeznek, hogy a cselekmény semmis vagy a személy nem jogképes.

kell lenni mindnyájukban, hogy ha kötelékvédőként tevékenykednek, akkor a feladatuk a házassági kötelék védelme kell, hogy legyen.

A kötelékvédő közhivatalt tölt be, törvényesen jelölik ki őt erre a feladatra, egyházi hivatalt tölt be. A püspök jogosult őt – akárcsak a bíróság többi tagját – kinevezni a saját egyházmegyéjében, míg az egyházmegyeközi bíróságon az, aki az alapító okirat szerint a saját bíró; a Római Rotán és az Apostoli Szignatúrán pedig a római pápa gyakorolja a kinevezés jogát.

Az ügyeket a püspök vagy az официális osztja ki a kötelékvédőnek. Az ügyenként történő kijelölés nem tartós feladat, ezért végezheti a püspök vagy az официális is egyaránt.

A '83-as CIC 1435. kánonja szerint a püspök joga az ügyész és a kötelékvédő kinevezése az egyházmegyéjében. Sokáig vita volt a kánonjogászok között, hogy vajon az általános helynök is kinevezheti-e ezeket a hivatalnokokat. Bemutattam 1917-es CIC 1589. kánonját, amely szerint az ordinárius joga a kinevezés, a *Provida Mater* 15. cikkelye a püspök szót használja. Úgy tűnik, hogy a '83-as CIC eldöntötte a vitát, ugyanis az általános helynöknek szüksége van megbízásra a püspöktől arra, hogy különböző hivatalnokokat nevezzen ki. Habár az egyházmegyei kormányzó A püspöki szék üresedése esetén tehet csak kinevezéseket, mivel a 427. kánon 1. §-a alapján ilyenkor ő élvezi a megyéspüspök hatalmát. Valóban úgy tűnik, hogy széküresedés esetén az egyházmegyei kormányzónak kell kineveznie az egyházmegyében a kötelékvédőt - ha még nincs- az 1432. kánon alapján.

Ismertettem az egyházi hivatal fogalmának elemeit, amelyek a következők: 1. *tisztség, feladatkör* (munus); 2. *isteni vagy egyházi rendeléssel való alapítás*; 3. *tartósság* (vagyis viselőjének személyétől függetlenül, üresedés idején is fennáll); 4. *lelki* (az egyház küldetését szolgáló) cél. Itt rámutattam arra a különbségre, hogy az 1917-es CIC még megkívánta azt is, hogy a hivatal joghatósági vagy a szentségi hatalom gyakorlásával járjon. Ezért hivatala akkor csak klerikusoknak lehetett. A '83-as CIC 145. kánonja ezt a jellegzetességet elhagyta a hivatal ismertetőjegyei közül. Ennek következtében lehetővé vált, hogy legyenek világiak által is betölthető hivatalok. Tehát ennek alapján a kötelékvédői tisztség egyházi hivatal, amelyet férfiak és nők egyaránt betölthetnek.

A kötelékvédő kinevezése történhet az ügyek összességére vagy egyes ügyekre az 1436. kánon 2. §-a alapján. Ebből a kánonból úgy tűnik, hogy megnyílhat a lehetősége egynél több kötelékvédő kinevezésére az egyházmegyében. A '83-as CIC

hallgat ebben a kérdésben, de párhuzamot vonhatunk azzal az esettel, amikor a 475. kánon 2. §-a alapján több általános helynököt is ki lehet nevezni, ha az egyházmegye körülményei ezt indokolják. Tehát ha az egyházmegyei bíróságon sok házassági per van, akkor több kötelékvédőt is ki lehet nevezni.

Ezután bemutattam a kötelékvédői hivatallal összeférhetetlen hivatalokat. A kötelékvédő szerepe az ügyészi, bírói szereppel és a jegyzőséggel összeférhetetlen. Nem lehet tanú sem ugyanabban az ügyben az a személy kötelékvédő, aki ott kötelékvédőt tölt be. Ha ezek megtörténnének, az ilyen eljárás során hozott ítélet orvosolhatatlanul semmis lenne. A kötelékvédő csak az ügyészi hivatalt töltheti be egy és ugyanazon bíróságon, de azt sem ugyanabban az ügyben.

3. KÖTELÉKVÉDŐK A MAI KÁNONJOGBAN

3.1 A bíróságok kinevezett kötelékvédői

A CIC 1435. kánonja²⁴⁰ rendelkezik arról, hogy a püspök joga kinevezni a kötelékvédőt. A kötelékvédőt lehet minden ügyre, illetve csak egyes ügyekre kinevezni. A törvény szövegéből az derül ki, hogy erre a hivatalra történő kinevezés bizonyos ügyekre. Az 1432. kánon²⁴¹ az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségét, a házasság érvénytelenségét megállapító pereket valamint a házasság felbontását eredményező eljárást sorolja ide.²⁴²

A kötelékvédő az egyházi bíróság kinevezett tagja. Kötelessége mindent előadni és kifejteni az adott ügyben, ami ésszerűen felhozható a házasság érvényessége mellett.

Egy nemzetközi kutatás vizsgált hat bíróságot három országban, Ausztráliában, Kanadában és az Egyesült Államokban még az 1983-as Kódex előtt. A kutatás különböző szempontok alapján vizsgálta a kötelékvédőt. A vizsgálatból az derült ki, hogy a legkisebb bíróságon is több mint egy kötelékvédő volt, s a kötelékvédők legnagyobb száma tizenkettő volt egy bíróságon, ezek közül voltak teljes munkaidős és részmunkaidős kötelékvédők. A kinevezésük általában határozatlan időre szólt, de néhányukat határozott időre nevezték ki. Az '1917-es Kódex előírta, hogy a

²⁴⁰ CIC 1435. kánon – A püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen hírű, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

²⁴¹ CIC 1432. kánon – Az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről vagy a házasság semmisségéről, illetve felbontásáról van szó, nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.

²⁴² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 93.

kötelékvédőnek vagy kánonjogból doktori címmel kell rendelkeznie, vagy tapasztalattal. Bár a tapasztalat inkább bizalmi jellegű követelmény.²⁴³

3.2 A Szentszék kötelékvédői

A Szentszéki bíróságok: a Római Rota és az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bírósága.²⁴⁴ Az Apostoli Szignatúra és a Római Rota a *Pastor Bonus* 121-130. pontjaiban lett újrászabályozva.

3.2.1 A Római Rota kötelékvédői

A Római Rotát úgy jellemezhetjük, hogy apostoli, rendes és társas bíróság, amely első-, másod-, harmad-, és utolsó fokon jár el. Apostoli bíróság, mert a Pápa apostoli szolgálatát látja el rajta keresztül, rendes hatáskörben jár el; bírái kollégiumban bírászkodnak (minimum három személy); és fellebbezési bíróság minden területi vagy személyi bíróság ítéletével kapcsolatban.²⁴⁵

²⁴³ BURKE, J. J., *The defender of the bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 226: „The round out this study of the defender of the bond as seen in the 1917 and 1983 codes, a small and non-scientific survey of the current practice in tribunals in Australia, Canada and the United States was carried out. Through interviews with practitioners in tribunals, information was obtained for six tribunals in three countries. Considerable variety in some matters but some consistency in others were found. The results with respect to different aspects of the defender of the bond may be worth describing, under some of the headings used above. A. *Status and Qualifications* All but the smallest tribunal had more than one defender of the bond, with twelve being the highest number of the defenders in a tribunal, and a mixture of full-time and part-time defenders being used. Appointments have been made. The requirements of the 1917 code that defenders of the bond be doctors of canon law have similar expertise has been met in some cases by a broad interpretation of „similar” expertise with more reliance being placed on experience than on academic qualifications.”

²⁴⁴ A Szentszék egyházi bíróságairól Lásd!: ÉRSZEGI, M. A., *A Szentszék egyházi bíróságai* (<http://www.euroastra.info/node/9409> - A kutatás dátuma: 2011.09.11. (Kovács Beatrix)).

²⁴⁵ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 69.

A Római Rota az apostoli bíróságok közül a legismertebbnek számít, mert ez foglalkozik a hívők szélesebb körét érintő házassági semmisségi ügyekkel. A Római Rota nevét (rota, azaz kerék) legnagyobb valószínűséggel az ülésterem közepén álló nagy forgatható állványról kapta, vagy pedig a bírák kör alakban elrendezett stallumairól²⁴⁶. Más magyarázat szerint a rota a bírák rotációjára utal, akik háromfős turnusokban kapják az egymás után érkező ügyeket. Ez az egyetlen dikasztérium, aminek tagjai nem bíborosok, hanem ügyhallgató prelátusoknak (praelati auditores) nevezett bírók, élükön a dékánnal, továbbá két ügyész (promotor iustitiae) és három kötelékvédő (defensor vinculi). Mellette működik a rotai ügyvédek és bírákat képző Studio Rotale.

Tehát a Rota összetétele: bírók, dékán, két ügyész, három kötelékvédő. A Rota bíráit és tisztségviselőit (köztük a kötelékvédőket) minden évad elején (január végén vagy február elején) fogadja a Szentatya és értékes iránymutatással szolgál számukra, kiváltképpen a házassági ügyek tekintetében.

A Rota Romana a Szentszék rendes felebbviteli bírósága.²⁴⁷ Felépítését és működését saját szabályzata határozza meg (Rotae Romanae Tribunal, Normae, 1994.IV. 18: AAS 86, 1994, 508-540; lásd! Secr. Status, Rescriptum ex audientia, 1995. II. 23: AAS 87, 1995, 266.).²⁴⁸

A Rota Romana az a pápai bíróság, mely általános szabály szerint a házassági eljárásokat lefolytatja.

A házassági per megkezdésekor és az eljárás során perköltséget kell fizetni. Ez az ügy bonyolultságától és hosszától függően akár 1500 € is lehet. Egy szakértői vélemény további 775 € további költséget jelent.²⁴⁹

A díjak elengedése vagy mérséklése megfelelő okiratok benyújtásával kérvényezhető. Pénzügyi nehézségek nem hiúsíthatják meg a pert. Az iratok lefordítása szükséges lehet, amennyiben nincs megfelelő magyar nyelven tudó bíró a Rotánál.

²⁴⁶ A stallum vagy kóruspad (görög-latinból) a templomokban a szentély vagy a kórus két padján a papság illetve a kar elhelyezésére szolgáló ülőpadbútorzat. A pad üléseit magas háttámlához (dorsale) csatlakozó kartámasztók választják el. Felső részén koronázópárkány vagy baldachin van. Az ülésekhez imaszámoly csatlakozik.

²⁴⁷ CIC 1443. kán. – A római pápa által a fellebbezések elfogadására létesített rendes bíróság a Rota Romana.

²⁴⁸ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 697.

²⁴⁹ A Rota Romana házassági eljárási perek költségével és tartalmával ez a cikk foglalkozik: WEGAN, M., *Kosten und Dauer der Ehenichtigkeitsverfahren an der Rota Romana*, in *De processibus matrimonialibus* 10 (2003), 77-78: „Ein Verfahren an der Rota kostet an sich keine großen Summen, nämlich rund 1500 Euro...Für ein Gutachten sind also zusätzlich noch 775 Euro zu bezahlen.”

Mindenekelőtt a fellebbviteli eljárásra illetékes a Rota.²⁵⁰ Másodfokú bíróság olyan eljárásokban, ahol az elsőfokú ítélet ellen fellebbezéssel éltek. Harmad és magasabb fokú bíróság olyan esetekben, amikor más bíróságok, vagy maga a Rota ítéletet hozott, de az még nem jogerős. A Rota ítélete elleni fellebbezéseket, amennyiben ez megtehető, ismét a Rota tárgyalja, természetesen másik bírói tanács. Elsőfokú bírósággént ítél a Rota olyan esetekben, melyeket a jog neki tart fenn, államfők eljárásaiban. Elsőfokon ítél azokban az ügyekben, melyek a pápának vannak fenntartva (1405. kán. 3. §²⁵¹; 1444. kán. 2. §²⁵²).

A rotai perek időtartamát a CIC 1453.²⁵³ és 1682.²⁵⁴ kánonja szabályozza.²⁵⁵

Érdekes terminológiai újdonság, hogy a 11-es CIC-ben hivatalosan *Sacra Romana Rota* nevet viselő bíróság a 83-as CIC-ben következetesen *Rota Romana* néven szerepel. A 83-as CIC-ben egyébként is általános jelenség, hogy a római kúria központi hatóságainak nevéből elmarad a „szent” jelző.²⁵⁶

A Római Rota bírái a kánonjogi tanulmányok után hároméves képzésben vesznek részt. Erre a célra állították fel a Rota Stúdió-ját, ahol ügyészt és ügyvédet is képeznek a bírák mellett. Ezt a legnagyobb felkészülést már a *Provida Mater* is megkövetelte a házassági perekben eljáró ügyvédektől. Előírás szerint a képzés három éves volt és lehetőség szerint a Rota stúdiuma keretében kellett elvégezni. A tanulmányok során kiemelt területek: igazságszolgáltatási etika, morálteológia a

²⁵⁰ CIC 1443. kán. – A római pápa által a fellebbezések elfogadására létesített rendes bíróság a Rota Romana.

²⁵¹ CIC 1405. kán. - 3. §. A Rota Romanának van fenntartva az ítélkezés:

1. a püspökök fölött egyházi peres ügyekben, az 1419. kán. 2. §-ának érintetlenül hagyásával;
2. a primás apát, monasztikus kongregációk legfőbb apátja és pápai jogú szerzetes intézmények legfőbb elöljárója fölött;
3. az egyházmegyék és mindazon egyházi akár természetes, akár jogi személyek ügyeiben, akiknek a római pápán kívül nincs más elöljárójuk.

²⁵² CIC 1444. kán. - 2. § Ez a bíróság ítélkezik első fokon az 1405. kán. 3. §-ában említett ügyekben és azokban az egyéb ügyekben, amelyeket a római pápa akár saját kezdeményezésére, akár a felek kérésére a saját ítélőszéke elé rendelt, és a Rota Romanára bízott; ezekben az ügyekben második és további fokozatokon is maga a Rota ítélkezik, kivéve ha a megbízó leirat másként rendelkezik.

²⁵³ CIC 1453. kán. – A bírák és bíróságok gondoskodjanak arról, hogy az összes perek az igazságosság tiszteletben tartásával mielőbb befejezést nyerjenek, és hogy az első fokú bíróság előtt ne húzódjanak egy évnél, a másodfokú előtt pedig hat hónapnál tovább.

²⁵⁴ CIC 1682. kán. – 1. §. A házasság semmisségét elsőként megállapító ítéletet az esetleges fellebbezésekkel és a per többi irataival együtt az ítélet kihirdetésétől számított húsz napon belül hivatalból fel kell terjeszteni a fellebbviteli bírósághoz.

2. §. Ha az első fokú ítélet a házasság érvénytelenségét mondta ki, a felebbviteli bíróság a kötelékvédő észrevételeinek és a felek esetleges megjegyzéseinek megfontolása után, határozatában vagy azonnal erősítse meg az ítéletet, vagy bocsássa az ügyet új fokon rendes vizsgálatra.

²⁵⁵ WEGAN, M., *Kosten und Dauer der Ehenichtigkeitsverfahren an der Rota Romana in De processibus matrimonialibus* 10 (2003) 78.

²⁵⁶ ERDŐ P., *Újítások az egyházi perjogban*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 462.

bíróságra történő alkalmazással, jogtudomány a kánonjog különböző területeire, mindenekelőtt a házasságjogra, a büntetőjogra, az eljárásjogra és a szentté avatási ügyekre történő alkalmazása, valamint a bírósági gyakorlat és az adminisztratív gyakorlat a kiemelt területek. A gyakorlatokon a hallgatók tanulmányozzák a rájuk bízott ügyeket, és részt vesznek a szóbeli vitákon.²⁵⁷

A *Pastor bonus* 126. pontja szerint a Római Rota feladata, hogy gondoskodjék a hívők jogainak védelméről, az egységes joggyakorlatról, és ítéletein keresztül segítséget nyújt az alsóbb szintű bíróságoknak az ítélkezésben. Ami az első feladatot illeti, a hívek számára fellebbezési fórumot jelent akkor, ha a helyi bíróságok nem szolgáltatnak megfelelően igazságot. A második feladata az, hogy az ítéletein keresztül gondoskodjon a joggyakorlat egységességéről, és ez szorosan kapcsolódik a harmadik funkcióhoz: az ítéleteken keresztül történő segítségnyújtáshoz a bíraskodásban. Azok az ítéletek, amelyeket a Rota bírái hoznak, nagy értéket jelentenek, bár az ítéletek közzététele problémát okoz. Az ítéletek meghozatala után évekkel később közzétett döntések inkább a jogtudósok, mint a gyakorló jogászok érdeklődésére tartanak számot. Gyakran igen bonyolult az ítéletek *in iure* részének leírása, valamint ma már az egyházmegyei bírák, s a bíróság dolgozói közül kevesen tudnak latinul, így az ítéletek olvasása nagy nehézséget jelent számukra. Így tehát éppen a gyakorlati szakemberek - köztük a kötelékvédők is - nem tudnak hozzáférni az ítéletekhez, pedig ők profitálnának belőlük a legtöbbet, ugyanis a Római Rotán magasan képzett bírák, ügyvédek, ügyészek és kötelékvédők dolgoznak, így a rotai joggyakorlat az egész egyházban a mérvadó.²⁵⁸

3.2.2 Az Apostoli Signatura kötelékvédői

Az Apostoli Szignatúra a legfelsőbb bíróság a katolikus egyházban.²⁵⁹ Az

²⁵⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 71.

²⁵⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 69-70.

²⁵⁹ CIC 1445. kán. - 1. §. Az Apostoli Signatura Legfelsőbb Bírósága ítélkezik:

1. a rotai ítéletek elleni semmisségi panaszokról, az előbbi állapotba való visszahelyezés iránti kérelmekről és más felfolyamodásokról;
2. a személyek állapotáról szóló olyan perekben benyújtott felfolyamodásokról, amelyeknek újrafelvételét a Rota Romana megtagadta;
3. a Rota Romana bírái elleni érdekeltségi kifogásokról és feladatuk gyakorlása során végrehajtott tetteik miatti egyéb ügyekről;
4. az 1416. kán.-ban említett illetékességi vitákról.

Apostoli Szignatúra feladatköre három területre terjed ki: bizonyos sajátos esetekben peres ügyek eldöntésére, közigazgatási bíraskodásra és a bíróságokkal kapcsolatos bizonyos igazgatási teendők ellátására. Felépítését és működését külön jogszabály rendezi (SecrStat, *Normae speciales Signaturae Apostolicae*, 1968. III. 23: Leges III, 5321-5332).²⁶⁰

Az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bíróságában a *szignatúra* elnevezést az aláírás, *szignó* szóval hozzák összefüggésbe, és ez ahhoz a jogosultsághoz kapcsolódott, hogy a pápa által kiadott leiratokat joga volt aláírni az Apostoli Szentszék előadóinak és hivatalnokainak is. Ez a tevékenység egyidejűleg adminisztratív és bírósági tevékenység is volt. Arra a működésre vezethető vissza, hogy a pápa kegyet gyakorolt, felmentéseket és privilégiumot adott, és konfliktusok feloldásával is foglalkozott. A Szignatúra jelenlegi tevékenysége is széles és összetett. Az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bírósága elnevezés nem fejezi jól ki azt a tevékenységet, amit folytat.²⁶¹ Történeti kialakulását tekintve az Apostoli Szignatúra eredetét a kutatók abban a tényben vélik felfedezni, hogy a hívek problémáikat közvetlenül a pápa elé vihették, aki személyesen, hangosan elemezte a kérdést, és ebben tanácsaikkal segítették a bíborosok és a káplánok.²⁶²

Ma az Apostoli Szignatúra mint intézmény főbb vonásai a következők: elnevezésében is szerepel az, hogy apostoli. Rajta keresztül a római pápa gyakorolja bírói hatalmát az Egyházban. Ez a bírói hatalom rendes hatalom, legfőbb hatalom, nincs fölötte más bíróság, a Szignatúra ugyanis a pápa nevében jár el. Nem olyan értelemben legfelsőbb bíróság, mint az állami bíróságok (mint például a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága), ahol a legfelsőbb bíróság az utolsó fellebbezési fórum. Az Egyházban a Szignatúra az alsóbb szintű bíróságok vonatkozásában adminisztratív tevékenységet gyakorol.²⁶³

Az Apostoli Signatura-nál van két kötelékvédő, az egyik a kinevezett, a másik a helyettes. Minthogy az Apostoli Signatura-nál kevés munka van a kötelékvédők számára, segítenek az ügyészeknek, vagyis gyakran kapnak ügyészi megbízást különböző kérdések megtárgyalásában. Itt is látjuk, hogy a kötelékvédői és az ügyészi hivatal mennyire összefügg.

²⁶⁰ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2003, 698.

²⁶¹ F.J. RAMOS, *I tribunali ecclesiastici*, Roma 1998, 177-178.

²⁶² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 71.

²⁶³ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 72.

Az Apostoli Signatura személyzete 12 bíróból áll, akiknek már nem kötelező bíborosoknak lenniük, mint azt meghatározta az 1917-es CIC és a *Regimini Ecclesiae Universae*, ugyanis a '17-es CIC 1602. kánonja²⁶⁴ és a *Regimini Ecclesiae Universae* 104. cikkelye szerint az Apostoli Signatura-t a Római Pápa által kinevezett bíborosok alkotják. Az 1968-as *Normae speciales Signaturae Apostolicae* a bíboros bírák számát tizenkettőben határozta meg. Tehát a Signatura bírái kizárólagosan bíborosok voltak. Ezt az előírást hatályon kívül helyezettnek kell tekintenünk, amennyiben a *Pastor bonus* a maga egészében rendezte a *Regimini Ecclesiae universae* teljes joganyagát, és ebben nincs előírás (ld. 20. k.) Tehát az Apostoli Signatura-ra általános jelleggel alkalmazhatjuk a *Pastor bonus* 3. cikkelyét, mely szerint: „A Dikasztériumok összetétele a következő: a bíboros prefektus, vagy az elnök érsek, meghatározott számú bíboros atya és püspök atya”.²⁶⁵ Az Apostoli Signatura tagjai között egyre számottevőbb a nemzetközivé válás. 1995 októberében a kötelékvédők amerikai és francia származásúak.²⁶⁶

3.3 Összefoglalás és következtetések

A 831-es CIC bíróságok különböző fajtáit rögzíti az egyházban.²⁶⁷ Az első fokon eljáró bíróságok az egyházmegyei bíróságok, illetve az egyházmegyeközi bíróságok lehetnek. A másodfokon eljáró bíróságok a metropolita bíróságok, az egyházmegyeközi bíróságtól érkező fellebbezésekre létesített másodfokú bíróságok, valamint azon személyeknek létesített másodfokú bíróságok, akiket az 1439. kánon megjelöl. A Szentszéki bíróságok a Római Rota és az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bírósága. Mint ahogy a bíróságoknak is több fajtája van, így a kötelékvédőknek is, ugyanis minden bíróságra ki kell nevezni egy kötelékvédőt.

²⁶⁴ '17-es CIC Can 1602. *Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal constat nonnullis S. R. E. Cardinalibus, quorum unus Praefecti munere fungitur.*

²⁶⁵ AAS 80 (1988) 859-860.

²⁶⁶ GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 157-158.

²⁶⁷ CIC VII. könyv I. rész II. cím (A bíróságok különböző fokozatai és fajtái)

A kánonjogban a kötelékvédők igen széles palettájával találkozunk és ez a sokféleség megnehezíti az eligazodást köztük. Személyi kritériumokban, a tevékenységben lényeges különbség nincs köztük, a megbízásuk keletkezésében, valamint megszűnésében sem, mivel a hatályos jog megköveteli a bíróságok kötelékvédőitől, mint ahogy a többi munkatársaitól (bírószági helynök (*officialis*), helyettes bírószági helynök (*vice officialis*), bíró, ügyész) is, hogy kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal kell rendelkezniük. Természetes a Római Rota kötelékvédői a legképzettebbek, mivel a Rotán dolgozó bírónak, ügyészeknek, ügyvédeknek és a kötelékvédőknek is a kánonjogi tanulmányaik után el kell végezniük egy hároméves képzést a *Studio Rotale*-n. Ezt a nagyobb szakmai felkészülést már a *Provida Mater* is megkövetelte a rotai házassági perekben eljáróktól. Azért is fontos, hogy a Római Rotán ilyen képzett emberek dolgozzanak, mert a Rota joggyakorlata a mérvadó, s azt kell figyelemmel kísérniük és alkalmazniuk a más bíróságon dolgozó kötelékvédőknek is, akik kötelesek törekedni arra, hogy egyre jobban megismerjék a házasságjogot és az eljárásjogot, mint ahogy ezt a DC is előírja nekik.

Ebben a fejezetben bemutatam a bíróságok kinevezett kötelékvédőit, köztük az egyházmegyei, egyházmegyeközi, metropolita bíróságokéit, valamint a Szentszéki bíróságok kötelékvédőit, először a Római Rotán, majd az Apostoli Szigetűrán dolgozó kötelékvédőket és feladatukat.

4. A KÖTELEKVÉDŐI HIVATAL SAJÁTOSSÁGAI

4.1 A házassági kötelék, amit a kötelékvédő véd

A házasság egy férfi és egy nő egész életre szóló szövetsége, mely természeténél fogva a házasfelek javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul. A megkeresztelt férfi és nő házassága szentség.²⁶⁸ A keresztények közti érvényes házasságról az egyházi tanítóhivatal számos megnyilatkozása hangsúlyozta, hogy az mindig szentség. IX. Piusz először ezt 1852-ben hangsúlyozta²⁶⁹. Majd XIII. Leó 1880-ban a következőket mondta: „...nyilvánvaló, hogy a keresztény házasságban a szentség és a házassági szerződés szétválasztathatatlan; olyannyira, hogy egy igazi és törvényes házassági szerződés nem képzelhető el nélkül, hogy szentség is ne legyen. Az Úr Krisztus ugyanis szentségi rangra emelte a házasságot, a házasság pedig maga a szerződés, ha azt jogszerűen kötik meg. Ehhez járul, hogy a házasság azért szentség, mert szent jel: kegyelmet közvetít, és Krisztusnak az Egyházzal élt misztikus házasságának a képe. Mindezek megjelenési formája annak a szoros egyesülésnek a köteléke, amely a férfit és a nőt összekapcsolja, ami nem más, mint maga a házasság. Így tehát nyilvánvaló, hogy a keresztények között minden igazi házasság önmagában és önmagától szentség: semmi sem áll távolabb az igazságtól, mint hogy a szentség a házasságra kívülről ráaggatott dísz, vagy egy olyan kívülről kapott sajátosság, amely az emberek tetszése szerint elválasztható a szerzőtől.”²⁷⁰

²⁶⁸ *Teológiai kulcsfogalmak szótára*, szerk. KRÁNITZ M., SZOPKÓ M., Budapest 2001, 70.

²⁶⁹ IX Pius, *Alloc., Acerbissimum vobiscum*, 1852.IX.27: „nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit... inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum... proinde a coniugali foedere sacramentum separari numquam posse”. (*Enchiridion symbolorum definitionum et declarationem de rebus fidei et morum*, ed. DENZINGER, H., Barcinone-Friburgi Br.-Romae 1957, nr. 1640).

²⁷⁰ DS 3145-3416; magyarul: *Amit Isten egybekötött (Pápai megnyilatkozások a katolikus házasságról 1880-1981 és a Magyar Püspöki Kar 1956. szept. 12-i körlevele az abortusz ellen)*, Budapest 1986, 22-23.

A házasság állapot választásának joga a teremtés rendjében megillet minden embert, és semmiféle emberi törvény nem törölheti el, vagy korlátozhatja ezt a jogot. E jog gyakorlását az isteni és természetjogon kívül szabályozza a tételes jog is

A házasság lényegét három pontban lehet összefoglalni: 1. A házasság egy természetes egység, ami élet-, és szeretetközösség megvalósítását jelenti. 2. A házasság formális alapja a *házassági kötelék*. 3. Ezt a *házassági köteléket* a házasság három java jellemzi és különbözteti meg minden más köteléktől: az utódok nemzésére való rendeltetése, a hűség és a felbonthatatlanság.²⁷¹ Nagyon jól kifejezi XIII. Leó pápa ezzel a két negatív hasonlattal, hogy milyen a házasság és a szentség viszonya. II. János Pál pápa arra hívja fel a figyelmet, hogy a házasság szentsége miben különbözik a másik hat szentségtől: „A többi szentséggel szemben a házasság szentségének sajátos jellemzője az, hogy már a teremtés rendjében létezik, s a szentség maga a házastársi szövetség, amelyet a Teremtő „kezdetben” alapított. Tehát a férfi és a nő elhatározása, hogy Isten terve szerint kötnek házasságot – azaz eldöntötték, hogy életüket visszavonhatatlan megegyezésükkel, felbonthatatlan szerelmükkel és hűségükkel feltételek nélkül összekötik, jóllehet nem teljes tudatossággal, de valóságosan magában foglalja az Isten akarata iránti szüntelen engedelmes lelkületet, amely kegyelem nélkül lehetetlen. Így tehát igazán és sajátosan az üdvösség útjára léptek, s ez az út, ha rajta valóban jó szándékkal indulnak el, az előkészület és a szentségi házasság jóvoltából végig járható és célba viszi őket.”²⁷² Nemcsak a pápai megnyilatkozások, hanem sok neves szakember²⁷³ hangsúlyozza, hogy a keresztények érvényes házasságát teológiai és ontológiai alapon mindig szentségnek kell tekinteni, ugyanis a megkeresztelt ember nem kerülhet a keresztség előtti állapotba, mivel ez a szentség eltörölhetetlen jegyet ad. Ennélfogva két keresztény valódi, érvényes házasságával óhatatlanul, a dolog természetéből fakadó szükségszerűséggel jelzi és valósítja szentségileg Krisztus és az egyház kapcsolatának misztériumát.²⁷⁴

A házassági szent kötelék nem egy különálló létező dolog a házaspár fölött. Sokkal inkább a férj és a feleség vallásos dimenziója. Isten meghívta őket, a férfit és a nőt szerelmük egyesülésére. A házassági kötelék egy felbonthatatlan egységet létesít nemcsak a két fél között, hanem a felek és Isten között is. Isten maga a házasság

²⁷¹ HÁRSFAI K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006, 37-38.

²⁷² nr. 68: AAS 73, 1981, 163-164; magyarul: *Amit Isten egybekötött* 153.)

²⁷³ Pl. Eugenio Corecco, Javier Hervada, Urbano Navarrete, Tomás Rincón

²⁷⁴ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 505-506.

szerzője, ő áldja meg a házasságot. Az Ószövetség a házasságot Isten Izraelhez való kapcsolatához hasonlítja.²⁷⁵

A házasság először is jogi egység, stabil egység. Vagyis a házastársak nem egyszerűen olyan személyek, akik együtt élnek, mert egyesíti őket a szerelem, hanem két olyan személy, akik jogilag egymásnak elkötelezettek. Másrészt a természetben megvalósuló egység nem a szokások egysége vagy a körülmények egysége által létezik, hanem természetes képességekben. A természet lényege és operatív princípiuma a házasságnak a *jogi kötelék*, amely egyesíti az operatív és viselkedési princípiumokat. A házasság tehát nem a szépség erénye, nem az erények egyesülése, nem gazdasági egység, nem a karakterek, nem is az ízlések egysége, hanem a természetes képességek egysége. A természetes képességben való hiba teszi érvénytelenné a házasságot a természetjog alapján, de nem történik meg ez ugyanez akkor, ha a házasság sikertelen lesz egyéb körülmények miatt. Ezt a különbséget a *kötelékvédőnek* is világosan kell látnia, ha megkíván maradni az igazság szolgálatában.²⁷⁶

Javier Hervada spanyol kánonjogász a testben és lélekben való egységet úgy fogalmazza meg, hogy ez egy természetben megvalósuló egység.²⁷⁷ A házasság egyik célja, a szaporodás a természet átadása. A Biblia kifejezése „egy test”²⁷⁸ ennek a természetben megvalósuló egységnek felel meg. A férfi és a nő mind testi, mind lelki struktúrájukban különböznek, ezt hívjuk férfiasságnak és nőiességnak. A férfiasságánál és a nőiességénél fogva válik a férfi és a nő kölcsönösen egymást birtokló személlyé. Ez a kölcsönös birtoklás jogi értelemben és nem ontológiai értelemben lehetséges, és a nőiességre, illetve a férfiasságra korlátozódik. A házasság egység a cselekvésben, az életben és a szerelemben, *jogi kötelék* a létezésben, egység a természetben.²⁷⁹

A házasság megkötésével létrejön a felek között a kapcsolat, sajátosan az egész életre szóló házastársi viszony, amit a jog nyelvén *köteléknek* nevezünk. A házasság első

²⁷⁵ FOSTER, M. S., *Annulment, the wedding that was: how the church can declare a marriage null*, New Jersey 1999, 45: „The sacred bond of marriage is not a separate reality existing above or alongside the couple. A wedding ceremony does not bring about a magical entity that exists beyond the parties. Rather, the bond of faithfulness expressed between husband and wife has a religious dimension. God is invited into the union of their love. Thus, an unbreakable bond of unity is established between the parties and God...In the Old Testament this form of marriage modeled the covenant of Love between God and his people Israel.”

²⁷⁶ HÁRSFAI K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006, 39.

²⁷⁷ Ld. HERVADA, J., *Studi sull'essenza del matrimonio*, Milano 2000, 274-277.

²⁷⁸ Ld. Ter 2,24: „Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és egy testté lesznek.”; Máté 19, 5-6: „Ezért az ember elhagyja apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és a kettő egy testté lesz. Így már nem ketten vannak, hanem egy test. Amit Isten összekötött, azt ember szét ne válassza.” Tehát ez az „egy test” kifejezés megjelenik az Ó-és Újszövetségben is.

²⁷⁹ HÁRSFAI K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006, 38-39.

és legfontosabb joghatása a *kötélék*, ami a felek között létrejön. Ez egy kizárólagos és örök *kötélék*, ami a megkereszteltek között szentség (sacramentum). A 83-as CIC 1134. kánonja ezt így fogalmazza meg: *Érvényes házasságból a házastársak között természeténél fogva örökös és kizárólagos kötélek származik, ezenfelül a keresztény házasságban a felek állapotukkal járó feladatokhoz és méltósághoz külön szentségben kapnak erőt, és mintegy megszentelődnek.* Az Evangéliumokban Jézus mondja, hogy a házasság egész életre szóló kapcsolat, ami felbonthatatlan: *Amit tehát Isten egybekötött, ember szét ne válassza* (Mt 19,6). A házasság intézményének ez a teológiai tartalma a kánonjogban a következőképpen nyert megfogalmazást. A házasság felbonthatatlansága azt jelenti, hogy a házassági szerződést sem az egyik fél döntése alapján, sem mindkettőjük közös megegyezésével²⁸⁰ nem lehet felbontani. Mindez ellentétes a civil szerződésekre vonatkozó szabályokkal, ahol a szerződéskötők a szerződést nem csak létrehozni, hanem módosítani és felbontani is fel tudják (ld. a civil házasságjogban a válás intézménye). A házasságnak mint szerződésnek a felbonthatatlanságát a törvényhozó a '83-as CIC 1056.²⁸¹ és 1141.²⁸² kánonjában fogalmazza meg, de a felbonthatatlanság kérdését érintik az 1057.²⁸³, 1099.²⁸⁴ és az 1134.²⁸⁵ kánonok is.²⁸⁶

A házasság nem azért felbonthatatlan, mert a felek így akarják, vagy valamilyen emberi hatalom ilyennek rendelte, hanem isteni akarat folytán (ld. Mk 10,9²⁸⁷; Mt 19,6²⁸⁸). Tehát a házasság felbonthatatlanságát isteni kinyilatkoztatás világítja meg. A *Gaudium et spes* (II. Vatikáni Zsinat) 48. pontja szerint Isten a szerzője a házasságnak²⁸⁹,

²⁸⁰ Ez gyakori az egyházi bíróság gyakorlatában.

²⁸¹ CIC 1056. kán. – A házasság lényegi tulajdonságai az egység és felbonthatatlanság; ezek a keresztény házasságban, szentségi jellegénél fogva, különös erősséggel bírnak.

²⁸² CIC 1141. kán. – A megkötött és elhált házasságot semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált.

²⁸³ CIC 1057. kán. – 1. §. A házasságot a jogképes feleknek törvényesen kinyilvánított beleegyezése hozza létre, amelyet semmilyen emberi hatalom sem pótolhat.

2. §. A házassági beleegyezés akarati cselekedet, amelyben a férfi és a nő visszavonhatatlan szövetségben kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, házasság létesítése céljából.

²⁸⁴ CIC 1099. kán. – A házasság egységére, felbonthatatlanságára vagy szentségi méltóságára vonatkozó tévedés, amennyiben az akaratot nem határozza meg, nem rontja le a házassági beleegyezést.

²⁸⁵ CIC 1134. kán. – Érvényes házasságból a házastársak között természeténél fogva örökös és kizárólagos kötélek származik, ezenfelül a keresztény házasságban a felek az állapotukhoz járó feladatokhoz és méltósághoz külön szentségben kapnak erőt, és mintegy megszentelődnek.

²⁸⁶ HÁRSFAI K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006, 125-128.

²⁸⁷ Mk 10,9 – Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza!

²⁸⁸ Mt 19,6 – Így már nem ketten vannak, hanem egy test. Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza.

²⁸⁹ *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Budapest 2000, 692, *Gaudium et spes* 48. pont: „A házastársi szeretet és az élet bensőséges közössége, melyet a Teremtő alapított és törvényeivel körülvevett, a házassági szövetség, azaz a visszavonhatatlan személyes beleegyezés által jön létre. Így az emberi tettekből, mellyel a házastársak kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, Isten rendeltetéséből szilárd intézmény keletkezik a társadalom színe előtt is; ez a szent kötélek mind a házastársak és a gyermek, mind a társadalom javát

amelynek javai és céljai vannak. A házasság javai közé tartozik a felbonthatatlanság²⁹⁰.²⁹¹ A felbonthatatlanság azt jelenti, hogy a házasságot a felek pusztán közös megegyezésével sohasem képesek felbontani (belső felbonthatatlanság), s külső hatóság sem bonthatja fel a házasságot (külső felbonthatatlanság) bizonyos esetek kivételével.²⁹²

A *Katolikus Egyház Katekizmusa* szerint „A házasság kötelékét tehát maga Isten köti össze, így a megkeresztelt felek között megkötött és bevégzett házasság soha nem bontható föl. E kötelék, mely a házastársak szabad emberi cselekedetéből és a házasság elhálásából származik, visszavonhatatlan valóság és olyan szövetség, amelyért Isten hűsége kezeskedik. Az Egyháznak nem áll hatalmában az isteni bölcsesség e rendelkezése ellen állást foglalni.”²⁹³

Az Újszövetség a házasság mintájául a Krisztus és az Egyház közti egységet tette. Ez megjelenik a CCEO 776. kánonjában is: 776. kánon 2. §. – *Krisztus rendelkezéséből a keresztények közötti érvényes házasság önmagánál fogva szentség, amelynek révén Isten a házastársakat egyesíti Krisztusnak az Egyházzal való fogyatkozhatatlan képmására, és a szentségi kegyelemmel mintegy felszenteli és megerősíti.* Érdekes, hogy ez a latin Kódexben így nem jelenik meg. Tehát a *Latin Kódex* szerint *Krisztus rendelkezéséből a keresztények közötti érvényes házasság egyúttal (eo ipso) szentség.* Ha adva vannak az érvényes házasság feltételei: jogképesség, azaz akadálytól mentesség, valódi szándék és a kánoni forma (két akatolikus keresztény esetén a CCEO szerint a 781. kánon 2. pontja²⁹⁴ szerint kell ítélni), akkor *szentségi kötelék jön létre köztük*²⁹⁵ Tehát a keresztény házasság mivolta: Krisztus és az Egyház közötti egység képmására *egyesíti Isten a házastársakat egymással.* A keresztény házasság az új és örök szövetség szimbóluma. Erre mutat rá az Ef 5, 32 is, miszerint Pál

tekintve nem az emberi szabad akaratától függ. Maga az Isten a szerzője a házasságnak, mely különböző javakkal és célokkal rendelkezik...”

²⁹⁰ CIC 1056. kán. – A házasság lényegi tulajdonságai az egység és a felbonthatatlanság; ezek a keresztény házasságban, szentségi jellegénél fogva, különös erősséggel bírnak.

²⁹¹ HÁRSFAI, K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006, 51.

²⁹² Ld. CIC 1142-1150. kánon – A házastársak különválása, a kötelék felbontása

²⁹³ KEK 1640.

²⁹⁴ CCEO 781. kánon – Amikor az Egyháznak ítéletet kell hoznia a nemkatolikus keresztények házassága érvényességéről... - 2. pont a házasságkötés formáját illetően az Egyház elismer a jogban előírt vagy elfogadott bármely formát, amelynek a házasságkötés idején a felek alá voltak rendelve, feltéve, hogy a beleegyezést nyilvános formában kifejezték, é ha legalább egyik fél valamely keleti nemkatolikus Egyház krisztushívője, a házasságot szent szertartással kötötték.

²⁹⁵ CCEO 853. kánon – A házasság szentségi kötelékét a házasság elhálása után semmilyen emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált.

nagy titoknak nevezi a házasságot.²⁹⁶ A CCEO 776. kánon 2. §. A szentségi házasság kegyelmét a *Gaudium et spes* 48. pontjának szavaival²⁹⁷ írja le, feladataikra és méltóságukra *mintegy felszenteltetnek*, hasonlítható a szerzetesi fogadalomban megvalósuló konszekrációhoz, másfelől *megegyesíti* a házastársakat kötelességeikre. Mindez jelzi a keleti felfogást is az *Egyház közreműködése* szükségességéről, ugyanis a szent szertartás a kánoni forma lényegi része²⁹⁸ a keleti katolikusoknál.²⁹⁹

Tehát a katolikus tanítás szerint a házasság férfi és nő egész életre szóló szövetsége.³⁰⁰

A 83-as CIC ezt *ligamennek* vagy *vinculumnak* nevezi.³⁰¹

A 83-as CIC 1085. kánon 1. §.³⁰² alapján a kötelék házassági akadály. A kötelék akadály a isteni jogi akadály, ezért nem csupán a katolikusokra vonatkozik, és nem adható alóla felmentés. Mikor a pápa úgynevezett „felmentést” ad az el nem hált házasság alól, akkor nem az akadály alól ment fel, hanem a köteléket bontja fel, s így közvetve megszűnik az akadály is.³⁰³

A házassági köteléket megkülönböztetjük más kötelékektől. Kötelék szerepel a CIC 205. kánonjában és a CIC 728. kánonjában is.³⁰⁴ A 205 kánon így szól: „Ezen a földön azok a megkeresztelték vannak benne teljesen a katolikus egyház közösségében, akik annak látható társaságában kapcsolódnak Krisztushoz, mégpedig a hitvallás, a szentségek és az egyházkormányzat *kötelékével*.” A kánon a katolikus egyházzal való

²⁹⁶ Ef 5,31-32: „Ezért az ember elhagyja apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és ketten egy test lesznek” (Ter 2,24) Nagy titok ez; én pedig Krisztusról és az egyházzal mondom!

²⁹⁷ GS 48. pont: „... Ezért a keresztény házastársakat állapotbeli feladataikra és méltóságukra egy külön szentség erősíti meg és szenteli föl; melynek erejével teljesítvén házastársi és családi kötelességeiket, Krisztus lelkületétől áthatottan – mely egész életüket hittel, reménnyel és szeretettel járja át – egyre jobban elérik tökéletességüket és kölcsönös megszentelődésüket és közösen dicsőítik Istent.”

²⁹⁸ CCEO 828. kánon. 1. §. Csak azok a házasságok érvényesek, amelyeket szent szertartással kötnek a helyi Hierarcha vagy helyi parochus vagy olyan áldozópap előtt, aki az előbbieket egyikétől hatalmat kapott a házasság megáldására és legalább két tanú jelenlétében...

²⁹⁹ HOLLÓS J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez, II. kötet (magánkiadás)*, 164-165.

³⁰⁰ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrgs. CAMPEN- HAUSEN, A., - RIEDEL - SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 497: „Die kath. Eheband -> Kirche versteht die -> Ehe als -> Bund, durch den Mann und Frau unter sich die Gemeinschaft des ganzen Lebens beründen.”

³⁰¹ A latinban (lásd Györkössy Alajos: Latin-magyar kéziszótár, 2005: „*ligamen*, inis, ligamentum, i. n. (ligo) – kötelék, kötő, szalag; *vinculum*, i., n. (vincio) – 3. transl. Kötelék, kapocs; *vinculum iugale* – házassági kötelék..

³⁰² CIC 1085. kán. – 1. §. Érvénytelenül kísérli meg a házasságot az, akinek korábbi házassági köteléke fennáll, még ha a házasság nincs is elhálva.

³⁰³ A kötelék akadályához lásd pl. MORRISON, F.G., *The Impediment of Ligamen and Multiple Marriages*, in *Jurist* 40, 1980, 406-417; JOHNSON, J., *Ligamen and Multiple Marriage. Too God to be True?*, in *Jurist* 42, 1982, 222-228.

³⁰⁴ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrgs. CAMPEN- HAUSEN, A. – RIEDEL – SPANENBERG, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 497: „Das *vinculum der Ehe* wird von anderen vincula (z. B. in c. 205. od. In c. 728).

teljes közösség alapelemeit sorolja fel.³⁰⁵ A megfogalmazás megmarad a jog síkján: az itt szereplő elemek külsőleg igazolható, megállapítható tényezők. Bennfoglaltan utal a kánon szövege arra is, hogy ha ezeknek a *kötelékeknek* valamelyike is hiányzik, akkor nem teljes közösség (*communio non plena*) áll fenn. Ilyen nem teljes közösségben vannak a katolikus egyházzal a nem katolikus keresztény egyházak. A CIC 728. kánonja így szól: „A távozási engedély törvényes megadásával megszűnik minden *kötelék*, valamint a tagságból eredő jogok és köteleességek is.” Ez a kötelék a világi intézmények tagjaira³⁰⁶ vonatkozik. A világi intézményekben a tagok az evangéliumi tanácsokat nem szükségképpen fogadalmakkal vállalják, hanem a szabályzat szerinti szent *kötelékekkel* (eskü, ígéret stb.) Ahogy a 720. kánon mondja: „Az intézménybe való felvétel joga, mind a próbaidőre, mind az ideiglenes vagy örök, illetve végleges szent kötelékek vállalására bocsátás tekintetében tanácsukkal együtt a nagyobb vezetőket illeti, a szabályzatnak megfelelően.” Tehát az intézményben való örök vagy végleges taggá válás – a szerzetes intézményekhez hasonlóan – történhet örök vagy olyan ideiglenes *kötelékekkel*, melyeket mindig meg kell újítani. Ez utóbbiakat végleges *kötelékeknek* nevezzük.

A házassági kötelék a CIC 1134. kánonja³⁰⁷ alapján természeténél fogva örökös és kizárólagos kötelék. A házassági kötelék fogalma még szerepel a CIC 1085. k., 1425. k. 1. § és az 1041. kánonokban is. Az 1151. kánon után az 1704. kánon 2. §.³⁰⁸-ban is szerepel a házassági kötelék kifejezés.

A már említett 1134. kánon alapján a házassági kötelék természeténél fogva létezik (*natura sua*). Nézzük tehát a házasság természetjogi megközelítését. Az 1056. kánon alapján a házasság lényegi tulajdonságai az egység és felbonthatatlanság. Az

³⁰⁵ Vö. LG 14b, In *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, szerk. Diós István, Budapest 2006, 155-156: „Az Egyház közösségébe azok épülnek be teljesen, akik Krisztus Lelkének birtokában az Egyház egész berendezését és az üdvösség minden eszközét benne elfogadják, és látható közösségében – a hitvallás, a szentségek, az egyházkormányzat és az egyházi közösségek *kötelékeivel* – kapcsolódnak Krisztushoz, aki Egyházát a pápa és a püspökök által kormányozza. Az viszont nem üdvözülni, aki beépül ugyan az Egyházba, de nem tart ki a szeretetben, és így „teste szerint” az Egyház kebelében marad, „szíve szerint” azonban nem. Az Anyaszentegyház gyermekei azonban el ne felejtsek, hogy kiváltságos helyzetüket nem saját érdemeiknek, hanem Krisztus különös kegyelmének kell tulajdonítaniuk; s ha nem válaszolnak rá gondolatlanul, szóval és cselekedettel, nem csupán nem üdvözülnének, hanem szigorúbb ítélet alá is esnek.”

³⁰⁶ A világi intézményt, a megszentelt életnek ezt az új formáját XII. Piusz pápa 1947. II. 2-án kiadott *Provida Mater* kezdetű apostoli rendelkezése ismerte el. A világi intézményekben a tagok az evangéliumi tanácsok követését vállalják, de a világban élnek.

³⁰⁷ CIC 1134. kán. – Érvényes házasságból a házastársak között természeténél fogva örökös és kizárólagos kötelék származik, ezenfelül a keresztény házasságban a felek az állapotukkal járó feladatokhoz és méltósághoz külön szentségben kapnak erőt, és mintegy megszentelődnek.

³⁰⁸ CIC 1704. kán. - 2. §. Ha az ügy kivizsgálását az 1700. kán. szerint idegen bíróságra bízták, a kötelék mellett szóló észrevételeket ugyanaz a bíróság állítsa össze, de az 1. §-ban említett vélemény megadása a megbízó püspök feladata marad, és neki adja át a vizsgálat az iratokkal együtt a megfelelő jelentést.

1055. kánon alapján a házassági szövetség természeténél fogva a házasfelek javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul, Krisztus Urunk a megkereszteltek között a szentség rangjára emelte. Itt már a természetjog mellett megjelenik az isteni jog. A házassági kötelék a természetjog, az isteni jog és az egyházjog alapján is felbonthatatlan. Az 1134. kánon alapján minden érvényes házasságból örökös és kizárólagos kötelék származik, tehát nem csak a keresztény házasságból. Továbbá az 1055. kánon 2. § szerint a megkereszteltek közti minden érvényes házasság szentség, függetlenül attól, hogy a feleknek szándékukban állt-e a szentséget felvenni vagy sem.³⁰⁹

Az 1085. kánon 1. § szerint a házassági kötelék házassági akadály, és nem adható alóla felmentés. Az 1148. kánon 1. § alapján „ha egy meg nem keresztelt, akinek egyszerre több meg nem keresztelt felesége van, és a katolikus egyházban felvette a keresztiséget, ha nehéz neki ezekből az elsővel együtt maradni, közülük egyet megtarthat, a többi elbocsátásával. Ugyanez érvényes a meg nem keresztelt nőre is, akinek egyszerre több meg nem keresztelt férje van.” Ezt nevezzük privilegium fideinek. Az 1141. kánon³¹⁰ alapján nincs semmi más, ami a házassági köteléket felbonthatná, csak a halál. Fontos itt megjegyeznünk, hogy ez csak a megkötött (*ratum*) és elhált (*consumatum*) házasságokra vonatkozik. Csak a már említett privilegium fidei bonthatja fel a házasságot. Ilyenkor két nem keresztény házassága egyikük katolikus megkeresztelkedése után a hit javára (privilegium fidei) felbontható magánál a jognál fogva. A már említett 1148. kánon alapján a keresztisége után a poligám választhat korábbi házastársai közül. Ebben az esetben a régi házasság köteléke az új házasság megkötésével bomlik fel, tehát magánál a jognál fogva.³¹¹

³⁰⁹ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. CAMPEN – HAUSEN, A. – RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 497: „Rechtsnatur: Die Eigenschaften der Durchgängigkeit u. Ausschließlichkeit kommen dem E. *natura sua* zu (c. 1134.). Der Sache nach geht das bereits aus cc. 1055, 1057 hervor. Die in c. 1056 begriffenen Wesenseigenschaften der Ehe sind mit denen des E. materialidentisch. Der ausdrückliche Rekurs auf die Natur der ehelichen Gemeinschaft (c. 1055 § 1) u. des E. führt auf den Boden des -> *ius divinum*. Die gen. Eigenschaften werden dem. Eheband *nicht iure mere ecclesiastico* beigemessen. Sie werden als Offenbarung des urspr. Interesses, das Gott an der menschlichen Ehe hat, vom -> Lehramt der Kirche aus dem -> Naturrecht erhoben u. mit universalem Geltungsanspruch deklariert. Mithin normiert c. 1134 jede gültige Ehe, auch die halb- u. nicht-christliche. Die den Getauften jedweder Konfession ohne weiteres (c. 1055 § 2) zuerkannte Gnade des bes. -> Sakraments (c. 1134) setzt die Natur der Ehe voraus.”

³¹⁰ CIC 1141. kán. – A megkötött és elhált házasság semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált.

³¹¹ *Lexikon für Kirchen – und Staatskirchenrecht*, Hrsgs. CAMPEN- HAUSEN, A., - RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 497-498: „3. Rechtswirkungen: Das Eheband ist kein Bestandteil der Ehe, sondern die Ehe selbst unter dem Aspekt der kirchenrechtlichen Folgen ihres gültigen Zustandekommens. *Ausschließlichkeit* des Eheband. bedeutet, daß niemand zur gleichen Zeit mit mehr als einem Partner verheiratet sein kann. Dementsprechend steht der Versuch eines Verheirateten, weitere Ehen zu schließen, unter der Nichtigkeitssanktion des *impedimentum vinculi* (c. 1085 § ’), von dem nicht

Vessük össze a 83-as CIC 1141., 1055. 2. § és az 1061. kánonokat. Ezek alapján az abszolút felbonthatatlan házasság csak a megkötött (ratum) és elhált (consummatum) házasság. Különös esetekben a megkötött és elhált házasság is felbontható, de csak abban az esetben, ha ez megkereszteletlenek között kötött, s az egyik fél megkeresztelkedik. Ámde az ő házasságuk (tudniillik két megkereszteletlenek) nem szentség az 1055. kánon 2. §. alapján. Ebben a nem szentségi házasságban nem is teljesül a házasság egyik lényegi tulajdonsága³¹², ami az egység. Az egység azt jelenti, hogy a házasság csakis egyetlen férfi és egyetlen nő közötti kizárólagos kapcsolat. Ennek ellentéte a poligámia. A poligámiában nincs meg a házasság egyik lényegi tulajdonsága, az egység. A poligámiának különböző formái vannak: egy férfi házassága több nővel (poligámia), egy nő házassága több férfival (poliandria) és több férfi házassága több nővel (csoportházasság). Ezek a házassági formák ellentétben vannak Isten akaratával, akinek rendelése szerint a házasság monogám.³¹³ Hagyományosan hangsúlyozni szokás, hogy a monogámiát a természetjog kívánja meg, mivel ez a legalkalmasabb forma a házasság természetadta rendeltetésének elérésére. Ennek kapcsán a régebbi katolikus szerzők gyakran megjegyezték, hogy a többférjűség (poliandria) az úgynevezett elsődleges természetjoggal ellenkezik, mivel nehezen meghatározhatóvá teszi az apa személyét és közvetlenül ellenkezik a gyermek világrahozatalának és nevelésének céljával; a többnejűség (poligámia) viszont eszerint csupán a másodlagos, azaz a nehezebben felismerhető természetjoggal ellenkeznék, mivel az utód szempontjával nincs közvetlenül ellentétben, viszont nehezebbé teszi a házasság egyéb céljainak megvalósítását.³¹⁴ Ilyen cél például a házasfelek java, amely poligámiában nagyon nehezen lenne megvalósítható, hogy mindenki egyformán

dispensiert werden kann. Ein Taufbewerber, der bereits in -> Mehrere lebt, muß nach der -> Taufe die überzähligen Partner aus der Ehe entlassen u. mit dem verbleibenden Partner die -> Einehe in rechtmäßiger Form eingehen (c. 1148). *Durchgängigkeit* des E. bedeutet, daß die ausschließliche Bindung der Eheleute aneinander fort dauert, bis einer der Partner tot od. Für tot erklärt ist. Der rechtliche Bestand der Ehe ist unverfügbar u. unabhängig vom faktischen Bestand der ehelichen -> Lebensgemeinschaft. Was nicht anders als durch den Willen der Brautleute zustandekommt, besteht auch ohne od. gg. den Willen der Eheleute fort: „Die gültige geschlossene u. vollzogene Ehe zw. Getauften kann durch keine menschliche Gewalt u. aus keinem Grund gelöst werden, außer durch den Tod.“ (c. 1141).”

³¹² A házasság lényegi tulajdonságairól lásd az 1056. kánon – A házasság lényegi tulajdonságai az egység és felbonthatatlanság; ezek a keresztény házasságban, szentségi jellegénél fogva, különös erősséggel bírnak.

³¹³ FOSTER, M. S., *Annulment, the wedding that was: how the church can declare a marriage null*, New Jersey 1999, 13: „Since unity involves the marriage of one man and one woman, marriage is monogamous...For instance, any form of polygamy is excluded from being considered as marriage, as it is devoid of the essential of unity. Polygamy has various forms: one man with several women (polygyny), one woman with several husbands (polyandry) or several men with several women (group marriages). Each of these instances would stand in direct contradiction to the will of God that marriage is monogamous.”

³¹⁴ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 507-508.

részesüljön belőle. A '17-es CIC 1013. kan. 1. §³¹⁵ alapján a házasság elsődleges céljának a gyermeknemzést és a nevelést nevezte, másodlagos célnak pedig a kölcsönös segítséget és a „vágy csillapítását” (remedium concupiscentiae). Tehát a poligámiában az utóbbi, a másodlagos cél lenne nagyon nehezen egyenlően megvalósítható. Azért érdemes itt megjegyeznünk, hogy a házaspár java, mint ahogy ez csak így szerepel a '83-as CIC-ben³¹⁶ általánosabb és a személy szempontjait inkább figyelembe vevő kifejezés, mint a kölcsönös segítség és a szexuális vágy csillapítása.³¹⁷

Az 1 Kor 7,12-16³¹⁸ alapján, ha az egyik házaspár kereszténnyé lesz, s a pogány fél nem akar tovább vele maradni, a keresztény fél elválhat, sőt másik házasságot is köthet. (Ha azonban a pogány fél a keresztény házastársával akar maradni, a házasság érvényben marad.) Ezt, amikor a megkeresztelt elválhat páli kiváltságnak (paulinum privilegium) nevezzük. Fontos, hogy ebben az esetben is felbomlik a házasság, de itt sem volt az előző házasság (tudniillik a két megkereszteltlen között) szentség.

Az 1142. kánon alapján felbontható házasság a nem elhált házasság, amelyet a pápa megfelelő okból felbonthat. Nagyon fontos itt megjegyeznünk, hogy a megkeresztelt elhált házasságát a pápa - egyesek újabban hangoztatott kiterjesztő véleménye ellenére – még krisztushelyettesi hatalmánál (potestas vicaria) fogva sem bonthatja fel.³¹⁹

A házassági kötelék érvényességével kapcsolatban fontos még megemlítenünk az 1060. kánont, mely szerint „a házasságot jogkedvezmény illeti meg³²⁰, ennél fogva

³¹⁵ '17-es CIC Can. 1013. § 1. Matrimonii finis primarius est procreatio atque educatio prolis; secundarius mutuum; adiutorium et remedium concupiscentiae.

³¹⁶ CIC 1055. kan. 1. – A házassági szövetséget, amelyben a férfi és a nő az egész élet olyan közösséget hozza létre egymással, amely természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul, Krisztus Urunk a megkereszteltettség között a szentség rangjára emelte.

³¹⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 504.

³¹⁸ 1 Kor 7,12-16: „A többieknek viszont én mondom, nem az Úr: Ha valamelyik testvérnek hitetlen felesége van, és az kész vele lakni, ne bocsássa el; és ha valamelyik asszonynak hitetlen férje van, és az kész vele lakni, ne hagyja el férjét. Mert hitetlen férj megszentelődik a felesége által, és a hitetlen asszony megszentelődik a férje által. Különböző fiaitok tisztátalanok volnának, pedig szentek. Ha azonban a hitetlen fél elválik, válják csak el. Mert a testvér vagy a nővér ilyen esetben nincs szolgaságra kötelezve, hiszen békességre hívtok meg minket az Isten. Met honnan tudod, te asszony, hogy megmentheted a férjedet? Vagy honnan tudod, te férfi, hogy megmentheted a feleségedet?”

³¹⁹ Vö. C. Fid., *Nota Segundo fedelmente*, 1998. XI. 11: EV XVII, 1220-1225, nr. 1620-1631.

³²⁰ HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>*, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83), Roma 2009, 5 : „Le mariage, qui concerne le bien public de l'Église, jouit de la faveur du droit (cf. C. 1060).

kétely esetén a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni, amíg az ellenkezője be nem bizonyosodik.”³²¹

A jogkedvezmény olyan eszköz, amellyel a jogrend bizonyos jogviszonyokat a társadalmi érdekre való tekintettel különös védelemben részesít. A házasság jogkedvezménye (*favor matrimonii*) az érvényesség mellett szóló jogvélelemben áll. Ám az érvényességnek ez a vélelme csak a külső elemeit tekintve megfelelően, vagyis rá érvényes jogszabályok szerint megkötött házasság esetében áll fenn³²². Ezért a kánoni formára kötelezett katolikusok tisztán polgári házasságát pl. nem vélelmezzük érvényesnek, így érvénytelensége külön bizonyításra nem szorul egyházi fórumon. Az érvényességnek vélelme a házasság felbonthatatlanságának következménye a jogban. Ezért is volt egyértelmű a Codexet átdolgozó bizottságban az a vélemény, hogy ezt a vélelmet továbbra is fenn kell tartani³²³. Minthogy pedig a felbonthatatlanság minden házasságnak, tehát nem csupán a keresztények között fennállónak lényegi tulajdonsága, ezt a jogvélelmet a nem keresztények házasságára is alkalmazni kell. Így a kánoni formára nem kötelezettek tisztán polgári házasságát érvényesnek vélelmezzük, természetesen csak az elsőt. Az érvényes, de nem szentségi házasságok esetében ez a jogvélelem mégsem mindig érvényesül korlátlanul. Ha ugyanis a felek egyike megkeresztelkedik, kétség esetén a hit javára, a nem keresztény házasság érvénytelensége mellett kell állást foglalni.³²⁴ Tehát a hit kiváltságát, vagyis a

³²¹ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsgs. CAMPEN- HAUSEN, A.,- RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn, 2000 k., 498: „4. *Recht und Billigkeit*: Der gen. Kanon stellt Angelpunkt der kath. Ehelehre u. der des kanonischen -> Eherechts dar. Zugleich eröffnen di Kriteriender -> Gültigkeit, des Vollzuges u. der Taufe (cc. 1141, 1055 § 2, 1061) den Raum für Differenzierungen. Absolut unauflöschlich ist nur das *matrimonium ratum et consummatum*. Im Prinzip unauflöschlich ist eine gültige u. vollzogene Ehe auch dann, wenn keiner od. nur einer der Partner getauft is. Jedoch ermangelt ihr Eheband der besonderen sakramentalen Festigkeit (c. 1056), weshalb es *in favorem fidei* zertrennt werden kann. In 1 Kor 7,12-16 zugrundegelegt ist das -> *Privilegium Paulinum*, das im Falle einer Ehe unter Ungetauften, die nicht fortgeführt werden konnte, weil ein Partner die Taufe empfangen hat, diesem eine zweite Ehe ermöglicht, durch deren Abschluß sich die erste von selbst auflöst (cc. 1143. ff.). In einer nicht promulgierten Instruktion der C Doctr. v. 6.12. 1973 sind Konstellationen geregelt, in denen seit 1924 über die Grenzen des *Privilegium Paulinum* hinaus die-> Scheidung einer nicht-sakramentalen Ehe aus gerechten Grund vom Papst erbeten werden kann (-> *Privilegium Petrinum*; vgl. NKD 39, 60-77 U. AfKR 142 (1973) 474-479). Nicht unauflöschlich ist hingegen das Eheband der nicht vollzogenen Ehe, das der Papst unabhängig von der Taufe aus gerechtem Grund geztrennen kann, wenn wenigstens ein Partner darum bittet (c. 1142). Alle gen. Ausnahmen vom Prinzip der -> Unauflöschlichkeit betreffen gültige Ehen. Ist die Ehe ungültig zustandegekommen, entsteht überhaupt kein Eheband Folglich werden ungültige Ehen nicht dem Bande nach aufgelöst, sondern für nichtig erklärt, d. h. di rechtliche Ungebundenheit der Eheleute wird durch kirchliches -> Urteil über die -> Ungültigkeit ihrer Ehe festgestellt (c. 1060; cc. 1073 ff; cc. 1671 ff.).

³²² CIC 124. kan. 2. §. – A külső elemeit illetően szabályosan végrehajtott jogcselekményt érvényesnek vélelmezzük.

³²³ *Comm* 9, 1977, 212;10, 1978, 126.

³²⁴ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 513-514.

privilegium paulinum vagy a privilegium fidei más fajtáinak alkalmazási lehetőségét jogkedvezmény illeti. Ha pl. kétes, hogy két nem keresztény közti házasság érvényes volt-e, a hit javára való új házasság érdekében az előző házasság érvénytelensége vélelmezhető. Ha pedig kétes, hogy megvannak-e az előírt feltételek a privilegium fidei alkalmazására, azok meglétét kell vélelmezni.³²⁵ Erre majd részletesen kitérek *A kötelékvédő szerepe a házassági eljárásokban* című 5. fejezetben.

4.2 Korunk a házasság felbontásának kultúrája

Ma minden informatikai eszköz és a tömegkommunikáció valamennyi formája (televízió, film, újság stb.) a házasság felbontásának megengedhetőségét terjeszti. Az állami törvények bár látszólag beszélnek a család egységének fontosságáról, ugyanakkor lehetővé teszik, hogy a felek megegyezzenek a válásukról, és a bíróságok egyezség esetén az első vagy második tárgyaláson felbontják a házasságot. Így a társadalomban elterjed az a felfogás, hogy a házasság olyan, mint más szerződés, a felek szabadon rendelkezhetnek fenntartásáról vagy a felbontásáról. Azért, hogy ez a téves mentalitás ne terjedjen el a közvéleményben, nemcsak a kánonjogászokat, köztük a kötelékvédőket és az egyházi ügyvédeket, hanem a civil ügyvédeket is komoly erkölcsi felelősség terheli, ahogy erre rámutatott II. János Pál pápa 2002-ben a Római Rotán mondott beszédében.³²⁶ A pápa kifejezetten megtiltja az ügyvédeknek, hogy a civil bíróságokon a bontó perekben részt vegyenek, mert az mindig ellentétben áll az igazsággal és ezért jogtalan cselekedet. Csak a házasság felbontásával kapcsolatos járulékos kérdések rendezésében való közreműködés engedhető meg az ügyvédek

³²⁵ CIC 1150. kán. – Kétes esetekben a hit kiváltságát jogkedvezmény illeti meg. (Ez a kánon kivételt jelent az 160. kán. általános szabályai alól).

³²⁶ II. JÁNOS PÁL pápa, *Discorso al Tribunale della Rota Romana*, 28 gennanio 2002, in AAS 94 (2002) 346: „Gli avvocati come liberi professionisti, devono sempre declinare l'uso della loro professione per una finalità contraria alla giustizia com'è il divorzio: soltanto possono collaborare ad un'azione in tal senso quando essa, nell'intenzione del cliente, non sia indirizzata *alla rottura del matrimonio*, bensì *ad altri effetti legittimi* che solo mediante tale via giudiziaria si possono ottenere in un determinato ordinamento.”

számára.³²⁷

II. János Pál pápa 2002. január 28-án fogadta az egyházi bíróság, a Rota Romana dékánját és bírait, ügyvédjeit és tisztségviselőit. A pápa szenvedélyes hangú felhívást intézett a jogi szakemberekhez, hogy ne szolgáljanak ki mindenféle érdekeket, kerüljék el, hogy foglalkozásukat az igazságossággal ellentétes cél, így például a válás szolgálatába állítsák.³²⁸

A beszédben van egy olyan elem is, ami a házasság felbontásáról célzottan szól. A házasság felbontása a társadalom súlyos sebe, azokkal a kísérletekkel együtt, melyek a különböző együttéléseket a házasság rangjára akarják emelni. A pápa arra hívja fel az összes joggal foglalkozó szakembert – köztük leginkább az egyházi bírókat -, hogy ne szolgáljanak ki mindenféle érdekeket, így azt sem, hogy munkájukat a házasság felbontása „elősegítésének” szolgálatába állítsák. Nagyon fontos, hogy a világi jogban dolgozók egyéni érdekből ne arra törekedjenek, hogy minél jobban összeugrasszák a feleket, hanem, hogy tegyenek meg mindent az emberért és az igazságosságért. Az egyházi jogban - de az államiban is - él a békéltetési kötelezettség, amit komolyabban kell venni.³²⁹

Ismert tény, hogy a világban és az állami törvényhozásban majd mindenütt elfogadást nyert a házasság felbontása. Ma a házasság felbontásának kultúráját éljük.³³⁰ A házasság felbontásának terjedése visszahatott a közgondolkodásra, még az egyházi házasságkötésekkel kapcsolatban is. Megdöbbenőek a statisztikai adatok is.³³¹ A

³²⁷ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 144-145.

³²⁸ II. János Pál pápa 2002-es rotai beszéde. Lásd: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2002/january/documents/hf_jp-ii_spe_20020128_roman-rota_en.html („John Paul II, 2002 Adress to Roman Rota”)

³²⁹ COUGHLIN, J., *Divorce and teh catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 309-310.

³³⁰ COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 309: „...Catholic lawyers should not contribute to culture of divorce.”

³³¹ *Együtt vagy külön? Maradjunk együtt vagy váljunk el?*, szerk.: HERCZOG M., Budapest 2000, 11: „A jelenlegi családi, házassági, gyermekvállalási, válási statisztikák azt sugallják, hogy a párkapcsolatok, a hagyományosan tekintett családi értékek kritikus helyzetben vannak. Valóban látványosak a változások, ha csak az elmúlt évtizedeket tekintjük. 1960-ban a férfiak 1,4, míg a nők 2,6 %-a volt elvált családi állapotú, ez 1980-ban 3,7 és 5,6 % lett, 2000-ben már a férfiak 8,2 %-a és a nők 10,3 %-a esett át legalább egy váláson. Ugyanakkor a házassági kedv darsztikusan csökkent ugyanezen idő alatt. 1960-ban ezer lakosra 8,9, 1980-ban 7,5, míg 2000-ben már csak 4,8 házasságkötés jutott.”; JENKS, R., *Divorce, annulments, and the Catholic Church: healing or hurtful?*, Binghamton 2002, 7: „In 1950, the divorce rate in the United States was 2.5 for every 1000 population (Kain, 1990); by 1980 the rate was at an all-time high – 5.2 percent 1000 population (Zim and Eitzen, 1999). In the 1990s, although divorces were occurring less frequently, the still remained very high. Figures currently indicate that approximately 43 percent of all first marriage in the United States end in divorce (Benokraitis, 1999).”; JOBBÁGYI G., *Személyi és családi jog*, Budapest 2010, 292: „1996-ban hazánkban 48930 házasságot kötöttek és 22590-et bontottak fel. A megkötött házasságoknak így kb. 46% -a felbomlik. A tényleges bomlás azonban súlyosabb fokú, hiszen előfordul, hogy a házastársak bontás nélkül külön élnek – esetleg mással élettársi kapcsolatban. 1996-ban az „elváltak” aránya 7,4% volt, szemben az 1960 1,4%-kal az egész

gyerekek több mint harminc százaléka született egyedülálló anyától, a fiatal elítéltek majdnem hetven százaléka nőtt fel csonka családban (ahol az egyik szülő hiányzik, sőt sokan szülők, család nélkül nőttek fel); a terhességek több mint húsz százaléka végződött abortusszal. Ezek mind 2002-es statisztikai adatok.³³² Sajnos a katolikusok statisztikai adatai is megrököndítőek: a katolikusok több mint 21 százaléka elvált már és 23 százaléka el van szeparálva a házastársától (lásd a szeparáció intézményét) az Amerikai Egyesült Államokban. Hiába tiltja a Katolikus Egyház a házasság felbontását, mégis a hívők között is nagyon gyakori.³³³

Ez a mentalitás az, amely a Szentatya - és sokak meggyőződése szerint - valóban fenyegeti a házasság és a család eszményét. A pápa ez ellen emelte fel szavát a 2002-es rotai beszédében. Az egyház számára a házasság felbonthatatlansága nem azt jelenti, hogy korlátokat állít a házasságot kötő felek szabadsága elé, hanem hogy a házasság fölött nem rendelkezünk szabadon. Szabadok vagyunk akkor, amikor megkötjük, de hogy mi a házasság tartalma, és a házasság meddig álljon fenn, abban már nem vagyunk szabadok.

Az egyház azt tanítja, hogy a házasság Isten akaratából fölbonthatatlan. Jézus tanítását a válásról Máté evangéliumában olvashatjuk: „Akkor odamentek hozzá a farizeusok, s hogy próbára tegyék, megkérdezték tőle: >>El szabad-e az embernek bocsátania a feleségét bármi okból?<< Ő ezt felelte: >>Nem olvastátok, hogy Aki kezdettől fogva teremtett, *'férfinak és nőnek alkotta őket'*? (Ter 1,27) És így szólt: *'Ezért az ember elhagyja apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és a kettő egy testté lesz'* (Ter 2,24). Így már nem ketten vannak, hanem egy test. Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza.<< Erre azt mondták neki: >>Miért parancsolta hát Mózes, hogy *válólevelet kell adni (MTörv 24,1) és úgy kell elbocsátani?*<< Azt válaszolta nekik: >>Mózes a ti keményszívűségetek miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeiteket. De ez kezdetben nem így volt. Mondom hát nektek: aki elbocsátja feleségét – hacsak nem paráznaság miatt -, és mást vesz el, házasságot tör.<<” (Mt 19,1-9). Jézus tanítását a válásról még megtalálhatjuk a Márk 10,2-12; Máté

lakosságban.”

³³² COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 300: „During the last three decades of the twentieth century in the United States, more than thirty percent of children were born to single mothers; almost seventy percent of the young persons convicted of serious felonies were raised in single or non-parents homes; and over twenty percent of pregnancies ended in abortion.”

³³³ JENKS, R., *Divorce, annulments, and the Catholic Church: healing or hurtful?*, Binghamton 2002, 2: „Although more than 21 percent of Catholics have been divorced and another 23 percent are separated from their spouses (Kosmin and Lachman, 1993), the Church has not relented in its views on divorce.”

5,32; Luk 6,18; 1 Kor 7, 10-11-ben.³³⁴ Tehát az egyház azt tanítja, hogy a házasság Isten akaratából fölbonthatatlan. Különbösen a társadalom és a család is megínogna, és stabilitását vesztené, aminek ma láthatjuk is a nyomait.

A pápa idézi *A Katolikus Egyház Katekizmusát*³³⁵ is: KEK 2382. Urunk Jézus hangsúlyozta a Teremtő eredeti szándékát, aki a házasságot felbonthatatlannak akarta.³³⁶ Visszavonja azokat az engedményeket, amelyek a régi törvényben meghonosodtak.³³⁷

Majd a pápa rátér a KEK 2384. pontjára: A válás a természeti törvény súlyos megsértése. Meg akarja törni azt a házastársak szabad beleegyezésén alapuló szerződést, hogy mindhalálig együtt élnek. A válás megsérti az üdvösségnek azt a szövetségét, amelynek a szentségi házasság a jele. Egy új kapcsolat megkötésének a ténye, még ha a polgári jog el is ismeri, tovább súlyosbítja a törést: az újránházasodott fél a nyilvános és állandó házasságtörés állapotában él: „Ha egy férfi más nőhöz közeledik, miután saját feleségétől különvált; ő maga a házasságtörő, mert ezzel a nővel ő maga követ el házasságtörést; és a nő, aki vele él, házasságtörő, mert magához vonzotta egy másik nő férjét.”³³⁸

A katekizmus, akárcsak a CIC a házasság felbontásának csak egyetlen formáját ismeri el, a halált:³³⁹ A Megkereszteltek között „a megkötött és elhált házasság nem bontható föl semmilyen emberi hatalom által és semmilyen okból, a halált kivéve.”³⁴⁰

A Katekizmus 2383. pontja szerint a házastársaknak a házastársi kötelék

³³⁴ COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 291: „The pope chose Sacred Scripture as the starting point of analysis. Matthew 19:3-9 contains a somewhat unambiguous condemnation of divorce: >>Some Pharisees approached him and tested him saying, „Have you not read that from the beginning the Creator 'made them male and female' and said, for this reason a man shall leave his father and mother and be joined to his wife, and the two shall become one flesh? So they are no longer two, but one flesh. Therefore, what God has joined together, no human being must separate.” They said to him, „Then why did Moses command that the man give the woman a bill of divorce and dismiss (her)?” He said to them, „Because of the hardness of your hearts Moses allowed you to divorce your wives, but from the beginning it was not so. I say to you, whoever divorces his wife (unless the marriage is unlawful) and marries another commits adultery. << Matthew's account of the prohibition on divorce is a doublet to a pericope that occurs in a different form and wording in Mark's Gospel. (Mark 10: 2-12; Matthew 5: 32; Luke 6: 18; cf 1. Corinthians 7: 10-11.)”

³³⁵ A katekizmusból vett idézeteket lásd! *A Katolikus Egyház Katekizmus*, Budapest 1994.

³³⁶ Lásd! Mk 10,9; Lk 16,18; 1 Kor 7,10-11, Mt 19,7-9; Mk 10,9: „Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassa!”; Lk 16,18: „Mindaz, aki elbocsátja feleségét és mást vesz el, házasságot tör; és aki férjétől elbocsátott asszonyt vesz el, az is házasságot tör.”; 1 Kor 7,10-11: „Azoknak pedig, akik házasságban élnek, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség a férjétől el ne váljon – ha pedig elválik, maradjon házasság nélkül, vagy béküljön ki férjével-, és a férfi se bocsássa el a feleségét.”

³³⁷ „”; Mt 19, 7-9: „Erre azt mondták neki: >>Miért parancsolta Mózes, hogy válólevelet kell adni és úgy kell elbocsátani?<< Azt válaszolta nekik: >>Mózes a ti keményszívűségeitek miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeitek. De ez kezdetben nem így volt. Mondom hát nektek: aki elbocsátja feleségét – hacsak nem paráznaság miatt-, és mást vesz el, házasságot tör.<<”.

³³⁸ Szent Bazil: Moral. 73. szabály.

³³⁹ KEK 2382

³⁴⁰ CIC 1141. kán.

megtartása melletti különválása bizonyos, a kánonjog által meghatározott esetekben³⁴¹ indokolt lehet.³⁴²

A megnyilatkozás közvetlen hatásaként a felsőbb bíróságok gyakorlatában ez a felelősségteljes szemlélet érvényesül, akkor az egyház alsóbb szintű bíróságainak is nagyobb mértékben tiszteletben kell tartaniuk ezeket az irányelveket.

A világegyházban az eljárásjog egységes. A Codex Iuris Canonici például egységesen szabályozza a házassági perek lefolyását is. Az egyes egyházmegyékben mégis különböző gyakorlatok alakultak ki. A különbségek már azon lemérhetők, mekkora az egyes bíróságok forgalma az évente lezárt házassági perek számában. Ahol nagyon sok házassági per van, ott a semmisséget megállapító ítéletek száma is igen magas. Amikor fellebbezés során ezek feljutnak a Rota Romanához, kiderül, hogy a semmisség megállapítása gyakran nem volt kellően megalapozott. A Rota ítéleteinek valamivel több mint a fele azt állapítja meg, hogy a házasság érvénytelensége nem nyert bizonyítást³⁴³. Ehhez képest vannak bíróságok, ahol az ítéletek kilencven százalékánál semmisséget állapítanak meg. A felfogásban, a jogszabályok magyarázatában tehát különbségek vannak. Ismert tény, hogy a világban és az állami törvényhozásban majd mindenütt elfogadást nyert a válás. A válás terjedése pedig visszahatott a közgondolkodásra, még az egyházi házasságkötésekkel kapcsolatban is. Ez a mentalitás az, amely a Szentatya - és sokak meggyőződése szerint - valóban fenyegeti a házasság és a család eszményét. A pápa ez ellen emelte fel ismét a szavát.³⁴⁴

³⁴¹ Vö. CIC 1151-1153:

CIC 1151. kán. – A házastársaknak a kötelessége és joga a házasságtársi együttélést megőrizni, hacsak ez alól törvényes ok fel nem menti őket.

CIC 1152. kán. – 1.§. Bár nagyon ajánlatos, hogy a házastárs a keresztényi szeretettől vezetve és a család érdekében a bocsánatot ne tagadja meg a házasságtörő féltől, és a házastársi életet ne szakítsa meg, mégis ha bűnét kifejezetten vagy hallgatólagosan még nem bocsátotta meg, joga van vele a házastársi együttélést megszüntetni, hacsak a házasságtörésbe bele nem egyezett, vagy arra okot nem szolgáltatott, vagy maga is házasságtörést nem követett el.

CIC 1153. kán. - 1. §. Aki házastársának vagy gyermekének súlyos lelki vagy testi veszedelmet okoz, vagy másképpen nehezíti meg mértéken felül a közös életet, az a másik félnek törvényes okot szolgáltat a különválásra, a helyi ordinárius engedélyével, sőt ha a késlekedés veszélyes, akkor külön engedély nélkül is.

³⁴² COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 302: „Lawyers, as independent professionals, should always decline the use of the profession for an end that is contrary to justice, as is divorce. They can only cooperate in this kind of activity when, in the intention of the client, it is not directed to the break-up of marriage, but to the securing of other legitimate effects that can be obtained through such a judicial process in the established legal order (cf. *Catechism of the Catholic Church*, n. 2383). In this way, with their work of assisting and reconciling persons who are going through a marital crisis, lawyers truly serve the rights of the person and avoid becoming mere technicians at the service of his interest whatever.”

³⁴³ A rotai ítéletekről lásd! WEGAN, M., *Kosten und Dauer der Ehenichtigkeitsverfahren an der Rota Romana*, in *De procesibus matrimonialibus* 10 (2003), 77-98.

³⁴⁴ COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 290-310.

A pápa szavaira azonnal több elutasító reagálás érkezett, amelyek a polgári jogrendbe való beavatkozással, a jogászok szakmai szabadságának korlátozásával és a rossz házasságok mindenáron való összetartásának szándékával vádolták meg a katolikus egyházfőt.³⁴⁵ Például a *New York Times* a beszédet követő nap, 2002. január 29-én a következő főcímmel jelent meg: „II. János Pál pápa azt mondta a katolikus ügyvédi kamarának, hogy vissza kell utasítaniuk a válási ügyeket.”³⁴⁶

A pápa nemcsak a civil bíróságokhoz fordult. A pápa figyelmeztette az egyházi bíróságokat is a házasság felbonthatatlanságára. A pápai beszéd az egyház tanítását a házasság felbonthatatlanságáról világosnak mutatja. A pápa mindenekelőtt a „házasság felbontásának mentalitására” hívja fel a figyelmet, amely korunkban nagyon elterjedt.³⁴⁷

A Katekizmus is erre hívja fel a figyelmet : „Számos országban sok katolikus hívő található, aki a polgári törvények értelmében váláshoz folyamodott és polgárilag új házasságot kötött. Az Egyház, hűségesen Jézus Krisztus szavához: - „Aki elküldi feleségét és mást vesz el, házasságtörést követ el ellene. Ha pedig a feleség hagyja el férjét és máshoz megy, házasságot tör”³⁴⁸ - : kitart amellett, hogy az új házasságot képtelen elismerni érvényesnek, ha az első házasság ilyen volt, illetve az. Ha az elvált felek polgárilag újra házasodtak, olyan helyzetben találják magukat, amely objektív módon ellenkezik Isten törvényével. Ettől kezdve nem részesülhetnek az Eucharisziából, vagyis nem áldozhatnak egészen addig, amíg ez a helyzet fennáll. Ugyanezen oknál fogva bizonyos egyházi hivatalt sem vállalhatnak. A bűnbánat szentségének föloldozásában csak azok részesülhetnek, akik megbánták, hogy a Krisztushoz való hűség és szövetség jelét megtörték és elkötelezik magukat, hogy teljes önmegtartóztatásban fognak élni.”³⁴⁹

II. János Pál pápa utal az 1056-os kánonra.³⁵⁰ A felbonthatatlanság azt jelenti, hogy

³⁴⁵ Pl. az amerikai napilapokban lásd! Melinda Henneberger, *The New York Times* (January 29, 2002), 2.

³⁴⁶ COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 290.: „The following day, a story in *The New York Times* carried the headline „John Paul Says Catholic Bar, Must Refuse Divorce Cases.”

³⁴⁷ HEINEMANN, H., *Ansprache Papst Johannes Paul II. vom 28. January 2002 vor der Römischen Rota in De processibus matrimonialibus 10 (2003)*, 122: „Der Papst aber wendet sich nicht nur an die an zivilen Gerichten tätigen Juristinnen und Juristen. Er warnt auch kirliche Gerichte, die durch ihre Praxis in der Gefahr stehen könnten, die Lehre von der Unauflöslichkeit der Ehe aufzuweichen. Die Ansprache des Papstes macht die Lehre der Kirche von der Unauflöslichkeit der Ehe deutlich. Der Papst will vor allem vor Auflösungserscheinungen und einer „Scheidungsmentalität“ warnen.”

³⁴⁸ Mk 10,11-12.

³⁴⁹ KEK 1650.

³⁵⁰ CIC 1056. kán. – A házasság lényegi tulajdonságai az egység és a felbonthatatlanság; ezek a keresztény házasságban, szentségi jellegénél fogva, különös erősséggel bírnak.

a házasságot a felek pusztán közös megegyezéssel sohasem képesek felbontani. Ez a belső felbonthatatlanság. De a külső hatóság sem bonthatja fel a házasságot Ez a külső felbonthatatlanság.³⁵¹ A pápa rámutat a CIC 1676-os kánonjára³⁵² és a CCEO 1362-es kánonjára³⁵³ is. A bírónak és a bíróságnak az a kötelessége, hogy a házastársakat lehetőség szerint rávegye a házastársi életközösség helyreállítására. Amennyiben az lehetséges.³⁵⁴

Mielőtt megkezdődne a házassági per, a bíró a feleket megkísérelheti kibékíteni. Ezt a pasztorális tevékenységet, amely a házasság megmentésére irányul a '83-as CIC a következőképpen fogalmazza meg: „A bíró az ügy elfogadása előtt, és valahányszor reményt lát a sikerre, alkalmazzon lelkipásztori módszereket, hogy a feleket lehetőség szerint a házasság esetleges sikeres érvénytelenítésére és a házassági életközösség helyreállítására indítsa.”³⁵⁵ Az eljárásnak ez a kizárólagos a házassági perekbe beiktatott szakasza bizonyos hasonlóságot mutat azon világi eljárásokkal, ahol be van iktatva az úgynevezett békéltető szakasz a házassági peres eljárásba. Alapvető különbség azonban, hogy míg ebben a világi jogi szabályozásban a bíró köteles minden esetben megkísérelni a békéltetést, addig az egyházi perben a törvényhozó diszkrecionális hatáskörébe³⁵⁶ utalja a kérdést. Ha tehát a bíró az ügy elfogadása előtt reményt lát a sikerre, akkor békéltet, ha nem, akkor ezt a szakaszt kihagyhatja. A bírónak ez a kötelessége azonban megmarad az egész eljárás folyamán. A bíró ugyanis bármikor

Az egység azt jelenti, hogy a házasság csakis egyetlen férfi és egyetlen nő kizárólagos kapcsolata. Ennek ellentéte a poligámia (többnejűség), a poliandria (többférjűség), az úgynevezett csoportházasság és ezt az egységet sérti meg a házastársi hűtlenség is. A felbonthatatlanság azt jelenti, hogy a házasságok a felek pusztán közös megegyezéssel sohasem képesek felbontani. Ez a belső felbonthatatlanság. De külső hatóság sem bonthatja fel a házasságot. Ez a külső felbonthatatlanság. (Bizonyos eseteket kivéve lásd! 1142-1150. kánon)

³⁵¹ Bizonyos esetek kivételével (lásd: 1142-1150. kánon.)

³⁵² CIC 1676. kán. – A bíró az ügy elfogadása előtt, és valahányszor reményt lát a sikerre, alkalmazzon lelkipásztori módszereket, hogy a feleket lehetőség szerint a házasság esetleges sikeres érvényesítésére és a házassági életközösség helyreállítására indítsa.

A házassági életközösség helyreállítására polgárilag elvált felek esetében már többnyire nincs esély. Ilyenkor a bíró nem szokta célszerűnek találni a felek úgynevezett összebékítésének megkísérlését.

³⁵³ CCEO 1362. kánon – Mielőtt a bíró az ügyet elfogadja, és valahányszor reményt lát a kedvező eredményre, lelkipásztori eszközöket alkalmazzon, hogy a házastársakat lehetőség szerint rávegye a házasság érvényesítésére és a házastársi életközösség helyreállítására.

³⁵⁴ HEINEMANN, H., *Ansprache Papst Johannes Paul II. vom 28. January 2002 vor der Römischen Rota in De processibus matrimonialibus* 10 (2003), 120: „Der Papst verweist dabei auf c. 1056. Die Wahrheit und die Lehre von der Unauflöslichkeit der Ehe sind die gesamte christliche Botschaft für alle Männer und Frauen bestimmt... Dabei weist der Papst auf c. 1575 CIC bzw. c. 1362 CCEO hin. Die richterliche Tätigkeit – der Hl. Vater betont hier noch einmal die seelsorgliche Tätigkeit kirchlicher Richter – muss primär so ausgerichtet sein, dass nicht der Verdacht entsteht, kirchlichen Richtern ginge es vor allem um den Nachweis der Ungültigkeit einer Ehe.”

³⁵⁵ CIC 1676. kán., DC 65. cikkely – 1. §

³⁵⁶ Kizárólagosan gyakorolt jog: Kizárólag a hatáskör betöltője dönti el saját belátása szerint, hogy hogy cselekedjen.

békéltethet az eljárás során, ha reményt lát a sikerre. A DC³⁵⁷ a bíró békítő tevékenységét tágan értelmezi, és kiterjeszti arra az esetre is, ha a felek kapcsolata már nem állítható helyre. Ilyen esetben is követelmény mindkét házassággal szemben, hogy a perben becsületesen működjenek közre az objektív igazság feltárásában. Ez a tevékenység, tudniillik a felek békéltetése, eszközeiben eltér az eljárási jog eszközeitől. A bíró, amikor békéltet, lelkipásztori módszereket alkalmaz. A felek békéltetése tehát megbontja az egyházi per hagyományos struktúráját. Itt a lelkipásztori tevékenység megelőzi a jogi tevékenységet. A törvényhozó a lelkipásztori szempontokat elé rendeli a jogrendnek. A bíró pasztorális kötelessége fontosságban a jogi tevékenysége fölé kerekedik. Ha lehetősége van rá, a feleket a házasság sikeres érvényesítésére kell rábírnia akkor, ha ugyan a felek házassága érvénytelennek látszik, de remény van annak megmentésére.³⁵⁸

Bár ezt a békítő tevékenységet a '83-as CIC³⁵⁹ és a DC³⁶⁰ is a bírák feladatává teszi, mégis van olyan nézet az irodalomban, amely szerint a békítés az ügyvédnek a kötelessége, pontosabban még inkább kötelessége, mint a bírának. Az ügyvéd ugyanis előbb találkozik a felekkel mint a bíró, így hamarabb van módja a felekkel beszélni a békülés lehetőségeiről, és több alkalma van ehhez a feleknek segítséget nyújtani. Ez a nézet természetesen majdnem annyira vitatható, mint a bírák békítő tevékenysége. Azt szokás mondani, hogy a bíró dolga alapvetően igazságot szolgáltatni, a jogvitát eldönteni és nem a feleket békíteni és kompromisszumokra rábeszélni. Erre a bírónak ugyanis nincs meg a szükséges képzettsége, sem időbeli lehetősége. Mégis a '83-as CIC előírja a békítés megkísérlését pasztorális aktusként, amit a bírónak az eljárás bármely szakaszában meg kell tennie, ha reményt lát a sikerre.³⁶¹

³⁵⁷ DC 65. cikkely 2. §. Ami ha nem lehetséges, a bíró buzdítsa a házastársakat, hogy minden személyes indítást mellőzve, szeretetben ragaszkodva az igazsághoz, becsületesen működjenek közre az igazság objektív feltárásában, amint azt a házassági ügyek természete megkívánja.

³⁵⁸ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 199-201.

³⁵⁹ CIC 1676. kán. – A bíró az ügy elfogadása előtt, és valahányszor reményt lát a sikerre, alkalmazzon lelkipásztori módszereket, hogy a feleket lehetőség szerint a házasság esetleges sikeres érvényesítésére és a házassági életközösség helyreállítására indítsa.

³⁶⁰ DC 65. cikkely – 1. § A bíró az ügy elfogadása előtt, és valahányszor reményt lát a sikerre, alkalmazzon lelkipásztori módszereket, hogy a feleket lehetőség szerint a házasság esetleges sikeres érvényesítésére és a házassági életközösség helyreállítására indítsa (1676.kán.)

2. §. Ami ha nem lehetséges, a bíró buzdítsa a házastársakat, hogy minden személyes indítást mellőzve, szeretetben ragaszkodva az igazsághoz, becsületesen működjenek közre az igazság objektív feltárásában, amint azt a házassági ügyek természete megkívánja.

3. §. Ha pedig a bíró észrevenné, hogy a házastársak egymás iránt ellenszenvvel vannak, nyomatékosan szólítsa fel őket, hogy a perben, bármely feszültséget elkerülendő, őrizzék meg egymás iránt az előzékenységet, emberséget és szeretetet.

³⁶¹ HÁRSFAI K., *Képviselek és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 142.

Jól ismert az a szemlélet, hogy mind a hívek, mind a klerikusok, kedvezően tekintenek a semmisséget kimondó ítéletre, mert megoldja a problémákat. Lehetővé teszi az újabb házasság megkötését. Ezért „nem pasztorális szemléletű” az a bíró, aki nem hoz a házasság érvénytelenségét kimondó ítéletet. A gyakorlatban a kötelékvédő elmulasztja a kötelék védelmének egyes aktusait. Nem vesz részt a felek meghallgatásán, nem tesz fel kérdéseket, nem jelöl meg tanúkat. Úgy jár el, mintha a kötelékvédő tevékenysége csak az észrevételek megírásában merülne ki. Így a bíróságokon a kötelékvédő a bíró kollégájának vagy tanácsadójának a szerepében jelenik meg, és ezáltal a bírósági szerepek eltolódnak, megszűnik a kötelékvédő autonómiája. A kötelékvédő nem vitatkozik a bíróval, nem támadja meg az ítéleteket. A felek egyetértenek egymással és a kötelékvédő véleményével, mindenki a házasság semmisségének a megállapítását kéri.³⁶²

Ha az a cél, hogy az Egyház megengedje a hívőnek, akinek a házassága tönkrement, hogy bármilyen módon, de kibéküljön az Egyházzal, akkor nincs szükség hosszadalmas eljárást lefolytatni.

A helyes pasztorális szemlélet természetesen nem arra törekszik, hogy a tönkrement házasságok érvénytelenségét mindenáron kimondja, és ezzel megoldja a problémákat, hanem az objektív igazság feltárására. Ez a rossz értelemben vett pasztorális felfogás nem más, mint álkönyörületesség, ahogy azt Llobell megfogalmazza II. János Pál és XVI. Benedek pápa rotai beszédei alapján. Llobell kifejti, hogy ennek a felfogásnak a gyökere a szenvedés elutasításában és meg nem értésében van, valamint az elváltakkal kapcsolatban a média által terjesztett téves nézetekben.³⁶³

A helytelenül felfogott pasztorális szemlélet nagy kárt okoz az eljárásban. Javier Hervada a kanonisták három hibás felfogását sorolja fel, amelyek napjainkban jellemzik a gondolkodást. Az egyik a teologizmus³⁶⁴, a másik a pasztoralizmus, a harmadik pedig a pseudoteologizmus³⁶⁵. Ezek közül Hervada a pasztoralizmust tartja a

³⁶² HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 101.

³⁶³ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 102-104.

³⁶⁴ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 105: „A teologizmus a jogi módszereket teológiai módszerekkel kísérli meg helyettesíteni. A kánonjogtudományt, mint teológiai diszciplínát tünteti fel, amely teológiai módszert alkalmaz. A valóságban a kánonjog *ius sacrum*, tehát különbözik a civil jogtól, de ugyanakkor jog is és nem teológia. A kánonjogász jogi érveket kell, hogy alkalmazzon és nem teológiaiakat. Ez tehát egy jogellenes irányzat.”

³⁶⁵ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 105: „A pseudoteologizmus a jogi nyelvet helyettesíti egy teológiához hasonló beszéddel. Vannak, akik meg vannak győződve arról,

legveszélyesebbnek, azért, mert az a lélek javát támadja meg.³⁶⁶

A pasztoralizmus a jogi megoldások helyett pasztorális megoldásokat kínál. Ez nem más, mint a helytelenül értelmezett pasztorális szemlélet. Különösen a házasságjogban gyakori, hogy ha az eljárás nem hozna a megromlott házasságokra megoldást, akkor pasztorális megoldásként a házasság érvénytelenségének megállapítását kínálják. Ezzel az úgynevezett pasztorális gondolkodással kívánják helyettesíteni a jogot. Ez azonban nem más, mint önbíráskodás.

A „látszat pereknek” – amelyek végeredménye már előre látható a résztvevők számára – komoly ideológiai alapjai vannak. Ezek felkavarják az egész eljárás menetét, a perek lefolytatását, dinamikáját formális ügymenetté teszik, amiről legalább iratokat kell készíteni, dokumentumokat kell összegyűjteni, hogy az ítéletet törvény szerint meghozottnak tekinthessük. A legnagyobb kárt azonban a hívek lelki üdvössége szenvedti.

Hamis az a könyörületesség vagy pasztorális érzékenység vagy kánoni méltányosság, amelyik a megromlott és felbomlott házasságok problémáinak egyetlen megoldását a házasság semmisségének megállapításban látja, mert ez nem más mint az igazsággal szemben elkövetett erőszak. A házasság felbonthatatlansága a keresztény erkölcsi tanítás része, ami nem az embertől, hanem Istentől ered és ha a házasság, amely érvényesen létre jött, tönkre megy, nem lehet ok az érvénytelenség kimondására. Aki az érvényes házasságot érvénytelennek nyilvánítja, azért, mert megromlott a felek kapcsolata, nem hivatkozhat sem a szeretetre, sem a könyörületességre. A krízisbe került házasságoknak ez nem lehet pasztorális szempontból sem az érvényes megoldása.³⁶⁷

„Téves az a szemlélet, ami szembeállítja egymással a jogot és a lelkipásztori szeretetet, a szeretet ugyanis feltételezi az igazság keresését”³⁶⁸ – hívta fel a Rota Romana munkatársainak figyelmét XVI. Benedek a szokásos év eleji kihallgatás során. Különösen igaz ez az egyházi házassági perek esetében, ahol kerülni kell, hogy tévesen értelmezett lelkipásztori okokból, a szentségekhez járulás lehetővé tétele érdekében a semmisség minden áron való kimondására törekedjenek. Ha ugyanis ezt az objektív

hogyan ezzel egy új jogi nyelvet hoznak létre. A pseudoteologizmus sem nem kánonjogtudomány, sem nem teológia.”

³⁶⁶ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 105.

³⁶⁷ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 105-107.

³⁶⁸ XVI. Benedek pápa beszéde angolul: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2010/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20100129_rota-romana_en.html (A kutatás dátuma 2011. január 9.)

igazság nem támasztja alá, akkor nem szolgálja a lelkek üdvösségét.

A Szentatya természetesen nem csak a katolikus egyház rendes fellebbviteli bíróságának számító Rota Romanának címezte figyelmeztetését, hanem az összes egyházi bíróságnak. Határozott állásfoglalásának indokoltságát látszanak alátámasztani az Egyház Statisztikai Évkönyvének adatai, miszerint világszerte az elsőfokú egyházi bíróságokon lezárt több mint hetvenezer házassági semmisségi per mindössze 5%-a végződik a házasság érvényességének kimondásával. Nézzük csak a 2002-es év statisztikai adatait, amikor 56.236 semmisségi pert kezdtek, amelyek közül 46.092 (81%-át) esetben ismerték el a semmisséget. Ezen ítéletek fölrajzi eloszlása a következő: 343 Afrikában, 676 Óceániában és Ausztráliában, 1.562 Ázsiában, 8.855 Európában, 30.968 Észak-Amerikában és 5.688 Közép- és Dél-Amerikában. Rómába, a Rota Romanához csak második illetve harmadik fokon érkeznek perek, évente mintegy 150.³⁶⁹

Egy eléggé elterjedt és meggyökeresedett hozzáállás szembeállítja az igazságosságot a szeretettel, mintha a kettő kizárná egymást. Vannak, akik szerint a lelkipásztori szeretet igazolhat minden lépést, ami a házassági kötelék semmissé nyilvánításához vezet, csak hogy a szabálytalan házassági helyzetben lévő személyeknek kedvezzenek. A kánonjogot sokszor pusztán eszköznek tekintik, amit bármilyen szubjektív, akár igazságalapot is nélkülöző érdek szolgálatába lehet állítani. Holott a jog célja az egyházban a lelkek üdvössége³⁷⁰

Aki szereti a másikat, az mindenekelőtt igazságos vele szemben, hiszen az igazságosság és a szeretet nem alternatívái egymásnak, hanem éppenséggel elválaszthatatlanok.³⁷¹ A szeretetben és az igazságosságban – amit nem szabad összetéveszteni az embertelen ridegséggel – az a közös, hogy mindkettő feltételezi az igazság szeretetét és keresését.

Akiknek az egyházban az igazságszolgáltatás a feladatuk jeleskedniük kell az emberi és keresztény erények gyakorlásában, különösen az okosság, az igazságosság és az erősség erényében – figyelmeztetett a pápa. Az erősség akkor válik igen fontossá, amikor könnyebbnek ígérkezne nem az igazságot követni, engedve a felek kívánságainak és elvárásainak, vagy a társadalmi környezet befolyásának.

³⁶⁹ Statisztikai adatok forrása: <http://storico.radiovaticana.org/ung/storico/2005-02/27657.html> (A kutatás dátuma 2011. április 3.)

³⁷⁰ Vö. CIC 1752. kán.

³⁷¹ Vö. *Caritas in veritate*, 6.

Ugyanis az igazság védelmezése, meggyőződéses képviselője, s a róla való tanúságtétel „a szeretet mással nem helyettesíthető igényes formája”.³⁷² Igazság nélkül a szeretet átcsúszna érzelgősségbe, üres burokká válna, aminek tetszőleges tartalmat lehet adni, s amit annyira eltorzítanak, hogy a végén éppen az ellenkezőjét jelenti.³⁷³

Az igazságszolgáltatás nem is tekinthet el a szeretettől, hiszen minden esetben problémákkal küszködő, szenvedő emberekkel van dolga. Az egyházi bírónak azonban óvakodnia kell attól a rosszul értelmezett együttérzéstől, ami egy csupán látszólag lelkipásztori szemléletű szentimentalizmusba torkollik.³⁷⁴ Az is fontos, hogy amikor csak remény van rá, tevőlegesen segítse a feleket, hogy inkább érvényesítsék házasságukat és állítsák helyre a házassági életközösséget³⁷⁵. Az ügyvédeknek is gondosan kell ügyelniük arra, hogy ne vállalják el olyan ügyek képviselőjét, amelyek lelkiismeretük szerint objektív módon nem védhetők.

A házassági kötelék vizsgálatában az egzisztenciális, personalista és relacionális megközelítésnek nem szabad a keresztény házasság lényegi tulajdonságát képező felbonthatatlanság kárára mennie. A házasságot ráadásul jogkedvezmény illeti meg, vagyis mindaddig érvényesnek kell tartani, amíg ellenkezője be nem bizonyosodik.³⁷⁶ Máskülönben fennáll a veszély, hogy minden házassági problémát annak jeleként értelmezzünk, hogy házassági kötelék létre sem jött.

Tévesen értelmezett („pszeudopasztorális”) lelkipásztori magatartás az, amelynek csak az a fontos, hogy a szubjektív kérések teljesítése révén minden áron kimondják a házasság semmisségét, ráadásul azzal az indokkal, hogy elháruljanak az akadályok a szentségek vétele előtt. Ez ugyanis az igazságossággal és a szeretettel szemben is súlyos véték volna, ha közben fennáll annak veszélye, hogy a felek valós életállapota ezt objektíve mégsem tenné lehetővé. Mindez rámutat, hogy Isten népének valódi javát az egyház jogszabályainak teljes körű alkalmazása szolgálja – szólta XVI. Benedek üzenete az egyházi bíróságok számára.³⁷⁷

³⁷² Vö. *Caritas in veritate*, 1.

³⁷³ Vö. *Caritas in veritate*, 3.

³⁷⁴ Vö. II. János Pál pápa 1990. január 18-ai beszéde

³⁷⁵ Vö. CIC 1676. kán.

³⁷⁶ Vö. CIC 1060. kán.

³⁷⁷ Jog és szeretet nem ellentétesek – a házassági perek esetében sem. XVI. Benedek beszéde a Rota Romana tagjai előtt In: http://storico.radiovaticana.org/ung/storico/2010-01/353160_jog_es_szeretet_nem_ellentetesek_a_hazassagi_perek_eseteben_sem_xvi_benedek_beszede_a_rota_romana_tagjai_elott.html (A kutatás dátuma: 2011.01.09.)

4.3 A kötelékvédőnek a perben lévő szerepe

Ebben az alfejezetben azt a kérdést fogjuk tárgyalni, hogy a kötelékvédő milyen jogi szerepet tölt be a házassági semmisségi perekben. A házassági perben valójában nem a felperes áll az alperessel szemben, hanem a felperes áll szemben a kötelék érvényességével. A kötelék érvényessége mellett jogvédelem szól, azt védi a kötelékvédő is hivatalból és az alperes is az érvényesség (nem minden esetben) mellett száll síkra.³⁷⁸

Grocholewski³⁷⁹ azt a kérdést tette fel, hogy egy házassági semmisségi perben ki a valódi *pars conventa*³⁸⁰. Egy mélyreható vizsgálat után arra az eredményre jutott, hogy a házassági semmisségi eljárás egy valódi peres eljárás, amelyben a felperes a házasság semmisségének megállapítását kéri, a másik fél, azaz az alperes pedig maga az Egyház, akit a kötelékvédő képvisel. Ugyan a per a felperes és az Egyház között zajlik, de a másik házaspár érdekét is érinti, így menet közben ő is bekapcsolódik. Tehát az 1596-os kánon³⁸¹ alapján a másik házaspár a harmadik személy.³⁸² A harmadik személy közbelépését az alapozza meg, hogy valaki más személyek közt folyó, de az ő érdekét is érintő perbe menet közben bekapcsolódik. A harmadik személy közbeléphet: 1. peres félként, saját jogainak védelmére a kezdeti perben szereplő felek ellen (*interventus principalis*); azaz a felperes a házasság semmisségének megállapítását kéri az egyházi

³⁷⁸ CSORDÁS, E., *Házassági perek-gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 35.

³⁷⁹ GROCHOLEWSKI, Z., *Quisnam est pars conventa in causis nullitatis matrimonii?*, in *Periodica* 79 (1990) 357-391.

³⁸⁰ Szóhasználati újítás, hogy a '83-as CIC az egyházi peres eljárásban az alperest már egyáltalán nem említi *reus* néven, hanem mindig *pars conventa* elnevezéssel jelöli. Ld. CIC Can. 1476 - Quilibet, sive baptizatus sive non baptizatus, potest in iudicio agere; pars autem legitime conventa respondere debet. (Felperes lehet mindenki, akár meg van keresztelve, akár nincs; a törvényesen bevont alperes pedig felelni tartozik.)

³⁸¹ Ld. Harmadik személy közbelépése az ügyben: CIC 1596. kán. – 1. §. Annak, akinek érdekében áll, megengedhető a közbelépés a perben, a per bármely fokán, akár a peres félként, saját jogának védelmére, akár járulékosan, valamelyik peres fél támogatására.

³⁸² WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 321-322 : „...Umstritten ist jedoch die Frage, welche rechtliche Stellung der Ehebandverteidiger im kirchlichen Ehenichtigkeitsprozeß einnimmt. So hat GROCHOLEWSKI die Frage aufgeworfen, wer in einem Ehenichtigkeitsprozeß die tatsächliche *pars conventa* sei. In einer eingehenden Untersuchung kommt er zu dem Ergebnis, daß der Ehenichtigkeitsprozeß ein echtes Prozeßverfahren sei, in dem der die Feststellung der Nichtigkeit der Ehe beantragende Ehepartner die klagende Partei sei. Klagegegner sei die kirchliche Verwaltungsbehörde bzw. Die Kirche selbst, die von dem Ehebandverteidiger repräsentiert werde, während der nichtklagende Ehepartner als *tertius interveniens* im Sinne des c. 1586 CIC auszusehen sei.”

bíróságtól, az alperes viszont a kötelék védelmét, ugyanúgy, mint a kötelékvédő. 2. saját jogainak védelmére, peres félként, de valamelyik féllel pertársaságban (*litisconsortio*); Mindkét fél (az alperes és a felperes is) a házasság semmisségének megállapítást kéri a bíróságtól. 3. járulékosan (*interventus accessorius*), amikor nem saját jogát védelmezi, hanem az egyik felet támogatja a bizonyításban vagy a védelemben, s így szolgálja saját érdekét. A kötelékvédő és az ügyvéd töltheti be ezt a szerepet.³⁸³

Lüdicke ezzel szemben úgy találja, hogy a házassági semmisségi eljárás nem a felek közötti eljárás (*processus contentiosus*), hanem olyan eljárás, amelynek célja egy jogeset (*factum iuridicum*) megállapítása.³⁸⁴ Mivel a bíró megállapítása egy ilyen jogesetnek független a két oldaltól, azaz a felektől. Ezért lehet, hogy nincs is másik oldal, ugyanis mindkét házasság fél egyetért, s ugyanazt akarják: érvényteleníteni a házasságukat. Hogyha egyáltalán lehetne beszélni úgynevezett ellenfélről, aki mást állít, az csak az egyház nyílt érdeke lehetne.³⁸⁵

Siemer³⁸⁶ a német eljárásjoghoz, mindenekelőtt a közigazgatási eljáráshoz nyúl vissza, és úgy tekinti a kötelékvédőre, mint egy harmadik független félre, aki a jogrendet képviseli. Ő a valódi vádlottja a házassági semmisségi eljárásnak. Őt támadja az egyház és a felek is, neki kell megvédenie a házasságot. A kötelékvédőre Siemer alperesként tekint (*pars conventa*). Így közeledünk ahhoz a kívánsághoz, amelyet Geringer³⁸⁷ már korábban megfogalmazott, hogy a peres eljárásoknak ebben a különleges formájában (tudniillik a házassági semmisségi perekben) a valódi vita a felperes és a kötelékvédő között áll fenn.

³⁸³ A harmadik személy közbelépéséről ld. még MADELO, L., *La intervención de tercero en el proceso canónico*, Pamplona 1982.

³⁸⁴ LÜDICKE, K., *Der kirchliche Ehenichtigkeitprozeß – ein prozessus contentiosus?* in *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 39 (1990) 299: „Das Ehenichtigkeitsverfahren gehört zu den Prozessen, deren Ziel die Feststellung eines *factum iuridicum* ist. Diese Verfahren brauchen keine Gegenpartei zu haben, ihnen liegt nicht notwendig ein Parteienstreit zwischen physischen oder juristischen Personen zugrunde.“

³⁸⁵ WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Ehenichtigkeitprozess – Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 322: „LÜDICKE ist hingegen der Auffassung, daß das Ehenichtigkeitsverfahren kein Parteienprozeß sei. Er zählt das Ehenichtigkeitsverfahren zu den Prozessen, „deren Ziel die Feststellung eines *factum iuridicum* ist“. Da aber die richterliche Feststellung eines *factum iuridicum* von der Mitwirkung einer Gegenpartei unabhängig sei, sei die Möglichkeit gegeben, daß bei einer Feststellungsklage überhaupt keine Gegenpartei vorhanden sei. Dies sei bei einem kirchlichen Ehenichtigkeitsverfahren der Fall. „Wenn von einem Klagegegner überhaupt gesprochen werden kann, dann ist dieser das öffentliche Interesse der Kirche.“

³⁸⁶ SIEMER, H., *Anwaltspflicht im kirchlichen Ehenichtigkeitprozess?*, Essen 1996, 26-28, 30-31.

³⁸⁷ GERINGER K. T., *Das Recht auf Verteidigung im kanonischen Ehenichtigkeitsverfahren*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 155 (1986) 428-442, 429.

Az ellen a felfogás ellen, hogy a kötelékvédő félként tekinthető a házassági semmisségi perekben azt állítja Ahlers³⁸⁸, hogy ő az egyház nyílt érdekét védi és csak a házasság érvényességének megállapításáért lép be a perbe, de nem személyesíti azt meg, ő csak azt nézi, hogy a házasság érvényes-e vagy sem. Tulajdonképpen a kötelékvédő egy vizsgáló. Ahlers szerint a házassági semmisségi eljárás nem egy per, mert egy házaspár nem vádol egy másik házaspárt, csak a bíróságnál valamelyikük vagy mindkettőjük kérvényezi a házasság semmisségének a megállapítását. A kötelékvédő nem félként vesz részt a perben, nincs is védekezési joga. A kötelékvédő funkciója az, hogy mindent felhozzon a házasság semmissége ellen. A kötelékvédőnek a nevében van a funkciója: a házassági köteléket kell védenie.³⁸⁹

Ha összehasonlítja az ember ezeket a különböző véleményeket a kötelékvédőről, akkor meg lehet állapítani, hogy a Siemer által adott felfogás a legmegfelelőbb, ez áll a legközelebb az egyházi eljárásjog *ratio legis*³⁹⁰ éhez.³⁹¹

A házassági perekben mindig szerepel kötelékvédő is. A kötelékvédő által játszott szerep biztosítja a felperesi kérelemre való ellentmondás által a per kontradiktórius³⁹² jellegét. Így ha az alperes távol marad vagy nem mond ellent, akkor is valódi perről van szó³⁹³, mert a kötelékvédő részvétele a perben biztosítja a per kontradiktórius, azaz ellentmondásos jellegét, ami nélkül nem lehetne jogi értelemben

³⁸⁸ AHLERS, R., *Der Stellenwert des Verteidigungrechtes im Ehenichtigkeitsverfahren*, in *De processibus matrimonialibus* 2 (1995) 283-294, 289.

³⁸⁹ AHLERS, R., *Der Stellenwert des Verteidigungrechtes im Ehenichtigkeitsverfahren*, in *De processibus matrimonialibus* 2 (1995) 288-289: „Ein Ehepartner klagt nicht den anderen Ehepartner an, sondern ein (oder beide) Ehepartner beantragen beim Richter die Feststellung der Ehenichtigkeit, gegen die bis zu ihrem Beweis „das in der Gültigkeitsvermutung des c. 1060 fixierte öffentliche Interesse“ steht...Das Ehenichtigkeitsverfahren ist kein Prozeß, in dem zwei Parteien miteinander streiten, es gibt keinen personalen Angegriffenen und insofern formal weder die Notwendigkeit noch die Möglichkeit der Verteidigung auf seiten der Ehepartner...Mann kann daher den Ehebandverteidiger nicht als Partei bezeichnen, und er hat daher auch kein Verteidigungsrecht im prozessualen Sinn. Dennoch kann man die Funktion des Ehebandverteidigers, „all das vorzubringen und dazulegen, was vernünftigerweise gegen die Nichtigkeit...ins Feld geführt werden kann“ (c. 1432 CIC), durchaus als Verteidigung der Ehe bezeichnen, so daß der Ehebandverteidiger seinen Namen zu Recht trägt.”

³⁹⁰ *ratio legis* fogalma

³⁹¹ WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Ehenichtigkeitprozess – Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 323: „Vergleich man die angeführten Meinungen über die rechtliche Stellung des Ehebandverteidigers, so ist festzustellen, daß die von SIEMER vertretene Auffassung wohl am treffendsten der *ratio legis* des kirchlichen Eheprozeßrechtes entspricht.”

³⁹² A per kontradiktórius jellegéről ld. FÖLDI A. – HAMZA G., *A római jog története és institúciói*, Budapest 1996, 153: „A jogérvényesítés rendes útját a bírósági eljárások legfontosabb formája, a per (*lis*), pontosabban a peres eljárás (*processus*) képezi, melyet az egyéb bírósági és hatósági eljárásoktól a *contradictio* (ellentmondás) különböztet meg. Ez abban áll, hogy a bíróság (*iudicium*) előtt keresetével fellépő személy kérelmét a másik fél vitatja. Az ellentmondás folytán a kérelmező felperes (actor vagy petitor), ellenfele pedig az alperes (reus) lesz.”

³⁹³ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 207.

perről beszélni. Tehát a házasságok semmiségének megállapítása iránti perekben szükség van újra és újra hangoztatni, hogy a kötelékvédő alapos és szorgalmas munkája biztosítja csak a kontradiktórius perbeli egyensúlyt, amely segítsége a bírói döntésnek, és ezáltal feltétele az objektíve igazságos ítéletek meghozatalának.³⁹⁴

De mi is a per az egyházjogban? A per (iudicium) fogalmát a CIC –ellentétben az 1917-es CIC 1552. k. 1. §-ával³⁹⁵ – nem határozza meg. Továbbra is elmondható azonban, hogy a kánoni per az egyház bírói hatáskörébe tartozó kérdés törvényes előírások szerint, az egyházi bíróság előtt lefolytatott megvitatása és eldöntése. Aszerint, hogy a per tárgya természetes vagy jogi személyek jogainak érvényesítése, megvédése, illetve jogi tények hivatalos megállapítása vagy bűncselekmények kinyilvánítása, a per lehet egyházi peres eljárás vagy büntető eljárás. Az egyházi peres eljárás elnevezését a *iudicium contentiosum* Sipos István rendszeresítette. Régebben ezt általában az egyházban is polgári pernek (*iudicium civile*) nevezték. Ám az 1917-es CIC szándékosan módosította a szóhasználatot a világi hatóságok előtti perekkel való összetévesztés elkerülése végett.³⁹⁶

A per latinul „*iudicium*”, ami a latin nyelvben sokféle jelentést hordoz. A magyar per szó kizárólag egyjelentésű: csakis a bíróság előtt lezajló eljárást értjük alatta, vagyis egy konfliktushelyzet bírói úton történő megoldását. A per a bíróság előtt lezajló és kontradiktórius jellegű.³⁹⁷

A pert, pontosabban a peres eljárást (processus) a *contradictio* (ellentmondás) különbözteti meg az egyéb hatósági és bírósági eljárásoktól. Ez abban áll, hogy a bíróság (iudicium) előtt keresetével fellépő személy kérelmét a másik fél vitatja. Az ellentmondás folytán a kérelmező felperes (actor), ellenfele pedig alperes (reus) lesz.³⁹⁸

Hiányzik a per kontradiktórius jellege akkor, ha az alperes megjelenik ugyan a bíró előtt idézésre, de kijelenti, hogy a felperes keresetével egyetért és ítélet hozatalát kéri. A bíró ilyenkor is le kell, hogy folytassa a bizonyítást és fel kell tárja az igazságnak megfelelő tényállást. Ilyen esetekben a törvény rendelkezése (házasság érvénytelenségének megállapítása esetén a törvény által felállított *praesumptio* (vélelem)) az, ami ellentétes a felperes keresetével. Ennek a vélelemnek a képviselője a

³⁹⁴ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 115.

³⁹⁵ 17-es Can 1552 §1. *Nomine iudicii ecclesiastici intelligitur controversiae in re de qua Ecclesia ius habet cognoscendi, coram tribunali ecclesiastico, legitima disceptatio et definitio.*

³⁹⁶ MÖRSDORF, *Rechtssprache* 292.

³⁹⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 20.

³⁹⁸ FÖLDI A. – HAMZA G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996, 153.

kötelékvédő a házassági perekben. A kötelékvédő perbeli szerepvállalásának megerősítését tartja célravezetőnek Llobell is³⁹⁹, ha az alperes hiányzik a perből.⁴⁰⁰

A per kontradiktórius jellege általános jellemzője volt a római peres eljárásnak. Csak ha a keresetre az alperes ellentmondott, akkor kezdődhetett a per. Ezt a kontradiktórius jelleget átvette a kánoni per is, a klasszikus kánonjogban a rendes peres eljárás nem volt alperes nélkül.

A 83-as CIC már nem teszi a per előfeltételévé az alperes perbebocsátkozását. A per ugyanis az alperes idézésével kezdődik, vagyis azzal az aktussal, amivel a bíró az alperest megidézi a keresetlevél egyidejű megküldésével. Ez egyben azt jelenti, hogy az alperes perbebocsátkozása nem szükséges a perviszony létesítéséhez. Ezek szerint az alperes perbeidézése jelenti a peralapítás befejező cselekményét, vagyis lehet pert alapítani alperes nélkül is.

Amíg az alperes hiánya elképzelhetetlen a római jog szerint zajló perben, addig a kánoni perben, amely bár fő vonásaiban a római pert követi, mindez lehetséges, sőt a házassági perekben igen gyakori. Igaz, viszont, hogy a házassági perek nem római jogi eredetűek, hanem kifejezetten egyházjogiak. A mai kánoni per tehát átveszi a római per elemeit, de ugyanakkor figyelembe veszi a modern perjogi elméleteket is. Alperes perbebocsátkozása nem peralapító cselekmény.

Ma a kánoni perben főleg a házassági perekben gyakori a pertől távol maradó vagy éppen a felperessel egyetértő, tehát ellent nem mondó alperes.

A házassági perekben mindig szerepel kötelékvédő, és a kötelékvédő által játszott szerep biztosítja a felperesi kérelemre való ellentmondás által a per kontradiktórius jellegét. Ezek a perek, ahol a pertől az alperes vagy távol marad vagy nem mond ellent, valódi perek, ha nem is a szó római értelmében.

Kifejezetten hiányzik a per kontradiktórius jellege akkor, ha az alperes megjelenik a bíró előtt az idézésre, és kijelenti, hogy a felperes keresetével egyetért és ítélet hozatalát kéri. A bíró ilyenkor is kell, hogy folytassa a bizonyítást és fel kell tárja az igazságnak megfelelő tényállást. Ilyen esetekben a törvény rendelkezése az (a

³⁹⁹ Ld. LLOBELL, J., <<*Questiones Disputatae*>> *sulla scelt della procedura giudiziaria nelle cause di nullità del matrimonio, sui titoli de competenza, sul libello introduttore e sulla contestazione della lite*, in *Apollinaris* 70 (1997) 591: „...ove sia necessario, rivitalizzare la funzione del difensore del vincolo, assicurandolo la sua attiva presenza in, ogni singola causa sin dall’inizio, l’adeguata preparazione tecnica e l’ellettiva disponibilità per adempiere il munus affidatioli dalla legge e dalle indicazioni dell’autorità pontificia.”

⁴⁰⁰ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 211.

házasság érvényességének a vélelme⁴⁰¹ (praesumptio)⁴⁰²), ami ellentétes a felperes keresetével. Ennek a vélelemnek a képviselője a kötelékvédő. A törvény által megállapított vélelem megdöntésére folyik a bizonyítás, amelynek megfelelő színvonalú végzése csakis bírósági eljárásban lehetséges.

Tehát a peres eljárást valódi pernek tartjuk akkor is, ha az alperes nem mond ellent a keresetnek, hanem azzal egyetért, illetve a pertől távol marad. Alperes egyetértése esetén a per kizárólag a törvény által felállított vélelem megdöntésére irányul, tehát ilyenkor sem hiányzik belőle a per kontradiktórius jellege. A felperesi keresettel szemben a törvény rendelkezése áll, és annak a képviselője az alperes. Itt fontos megjegyeznünk, hogy az alperes távolléte, illetve távol maradóvá nyilvánítása nem zárja ki sem őt a perből, abban bármikor felléphet, és ha már befejeződött, akkor az ítélet ellen fellebbezhet. Rendelkezésre áll semmisségi panasz is, ha igazolja, hogy távolmaradásának menthető oka volt.

A kötelékvédő mindig be tudja tölteni az alperes pozícióját, biztosítani tudja a per kontradiktórius jellegét, ha részt vesz aktívan a bizonyítási eljárásban, a felek és tanúk meghallgatásában, kérdéseket tesz fel, esetleg bizonyítási indítványt terjeszt elő.⁴⁰³

Van olyan vélemény, hogy a kötelékvédő nem alkalmas általában az alperesi szerepre, mivel gyakran tétlen nézője az eljárásnak, nem pedig aktív résztvevője a pernek, mert nem kíván meggyőződésével szemben a házasság érvényességéért fellépni.⁴⁰⁴ Ezzel szemben sokan úgy látják, hogy a keresetlevél benyújtásakor aktív

⁴⁰¹ CIC 1060. kán. - A házasságot jogkedvezmény illeti meg, ennél fogva kétely esetén a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni, amíg az ellenkezője be nem bizonyosodik.

⁴⁰² FÖLDI A. – HAMZA G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996, 159: „Vélelem. Amennyiben a jogszabály előírja, hogy a bíró ítéletét nem közvetlenül bizonyított, hanem csak valószínű tényállásra alapítsa, vélelemről (praesumptio) beszélünk. Így pl. valószínű, hogy a házasságban született gyermek az anyja férjétől származik, ezért a jogszabálynál fogva általában őt kell a gyermek apjának tekinteni. A római jog kétféle vélelmet ismer. Az egyszerű, vagy más szóval megdönthető vélelemmel (praesumptio iuris) szemben a jogszabály lehetővé teszi az ellenbizonyítást. A férj apaságának vélelme ilyen megdönthető vélelem. A vélelem másik, ritkábban előforduló esete a megdönthetetlen vélelem (praesumptio iuris et de iure); a gyermek fogamzásának idejét pl. a római jog a születéstől visszafelé számított 182. és 300. nap közé tette, s ez ellen nem engedett meg bizonyítást. A *stipulatio* szóbeli megtörténtéről kiállított okirat ugyancsak megdönthetetlen vélelmet teremtett amellyel, hogy a *stipulatio* alakszerűen foganosították. A vélelmek szerepe különösen a posztklasszikus korban terült előtérbe, amit az is mutat, hogy a iustinianusi kodifikáció a bizonyításnak és a vélelemnek külön titulust szentelt.” A házasság érvényességének vélelme megdönthető vélelem.

⁴⁰³ HÁRFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 202-215.

⁴⁰⁴ LLOBELL, J., <<*Questiones disputate*>>, 611: „...il difensore del vincolo non interviene nella veste di vera parte, che cerca ragionevolmente quelle prove che potranno servire per ottenere una sentenza favorevole alla propria posizione processuale, semmai, in quell’atra veste di <<assessore>> del tribunale che, prima della sentenza (cfr. Can. 1433), stende un parere sulla causa, magari sottolineando gli aspetti *pro vincolo*. Sicuramente non è abituale, in molti tribunali, che questa parte pubblica (diversamente dal

pertársaság esetén a keresetet a „kötelékvédő ellen” meg lehet indítani, ekkor ugyanis még nem alakulhat ki semmilyen lelkiismereti meggyőződés benne a házasság érvénytelenségével kapcsolatban. A kötelékvédő, ha hivatalból magáévá teszi a törvényi vélelmet,⁴⁰⁵ amit képviselnie kell, akkor legfeljebb csak később, a bizonyítási eljárásban alakulhat ki olyan vélemény benne, hogy az adott házasság nem érvényes. Ehhez azonban aktívan részt kell vennie a bizonyításban, a felek és a tanúk meghallgatása során élnie kell a kérdezés jogával, annál is inkább, mivel a jelenlegi gyakorlat szerint a kérdőpontokat sem a kötelékvédő, hanem a felperesi képviselő állítja össze. Ha a kötelékvédő meg is kísérelné előre összeállítani a kérdőpontokat, azok akkor sem volnának olyan hatékonyak az igazság feltárásában, mint a felperes ügyvédje által összeállítottak. Ennek oka az, hogy a felperes ügyvédje közvetlenül a féllel konzultálva szerzi az információit, és annyi információt, amennyit akar, és ezekből válogat. A kötelékvédő viszont legfeljebb a keresetlevélből szerez információkat, amit a felperes ügyvédje már a felperes által elmondottakból szelektíven kiválogatott. E válogatás szempontja pedig nyilvánvalóan ügyfele érdekét, a házasság érvénytelenségét támasztják alá. Ha tehát a kötelékvédő csak a keresetlevelet ismeri, és nem vesz részt a felek, tanúk meghallgatásában, minden esetben kizárja magát olyan kérdések feltételének lehetőségéből, amelyek a kihallgatás menetében önként adódnak, a házasság érvényessége védelmében, de amelyeket senki sem tesz fel az ő távollétében.⁴⁰⁶

Elmondhatjuk, hogy a kötelékvédő mindig be tudja tölteni az alperes pozícióját, biztosítani tudja a per kontradiktórius jellegét, ha részt vesz aktívan a bizonyítási eljárásban, a felek és a tanúk meghallgatásában, kérdéseket tesz fel, esetleg bizonyítási indítványt terjeszt elő. A kötelékvédő sohasem kerülhet önmagával, saját lelkiismeretével ellentmondásba a keresetlevél benyújtásának idején, és emiatt nem válhat passzív szereplővé a bizonyítási eljárásban. A keresetlevélben leírtak ugyanis bizonyításra szorulnak. A keresetlevelet sem a kötelékvédő, sem a bíró nem fogadhatja el fenntartás nélkül, és nem lehet meggyőződve a felperes igazáról, amikor a felperes

promotore di giustizia nel processo penale) intrapenda una vera attività istruttoria mirante a far acquisire agli atti del processo qualche prova o ad intervenire tempestivamente su quelle proposte dalla parte attrice e dell'altro coniuge (formalmente convenuto ma che, non di rado, asseconda la richiesta dell'attore e fornisce pro *nullitate vinculi*), anche perché ci vuole tanta dedizione e notevole impegno per riuscire a trovare prove utili per conoscere la verità e per superare la prevenzione o l'omertà di alcuni testi.”

⁴⁰⁵ CIC 1060. kán. – A házasságot jogkedvezmény illeti meg, ennél fogva kétely esetén a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni, amíg az ellenkezője be nem bizonyosodik.

⁴⁰⁶ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 214-215.

benyújtja. Mindez csak lelkiismeretesen lefolytatott bizonyítás konklúziója lehet. A bizonyítás csak akkor alapos, ha abban mindkét oldal: a felperesek és az alperesi oldalon szereplő kötelékvédő egyaránt részt vesz. A kötelékvédő passzivitása nem indokolható a lelkiismereti meggyőződésével, mert az kezdetben a törvényi vélelmet kell, hogy képviselje, és a kötelékvédőnek ez a meggyőződése csak a bizonyítás során változhat meg. Ha a kötelékvédőben a perbezárásra az a vélemény alakul ki, hogy az adott házasság valóban érvénytelen, akkor ezt fogja a bíró elé terjeszteni, ez a vélemény azonban nem fosztja meg a pert a kontradiktórius jellegétől, amelyet a kötelékvédőnek a keresetre adott ellentmondása és a bizonyítási eljárásban tanúsított aktív perbeli magatartása valósított meg.⁴⁰⁷

A '83-as CIC 1434. kánonja⁴⁰⁸ szerint a kötelékvédőt ugyanazok a jogok és kötelességek illetik meg, mint a feleket. Habár ez a kánon az ügyész és a kötelékvédő szerepét a felekéhez (felperes és alperes) hasonlítja, de természetesen fő különbség, hogy míg a felek a saját érdeküket, azaz a magánérdeket védik a perben, addig az ügyész és a kötelékvédő a közérdeket védelmezi.⁴⁰⁹

A házassági perekben gyakran előfordul, hogy az alperes vagy nem vesz részt az eljárásban vagy egyetért a felperes kereseti kérelmével. Mindkét esetben *formális alperességről* beszélünk. Bár a kettő között az a lényegi különbség, hogy míg a távol maradónak nyilvánított alperes bármikor perbe léphet a per folyamán, azaz a távol maradónak való nyilvánítással nem válik kizárttá a perből, addig a második esetben az alperesi oldal az egész per során ténylegesen betöltetlen marad. A felperes kereseti kérelme ilyenkor kizárólag a törvényes vélelemnek⁴¹⁰ (a házasság érvényességének⁴¹¹) mond ellent, amit a kötelékvédő képvisel. Ilyenkor szükségszerűen a kötelékvédő kerül

⁴⁰⁷ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 215-216.

⁴⁰⁸ CIC 1434. kán. – Más kifejezett rendelkezés hiányában:

1. valahányszor a törvény előírja, hogy a bíró a feleket vagy azok egyikét meghallgassa, meg kell hallgatnia az ügyészt és a kötelékvédőt is, ha szerepelnek a perben;
2. valahányszor a fél kérése szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezhessék, a perben szereplő ügyész vagy kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású.

⁴⁰⁹ *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000, 1630: „Although this canon indicates that the rights of the promoter and defender are somewhat akin to those of the parties, there is, of course, a difference since the parties are protecting a private interest whereas the promoter and defender are providing for the public good.”

⁴¹⁰ CIC 1584. kán. - A vélelem bizonytalan dolog valószínű feltételezése; ez lehet törvényes vélelem, melyet maga a törvény állapít meg, vagy emberi vélelem, amit a bíró állít fel.

⁴¹¹ CIC 1060. kán. - A házasságot jogkedvezmény illeti meg, ennél fogva kétely esetén a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni, amíg az ellenkezője be nem bizonyosodik.

„alperesi szerepbe”, hiszen valakinek kell alperesnek lenni, mert a pert valaki ellen indítani kell.⁴¹²

A '83-as CIC 1674. kánon 1. pontja⁴¹³ lehetővé teszi az aktív pertársaság létrejöttét. Ez a kánon szerint bármelyik házastárs félként léphet fel, de nem kényszeríti alperesi pozícióba egyiket sem. A házastársak dönthetnek úgy, hogy felperesként pertársaságot alakítanak. Ez a pertársaság az úgynevezett nem kényszerű pertársaságok közé tartozik. Ha mindkét házastárs fél felperesként lép fel, akkor csak a kötelékvédő ellen lehet pert indítani, hiszen valakinek kell vállalnia az alperesi szerepet a per kontradiktórius volta miatt. Tehát aktív pertársaság esetén a keresetlevél benyújtásakor a keresetet a kötelékvédő ellen meg lehet indítani, ekkor ugyanis még nem alakulhat ki benne semmilyen lelkiismereti meggyőződés a házasság érvénytelenségével kapcsolatban. A kötelékvédőben csak később, a bizonyítási eljárásban alakulhat ki olyan vélemény, hogy az adott házasság nem érvényes. Ehhez azonban aktívan részt kell vennie a bizonyításban, a felek és a tanúk meghallgatása során élnie kell a kérdezés jogával.

A kötelékvédő mindig be tudja tölteni az alperes pozícióját, biztosítani tudja a per kontradiktórius jellegét.⁴¹⁴

Amíg az alperes hiánya elképzelhetetlen a római jog szerint zajló perben, addig a kánoni perben mindez lehetséges, sőt a házassági perekben kifejezetten gyakori, hogy az alperes a pertől távol marad vagy éppen a felperessel egyetért, s ilyenkor aktív pertársaságot alapítanak.⁴¹⁵

Azok az alperesek, akik az idézésre nem válaszolnak, és a bíró meggyőződött arról, hogy megkapták az idézést, a pertől távol maradónak lesznek nyilvánítva a '83-as CIC 1592. kán. 1-2. §-a alapján.⁴¹⁶ Az alperesnek a pertől távolmaradása az eljárás befejezéséig azonban korántsem biztos. Azáltal, hogy az alperest a pertől távol

⁴¹²CIC 1502. kán. - Aki valaki ellen pert akar kezdeményezni, keresetlevelet kell, hogy benyújtson az illetékes bírónak. Ebben elő kell adnia a vita tárgyát, és kérnie kell a bíró hivatalos közreműködését.

⁴¹³CIC 1674. kán. - A házasság megtámadására jogképesek:

1. a házastársak

⁴¹⁴HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 212-215.

⁴¹⁵HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 203.

⁴¹⁶CIC 1592. kán. - 1. §. Ha a megidézett alperes nem jelenik meg, és megfelelő mentséget sem hoz fel távolmaradásának igazolására, vagy nem válaszol az 1507. kán. 1. §-ának előírása szerint, a bíró nyilvánítsa őt a pertől távolmaradottnak, és rendelje el, hogy az ügy a szabályok megtartásával folytatódjék egészen a perdöntő ítéletig és annak végrehajtásáig.

2. §. Mielőtt az 1. §-ban említett határozatot meghozzák, meg kell győződni – szükség esetén még újabb idézés útján is – arról, hogy a szabályszerűen végzett idézés hasznos időben megérkezett-e az alpereshez.

maradónak nyilvánítják, még nem zárják ki a perből, mert az eljárás során az alperes bármikor perbe léphet.

A távollevőnek nyilvánított alperest a bíró nem kell, hogy tájékoztassa az egyes perceseletekről, tehát a pert le lehet folytatni az alperes távolmaradása esetén is. Ha tehát a per megindításáról értesült az alperes, akkor az ítéletet meg lehet hozni nélküle, akkor is, ha soha nem lép fel a perben és soha nem mond ellent. De az ítéletet kézbesíteni kell részére.

A CIC-ben nincs semmilyen szankció arra az esetre, ha az alperes idézésre nem jelenik meg. A törvényhozó az alperest nem akarja büntetni azzal, hogy távol maradónak nyilvánítja a perből, csupán a felperesnek akar jogvédelmet biztosítani, azaz a keresetének az elbírálására lehetőséget adni, arra az esetre, ha az alperes nem jelenik meg az idézésre.⁴¹⁷

Ha az alperes megjelenik a bíró előtt az idézésre, és kijelenti, hogy a felperes keresetével egyetért és ítélet hozatalát kéri, akkor a bírónak ilyenkor is le kell folytatnia a bizonyítást és fel kell tárnia az igazságnak megfelelő tényállásokat.

Tehát összefoglalva elmondhatjuk, hogy ha az alperes nem vesz részt az eljárásban vagy egyetért a felperes kereseti kérelmével, akkor mindkét esetben az alperesség formális, s ezekben az esetekben a kötelékvédő tölti be az alperes pozícióját, aki biztosítja a per kontradiktórius jellegét. Fontos itt felhívni arra a figyelmet, hogy a kötelékvédőnek végig aktívan rész kell vennie a bizonyítási eljárásban. A kötelékvédő passzivitása nem indokolható a lelkiismereti meggyőződésével sem, mert kezdetben a törvényi vélelmet – tudniillik a házasság érvényességét- kell, hogy képviselje, és ez a meggyőződés csak a bizonyítás során változhat meg. Ha a per bezárára az a vélemény alakul ki a kötelékvédőben, hogy a házasság valóban érvénytelen, akkor ezt fogja a bíró elé terjeszteni, ez a vélemény azonban nem fosztja meg a pert a kontradiktórius jellegtől, amelyet a kötelékvédőnek a keresetre adott ellentmondása és bizonyítási eljárásban tanúsított aktív perbeli magatartása valósított meg.⁴¹⁸

⁴¹⁷HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 208-209.

⁴¹⁸HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 215-216.

4.4 A kötelékvédői tevékenységért való jogi és erkölcsi felelősség

A kötelékvédő munkájának szakmai színvonaláért jogi értelemben is felelős, és felelősségre is vonható - ha elmulasztotta feladatát, ami a kötelék védelme -, de talán nagyobb az erkölcsi felelőssége. Minden szakmában a szakmai ismeret hiánya kárt okozhat, de a kötelékvédő hanyag munkájával még nagyobb kárt okozhat lelkiekben. Ez a lelki kár nemcsak hogy nem fejezhető ki anyagiakban, hanem sokkal nehezebben is bizonyítható.

Milyen szakmai követelményeknek kell megfelelniük a kötelékvédőknek? Mivel a '83-as CIC szabályai a végzettséggel kapcsolatos követelményeket elég tágan határozzák meg – egészen a jogban való „jártasságtól” a kánonjogi doktorátusig – ezért ennek a kérdésnek a megválaszolása nehéznek tűnik. Természetesen figyelembe kell venni az adott ország helyzetét, hiszen a világegyházban más körülmények vannak egy afrikai országban és mások Európában. Még Európán belül is nagy különbségek lehetnek, gondoljunk csak Magyarországon a második világháborútól az 1990-es évekig. Magyarországon a politikai rezsim miatt, a II. világháború után sokáig nem volt kánonjogi oktatás (sokáig külföldi taníttatás sem), ezért nem volt világi és diakónus kánonjogász sem, s emiatt klerikus dolgozott bíróként püspökkari engedéllyel, mert nem volt tudományos fokozata kánonjogból, sőt még kánonjogi tanulmányai sem. De most már van kánonjogi oktatás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetében 1996 óta. Innen sok világi kerül ki tudományos fokozattal (licenciátussal sőt doktorátussal).⁴¹⁹ Tehát hazánkban a kánonjogképzés 1996-ben indult meg. Magyarországon már nem szükséges csak civil jogász diplomával rendelkezőket, vagy teológiai főiskolát, egyetemet végzőket alkalmazni a bírósági munkában az

⁴¹⁹HÁRSFAI K., *Giudice ecclesiale del XXI secolo*, in *Folia Canonica* 6 (2003), 242 : „Secondo le mie conoscenze in Ungheria non esistono giudici laici o diaconi. Da noi invece in conseguenza della situazione politica dopo la II guerra mondiale non esisteva la possibilità di insegnamento accademico e mancava la possibilità di insegnamento accademico e mancava la possibilità di studiare all'estero. Non c'erano i laici o diaconi sposati dotati di conoscenze di diritto canonico. La maggioranza dei chierici svolge il suo ufficio con la dispensa della preparazione necessaria. Solo la fondazione del Istituto Canonico ha iniziato in Ungheria la formazione dei canonisti. Qui esiste la possibilità di acquisire i gradi scientifici. Alcuni assumono attività in parte tribunale diocesani come giudici anche. Però la questione è quella della fiducia nei loro riguardi da questo dipende se la tendenza nel nostro paese sarà quella che ha caratterizzato in genere il tribunali della Chiesa negli ultimi anni.”

egyházi bíróságokon, hanem reális követelmény a tudományos fokozat (licenciátus, doktorátus). De a szakmai színvonalhoz az is hozzátartozik, hogy valakiből az egyetemi fokozatok megszerzése után hogy lesz jó ügyvéd, ügyész, bíró vagy éppen kötelékvédő. Mivel ezek a tevékenységek, köztük a kötelékvédő is jelentős gyakorlati ismeretet is kíván, ezért ezt is meg kell annak szereznie, aki ezen a pályán akar dolgozni. A bírósági munkában ismerni és alkalmazni kell nemcsak az egyházjogi tankönyvekben, kézikönyvekben leírtakat, hanem a bírósági gyakorlatot is, értve ezalatt elsősorban a Római Rota gyakorlatát. A Római Rota joggyakorlatának követését egyrészt annak magas szakmai színvonala indokolja, másrészt az igény, hogy a világegyházban legyen egységes a bíróságok ítélkezési gyakorlata. Ez utóbbira XVI. Benedek pápa is felhívta a figyelmet a Római Rotán mondott beszédében.⁴²⁰ Nem helyes ugyanis, ha azonos ügyekben az egyes országok bíróságai más és más ítélkezési gyakorlatot alakítanak ki. Fontos lenne a kötelékvédők számára a rendszeres évi szakmai képzés is.⁴²¹

A *Dignitas connubii* is elvárja a bíróság dolgozóitól, köztük a kötelékvédőktől, hogy „törekedjenek napról napra jobban elmélyülni a házasság-és eljárásjogban”⁴²² és tanulmányozzák a Rota Roma⁴²³ joggyakorlatát.⁴²⁴

A kötelékvédelem gyengesége részben személyi, részben szakmai okokra vezethető vissza. A személyi okok közé tartozik a kötelékvédelmet ellátó személyek csekély száma. Amíg a házassági semmisségi pereket tárgyaló egyházmegyei vagy egyházmegyeközi bíróságoknál állandó jelleggel legalább egy kötelékvédő kinevezését írja elő a DC⁴²⁵, addig ezt a számot nem sokkal haladják meg azokon a bíróságokon sem, ahol évente tekintélyes mennyiségű házassági pert tárgyalnak. Ha egy kötelékvédőnek egyszerre több tíz ügyben kell aktívan részt venni a meghallgatásokon, tanulmányozni a bizonyítékokat és a szakértői véleményeket és még a kötelékvédői munkán kívül más feladatai is vannak, akkor tőle nehéz színvonalas munkát elvárni. Részben személyes

⁴²⁰ BENEDEK XVI., *Discorso alla Rota Romana*, 28 gennaio 2006, in AAS 98 (2006) 135-138.

⁴²¹ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008, 137-138.

⁴²² DC 35. cikkely – 2.§

⁴²³ DC 35. cikkely – 3. § Különösen tanulmányozni kell a Rota Romana joggyakorlatát, mivel ennek feladata a joggyakorlat egységéről gondoskodni, és ítéleteivel az alsóbb bíróságoknak segítséget nyújtani (vö. Pastor bonus, 126. cikk.).

⁴²⁴ HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>*, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83), Roma 2009, 256-257: „Dignitas connubii a voulu retablir le rôle de guide de la jurisprudence de la Rota Romaine pour l'activité des autres tribunaux. Nous trouvons cet accent dans l'introduction et explicitement dans les article 35 § 3 et 216 § 2.”

⁴²⁵ DC 53. cikkely- 1. §. Az egyes egyházmegyei vagy egyházmegyeközi bíróságoknál minden, a házasság semmisségéről szóló ügy részére, állandó jelleggel legalább egy kötelékvédőt vagy ügyészt kell kinevezni, kinevezésüknél figyelembe véve a 34. cikkelyt.

okok közé tartozik, de részben szakmai ok is, az úgynevezett pasztorális gondolkodás elterjedése, amely az érvényesen létrejött, de megromlott házasságokra megoldásként a házasság érvénytelenségének bírói megállapítását kínálja. A kötelékvédőnek fontos ugyanis, hogy színvonalas szakmai képzettsége legyen mind az eljárásjogban, mind az anyagi jogban, jól kell ismernie az eljárás menetét, hogy mikor milyen bizonyítékot vagy kifogást vagy észrevételt lehet előterjeszteni- a kötelék védelme érdekében.⁴²⁶

4.5 A kötelékvédői tevékenység célja

Az egyházi bíróságokon folyó viták főleg *lelki kérdésekről* szólnak. A 83-as Kódex az eljárásokról szóló könyv elején jelzi is, hogy „az Egyház saját és kizárólagos jogon ítélkezik: 1. a lelki vagy lelkiekkel kapcsolatos dolgokra vonatkozó ügyekben; 2. az egyházi törvények megsértése ügyében és minden bűnös cselekedet ügyében...”⁴²⁷ Főként ilyen kérdéseket tárgyalnak az egyházi bíróságok. Ilyen ügyek a házassági semmisségi ügyek is, amelyek az Egyház bíraskodási tevékenységének legnagyobb részét teszik ki. A házassági semmisségi perek esetében nem egyszerűen a vélt házastársak jogainak védelméről van szó (annál is inkább, mivel a semmisség kimondható a felek akarata ellenére is), hanem elsősorban a szentség védelméről és előmozdításáról, amely kegyelmi forrás és a házastársak, valamint az Egyház megszentelésének eszköze, továbbá olyan eszköz, mely révén épül és növekedik az Egyház. Az egyházi bíraskodás –amint azt II. János Pál és elődei is kimondták – „önmagában és természete szerint *lelkipásztori* jellegű”; „az egyház pasztorális kötelezettségének minősített részét képezi”.⁴²⁸

Az Egyházban a helyes igazságszolgáltatás megköveteli a bírák és egyéb bírósági tisztviselők, köztük a kötelékvédők részéről is a *kellő kánonjogi felkészültséget*, a Szentszék bírósági joggyakorlatának ismeretét, valamint egyéb sajátos

⁴²⁶ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 116.

⁴²⁷ CIC 1401. kán.

⁴²⁸ GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 199-200.

tulajdonságokat is, nem kevésbé az úgynevezett „sentire cum Ecclesia” alapmagatartását, beleértve az Egyház tanítóhivatala megnyilatkozásainak és törvényeinek ismeretét, igaz tanítását és valódi lelkipásztori szellemiségét. Az igazságszolgáltatásban való komoly munkálkodás foka jelzi az Egyház és a felebarát iránti szeretet fokát is, vagy még mélyebben, az Isten iránti szeretet fokát is.⁴²⁹

A kötelékvédő tevékenységét az egyház szolgálatában fejt ki, tevékenysége *munus* és *officium*, mely a lelkek üdvösségének érdekét szolgálja. Amikor azt állítjuk, hogy a kötelékvédői hivatás *officium*, akkor az *officium* szót tágabb értelemben értjük. Ehhez az egyházi hivatalhoz nem kell a szent rendben, sem a *iurisdictio*-s hatalomban részesülni.

A kötelékvédőnek együtt kell, hogy működjön a bíróság dolgozóival az igazság kiderítése érdekében. Az egyház fő célja a lelkek üdvössége (*salus animarum*), ezért a jog biztonságosan tevékenykedik (XII. Pius 1944).⁴³⁰

Az eljárásban minden résztvevőnek van egy fontos figyelmeztetés: az eljárást nemcsak az emberek tartják szemmel, hanem a Jóisten is, a Mindenható Úr is. Ezért fontos, hogy a csalás, hamisítás érvénytelenné teszi az eljárást.⁴³¹

A kötelékvédői funkció fontossága XII. Piusz beszédeiben, majd VI. Páléban fogalmazódik meg, majd ezt követően jogi formában az 1983-as CIC-ben jelenik meg. A kötelékvédő hivatása gyakorlása során – a házassági perekben – a „lelkipásztori” és jogi módszereket egyaránt alkalmazza. Mindez a kánoni per sajátossága, és alapja az az elgondolás, miszerint a per végső célja sem lehet más, mint az Egyház célja, vagyis a lelkek üdvössége, a *salus animarum*.

A kötelékvédő szerepét a házasság jogkedvezménye, a *favor matrimonii* támasztja alá.⁴³² Mivel a házasság az egyház közérdeke, így a házasság védelem, azaz

⁴²⁹ GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és pejogról*, Budapest 2000, 201.

⁴³⁰ HÁRSFAI K., *Giudice ecclesiale del XXI secolo*, in *Folia Canonica* 6 (2003), 239-240.: „La sottomissione dell’attività giuridica al fine universale della Chiesa – *salus animarum* – assicura la fermezza e la garanzia della sicurezza del diritto e che essente da disordinate passioni e dalla durezza e dalla ingiustizia, così come ha sottolineato nel suo discorso il Papa Pio XII alla Rota Romana nel 1944.”

⁴³¹ UO., 240.: „Il giudice ecclesiale adopera soprattutto il diritto divino oltre alle leggi meramente ecclesiali, e da questo fatto deriva una stima più grande del suo ufficio rispetto a quello dei giudici civili. Per i tutti i partecipanti del processo c’è un’ammonizione importante: questi processi non si celebrano dinanzi ai tribunali umani ma dinanzi al Signore onnipotente. Un importante conseguenza in relazione delle sentenze è che l’inganno, e la falsificazione, non hanno nessun valore”

⁴³² CIC 1060. kán. – A házasságot jogkedvezmény illeti meg, ennél fogva kétely esetén a házasság érvényessége mellett kell állást foglalni, amíg az ellenkezője be nem bizonyosodik. Fontos itt megjegyeznünk, hogy az érvényesség vélelme csak a külső elmeit tekintve megkötött házasság esetében áll fenn (vö. 124. k. 2. §:). Külső elemeit tekintve az a házasságkötés számít megfelelőnek, mely a *rá érvényes* jogszabályok szerint folyt le. Ezért a kánoni formára kötelezett katolikusok tisztán polgári

jogkedvezmény alatt áll. A kötelékvédő szerepe a jogkedvezménynél pótolhatatlan és a legfontosabb – ahogy azt II. János Pál pápa is mondta 1988-ban a Római Rotán mondott beszédében⁴³³ –, ui. ahogy az 1433. kánon előírja: kötelező neki részt vennie a házassági perekben.⁴³⁴

Pontosan meg kellene határozni, hogy vajon mi a kötelékvédő feladata, mi tevékenységének a célja. A kötelékvédő tevékenységének a célja a házassági kötelék védelme. Egy angol honlapon olvastam egy érdekes történetet. A 70-es években egy pap hangosan megkérdezte egy házassági eljárás során a bíróságtól, miután azt a házasságot is érvénytelenítették, amelynek az eljárásán éppen részt vett, hogy hol a kötelékvédő?⁴³⁵ Ugyanis úgy tűnt a 70-es években, és nemcsak akkor, hanem ma is, nem csak Amerikában, hanem éppen úgy Magyarországon is, hogy aránytalanul sok házasságot érvénytelenítenek az egyházi bíróságokon. Az egyházi bíróságok kezdenek nagyon hasonlítani a civil bíróságokhoz, s úgy tűnik, hogy az egyházi bíróságok érdeke is az, hogy minél több házasságot érvénytelenítsenek. S nagyon gyakori, hogy egy embernek kettő vagy akár annál több „templomi” esküvője is legyen. Egy amerikai honlap beszél egy olyan nőről, aki csak a saját esküvőjén és nem is a férjétől, hanem a paptól tudta meg, hogy a férjének már volt előtte egy érvénytelenített házassága.⁴³⁶ Persze az új házasság érvényes lesz, de azért mégis jobb tisztában lenni az igazsággal. Mert ha meg is bántuk azt a korszakát életünknek, azért mégiscsak hozzánk tartozik, s a múltat sem

házasságát nem vélelmezzük érvényesnek, így érvénytelensége külön bizonyításra egyházi fórumon nem szorul. Kánoni formára nem kötelezettek tisztán polgári házasságát viszont érvényesnek vélelmezzük, természetesen csak az elsőt.

⁴³³ JÁNOS PÁL, II., *Discorso del 25 gennaio 1988*, in *Acta Apostolica Sedis* 80 (1988) 1179-1185.

⁴³⁴ Lásd! Angolul: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1988/documents/hf_jp-ii-spe_19800125_roman-rot_a_en.html (A kutatás dátuma: 2011.08.29.): „Since marriage has to do with the common good of the Church, it „enjoys the favor of the law (c.1060). The role of the defender of the bond is irreplaceable and of the greatest important. Consequently, the absence of the defender of the bond in a marriage nullity case renders the acts null and void. (c. 1433).”

⁴³⁵ Lásd! <http://dustofthetime.blogspot.com/2008/01/devils-advocate-and-defender-of-bond.html> (A kutatás dátuma 2010.szeptember 5.): „We next need to see the position of Defensor matrimonii (defender of the bond) restored. This would allow a more precise and consistent analysis to determine whether the bond of marriage exists in a case before the diocesan marriage tribunal.

Back in the 70's, I remember one priest who loudly asked at a public meeting, "WHERE is the defender of the bond?!" His rage was expressed after a discussion of the many annulments being granted. At the time we knew that virtually all applications for annulments were being approved, and it seemed there was always some new reason identified as a serious defect in the marriage under consideration that prevented it from being recognized as valid.”

⁴³⁶ Lásd!: <http://dustofthetime.blogspot.com/2008/01/devils-advocate-and-defender-of-bond.html> (A kutatás dátuma 2010. szeptember 5.): „I even remember one woman (RIP) who told me that her husband received an annulment, but she was not aware of it until several years later when she confronted the priest who was giving Holy Communion to her husband who had remarried.”

tagadhatjuk le, hanem abból tanulva, levonva a következtetéseket folytatjuk további földi életünket.

A kötelékvédő tevékenységének közvetlenül kell védenie a házasság szentségének érvényét, azaz a házasság felbonthatatlanságát.⁴³⁷ Mindez azonban csak a cselekvés közvetlen horizontja, amely ugyan a végső célra utal, mégsem azonos vele. A második szinten a kötelékvédő cselekvésének az Egyházat mint Szentséget is védenie kell. Tudnunk kell azt, hogy az Egyház csak analóg értelemben tekinthető szentségnek. A II. Vatikáni Zsinat tanítása a *Lumen Gentium* kezdetű dokumentumban bibliai képekkel írja le az egyházat, pontos definíciók megfogalmazása helyett.⁴³⁸ Mégis, az egyház lényegi attribútumának tartja a Szentséggel analóg voltot: „Az egyház pedig Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének.”⁴³⁹ Az egyház ilyen szentségi jellegű megközelítése nem szerepelt kezdetben a *Lumen Gentium* szövegtervezetében, csak miután 1962-ben az első tervezetet elvetették, erősödött fel az igény, hogy a Tübingeni Iskola (M. J. Scheeben, H. de Lubac, K. Rahner, E. Schillebeeckx) hagyományát követve az egyháznak az egyházatyáktól örökölt, szentségi jelleget hangsúlyozó meghatározása újra kimondhassék. A német javaslat, mely szerint az egyház azonos a szentséggel, a zsinati dokumentumba finomításokkal került be. Egyrészt kibontják a szentség szó jelentését, amelyet mint „signum et instrumentum” határoznak meg, másrészt a szentség és egyház viszonyának univocitást analógiává alakítják a „veluti sacramentum”, „mintegy szakramentum” alkalmazása által.⁴⁴⁰

⁴³⁷ CIC 1056. kán. – A házasság lényegi tulajdonságai az egység és a felbonthatatlanság; ezek a keresztény házasságban, szentségi jellegénél fogva, különös erősséggel bírnak.

⁴³⁸ LG 6-7. *A szentírás képei az egyházzól, Az egyház mint Krisztus misztikus teste*: In *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, szerk. DIÓS I., Budapest 2000, 144-147. „A Szentírás képei az Egyházzól 6. Amint az Ószövetségben az Ország kinyilatkoztatása gyakran előképekben történik, úgy az Egyház benső természete most is a pásztoréletből, a földművelésből, az építkezésből vagy a családból és a jegyességből vett, s már a prófétai könyvekben előkészített képekben mutatkozik meg. Az Egyház ugyanis *akol*, amelynek egyetlen és megkerülhetetlen ajtaja Krisztus (*Jn 10,1-10*). Ugyanakkor nyáj is, melyről Isten előre hirdette, hogy Ő maga lesz a pásztor (vö. *Iz 40,11; Ez 34,11*)...Az Egyház *megmunkált föld*, vagyis Isten szántóföldje (*1 Kor 3,9*)...Isten *építményének* is gyakran mondják az Egyházat (*1 Kor 3,9*)...Az Egyházat, melyet „mennyei Jeruzsálemnek” és „anyánknak” is neveznek (*Gal 4,26.*, vö. *Jel 12,17*)...Az *Egyház Krisztus misztikus teste* 7. Ennek a testnek a feje Krisztus. Ő a láthatatlan Isten képmása, és benne teremtett minden...Krisztus pedig szereti az Egyházat, mint menyasszonyát, a feleségét saját testeként szerető férj példaképében (vö. *Ef 5,25-28*); maga az Egyház viszont alá van rendelve a Fejének (*5,23-24*)...”

⁴³⁹ LG 1

⁴⁴⁰ BIRHER N., *Mikor ítélkezhet az egyházi bíró a kánoni jogszabályok ellenében?*, Budapest 2000, 62-63.

4.6 A kötelékvédői és az ügyészi hivatal összehasonlítása

A kötelékvédői hivatalt később állították fel, mint az ügyészt. Sok szerző úgy tekint a kötelékvédőre, mint az ügyésznek egy különleges fajtájára. A kötelékvédő és az ügyész közti kapcsolat arra az időre vezethető vissza, amely a *Dei Miseratione* (XVI. Benedek, 1741) kezdetű bulla létrehozásához vezetett. Az ügyésznek részt kellett vennie minden büntető ügyben és azokban az ügyekben, amelyekben a közérdek veszélybe került.⁴⁴¹ A 18. században sok szerző szorgalmazta, hogy az ügyésznek aktívnak kell lennie más ügyekben is, s védelmeznie kellene a jogot és az igazságot, így aktívnak kellene lennie az olyan házassági esetekben is, amelyekben a felek összejártszanak és csalnak, neki különösen is védeni kellene az ilyen ügyekben a házassági köteléket. A *Dei Miseratione* megtestesítette ezt az ötletet, de az ügyész új nevet kapott, nevezetesen ő lett a kötelékvédő.⁴⁴² Coronata véleménye⁴⁴³ szerint a kötelékvédő az ügyésznek egy különleges fajtája.⁴⁴⁴

A kötelékvédői hivatal összeegyeztethető az ügyészi hivatallal, mert mindkét hivatal feladatai szorosán lefedik egymást. Tehát a '83-as CIC 1436. kánon 1.§. alapján ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de ugyanabban az ügyben a két funkció nem tölthető be egyszerre a '83-as CIC 1436. kánon 1. §.⁴⁴⁵ alapján.⁴⁴⁶

⁴⁴¹ *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000, 1629: „The promoter of justice is involved in all penal cases and in those contentious cases in which the public welfare is involved.”

⁴⁴² *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000, 1629: „The office of defender postdates that of the promoter, and some authors regard the defender as a species of promoter. This linkage between the defender and the promoter dates back to the days just prior to *Dei miseratione* when some authors were urging that, just as the promoter was active in other cases as a protector of law and of justice, so he should also be active in matrimonial cases as a protector of the bond of marriage against the possible fraud and/or collusion of the parties. *Dei miseratione* then incorporated the idea, but, as it were, gave the promoter a new name, namely that of defender.”

⁴⁴³ CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*. Vol. III, *De processibus*. Rome: Marietti, 1956, 45.

⁴⁴⁴ *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000, 1629: „.....Perhaps this reflects Coronata’s opinion that the defender is, as it were, a species of promoter.”

⁴⁴⁵ CIC 1436. kán. – 1. §. Ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de nem ugyanabban az ügyben.

A kötelékvédőt és az ügyészt is a bíró segítőtársainak szokás tekinteni, habár a kötelékvédő bizonyos mértékig peres fél szerepét tölti be. A kötelékvédő és az ügyész is a közérdek védelmét szolgálják a perben. Mindkét tisztségviselő az igazságot és a törvény érvényesülését a bíróság mellett segíti, de egyik sem alkotja a szó szoros értelmében a bíróság részét, hanem perbeli helyzetük inkább a felekéhez hasonló. Ez fejeződik ki abban az előírásban, hogy ha ügyész vagy kötelékvédő szerepel a perben: 1. valahányszor a törvény megkívánja, hogy a bíró a feleket vagy ezek egyikét meghallgassa, meg kell hallgatnia az ügyészt, illetve a kötelékvédőt is; 2. valahányszor a fél kérelme szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezhessék, ugyanilyen hatása van az ügyész vagy a kötelékvédő kérelmének is.⁴⁴⁷

Az ügyész és a kötelékvédő mégsem nevezhető egyszerűen peres félnek, hiszen szereplésük nem személyes érdeküket, hanem a közjót hivatottak előmozdítani. Az ügyész és a kötelékvédő kinevezése is kötelező az egyházmegyékben, illetve a bíróságok mellé. A kinevezésre az illetékes hatóság a megyéspüspök. Mindkét hivatal kinevezéséhez szükséges követelmények:

1. feddhetetlen hírnév;
2. kánonjogi doktorátus vagy legalább licenciátus;
3. kipróbált okosság és igazságszeretet.

Az ügyész és a kötelékvédő lehet akár klerikus, akár világi⁴⁴⁸. Mindketten kaphatják a kinevezésüket az ügyek összességére vagy egyes ügyekre.⁴⁴⁹ Elmozdításukra csak a megyéspüspök jogosult, de csak megfelelő (ám nem feltétlenül súlyos) okból.

⁴⁴⁶ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsg. CAMPEN- HAUSEN, A. – RIEDEL- SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Paderborn 2000 k., 499: „Das Amt des Ehebandverteidigers ist begrenzt kompatibel mit dem des ->Kirchenanwalts. Weil die -> Aufgaben beider Ämter fast deckungsgleich sind, kann der Ehebandverteidiger auch zugleich zum Kirchenanwalt berufen werden. Er kann jedoch nicht in ein- und derselben Sache in beiden Funktionen tätig werden (vgl. c. 1436. § 1).” ; *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrsg., LISTL, J.- MÜLLER, H. – SCHMITZ, H., Regensburg 1999, 1167: „Beide Ämter sind grundsätzlich kompatibel, können aber nicht vor derselben Person in einem und demselben Verfahren wahrgenommen werden (c. 1436 § 1).”

⁴⁴⁷ CIC 1434. kán. – Más kifejezett rendelkezés hiányban:

1. valahányszor a törvény előírja, hogy a bíró a feleket vagy azok egyikét meghallgassa, meg kell hallgatnia az ügyészt és a kötelékvédőt is, ha szerepelnek a perben;
2. valahányszor a fél kérése szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezhessék, a perben szereplő ügyész vagy kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású.

⁴⁴⁸ CIC 1435. kán. – A püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen híru, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

⁴⁴⁹ CIC 1436. kán. 2. §. – Az ügyész és a védő kinevezhető az ügyek összességére vagy egyes ügyekre; a püspök megfelelő okból elmozdíthatja őket.

Azokban az ügyekben, amelyekben az ügyész vagy a kötelékvédő részvétele elő van írva, ha nem idézték meg őket, a cselekmények semmissek, kivéve ha:

1. idézés nélkül is jelen voltak,
2. vagy ha legalább az ítélet előtt, az iratokba való betekintés után tisztségüket⁴⁵⁰ gyakorolhatták.⁴⁵¹

A perben a passzív alanyok közé sorolják a kötelékvédőt és az ügyészt is, mivel a két hivatal sok hasonlóságot mutat egymással. Mindketten közhivatalt töltenek be, mert közfeladatot látnak el, a köz javát védik, de egyikük sem rendelkezik bírói hatalommal. Vegyes karaktert mutatnak ezek a hivatalok, mert egyházi hivatalként a jogrend és a közjó védelmét látják el a bíróságokon. Ezekben a feladatokban megegyeznek a bírói hivattal, de el is térnek a bíróságoktól, mert a perben félként járnak el. Amíg a bíró a törvényt alkalmazza, addig az ügyész és a kötelékvédő ellenőrzést gyakorol, kedvezményez oly módon, hogy kifejti a véleményét, keresetet nyújt be, illetve megtámadja a bírói határozatokat, ítéleteket.

Funkciójukat tekintve a kötelékvédő és az ügyész is a per passzív alanyai, de különbözik a per további passzív alanyaitól, akik magánszemélyek (a felek: a felperes és az alperes), de szerepe nagyon hasonló a per másik hivatalos passzív alanyához, az ügyészhez. A kötelékvédő és az ügyész feladata a közjó védelme, ami a törvények helyes alkalmazásában áll, ezért is alapvető követelmény, mind a kötelékvédőtől, mind az ügyésztől a kánonjogi doktorátus vagy legalább licenciátus, tehát a megfelelő tanulmány, hogy megismerjék és ezáltal tudják alkalmazni az egyházi törvényeket.⁴⁵²

A perben a hivatalos személyek (kötelékvédő, ügyész) és a magánszemélyek (felperes, alperes) egyenrangúak, ezalatt az eljárásban elfoglalt helyzetüket értjük. A hivatalos személyek ugyanazokat az eszközöket alkalmazhatják érdekeik védelmében, amelyeket a magánszemélyek alkalmaznak. Az eljárásban a hivatalos személyek jogai és kötelezettségei azonosak a magánszemélyek jogaival és kötelezettségeivel. A '83-as CIC szabályai három területen kifejezetten hangsúlyozzák ezt az egyenrangúságot.

Az első az idézés. Ha a kötelékvédőt vagy az ügyészt nem idézi meg a bíró, és azok nem is jelennek meg, vagy nincs módjuk az iratokba betekinteni az ítélet meghozatala előtt, az eljárás semmis lesz, ugyanúgy, mint a magánszemélyek esetében.

⁴⁵⁰ CIC 1434. kán.

⁴⁵¹ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 703-707.

⁴⁵² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 93-95.

A második a vélemények kifejtésével kapcsolatos. Amikor meg kell hallgatni a feleket a törvény előírásai szerint, akkor a kötelékvédőt és az ügyészt is meg kell hallgatni, hacsak a törvény eltérően nem rendelkezik.

A harmadik terület a kérelem előterjesztése. Ha ugyanis a bíró csak a felek kérelmére rendelkezhet valamiről, akkor a perben résztvevő kötelékvédő vagy ügyész kérelme ugyanilyen hatású. Tekintettel arra, hogy a hivatalos személyek a perben passzív alanyok, őket a felekkel, mint a per egyéb passzív alanyaival azonos jogok illetik meg. Mégis, kiváltképpen a hivatalos személyeket néhány esetben a magánszemélyektől eltérően, megkülönböztetetten kezelik az eljárásban. A megkülönböztetés lehet korlátozás vagy kezdeményezettség is. A korlátok közé sorolja a per kezdeményezés lehetetlenségét néhány kivételtől eltekintve, de ezek csak az ügyészre vonatkoznak⁴⁵³, a kötelékvédőre nem. Tehát a hivatalos személyeket általában nem illeti meg a kereset benyújtásához való jog. Kedvezőbb helyzetben vannak a hivatalos személyek a magánszemélyekhez képest akkor, amikor részt vehetnek a felek, tanúk meghallgatásán, és közzététel előtt betekinhetnek a per irataiba. Igaz, hogy ezt az ügyvédek is megtehetik, de a magánszemélyeket ez a jog nem illeti meg. A hivatalos személyt megilleti az utolsó szó joga, vagyis reagálhat a magánszemély által beadott feleletre.⁴⁵⁴

4.7 Összefoglalás és következtetések

Ebben a fejezetben bemutattam a házasság intézményét, ami egy férfi és egy nő egész életre szóló szövetsége, és mely természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul. A megkeresztelt férfi és nő házassága szentség. A kötelékvédőnek ezt a házassági köteleket kell védenie.

⁴⁵³ Ami a büntetőper elindításában az ügyész szerepét illeti, a házassági semmisségi per kezdeményezése tekintetében, amikor a semmisség közismert, és az ügyész indíthat pert.

⁴⁵⁴ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 94-95.

A házasság megkötésével létrejön a felek között a kapcsolat, sajátosan az egész életre szóló házastársi viszony, amit a kánonjog nyelvén köteléknek nevezünk. A kötelékvédőnek a feladata ezt a köteléket védeni, ami egy kizárólagos és örök kötelék és a megkereszteltek között szentség.

Utána egy alfejezetet szenteltem a házasság felbontásának, ami korunk rákfenéje. Bemutattam II. János Pál pápa 2002-es rotai beszédét. A pápa arra hívja fel az összes joggal foglalkozó szakembert – köztük leginkább az egyházi bírókat -, hogy ne szolgáljanak ki mindenféle érdekeket, így azt sem, hogy munkájukat a válás „elősegítésének” szolgálatába állítsák. Nagyon fontos, hogy a világi jogban dolgozók egyéni érdekből ne arra törekedjenek, hogy minél jobban összeugrasszák a feleket, hanem, hogy tegyenek meg mindent az emberért és az igazságosságért. Az egyházi jogban - de az államiban is - él a békéltetési kötelezettség, amit komolyabban kell venni. Utána a békéltetés menetét ismertettem és rátértem a pasztoralizmusra, amely nem arra törekszik, hogy a tönkrement házasságok érvénytelenségét mindenáron kimondja, és ezzel megoldja a problémákat, hanem az objektív igazság feltárására, amelyben a kötelékvédőnek is igen nagy szerepe van.

Ebben a fejezetben megtárgyaltuk azt a kérdést is, hogy a kötelékvédő milyen jogi szerepet tölt be a házassági semmisségi perekben. Grochowski egy mélyreható vizsgálat után arra az eredményre jutott, hogy a házassági semmisségi eljárás egy valódi peres eljárás, amelyben a felperes a házasság megsemmisítésének megállapítását kéri, a másik fél, azaz az alperes pedig maga az Egyház, akit a kötelékvédő képvisel. A per tehát a felperes és az Egyház között zajlik. Grochowski szerint a '83-as CIC 1956-os kánonja alapján a másik házastárs a harmadik személy. Több kánonjogász nézetét is bemutattam, akik szerint a kötelékvédő az alperes szerepét tölti be. Pl. Geringer és Siemer is alperesként (*pars conventa*) tekint a kötelékvédőre. Összehasonlítottam különböző véleményeket (főleg német kánonjogászokét: Geringer, Ahlers, Lüdicke, Siemer) a kötelékvédőről, és megállapítottam, hogy a SIEMER által adott felfogás a legmegfelelőbb, ez áll a legközelebb az egyházi eljárásjog *ratio legis*éhez.

A házassági perekben mindig szerepel kötelékvédő. A kötelékvédő által játszott szerep biztosítja a felperesi kérelemre való ellentmondás által a per kontradiktórius jellegét. Így ha az alperes távol marad vagy nem mond ellent, akkor is valódi perről van szó, amit a *contradictio* (ellentmondás) különböztet meg az egyéb bírósági és hatósági eljárásoktól.

Ebben a fejezetben bebizonyítottuk, hogy a kötelékvédő mindig be tudja tölteni az alperes pozícióját, biztosítani tudja a per kontradiktórius jellegét, ha részt vesz aktívan a bizonyítási eljárásban, a felek és a tanúk meghallgatásában, kérdéseket tesz fel, esetleg bizonyítási eljárást terjeszt elő.

Majd bemutattam, hogy a '83-as CIC szerint a kötelékvédőt ugyanazok a jogok és köteleességek illetik meg, mint a feleket.

A következő alfejezetben rámutattam arra, hogy a kötelékvédő munkájának szakmai színvonaláért jogi értelemben is felelős, és felelősségre vonható (ha elmulasztotta feladatát, ami a kötelék védelme), de talán nagyobb az erkölcsi felelőssége.

Majd felvázoltam a kötelékvédői tevékenység célját. A kötelékvédő tevékenységét az egyház szolgálatában fejtí ki, tevékenysége *munus* és *officium*, mely a lelkek üdvösségének érdekét szolgálja. A kötelékvédő tevékenységének közvetlenül kell védenie a házasság szentségének érvényét, azaz a házasság felbonthatatlanságát.

Az utolsó alfejezetben összehasonlítottam a kötelékvédői és az ügyészi hivatalt. Bemutattam, hogy a kötelékvédői hivatal összeegyeztethető az ügyészi hivatallal, mert mindkét hivatal feladatai szorosan lefedik egymást. Tehát a '83-as CIC 1436. kánon 1.§. alapján ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de ugyanabban az ügyben a két funkció nem tölthető be egyszerre a '83-as CIC 1436. kánon 1. §. alapján.

5. A KÖTELÉKVÉDŐ FELADATAI A HÁZASSÁGI SEMMISSÉGI PERBEN

5.1 Az egyházi eljárások

Miért van egyáltalán eljárás, és miért van szükség eljárásra az egyházjogban? Mert egyes emberek szubjektív joga egymással összeütközésbe kerülhet, vagyis konfliktus adódhat abból, hogy egyesek különböző javakat maguknak tulajdonítanak, és ezáltal elvonnak másoktól. Ezek a viták társadalmi szinten, kulturált módon, csak bizonyos hatóságok előtt (és nem önhatalmúlag) tisztázhatók. Ahhoz tehát, hogy valaki a törvényben meghatározott jogát érvényesíteni tudja, szükség van egy olyan eszközre, ami a jog tisztázását és érvényre juttatását lehetővé teszi. És ez az eszköz az eljárás.⁴⁵⁵

Bár ma már fordítva gondolkodunk, mint ez történetileg a római jogban lezajlott, tudniillik előbb az eljárás alakult ki és ennek során tisztázódott, hogy kinek mihez van joga, vagyis az anyagi jogok az eljárásjogból fejlődtek ki, de összetartozásuk ma sem vitatható. A jognak akkor van értelme, ha élni tudnak vele, ha meg tudjuk védeni a jogunkat akkor, ha más meg akar fosztani tőle. Ahogy azt az ókori római mondás is kifejezi: *a jog az eljárásban él*. Ezzel a közmondással nemcsak azt mondjuk, hogy a jog az eljárásjogból született, hanem azt is, hogy az eljárásjog a legnagyobb jogvédelem. A jog csak akkor biztos, amikor eljárás van. A bíróság és az eljárás a leghatékonyabb és legjobb eszköz, hogy az igazságot megtaláljuk.⁴⁵⁶

⁴⁵⁵ M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 1996, 6.

⁴⁵⁶ HÁRSFAI K., *Giudice ecclesiale del XXI secolo*, in *Folia Canonica* 6 (2003) 239: „Permettetemi di iniziare la mia relazione con il classico proverbio romano, ben conosciuto: Il diritto vive nel processo. Con questa proverbio non solo viene indicato il fatto che il diritto materiale è nato dal diritto processuale ma indica anche il fatto che il più grande mezzo del diritto delle difese è il processo e si può parlare di una vera certezza del diritto solo lì dove – nel caso dell’impedire del fare valere i diritti – esiste un processo che può impiegare per il restituire della violazione del diritto e prima di tutto questo è il processo giudiziale.”

Mindezzel azonban még a kérdés második fele megválaszolatlan, hogy tulajdonképpen miért is van szükség az Egyházban eljárásjogra? A kérdés nagyon is valós, a II. Vatikáni Zsinat után sokan felvetették. Az eljárás létjogosultságának alapja a vitás helyzetek kialakulása, amikor meg kell határozni, vagy alkalmazni kell a jogot konkrét esetekre. Sokak szerint az egyházi konfliktusoknak nem az eljárás volna az ideális megoldása. Az eljárás ezen elemzői jelentékeny hatással voltak az eljárásjog alakulására. Az eljárás formálisságát, ünnepélyességét, nem utolsósorban az eljárást szabályozó kánonok számát jelentősen lecsökkentették a '83-as CIC-ben. Összességében azonban minden ellenzéssel szemben az eljárásjog az új kódexben is megmaradt. Pasztorális vonásai egyházi jellegét hangsúlyozzák, de valódi eljárásjog ez a szónak abban az értelmében, hogy ez az állami jogban is megtalálható.⁴⁵⁷

Az eljárás egyházi intézmény. Az Egyház alá van vetve a jogi kontrollnak, de csak analóg módon. A jognak van egy intézményi funkciója. Az Egyháznak saját magának kell életét és tevékenységét szabályoznia, de ez az egyes emberek hitéletével és karizmatikus fejlődésével nem lehet ellentétes. A hívek egyenlősége az alapvető, amely a keresztségből fakad, és csak másodlagos szerepe van az Egyházban vállalt szerepnek. A kánonjogban azért van szükség eljárásra, mert minden konfliktushelyzet kialakulásakor szükség van arra, hogy megállapítsák és alkalmazzák a törvényt.⁴⁵⁸

A per a római jogban jelent meg és a római jogból került át lényegét tekintve változatlan formában a kánonjogba, tehát az egyházi per gyökereit tekintve világi eredetű.⁴⁵⁹

Az olyan egyházi eljárásokban, ahol az egyházi rend (papság) vagy a házasság szentsége kapcsán a kiszolgáltatás érvényességéről döntenek, kötelékvédőt kell kinevezni, akinek feladata, hogy az adott szentség (egyházi rend vagy házasság) érvényességét bizonyítsa.

⁴⁵⁷ PIO VITO PINTO, *I processi nel codice di diritto canonico*, Città del Vaticano 1993, 29.

⁴⁵⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 19-22.

⁴⁵⁹ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 11.

5.2 A kötelékvédő a házassági eljárásokban

A házasság kérdése lelki ügy, ezért beletartozik abba a kánoni rendbe, amire az Egyház saját és kizárólagos hatásköre kiterjed.⁴⁶⁰

A házassági perek speciálisan felvetnek egy kérdést. Vajon megalapozott-e az a törekvés, hogy a kánoni peres eljárást a római jogi alapokra vezessük vissza, amikor a kánoni perben érvényesített házassági kereseti jog nem is római jogi, hanem önálló egyházjogi eredetű. A házassági per, mint olyan, tudniillik a kánonjogban alakult ki, azt a római jog nem ismerte. A római jog a házasság felbontását magáncselekménynek tekintette, amelyet a felek maguk hajtottak végre és így ennek a kimondása nem tartozott bírói jogkörbe, ennek megfelelően nem alakult ki a peres eljárás sem. Ilyen történeti előzmények után vajon indokolt-e a római eljárásjogban keresni a kánoni perek lefolytatására alkalmas szabályokat?

Az történeti tény, hogy a klasszikus kánonjog a római jogból építkezett, de az is, hogy először a büntetőeljárás szabályait alkalmazták a házassági perekre. Ilyen előzmények után nem megalapozottak mindazok a kifogások, amit speciálisan a mai házassági peres eljárásnak a római pertől való eltéréseiről a kánonjogi irodalomban megállapítanak. Tehát a házassági perek önálló egyházjogi eredetű perek, amelyre vonatkozó eljárást az Egyház a római jog elemeiből építette fel, de saját igényeinek megfelelően alakította is azt. Megtehetette ezt annál is inkább, mert a házassági perek kifejezetten az Egyház ügyei voltak, eredetüket tekintve egyházjogi eredetűek és nem római jogiak.

Az Egyházban – eltérően a pogány világtól – lett olyan nagyra értékelt intézmény a házasság, amelynek érvénytelenítésébe, illetve felbontásába az egyházi hatóság beleszólást igényelt. Ezekben az esetekben valójában tehát a pertárgy fontossága az, ami a bírói eljárást indokolja. A per olyan fontos közérdeket érint, hogy nem látszik megengedhetőnek egyszerű adminisztratív úton az intézkedés, csakis

⁴⁶⁰ CIC 1401. kán. – Az egyház saját és kizárólagos jogon ítélkezik:

1. a lelki vagy lelkiekkel kapcsolatos dolgokra vonatkozó ügyekben;
2. az egyházi törvények megsértése ügyében és minden bűnös cselekedet ügyében, amennyiben a bűn megállapításáról és egyházi büntetések kiszabásáról van szó.

bírósági úton.⁴⁶¹

Közismert, hogy a peres eljárások zömét a kánonjogban a házassági perek teszik ki, és ismert az a nézet, amely elsősorban a peres gyakorlat nehézségéből fakad, miszerint a házassági ügyeket nem feltétlenül peres eljárásban kellene intézni. Ha pedig a peres eljárások nagy részét kitevő házassági perek kikerülnének a peres lejárásból, felmerül a kánoni perek tovább fennmaradásának a kérdése is.

A házassági perek legtöbbször hiányzik a valódi érdekellentét a felperes és az alperes között, elvész tehát a per kontradiktórius jellege, ami a perek fontos sajátossága. Mindez igazolni látszik, hogy inkább egy közigazgatási, mintsem egy peres eljárásra lenne szükség a házasságok rendezéséhez. XVI. Benedek pápa még Ratzinger bíborosként⁴⁶² az eljárás egyszerűsítése végett felvetette az első házasság érvénytelensége peres eljáráson kívüli megállapításának lehetőségét, ám a peres eljárást nem kívánja kiiktatni a gyakorlatból, hanem a perek nagy számának csökkentése érdekében kíván a bírósági eljáráson kívüli utakat keresni. Mindez csak az első házasságkötésekre vonatkozik, melyek nyilvánvalóan az egyszerűbb pereket jelentik a második, illetve a további kötések érvénytelenségének megállapításához képest.

A házassági pereknek a peres eljárások közül történő kivétele már az 1983-as CIC szövegszerkezetének előkészítése során is felmerült. Abból a tényből, hogy a CIC szerkesztői mégis megmaradtak a peres formánál, azt a következtetést vonjuk le, hogy a házassági perek intézésére a legjobb megoldásnak a peres eljárás bizonyult.⁴⁶³

Az Egyház kezdetől fogva kiterjesztette joghatóságát a házassággal kapcsolatos ügyekre, ezért részletesen szabályozta a házassággal kapcsolatos eljárást.

Az 1983-as CIC változtatott az eljárás struktúráján az általános szabályokhoz és a házassági pereknek az 1917-es Kódexben történt szabályozásához képest is.

A per bevezető szakasza a keresetlevél benyújtásával kezdődik, amely aktus megteremti a felperes és a bíró közötti jogviszonyt. Ez még nem per, mert a keresetről az alperesnek is tudomást kell szerezni, és ez azáltal történik meg, hogy a bíró az alperest megidézi. Mielőtt azonban megkezdődne a per, a bíró megkísérelheti a feleket békíteni.

⁴⁶¹HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 204-206.

⁴⁶²J. RATZINGER, <<Il sale della terra.>> *Cristianesimo e Chiesa cattolica nella svolta del millennio. Un colloquio con P. Seewald*, Torino 1997, 237.

⁴⁶³HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 13-14.

Ha a bíró az ügy elfogadása előtt reményt lát a sikerre, akkor békéltet, ha nem, akkor ezt a szakaszt kihagyhatja. De a bírónak ez a kötelessége megmarad az egész eljárás folyamán. A bíró ugyanis bármikor békéltethet az eljárás alatt, ha reményt lát a sikerre. Ez a tevékenység, tudniillik a felek békéltetése megbontja a kánoni per hagyományos struktúráját, eszközeiben is eltér az eljárási jog eszközeitől. A bíró amikor békéltet, lelkipásztori módszereket alkalmaz. A bíró pasztorális kötelessége fontosságban a jogi tevékenység fölé kerekedik.

A bíró pasztorális tevékenysége megbontja a per hagyományos struktúráját, mivel a keresetlevél benyújtása és a kereseti kérelem elfogadásáról döntő jogi aktusok közé illeszt egy nem jogi, hanem sajátosan lelkipásztori aktust. A bíró hivatása során a lelkipásztori és jogi módszereket egyaránt alkalmazza a házassági perekben. Mindez a kánoni per sajátossága, és alapja az az elgondolás, miszerint a per végső célja nem lehet más, mint az Egyház célja, vagyis a lelkek üdvössége^{464. 465}

Mint már említettük, hogy XIV. Benedek pápa a *Dei miseratione* apostoli konstitúcióban⁴⁶⁶ előírta a két egybehangzó ítélet szükségességét a házassági per jogerős befejezéséhez. Ezen kívül kötelezően írta elő, hogy minden egyházmegyében ki kell nevezni kötelékvédőt a házassági perek számára.⁴⁶⁷ És ez mind a mai napig hatályban van.

A házassági perekben kötelezően részt kell vennie a kötelékvédőnek, aki hivatalos személy. Az ő feladata az, hogy mindent kifejtsen, amit ésszerűen le lehet vezetni, amit ésszerűen fel lehet hozni a házasság érvénytelenségével szemben.⁴⁶⁸ A kötelékvédő részvételének hiánya – hogyha az a törvényes idézés elmaradásából származna – az eljárás érvénytelenségét vonja maga után. A '83-as CIC 1433. kánonja⁴⁶⁹ a '17-es CIC

⁴⁶⁴ CIC 1752. kán. - Az áthelyezési ügyekben az 1747. kán. előírásait kell alkalmazni a kánoni méltányosság megtartásával és a lelkek üdvösségének figyelembevételével, hiszen a lelkek üdvösségének az egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie.

⁴⁶⁵ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 199-202.

⁴⁶⁶ BENEDEK, XIV., *Cost. ap. «Dei Miseratione», 3 novembris 1741*, Sanctissimi Domini nostri Benedicti Papae XIV bullarium, Venezia 1768, 36-39. és *Opus Omnia*, XIV, 1845, 106-111.

⁴⁶⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 227.

⁴⁶⁸ CIC 1432. kán. – Az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről vagy a házasság semmisségéről, illetve felbontásáról van szó, nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.

⁴⁶⁹ CIC 1433. kán. – Azokban az ügyekben, ahol elő van írva az ügyész vagy a kötelékvédő részvétele, a cselekmények semmisek, ha nem idézik meg őket, hacsak idézés nélkül is jelen voltak, vagy legalább az ítélet előtt az iratokba való betekintés után nem gyakorolhatták tisztségüket.

1587. kánonjához⁴⁷⁰ képest újítás, hogy ha nem idézték meg az ügyészt vagy a kötelékvédőt, és nem is voltak jelen, a perbeli cselekmény utólag orvoslódik, ha ezek a személyek az ítélet előtt betekintenek az iratokba és így módjuk nyílik tisztségük gyakorlására. Abban az esetben, hogyha a kötelékvédő nem talál ésszerű érveket az érvénytelenség ellen, akkor nem kell, hogy mesterséges ellentmondásba bocsátkozzon, hanem ilyenkor alá kell vetni magát egyszerűen a bíróság ítéletének.⁴⁷¹

Tehát minden házassági semmis és felbontási eljárásban kötelező részt vennie a kötelékvédőnek a '83-as CIC 1432. kánonja és a CCEO 1096. kánonja szerint, amely így szól: „A házasság semmisségét tárgyaló, vagy a házasság semmisségére vagy felbontására vonatkozó ügyekhez ki kell rendelni az egyházmegyében kötelékvédőt, aki köteles mindent előadni és kifejezni, ami ésszerűen felhozható a semmisség vagy a felbontás ellen.” Látjuk, hogy a Keleti Kódex szövege szinte szó szerint megegyezik a Latinéval. Ez az *ésszerűen* kifejezés mind a két Kódexben szerepel, ami azt jelenti, hogy a dolog igazságának megfelelően. A kötelékvédőnek ezt a feladatát XII. Pius az 1944-es beszédében⁴⁷² és II. János Pál pápa rotai beszédeiben fejtette ki részletesen. A CIC 1433. kánonja és a CCEO 1097. kánonja arról beszél, hogy azokban az ügyekben, ahol elő van írva a kötelékvédő részvétele, a cselekmények semmisek, ha nem idézik meg őt, hacsak idézés nélkül nincs jelen, vagy legalább az ítélet előtt az iratokba való betekintés után nem gyakorolhatja a tisztségét.⁴⁷³

Érdekes, hogy a házastársak különválásáról folyó perekben (az úgynevezett szeparációs eljárásokban)⁴⁷⁴ a kötelékvédő részvétele nincs előírva, de ügyészeknek

⁴⁷⁰ '17-es CIC Can 1587 §1. In causis in quibus eorum praesentia requiritur, promotore iustitiae aut vinculi defensore non citato, acta irrita sunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera interfuerint.

§2. Si legitime citati aliquibus actibus non interfuerint, acta quidem valent, verum postea eorum examini subiicienda omnino sunt ut ea omnia sive voce sive scriptis possint animadvertere et proponere quae necessaria aut opportuna iudicaverint.

⁴⁷¹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 234-235.

⁴⁷² XII. Pius 1944-es beszédét lásd! PIUS XII, *Discorso alla Rota Romana, 2 ottobre 1944*, in *Acta Apostolicae Sedis* 36 (1944), 281-290.

⁴⁷³ *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrsg. LISTL, J. – MÜLLER, H. – SCHMITZ, H., Regensburg 1999, 1190: „In jedem Ehenichtigkeitsprozeß hat ein Ehebandverteidiger (defensor vinculi) mitzuwirken. Er hat nach c.1432 (vgl. c. 1096 CCEO) die Aufgabe, von Amsts wegen durch Vorbringen aller vernünftigen Argumente für den Bestand der Ehe einzutreten. Die Mißachtung seiner Rechte ist mit der Nichtigkeit der Prozeßhandlungen bedroht. Das Nahere regelt c. 1433 (c. 1097 CCEO).

⁴⁷⁴ A szeparációról lásd. 1151-1155. kánon: A házastársak különválása, a szeparáció a házastársi jogok és kötelezettségek jelentős részének felfüggesztése. Az ilyen különválás feltételezi az életközösség szándékos megtagadását. Ám ez a különválás még nem jelenti a kötelék felbomlását. Akik különváltak, nem köthetnek mással új házasságot. Az örökös különválásra a CIC-ben egyetlen törvényes ok van: a másik fél házasságtörése (1152.k.). Az ideiglenes különválás oka a házastárs vagy a gyerekek súlyos testi vagy lelki veszélyeztetése, illetve a közös élet túlzott megnehezítése (vö. 1153. k.)

mindig szerepelnie kell bennük, mert a közérdeket érintik.⁴⁷⁵ Ennek az a magyarázata, hogy mivel a separációs eljárásban az eljárás nem a házassági kötelék felbontására irányul, hanem csak a házastársak különválásának (szeparáció) kimondására. De itt is fontos a házastársak kibékítése, a házastársi kötelék helyreállítása.⁴⁷⁶

Itt szeretnék kitérni a szeparáció intézményére. A kánonjogászoknak, köztük a kötelékvédőknek is törekedniük kellene arra, hogy a civil jogba is visszakerüljön a szeparáció intézménye Magyarországon, ahogy az számos európai állam jogintézményei között megvan ma is. Ezt a kánonjogászok úgy érnék el, ha együttműködnének a civil-, és az egyházi ügyvédi praxist is folytató ügyvédekkel. A szeparáció állami intézménye lehetővé tenné, hogy a házaspárok közti járulékos kérdéseket az állami bíróságokon ne több peres eljárás során rendezzék (ilyen kérdések: gyermekek elhelyezése, tartásdíj megállapítása és a vagyonmegosztás iránti perekben) külön-külön, hanem egyetlen perben. Ugyanakkor az ilyen eljárás felhívna a társadalom többi tagjának is a figyelmét arra, hogy a házassági kötelék felbonthatatlan, és a társadalom nyilvánossága előtt is felismerhetővé válna az, ami nem csak a keresztények számára, hanem minden ember számára kötelező parancs.⁴⁷⁷

A házassági eljárások a rendkívüli eljárások közé tartoznak:

1. A házasság érvénytelensége megállapítására irányuló per (1432.,1678. kánon)
2. A házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárás (1686. kánon)
3. Szeparációs eljárás- Ebben az eljárásban nem vesz részt kötelékvédő, ugyanis nem a házassági kötelék felbontására irányul az eljárás.
4. A házasság felbontása.
 - a, a megkötött, de el nem hált házasság (1701. kánon)
 - b, felbontás a hit javára (1142. kánon)⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ CIC 1430. kán. – Az olyan egyházi peres ügyek számára, ahol a közérdek veszélybe kerülhet, valamint a büntető ügyek számára nevezzenek ki az egyházmegyében ügyészt, aki hivatalból köteles védelmezni a közérdeket.; 1696. kán. – A házastársak különválásáról folyó perek a közérdeket is érintik, ezért az ügyésznek mindig szerepelnie kell bennük, az 1433. kán. szerint.

⁴⁷⁶ CIC 1695. kán. – Mielőtt a bíró az ügyet elfogadná, és valahányszor reményt lát a sikerre, alkalmazzon lelkipásztori eszközöket a házastársak kibékítésére és a házassági életközösség helyreállítása érdekében.

⁴⁷⁷ HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni perben*, Budapest 2008, 144.

⁴⁷⁸ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the New Code*, *The Jurist* 45 (1985) 216-217: „The defender’s participation is therefore required in:

1. formal trials concerning the declaration of nullity of marriage (c 1676) or ordination (c. 1432);
2. cases in which the documentary process is used to establish the nullity of marriages (c. 1686);
3. processes for the dispensation from a ratified and non-consummated marriage (c. 1701);
4. processes leading to dissolution of the marriages bon din privilege of the faith cases (c. 1142).

A felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perek szintén a rendkívüli eljárások közé tartoznak. A rendkívüli eljárásokat különleges eljárásoknak is szoktuk nevezni.

Tehát a kötelékvédő gyakorolja az ő hivatalát a házassági semmisségi perekben és a házassági felbontási ügyekben, valamint a felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perekben.⁴⁷⁹

Mint láttuk a kötelékvédőnek kötelező részt vennie minden olyan eljárásban, amely a szentelés érvénytelenségéről vagy a házasság megsemmisítéséről, illetve felbontásáról dönt ('83-as CIC 1432. kánon). Érdekes itt megjegyeznünk, hogy a '17-es CIC 1586 . kánonja nem használta a „ felbontás” (dissolution) kifejezést, ez a szakszó a kánonjogba a Szentségi Kongregáció 1972-es Instrukciója⁴⁸⁰ alapján került be, majd ezt már alkalmazta az 1973-ban a Szentségi Kongregáció által kiadott Hitről szóló doktrína⁴⁸¹, ami a megkötött, de el nem háltaházasságokkal és a felbontás a hit javára eljárásokkal foglalkozott.⁴⁸²

A kötelékvédőnek nagyon fontos szerepe van a házassági perekben. Ez a hivatal gondoskodik arról, hogy mindkét fél joga biztosítva legyen a perben, nemcsak a felperesé, akit az ügyvéd képvisel. Fontos, hogy a kötelékvédő nem az alperest képviseli, de a célja megegyezik vele, amennyiben az alperes a felperessel szemben (kontradiktórius eljárás) a házasság érvényességét állítja. A kötelékvédőnek kell felhívnia a bíró figyelmét azokra a tényekre, bizonyítékokra, amelyek a semmisség ellen szólnak. A kötelékvédő összeállíthatja a kérdőpontokat a feleknek és a tanúknak, amelyet a bíró, ténylegesen az ügyhallgató feltesz nekik a bizonyítás során. Fontos szerepe van még a kötelékvédőnek az észrevételek megírásában, amelyet az iratok közzététele után kell benyújtania a bíróságnak. A kötelékvédő észrevételei különösen is fontosak, mert abban fejt ki azokat az érveket, amelyek a házasság semmissége ellen

⁴⁷⁹ *Lexikon für Kirchen-und Staatskirchenrecht*, Hrsg. CAMPEN- HAUSEN, A. – RIEDEL – SPANENBERGER, I. – SEBOTT, R., Padernborn, 2000 k, 499: „3. Aufgabenbereich: Der Ehebandverteidiger übt sein Amt bei -> Verfahren zur Feststellung der Nichtigkeit einer ->Weihe sowie zur -> Eheauflösung aus (vgl. cc. 1430,1701 § 1, 1705 § 1).”

⁴⁸⁰ S. C. of the Sacraments, Instruction, *Dispensationis matrimonii*, March 7, 1972. CLD 7:988.

⁴⁸¹ S. C. for the Doctrine of the Faith, Instruction, *Ut notum est*, December 6, 1973: CDL 7:1177.

⁴⁸² BURKE, J., *The defender of the bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 216: „The defender of the bond is a necessary party in all trials or cases which deal with the nullity of ordination, or the nullity or dissolution of marriage (c. 1432). Canon 1586 of the 1917 code did not contain the words „or dissolution.” The addition of these words in canon 1432 of the new code appears to have effect of bringing under the code the procedures set out in earlier instructions of the Sacred Congregation of the Sacraments in 1972, and of the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith in 1973, which deal with non-consummation cases and privilege of the faith cases respectively.”

szólnak. A kötelékvédőnek – akárcsak a bíróság többi munkatársának – a legfőbb célja az igazság keresése és annak kiderítése az eljárás során. Ezért a kötelékvédő sem feltétlenül köteles a házassági köteléket minden áron védelmezni. Az igazság érdekében egy szorgalmas, pontos és lelkiismeretes vizsgálat után, ha úgy látja, a kötelékvédő kérheti a bíróságtól a házasság semmisségének kimondását, ugyanis meg van arról győződve, hogy az a házasság valóban érvénytelen. Tehát nem kell kitalálnia egy mesterséges érvet az érvénytelenség ellen, hanem tisztán javasolhatja az érvénytelenséget.⁴⁸³

A megkötött házasságot az egyház mindaddig érvényesnek tartja, amíg az ellenkezője az egyházi bíróság előtt be nem bizonyosodik. Azt vizsgálja az egyházi bíróság, hogy annak idején a házasság megkötése érvényes volt-e vagy sem. Az egyházi házassági per időtartama az általános tapasztalatokat figyelembe véve körülbelül 1-1,5 év.

Most pedig nézzük, hogy hogyan folyik le egy egyházi házassági per. Egy elsőfokú házassági eljárás öt lépésből áll:

1. Keresetlevél
2. Az eljárás megnyitása
3. Bizonyítási eljárás
4. Az ügy tárgyalása
5. A bíró ítélet

A keresetlevelet bármelyik házaspár benyújthatja. Az eljárásért általában a házasságkötés helye szerinti vagy az alperes fél lakóhelye szerinti püspökség illetékes.⁴⁸⁴ A '83-

⁴⁸³ FOSTER, M. S., *Annulment, the wedding that was : how the church can declare a marriage null*, New Jersey 1999, 123: „The defender of the bond of marriage has various roles throughout the tribunal investigation. He or she ensures that the rights of both parties are upheld. The defender also examines the testimonies in a case, pointing out to the judge(s) contradictions between testimonies or gaps between the testimony of one person vis-à-vis another person. He highlights for the judge facts or statements that underline or weaken the petition for nullity. He may suggest that the judge question the parties and witnesses about specific matters; he may also be present when the witnesses are examined. If the case is decided in the affirmative, the defender may appeal this decision. After all the testimony in the case has been presented, the principal role of the defender is to argue reasonably for the validity of the „bond of marriage”. This is principally accomplished through the defender’s written legal brief, which is submitted to the judge(s). As with the other officials in the tribunal investigation, the ultimate goal of the defender’s activity is the search for truth. Therefore, he is not obligated to defend the marriage bond in the question at any cost. In the interest of the truth and after the diligent, accurate and conscientious examination of all the testimonies, the defender may find reasonable objection to the petition for the nullity. The defender does not have to devise an artificial argument for validity in a case that clearly suggests invalidity.”

⁴⁸⁴ CIC 1673. kán. – Az Apostoli Szentszéknek nem fenntartott házassági semmisségi ügyekben illetékes:
1. a házasságkötés helyének bírósága;
2. az alperes lakóhelyének vagy pótlakóhelyének bírósága;

as CIC jelentős újításokat tartalmaz a MP *Causas matrimoniales* IV. pontjához⁴⁸⁵ képest. A 2. szám szerint az alperes lakóhelyének vagy pótlakóhelyének⁴⁸⁶ bírósága illetékes, nem pedig az alperes „nem átmeneti tartózkodási helyének” (*commoratio non precaria*) bírósága, mint a *Causas matrimoniales* szerint. Ez utóbbi megfogalmazása homályossága ugyanis vitákra adott okot. Ha az alperes lakóhely és pótlakóhelye címén különböző bíróságok illetékesek, ezek közül a felperes választhat.⁴⁸⁷ A 3. szám újdonság, mely nem szerepel a *Causas matrimoniales*ben. Előzményei megtalálható az Amerikai Egyesült Államok bíróságai részére kiadott normák 7. számában, amely szerint szintén csak akkor lehetett a felperes lakóhelye szerinti bírósághoz fordulni, ha mindkét fél ugyanannak a püspöki konferenciának a területén lakott.⁴⁸⁸ Az alperes bírósági helynökének a beleegyezése szükséges, aki a lakóhelye szerinti egyházmegye bírósági helynöke, nem pedig az egyházmegyei bíróságé. Ha az egyházmegyében nincs bírósági helynök, mert regionális bíróság működik, akkor a püspök beleegyezésére van szükség.⁴⁸⁹ A 4. szám szerint illetékes a bizonyítékok többsége összegyűjtési helyének bírósága, ha az alperes lakóhelye szerinti bírósági helynök ehhez hozzájárul. A *Causas matrimoniales* ilyen esetben még több különböző személy hozzájárulását kívánta meg. Ha az alperes ismeretlen helyen tartózkodik, ez a hozzájárulás nem szükséges.⁴⁹⁰ Egyébként ilyenkor a felperes lakóhelye szerinti illetékes bírósághoz is lehet – külön engedély nélkül – fordulni.⁴⁹¹

3. a felperes lakóhelyének bírósága, ha mindkét fél ugyanannak a püspöki konferenciának a területén lakik, és az alperes lakóhelyének bírósági helynöke az alperes meghallgatása után beleegyezését adja;

4. annak a helynek a bírósága, ahol a bizonyítékok többségét ténylegesen össze kell gyűjteni, feltéve, hogy az alperes lakóhelyének bírósági helynöke hozzájárulását adja; ez a helynök előbb kérdezze meg az alperest, hogy nincs-e kifogása ellene.

⁴⁸⁵ 1971. III. 28. : AAS 63, 1971, 443.

⁴⁸⁶ CIC 102. kán. – 1. §. Lakóhelyet úgy szerez az ember, hogy egy plébánia vagy legalább egy egyházmegye területén tartózkodik, és vagy az a szándéka, hogy ha semmi el nem szólítja, örökre ott marad, vagy ténylegesen eltölt öt évet az illető helyen.

2.§. Pótlakóhelyet úgy szerez az ember, hogy egy plébánia vagy legalább egy egyházmegye területén tartózkodik, és vagy az a szándéka, hogy ha semmi el nem szólítja, legalább három hónapig ott marad, vagy ténylegesen eltölt ott három hónapot.

3.§. A plébánia területén levő lakhelyet vagy pótlakóhelyet plébániainak, az egyházmegye területén belül, de nem a plébánián levőt pedig egyházmegyeinek nevezzük.

103. kán. – A szerzetes intézményeknek és az apostoli élet társaságainak tagjai ott szereznek lakóhelyet, ahol az a ház található, amelyhez tartoznak; pótlakóhelyet pedig ott szereznek, ahol a 102. kán. 3. §-ának megfelelően tartózkodnak.

⁴⁸⁷ CIC 1407. kán 3. §. – A felperes ahhoz a bírósághoz tartozik, amely az alperes szempontjából illetékes; ha az alperesnek több illetékes bírósága is van, ezek közül a felperes választhat.

⁴⁸⁸ vö. SignAp, Resp. part., 1978. IV. 12: Lege V, 7404-7405.

⁴⁸⁹ vö. PCI, Resp., 1986. XII. 4: AAS 78, 1986, 1323.

⁴⁹⁰ vö. SignAp, Decr. part., 1973. VI. 6: Leges V, 6550-6551.

⁴⁹¹ CIC 1409. kán. 2. §. – Akinek sem lakóhelye, sem pótlakóhelye, sem tartózkodási helye nem ismeretes,

Egy nem katolikus perelheti a házasság érvényességét⁴⁹², ha olyan érdeke van, mely a katolikus egyházat érinti (pl. saját maga a katolikus egyházba való felvételét kívánja, vagy ha katolikus partnere van, akivel egyházi előírás szerint kíván házasságot kötni). A '17-es CIC 1646.kánonja⁴⁹³ értelmében nem lehetett felperes az, aki nem volt katolikus; a jogrend nem ismerte a perléshez való jogképességét. Az ügyésznél azonban az ilyen személy is feljelentette házasságának érvénytelenségét. Ilyenkor a peres fél az ügyész volt. A II. Vatikáni Zsinat után ez annyiban módosult, hogy a házassági ügyekben a nem katolikusok is indíthattak pert. Jogképességüket és perbeli képességüket így a jog elismerte.⁴⁹⁴ A '83-as CIC ezt kiterjesztette mindenfajta perre. Tehát perlési joggal mindenki rendelkezik, akár keresztény, akár nem, s ha egyébként cselekvőképes, akkor perbeli cselekvőképessége is van.⁴⁹⁵

Minden félnek megvan a joga, hogy saját költségére ügyvédet vagy meghatalmazott képviselőt fogadjon. Az érintett féltől az illetőnek a nevére kiállított írásos meghatalmazással kell rendelkeznie. Az ügyvédnek a kánoni jog szerint jóhírűnek, katolikusnak, kánonjogi doktornak vagy ténylegesen hozzáértőnek és az illetékes püspök által engedélyezettnek kell lennie. Egy ügyvédnek az engedélyezés iránti kérelmet a megjelöltek igazolásával az illetékes egyházi hivatalhoz kell küldenie.

Az eljárás megnyitása során a bíróság nem tekinthet el attól, hogy a korábbi partnert beidézzék: mint alperest, tájékoztatni kell a perről és meg kell hallgatni.

A kereset benyújtását követően közlik a felekkel, mely személyek fognak a perben résztvenni. Minden esetben egy kötelékvédő is kijelölésre kerül, aki hivatalból a házasság érvényessége érdekében lép fel. Egyes személyek bírósági eljárásban való közreműködése ellen – köztük a kötelékvédő ellen is - kifogást lehet emelni, de ennek megalapozottnak kell lennie (pl. rokoni vagy baráti kapcsolat vagy elfogultság gyanúja).⁴⁹⁶

a felperes bírósága előtt fogható perbe, hacsak a törvény szerint más bírósághoz nem tartozik.

⁴⁹² CIC 1476. kán. – Felperes lehet mindenki, akár meg van keresztelve, akár nincs; a törvényesen perbevont alperes pedig felelni tartozik.

⁴⁹³ '17-es CIC - Can. 1646. Quilibet potest in iudicio agere, nisi a sacris canonibus prohibeatur; reus autem legitime conventus respondere; debet.

⁴⁹⁴ PCDecrI, Resp., 1973. I. 8: AAS 65, 1973, 59.

⁴⁹⁵ VERA, F., *Derecho processal*, in AAVV., *Nuevo Derecho. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983, 396-397.

⁴⁹⁶ CIC 1449. kán.- 1. §. Ha az 1448. kán.-ban említett esetekben maga a bíró nem tartózkodik a részvételtől, a fél visszautasíthatja őt.

4.§. – Haz az ügyész, a kötelékvédő vagy más bírósági segédszemélyzet ellen jelentenek be visszautasítást, erről a kifogásról, ha a bíróság társas, az elnök, ha egyetlen bíró van, ő maga dönt.

A bíróság elnöke dönt a keresetlevél elfogadásáról. Ezt követően kerülnek a perkérdés és a vitás pontok megállapításra, melyről az ítéletnek később szólnia kell. Ezután mindkét házastest megidézik és lehetőséget adnak álláspontjuk írásos kifejtésére. A perkérdés megállapításához azonban a feleknek személyesen nem kell megjelenniük.

A bizonyítási eljárás elsősorban a felek és tanúk személyes meghallgatásával történik. Ezen túlmenően azonban dokumentumok és egyéb bizonyítékok is előterjeszthetők.

A felperest személyesen hallgatják meg, és amennyiben lehetséges az alperest is, majd a tanúkat. A felek és a tanúk meghallgatása egyenként történik. A kihallgatásokról jegyzőkönyvet vesznek fel. Az érintettek vallomásukat eskü alatt teszik. Hamis eskü alatt csalással megszerzett házassági érvénytelenítés érvénytelen. Az emberek becsaphatók, de Isten, aki előtt a házasság kötött, nem.

A bíróság köteles a méltányosság alapján az alperes meghallgatására. Amennyiben azonban az alperes ezt elutasítja, a bíró köteles távolmaradottnak nyilvánítani. Ettől kezdve az alperesnek nincs hatása a per lefolyására, saját tanúkat nem idéztethet meg és az iratokba nem tekinthet bele. Semmilyen perbeli cselekményről nem kell értesíteni, csupán az ítéletet kell közölni vele.

A konkrét ügy tárgyalása a felperes és alperes közreműködésével történik. Többnyire írásban folyik.

A bizonyításfelvételt követi a perközvetítés: mindkét félnek joga van, amennyiben mindketten részt vettek az eljárásban, betekinteni az iratokba. Ezt követően mindketten kifejthetik álláspontjukat az egyes vallomásokról és iratokról, és további bizonyítási indítványt tehetnek.

Az iratbetekintési határidőt és a további indítványok megtételére nyitva álló határidő letelését követően elrendelik a perbezárást. Ezzel a bizonyítási eljárás formálisan is befejeződik. A felek ismételen kifejthetik álláspontjukat a keresettel kapcsolatosan.

Ekkor kapja meg a periratokat a kötelékvédő, hogy észrevételeit kifejtse: hivatalból mindent fel kell hozzon, ami értelmesen a házasság érvénytelenítése ellen szól. Észrevételeit megküldi a feleknek, akiknek joguk van ezzel kapcsolatosan álláspontjukat kifejteni. A zárszó a kötelékvédőé.

Ezt követően a három bíró egyedül tanulmányozza az iratokat. Mindegyik írásban rögzíti az ügygel kapcsolatos következtetéseit. Ezt követően gyűlhetnek össze ítélethozatalra.

Az ítéletet három bíró hozza. Az ítéletben fel kell tüntetni, a bíróság és a felek nevét, a per jellegét, a tényállást és az indoklást. A felek az ítéletet postán kapják meg.

Az ítélet akkor válik jogerőssé, ha ugyanazok között a felek között, ugyanarról a kérestről, ugyanazon a jogcímen két egybehangzó ítélet keletkezett és határidőn belül nem jelentettek be fellebbezést. Ezt az I. fokon eljáró bíróság végrehajtási határozatban közli a felekkel. Ez a határozat igazolja a perbeli házasság érvénytelenségét. Egy új egyházi házasságkötés szándéka esetén ezt kell az illetékes plébánián bemutatni. Egy I. fokú pozitív ítélet esetén, azaz amennyiben a keresettel megtámadott házasság érvénytelensége igazolt („constat”), kerülnek az akták (előírás szerint 20 napon belül) a fellebbviteli bíróságra, ahol a bírósági elnök felállítja a kollégiumot és felkéri a kötelékvédőt az iratok áttanulmányozására.⁴⁹⁷

A fellebbviteli bíróság határozati eljárást folytat le. Arról dönt, hogy az előző fok pozitív ítélete minden további nélkül megerősíthető-e.

Amennyiben nem erősíti meg az előző fok ítéletét, azonnal bejelenti a fellebbezési eljárás megindítását, azaz az eljárás úgy folytatódik, mint egy fellebbezés után.

Negatív ítélet esetén, azaz amennyiben a keresettel megtámadott házasság érvénytelensége nem igazolt („non constat”), fellebbezési eljárás következik magasabb-, másodfokon, mely öt lépésből áll.

1. Fellebbezés
2. Az eljárás megnyitása
3. Bizonyítási eljárás
4. Az ügy tárgyalása
5. A bíró ítélet

A fellebbezési eljárásban további vizsgálat csak korlátozottan lehetséges. Az eljárás végén ítélet születik.

Fellebbezést egy ítélet ellen bármelyik fél benyújthat, aki hátrányosnak érzi maga számára az ítéletet, hogy a házasság érvénytelenségét megállapították vagy nem. Így a kötelékvédő is fellebbezhet, ugyanis számára az hátrányos, ha megállapították a házassági kötelék semmisségét, amelyet neki kell hivatalból védenie, így kötelessége a fellebbezés.

A fellebbezést ahhoz a bírósághoz kell benyújtani, amelyik az ítéletet hozta. A jog erre az ítélet kézhezvételétől 15 napos határidőt szab. A fellebbezést a fellebbezési

⁴⁹⁷ 5. számú iratminta

bíróságra kell továbbítani. A jog erre a fellebbezés benyújtásától 1 hónapos határidőt szab.

5.3 A kötelékvédő a házassági semmisségi perekben

A bírósági gyakorlat során leggyakrabban a házasság érvénytelensége megállapítására irányuló perrel találkozunk. A házasság helyzetének a legradikálisabb orvoslása, ugyanis már a gyökerében, vagyis eredetében mondja ki az érvénytelenségét a házasságnak.

A házassági semmisségi perek valamely házasság érvénytelenségének bírói kinyilvánításáért folynak. Rájuk általában a perekről és a rendes egyházi peres eljárásról – nem pedig a szóbeli eljárásról⁴⁹⁸ – szóló szabályokat, valamint a személyek állapotáról folyó és a közérdekű ügyeket illető különleges előírásokat kell alkalmazni⁴⁹⁹.

500

Az okok, amely miatt a házasság érvénytelenségének megállapítását lehet kérni:

1. Akadályok: CIC 1083-1094.kk.
2. A törvényes házasságkötési forma hiánya: CIC 1108.k., 116. k., 1130. k. Ebben az esetben okirati eljárás van.
3. Beleegyezés hiánya: CIC 1095. k.

Jogi szempontból kizárólag olyan okok lényegesek az egyház számára, melyek már a házasságkötés időpontjában fennálltak.

A gyakorlatban legtöbbször arról van szó, hogy a házassági beleegyezés egy lényeges kérdésben befolyásolt volt, mert a házassági akarat elégtelen volt vagy az egyik fél házasságra való képessége hiányzott:

4. Házassági akarat

⁴⁹⁸ CIC 1690. kán. – A házasság semmisségének kinyilvánításáért folyó pereket nem lehet szóbeli egyházi peres eljárással tárgyalni.

⁴⁹⁹ CIC 1691. kán. – Az eljárásmódra vonatkozó egyéb kérdésekben, hacsak a dolog természete nem zárja ki, az általában a perekről és a rendes egyházi peres eljárásról szóló kánonokat kell alkalmazni, a személyek állapotáról folyó és a közérdeket érintő perekre vonatkozó különleges előírások megtartásával.

⁵⁰⁰ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 787.

Ha az egyik fél a házasságkötés során a házasság egy fontos elemét kizárta, a házasság érvénytelen: a házasság felbonthatatlanságának kizárása („míg a halál el nem választ”), a gyermekáldás kizárása, vagy a házastársi hűség kizárása.

5. Házasságra való képesség

Ha az egyik partner lelki körülményei miatt képtelen ténylegesen szabadon házassági beleegyezést adni, a házasság érvénytelen (házasságkötési képtelenség). Ez lehet súlyos éretlenség valamilyen függőség vagy pszichikai betegség miatt.

Ha az egyik partner a házassági döntést ugyan felelősséggel meg tudta hozni, azonban lelki körülményei miatt kezdettől fogva képtelen házassági ígérete megtartására, a házasság éppenúgy érvénytelen (képtelenség a házasság lényegi kötelezettségeinek vállalására).

Ha az érvénytelenséget megállapították, akkor az érvénytelenségnek a következménye a „látszat” kötelék hiánya lesz, tehát megnyílik az új házasság kötésének a lehetősége.

Az érvénytelenség megállapítása iránti eljárások között kettőt szoktak megkülönböztetni:

1. Rendes házassági pert
2. Okirati eljárást.

A rendes házassági perre a CIC 1671. és az 1685. kánonokban, valamint az 1691. kánonokban foglaltakat kell alkalmazni, azon túl, hogy a rendes peres eljárás szabályait kell figyelembe venni.

A házassági semmisségi eljárásban a kötelékvédő feladata, hogy védelmezze a házassági köteleket, amelyből egy érvényes házasság keletkezett.⁵⁰¹

A '83-as CIC 1671. kánonja⁵⁰² csupán az egyház saját jogának nevezi a

⁵⁰¹ *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*, Hrsgs. CAMPEN- HAUSEN, A. – RIEDEL- SPANENBERGER, I- SEBOTT, R., Padernborn, 2000 kk., 499: „In Ehenichtigkeitsverfahren ist seine Aufgabe, das Interesse des Ehebandes, das durch eine gültig geschlossene Ehe entsteht, zu vertreten, d.h., nach Möglichkeit für den Bestand der Ehe einzutreten. Dazu muß er von Amst wegen das vorbringen u. darlegen, was vernünftigerweise gg. die Nichtigkeit der Ehe bzw. der Weihe od. Lösung der Ehe vorgebracht werden kann (c. 1432). Der Ehebandverteidiger ist in diesen Verfahren bes. der Wahrheitsfindung verpflichtet, um das öff. Wohl u. die von der Kirche zu vertretende Wahrheit zu schützen. Im Rahmen eines Nichtigkeitsverfahrens ist der Ehebandverteidiger der Vertreter des Klagegegners, der für die bestehende Bindung eintritt. Er stellt quasi eine weitere - > Partei im Verfahren dar, weshalb er den Parteien im Verfahren weitgehend gleichgestellt ist (vgl. c. 1434). Über die in c. 1434 mit seinem Amt verbundenen Rechte kommen dem Ehebandverteidiger nieg bes. Rechte zu: So ist die Mißachtung seiner Rechte sanktioniert (vgl. c. 1433.)”

⁵⁰² CIC 1671. kán. – A megkereszteltek házassági ügyei saját jogon egyházi bíróhoz tartoznak.

keresztények házassági ügyeiben való bíraskodást⁵⁰³, viszont nem beszél arról, hogy erre az egyházi bíróságoknak kizárólagos joga lenne, mint ahogy azt az 1917-es CIC 1960. kánonja megtette.⁵⁰⁴ Ezt a módosítást a törvénykönyv átdolgozása során azzal indokolták, hogy a kizárólagos jog említése nem felel meg az ökumenikus szellemnek.⁵⁰⁵

A '83-as CIC 1674. kánonja⁵⁰⁶ alapján a házasság semmisségének kinyilvánítását a fél kérheti a bíróságtól akkor is, ha nem katolikus vagy nem keresztény (lásd 1476. k.⁵⁰⁷), és akkor is, ha a házasság érvénytelenségének ő maga volt a vétkes oka. Fontos itt megjegyeznünk, hogy az 1917-es CIC 1646. kánonja⁵⁰⁸ értelmében nem lehetett felperes az, aki nem volt katolikus: a jogrend nem ismerte el a perléshez való jogképességét. Ebben az esetben az ügyésznél kellett feljelentést tennie a nem katolikus személynek, s ilyenkor a peres fél az ügyész volt. A II. Vatikáni Zsinat után ez annyiban módosult, hogy a házassági ügyekben a nem katolikusok is indíthattak pert. Jogképességüket és perbeli cselekvőképességüket így a jog elismerte. A '83-as CIC 1476. kánonja ezt kiterjesztette minden perre. Tehát perlési joggal mindenki rendelkezik, akár keresztény, akár nem, s ha egyébként cselekvőképes, akkor perbeli cselekvőképessége van.

A szabályszerű eljárást segíti elő a „*Dignitas connubii*” kezdetű instrukció azon rendelkezése⁵⁰⁹, amely szerint a keresetlevél elfogadása vagy visszautasítása előtt a kötelékvédő véleményét az elnöknek ki kell kérni.⁵¹⁰

A „*Dignitas connubii*” kezdetű instrukció részletesen szabályozta a felek, tanúk meghallgatásánál készített jegyzőkönyv felvételének szabályait. A felek, tanúk meghallgatásánál rögzíteni kell a jegyzőkönyvben, hogy milyen eszközt (pl.: magnetofon, stb.) használtak a vallomások rögzítésénél. Ezt alá kell írni a bíróval,

⁵⁰³ Miként azt már a MP *Causas matrimoniales* I. pontja (1971. III. 28: AAS 63, 1971, 442) is az egyház saját jogának nevezte.

⁵⁰⁴ '17-es CIC Can 1960. *Causae matrimoniales inter baptizatos iure proprio et exclusivo ad iudicem ecclesiasticum spectant.*

⁵⁰⁵ *Comm* 11, 1979, 256.

⁵⁰⁶ CIC 1674. kán. – A házasság megtámadására jogképesek:

1. a házastársak;
2. az ügyész, mikor a semmisség nyilvánosságra került, ha a házasságot nem lehet vagy nem hasznos érvényesíteni

⁵⁰⁷ CIC 1476. kán. – Felperes lehet mindenki, akár meg van keresztelve, akár nincs; a törvényesen perbevont alperes pedig felelni tartozik.

⁵⁰⁸ '17-es CIC Can 1646. *Quilibet potest in iudicio agere, nisi a sacris canonibus prohibeatur; reus autem legitime conventus respondere; debet.*

⁵⁰⁹ A „*Dignitas connubii*” kezdetű apostoli rendelkezés részletes bemutatását ld. jelen dolgozat 1.4. A kötelékvédőket érintő szabályok a DC-ben.

⁵¹⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 236.

jegyzővel, a kötelékvédővel⁵¹¹, ha jelen van, az ügyésszel, ha részt vesz a perben, és az ügyvéddel.⁵¹²

A házasság érvénytelenségének megállapítása iránti perekben más ügyekhez képest számos sajátossággal találkozhatunk. Ezek közül a következőket kell kiemelni: az ilyen semmisségi eljárásban tipikus az, hogy csak a képviselő és a kötelékvédő az, aki a per irataiba a közzététel előtt betekinthez. Az 1678. kánon szerint ugyanis: „-I.§. A kötelékvédőnek, a felek védőinek és –ha szerepel a perben – az ügyésznek joga van: 1. a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatásán jelen lenni, az 1559. kán. Előírásának fenntartásával; 2. a peres iratokba akkor is, ha még nem tették közzé őket, betekinteni, és a felektől beterjesztett okmányokat megvizsgálni. 2. §. Az 1. 1. szakaszában említett kihallgatáson a felek nem lehetnek jelen.” Tehát ez a betekintési lehetőség csak a kötelékvédőnek, a felek képviselőinek és az ügyésznek áll rendelkezésére. A felek nem tekinthetnek be a per irataiba. Fontos rendelkezés az is, hogy a bíró, ha a perbezárás előtt úgy véli, hogy ki kell a bizonyítást egészíteni, akkor – ha szükségesnek tartja - , meghallgatja a kötelékvédőt, és elrendeli a bizonyítás kiegészítését. A döntési szakasz tekintetében a '83-as CIC-ben egyetlen speciális szabály van, ami csak a házassági perekre vonatkozik, eszerint a bírónak be kell szerezni a kötelékvédő észrevételeit. Még akkor is, ha a felek lemondtak a védekezésről vagy nem nyújtottak be védekezést, fennáll ez a kötelezettség a bíró oldalán. E kötelezettség tartalma kérni, vagy inkább ösztönözni a kötelékvédőt arra, hogy teljesítse kötelességét. Ez azt jelenti, hogy ha egyszer sürgette őt a bíró, akkor a bíró meghozhatja az ítéletet függetlenül a kötelékvédő passzivitásától. A fellebbezéssel kapcsolatban a DC előírja a kötelékvédőnek, hogy fellebbezzen a házasság semmiségét kimondó ítélet ellen, ha az ítéletet nem tartja megalapozottnak. Ez a szabályozás nem mond ellent a korábbi normáknak (pl. a '83-as CIC-nek), miszerint a kötelékvédő nem köteles lelkiismerete ellenére, formális okból a fellebbezésre, csak megfordítja ezt a negatív előírást és pozitív rendelkezést fogalmaz meg.⁵¹³

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a kötelékvédő nem egy aktív részvevője a házassági semmisségi peres eljárás bevezető szakaszának (keresetlevél benyújtása, felek

⁵¹¹ DC 175. cikkely – 2. § Fenntartva a 89. cikkelybelieket az iratokat a kihallgatottnak, a bírónak és a jegyzőnek, és ugyancsak a kötelékvédőnek, és ha jelen voltak az ügyésznek és az ügyvédnek alá kell írnia (vö. 1569. kán. 2. §).

⁵¹² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 238.

⁵¹³ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 239-243.

beidézése, perfelvétel). A már említett nemzetközi felmérés⁵¹⁴ által megkérdezett kötelékvédők általában nem vettek részt a felek, a tanúk és a szakértők meghallgatásánál. Bár voltak kivételek, például, hogy a legkisebb bíróságon a kötelékvédő néha részt vett a tanúk meghallgatásán, de a legnagyobb bíróságon is meg volt a lehetősége a kötelékvédőnek, hogy jelen lehessen a tanúk meghallgatásánál azokban az ügyekben, amelyek különösen fontosak vagy bonyolultak. Habár a kötelékvédőnek fontos szerepe van a kérdőpontok összeállításában⁵¹⁵, tehát azoknak a kérdéseknek az összeállításában, amelyeket a tanúknak és a feleknek tesznek fel. A kötelékvédő néha aláírta a tanúvallomásokat, de általában csak azt jelentette, hogy megnézte a tanúvallomásokat vagy lehetősége volt jelen lenni, amikor azokat készítették. Az általános gyakorlat az volt, hogy a kötelékvédő csak a tanúvallomások után vált aktív részvevőjévé a pernek, és csak az iratok közzétételében vette ki a részét. Az inteujkéből az derült ki, hogy a kötelékvédő volt az első személy, aki az eljárás ebben a szakaszában, azaz az iratok szerkesztésében, teljes egészében résztvett, s ezáltal látta az eljárást, s így az észrevételeit a hagyományos rendben tudta megírni: tények, jog, észrevételek. És a kötelékvédő észrevételei nagyon hasznosak voltak a bíró számára döntése meghozatában ugyanis tudni kell, hogy a bíró a feleket és a tanúkat nem hallgatja meg személyesen, hanem csak a jegyzőkönyvek és a kötelékvédő észrevételei elolvasása révén ismeri meg személyesen az ügyet. Fontos tehát, hogy a lényeges adatok, körülmények leírásra kerüljenek. A felmérésből az derült ki, hogy a kötelékvédők igyekeztek a munkájukat lelkiismeretesen és felelősségteljesen végezni. Mindegyikük tisztában volt azzal, hogy joguk van fellebbezni és azzal is, hogy az észrevételeiket a másodfokú bíróság is el fogja olvasni, tehát azt nagyon alaposan kell megírniuk, s nem vehetik könnyen a feladatukat.⁵¹⁶

⁵¹⁴ Ld. 3.1. *A bíróságok kinevezett kötelékvédői* – 243. l.ábjegyzet

⁵¹⁵ Ld. 5.3.1.4.1. *A kötelékvédő szerepe a kérdőpontok összeállításában*

⁵¹⁶ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 226-227: „*B. Duties* In general, the defender of the bond was not an active participant in the preliminary stage of the trial (petition, citation, joinder of issue). The defender of the bond did not usually participate in the examination of the parties, witnesses, or experts. There were exceptions to this, both in the smallest tribunal where the defender of the bond would sometimes examine witnesses, and in the largest tribunal where the defender of the bond might be present for the examination of witnesses in cases of some special importance or difficulty. Defenders of the bond, however, had a role in the design or approval of questionnaires used to gather information. Defenders of the bond sometimes signed depositions of parties, witnesses, and experts, but usually this only signified that the defenders of the bond had seen the depositions or had had an opportunity to be present when they were made. The general practice was that the defender of the bond became active only after the taking of evidence, at the „publication” of the acts of the case. At this stage, it was not unusual for the defender of the bond to raise new matters or ask for more evidence before writing his observations. One point which became clear from several of the interviews was that it was

A következő alfejezetekben a kötelékvédő munkáját fogom megvizsgálni a házassági semmisségi peres eljárás egyes szakaszaiban. Kitérek a '17-es CIC és a hatályos kánonjog szabályozásaira is, összehasonlítom a kettőt, s megállapítom, hogy az új Kódexben ezek az előírások ebben a tekintetben az előnyükre változtak-e vagy éppen visszalépés figyelhető-e meg. Annyi biztos, hogy a '83-as CIC sokkal rugalmasabb kezeli a kötelékvédő részvételét a perben, nem szabályozza annyira, mint a régebbi Kódex, de ez megnyitja a lehetőségét a különféle kánonjogi értelmezéseknek, amelyek azzal foglalkoznak, hogy ahol nincs előírás, ott mit kell, illetve szabad tenni.

Mint látni fogjuk, hogy a kötelékvédő feladatának legnagyobb része – hasonlóan a bírói munkához – az eljárás második szakaszára tevődik.⁵¹⁷ Az egyházi bíróságon az eljárás bevezető szakaszában a kötelékvédőnek nem igazán van szerepe, hacsak a bíró ki nem kéri a véleményét a keresetlevéllel kapcsolatban, amit majd részletesen fogunk tárgyalni a következő fejezetben, de a hatályos jog előírásai szerint nem kötelező. A per első szakaszában az idézés kibocsátása és a perfelvétel a bíró feladata, bár az idézést mindig megkapja a kötelékvédő, de ez egy passzív szerep, ugyanis behívják őt a perbe, s tevékenysége csak ezután fog elkezdődni. Igaz a felek meghallgatásánál csak ritkán vesz részt, s a bizonyítékokat az ügyhallgató gyűjti össze. A per második szakasza az, amiben a kötelékvédői munka koncentráltan megjelenik. Az iratok közzététele után a kötelékvédő aktív tevékenységbe kezd, s megírja a tanúvallomások alapján az észrevételeit, amelyben elő kell terjesztenie mindent, amit a házasság semmissége vagy felbontása ellen ésszerűen fel lehet hozni, s amelyet a bírónak mindig el kell olvasnia az ítélet meghozatala előtt.

Itt fontos megjegyeznünk, hogy habár a kötelékvédő a per során minden perceselegménynél jelen lehet, s jogai a felek jogaival azonosak, sőt néha azon is túlhaladnak, ugyanis készíthet kérdőpontokat, jelen lehet a felek, a tanúk és a szakértők meghallgatásánál, észrevételeket készíthet a perbezárásnál (stb.), mégis sajnos a

often the defender of the bond who at this stage of the process was the first person to have seen the process, the acts, the trial itself as a whole. It was also clear that in some tribunals, the brief of the defender of the bond when written in the classic order – facts, law and observations – became very useful to the presiding judge as material for his sentence. In all cases, it was clear that defenders of the bond took their jobs seriously, and were taken seriously by the rest of the tribunal. The defender of the bond's right to lodge an appeal, and the knowledge that even if no appeal is lodged, the animadversions of the defender of the bond would be read by a second level review board, seemed to make the defender of the bond a person who must not be taken lightly.”

⁵¹⁷ HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 25.

gyakorlatban a kötelékvédő részvétele sokszor csak formális, s nem gyakorolja kellőképpen a jogait és kötelességeit.⁵¹⁸

5.3.1 A kötelékvédő részvétele a bizonyítási eljárásban

A bizonyítási eljárás a bizonyítékok előterjesztése, a bizonyítás megengedését, a bizonyítás lefolytatását és az értékelésüket foglalja magában. A bizonyítási eljárást a perbezárással zárja le, utána már nem lehetséges bizonyítani.⁵¹⁹

5.3.1.1 A kötelékvédő szerepe a keresetlevél elfogadásában/visszautasításában⁵²⁰

Minden bírósági per a peralapítással, azaz a keresetlevél benyújtásával kezdődik.⁵²¹ Úgy tűnik, hogy a kötelékvédőnek ebben a szakaszban nincsenek különleges jogai. Az 1917-es Kódex megemlítette a kötelékvédő részvételét minden olyan ügyben, ahol a keresetlevelet visszautasította a bíró és a fél nem értett ezzel egyet, s felfolyamodott a fellebbviteli bírósághoz. A régi CIC a fellebbviteli bíróságtól elvárta, hogy konzultáljon a kötelékvédővel a visszautasítás felülvizsgálatánál, s csak utána hozzon döntést.⁵²² A hatályos CIC azt írja, hogy fel lehet folyamodni a keresetlevél visszautasítása esetén, de már nem írja elő a kötelékvédővel való konzultációt.⁵²³ Bár a

⁵¹⁸ HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 26.

⁵¹⁹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 171-196.

⁵²⁰ Mindkettőre találunk íratmintát ld. HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 61-62 (12.sz. íratminta, 13. sz. íratminta).

⁵²¹ CIC 1502. kán. – Aki valaki ellen pert akar kezdeményezni, keresetlevelet kell, hogy benyújtson az illetékes bírónak. Ebben elő kell adnia a vita tárgyát, és kérnie kell a bíró hivatalos közreműködését.

⁵²² '17-es CIC 1709. can. par. 3. Adversus libelli reiectionem integrum semper est parti intra tempus utile decem dierum recursum interponere ad superius tribunal: a quo, audita parte, et promotore iustitiae aut vinculi defensore, quaestio reiectionis expeditissime definienda est.

⁵²³ CIC 1505. kán. - 4. §. A keresetlevél visszautasítása ellen a félnek mindig joga van tíz napos hasznos határidőn belül indoklással ellátott felfolyamodással fordulni a fellebbviteli bírósághoz vagy a testülethez, ha a keresetlevelet az elnök utasította el; a visszautasításból támadt kérdést azonban a lehető

Dignitas connubii kezdetű Instrukció azt írja elő, hogy a keresetlevél elfogadása vagy visszautasítása előtt a kötelékvédő véleményét az elnöknek ki kell kérnie⁵²⁴ és ez a rendelkezés a szabályszerű eljárást segíti elő.⁵²⁵

A kánonjogászok különböző véleménnyel vannak arról, hogy vajon a kötelékvédőnek van-e szerepe abban, hogy a keresetlevelet az elsőfokú bíróság visszautasítja. Az 1917-es CIC kommentálásakor Dolan⁵²⁶ azt mondja, hogy a kötelékvédőnek ebben nincs szerepe. Pocock⁵²⁷ már másképpen gondolja ezt, ugyanis véleménye szerint eléggé fontos, hogy igényt tartsanak a kötelékvédő részvételére ebben a szakaszban is. Doheny⁵²⁸ is ezen a véleményen van, ugyanis azt javasolja, hogy a kötelékvédő mindenképpen olvassa el a keresetlevelet. Akárcsak Carmen Peña Garcia is, aki szintén azt mondja, hogy a kötelékvédőnek szerepe abban, hogy az elsőfokú bíróság a keresetlevelet elfogadja vagy visszautasítja.⁵²⁹

Én azokkal a kánonjogászokkal értek egyet, akik azt hangsúlyozzák, hogy a kötelékvédőnek részt kellene vennie abban a vizsgálatban, ahol a bíró arról dönt, hogy a keresetlevelet elfogadja vagy visszautasítja. Ezt támasztja alá a '83-as CIC 1434. kánonjának 2. pontja is⁵³⁰, mely szerint valahányszor a fél kérése szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezessék, a perben szereplő ügyész vagy kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású. Tehát elvárható lenne a bírótól, hogy kérje meg a kötelékvédőt, hogy olvassa el a keresetlevelet, és a keresetlevél elfogadásáról vagy elutasításáról szóló döntésének meghozatalában vegye figyelembe a kötelékvédő javaslatát. Fontos, hogy a kötelékvédő, amikor elolvassa a keresetlevelet, akkor a '83-as CIC 1432. kánonja alapján járjon el, mely szerint hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.⁵³¹ Ha az 1505. kánon 4.

leggyorsabban el kell dönteni.

⁵²⁴ DC 119. cikkely- 2. §Az elnök, ha szükségesnek látja, előtte hallgassa meg a kötelékvédőt.

⁵²⁵ HÁRSFAI K., *Úton egy szakszerűbb, gyorsabb és igazságosabb bírósági eljárás felé (A Dignitas connubii kezdetű Instrukció elemző értékelése)*, in *Kánonjog* 2006, 135.

⁵²⁶ DOLAN, J. L., *The <<Defensor Vinculi>>. His Rights and Duties*, Washington D. C. 1934, 46-50

⁵²⁷ POCOCK, P. F., *The Defender of the Matrimonial Bond*, London-Canada 1924, 46.

⁵²⁸ DOHENY, W. J., *Canonical Procedures in Matrimonial Cases*, 2 nd ed. (Milwaukee: The Bruce Publishing Co., 1948), 1: 27-29.

⁵²⁹ PEÑA GARCÍA, C., *Defensores del vínculo y patronos de las partes en las causas de nulidad matrimonial: Consideraciones sobre el principio de igualdad de partes públicas y privada en el proceso*, in *Ius Ecclesiae* 21 (2009) 349-366.

⁵³⁰ CIC 1434. kán. – Más kifejezett rendelkezés hiányában:

1. valahányszor a törvény előírja, hogy a bíró a feleket vagy azok egyikét meghallgassa, meg kell hallgatnia az ügyészt és a kötelékvédőt is, ha szerepelnek a perben;

2. valahányszor a fél kérése szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezessék, a perben szereplő ügyész vagy kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású.

⁵³¹ BURKE J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 217-218: „2. The

pontja⁵³² alapján ha a keresetlevélből egyértelműen kitűnik, hogy a kérésnek semmilyen alapja sincs, tehát érvényes a házasság, akkor a kötelékvédőnek azt kell javasolnia a bírónak, hogy utasítsa vissza a keresetlevelet.

Az 1505. kánon 4. pontja fogalmazza meg a *fumus boni iuris* követelményét, amely szerint a keresetlevél alaptalansága mind ténybeli, mind jogi alaptalanság lehet. A keresetlevelet azonban nem lehet szigorú vizsgálat alá vetni ebben az értelemben. Amit a törvényhozó megkíván, az csak a *fumus boni iuris*. A jogtudomány sokat foglalkozott azzal, hogy hogyan kell értelmezni a *fumus boni iuris* meglétét.⁵³³ A helyes értelmezés szerint a „*fumus*” nem azt jelenti, hogy egy tény evidens, sem azt, hogy bizonyított tényről van szó. A „*fumus*” csak annyit jelent, hogy hivatkozott jogi vagy ténybeli elemek valószínűek. Alaptalan a kereset *fasiltas in aperto* esetén, vagy akkor is alaptalan, ha egy jogkérdés vonatkoztatásában egy tényből levont következtetés annyira szélsőséges, hogy felesleges a bizonyítás (pl. egy, a korhiány miatt indított házasság érvénytelensége megállapítása iránti perben, ha a becsatolt dokumentumokból megállapítható, hogy nem forgott fenn korhiány, akkor a *fumus boni iuris* hiányáról van szó).⁵³⁴

Tehát elmondhatjuk, hogy az 1917-es CIC szabályaihoz képest újdonságként jelent meg a '83-as Kódexben a *fumus boni iuris* pontosabb meghatározása, amely

Petition Introducing the Suit Every trial must be opened by the presentation of the *libellus*, or petition introducing the suit. The defender of the bond does not appear now have to any specific duties at this stage. In the 1917 code there was mention of the defender of the bond in the case where a petition had been rejected, and the petitioner had recourse against the rejection to a higher tribunal. The higher tribunal was required to consult the defender of the bond before deciding the question of the rejection (c. 1709, § 3, of 1917 code). The 1983 code provides for recourse against rejection of a petition, but makes no provision for necessary consultation with defender of the bond. Various authors have taken different views on whether the defender has any role in the consideration of a petition by a judge of first instance. In commenting on the 1917 code, Dolan argues that there is no role, for there is at this stage no trial or summons. Pocock argues that this act of acceptance or rejection is important enough that it postulates the intervention of the defender of the bond. Doheny suggests a „possible association of the *Defensor Vinculi* with matters concerning the *libellus*.” It would seem reasonable that the defender could intervene because of his general right to be heard „as often as the judge is required to decide something at the request of a party” (c. 1434, 2). Certainly questions of the competence of the court or the standing of the petitioner are matters on which a zealous defender of the bond might feel „bound by office to propose and clarify everything which can be reasonably adduced against nullity or dissolution” (c. 1432). It may be that the omission of any mention of the defender at this stage in the 1983 code shows a deliberate attempt to reduce the chance that the case will be delayed by arguments, not on its merits, but on legal technicalities. This would be in line with the exhortations of various popes that courts should avoid narrow juridicism.”

⁵³² CIC 1505. kán. – 2. §. A keresetlevelet csak akkor lehet visszautasítani, ha:

2. magából a keresetlevélből egyértelműen kitűnik, hogy a kérésnek nincs semmi alapja, és ilyen még az eljárás során sem merülhet fel.

⁵³³ STANKIEWICZ, A., *De libelli reciectione eiusque impugnatione in causis matrimonialibus*, in *Quaderni di Studio Rotale* 2 (1987) 75.

⁵³⁴ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 145.

mindazokkal a keresetlevéllel kapcsolatos kritériumokat jelenti, amelyeknek meg kellett lenniük, hogy a keresetlevelet ne utasítsák vissza.⁵³⁵

Egyes helyeken kialakult olyan bírói gyakorlat, hogy a *fumus boni iuris* meglétének megállapításához a kötelékvédő, sőt még a szabályosan nem is idézett alperes közreműködését is igénybe kell venni.⁵³⁶ Aki ezt az álláspontot magáévá teszi, az az alaptalan pereskedés elkerülésével indokolja meg ennek a vizsgálatnak a célját. Az a tény, hogy a bírói tanács elnöke egy személyben hozhat keresetlevelet visszautasító döntést, és nincs szüksége a tanácsot igénybe venni és a döntést megszavaztatni, újdonság a hatályos CIC-ben. A'17-es Kódexben az volt az előírás, hogy keresetlevél elfogadásáról az egész társas bíróságnak kellett dönetnie. A visszautasító határozat meghozatalakor a DC sem teszi már kötelezővé más személy meghallgatását, csupán ajánlja, mely szerint az elutasító vagy akár elfogadó határozat meghozatala előtt az elnök, ha szükségesnek tartja, hallgassa meg a kötelékvédőt.⁵³⁷ Ugyancsak az elutasítás meghozatala után, ha szükséges, tudassák azt kötelékvédővel- tartalmazza az Instrukció.⁵³⁸ Itt a kötelékvédőnek kizáróan tanácsadó, illetve informatív jellegű bevonásáról van szó az eljárásba, ami a döntéshozó diszkrecionális jogkörébe tartozik.⁵³⁹

Szeretnék még kitérni egy érdekes dologra a keresetlevél elfogadásával kapcsolatban. Ez pedig a keresetlevél automatikus elfogadása, amellyel többen nem értenek egyet.⁵⁴⁰ A CIC 1506. kánonja⁵⁴¹ értelmében a keresetlevél akkor minősül elfogadottnak, ha meghatározott idő eltelik, és a felperes ismételt határozott kérelmet terjeszt elő és a bíró ennek ellenére továbbra is „hallgat”.

⁵³⁵ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 249.

⁵³⁶ LLOBELL, J., << *Questiones Disputatae*>> *sulla scelt della procedura giudiziaria nelle cause di nullità del matrimonio, sui titoli de competenza, sul libello introduttore e sulla contestazione della lite*, in *Apollinaris* 70 (1997) 614: „Il can 1504, 2 richiede un *fumus boni iuris* del libello di domande più incisivo di quello che prevedeva il CIC 1917 (fr. can 1708). Tale maggiore evidenza della possibilità di giungere ad una sentenza favorevole è stata considerata eccessiva per le cause di nullità del matrimonio. Ind ette cause cause, ugualmente eccessiva è stata considerata la prassi di talinu tribunali di svolgere una sorta di pre-processo (*processiculum*) in cui, per accertare quella qualificata presenza di *fumus boni iuris*, se chiede l'intervento de difensore de vincolo e persino si chiama la parte convenuta a dichiarare prima di essere stato accettato il libello e, quindi, prima della formale citazione de convenuto.”

⁵³⁷ DC 119. cikkely 2. §. Az elnök, ha szükségesnek látja, előtte hallgassa meg a kötelékvédőt.

⁵³⁸ DC 121. cikkely 2. §. A határozat legalább rövid indoklással magyarázza meg az elutasítást, és azt a felperessel, valamint szükség esetén a kötelékvédővel mielőbb tudatni kell.

⁵³⁹ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008,249-250.

⁵⁴⁰ RAMOS, F. J., *Il tribunali ecclesiastici*, Roma 1998, 275.

⁵⁴¹ CIC 1506. kán. – Ha a bíró a keresetlevél benyújtásától számított egy hónapon belül nem adja ki a keresetlevelet elfogadó vagy elutasító határozatot az 1505. kán. szerint, akkor az érdekelt fél kérheti, hogy a bíró teljesítse feladatát; ha a bíró továbbra is hallgat, a kérelem benyújtásától számított tíz nap eredménytelen eltelté után a keresetlevél elfogadottnak számít.

Erre az esetre a CIC elrendeli, hogy a keresetlevél *ipso iure* elfogadottnak minősül. Ezt azért teszi a Kódex, hogy a bírói késlekedést és hanyagságot elkerülje. Én azokkal a kánonjogászokkal értek egyet, akik ezzel a szabályozással nem értenek egyet. Ha ugyanis a keresetlevél elfogadása *ipso iure* történik, akkor előfordulhat, hogy a perben illetéktelen bíró vagy perbeli legitimációval nem rendelkező felperes fog eljárni.⁵⁴²

Amint láttuk a CIC 1506. kánonja jelentős újítást tartalmaz, ugyanis ha a bíró a keresetlevél benyújtásától számított egy hónapon belül nem hoz határozatot annak elfogadásáról vagy elutasításáról, s a fél ezt kéri, azaz sürgeti, a benyújtástól számított tíz nap elteltével a keresetlevél *magánál a jognál fogva* (külön intézkedés nélkül) elfogadottnak minősül. A régi Kódex szerint ilyen esetben csak az ordináriushoz vagy felsőbb bírósághoz lehetett fordulni, hogy az kötelezze a bírót a keresetlevél elfogadásával kapcsolatos határozat meghozatalára.⁵⁴³

A '83-as CIC 1506. kánonja nem említi, hogy mi a teendő akkor, ha a keresetlevélnek az *magánál a jognál fogva* történő (automatikus) elfogadása után a bíró továbbra is tétlen marad, s nem idézi meg húsz napon belül a feleket. Ilyenkor a bírót fel lehet jelenteni, és az 1457. kánon⁵⁴⁴ szerint, sőt büntetőjogilag⁵⁴⁵ is, el lehet ellene járni.

⁵⁴² HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 146-147.

⁵⁴³ '17-es CIC 1710. can. Can. 1710. Si iudex continuo mense ab exhibito libello decretum non ediderit quo libellum admittit vel reiicit ad normam can. 1709, pars cuius interest instare potest ut iudex suo munere fungatur; quod si nihilominus iudex sileat, lapsis quinque diebus a facta instantia, poterit recursum ad Ordinarium loci, si ipse iudex non sit, vel ad superius tribunal interponere ut vel iudex ad definiendam causam adigatur vel alius in eius locum subrogetur.

⁵⁴⁴ CIC 1457. kán. – 1. §. Azokat a bírókat, akik bár biztosan és nyilvánvalóan illetékesek, megtagadják a jogszolgáltatást, vagy akik minden jogalap nélkül illetékesnek nyilvánítják magukat, és így tárgyalnak és döntenek el pereket, vagy megszegik a titoktartási kötelezettséget, illetve szándékosan vagy súlyos gondatlanságból a peres feleknek egyéb kárt okoznak, az illetékes hatóság megfelelő büntetésekkel sújthatja, beleértve a hivataluktól való megfosztást is.

⁵⁴⁵ CIC 1389. kán. – 1. §. Aki az egyházi hatalommal vagy tisztséggel visszaél, a cselekmény vagy a mulasztás súlyossága szerint büntetendő, nem kizárva a hivataltól való megfosztást sem, hacsak nincs már erre a visszaélésre törvényben vagy parancsban büntetés rendelkezése.

2.§. Aki pedig vétkes gondatlanságból az egyházi hatalom, szolgálat vagy feladat valamely cselekményét törvénytelenül úgy végzi vagy mulasztja el, hogy abból másnak kára származik, megfelelő büntetéssel büntetendő.

5.3.1.2 A kötelékvédő szerepe az idézéskor

Mielőtt rátérnék a kötelékvédő szerepére az idézésben, tekintsük át az idézés fogalmát és rövid történetét. Az idézés fogalmi meghatározása szerint „*vocatio in iudicium*” vagyis egy személyt arra hívnak fel, hogy lépjen fel az eljárásban. Érdekes, hogy a „*vocatio in iudicium*” kifejezés eltér a '17-es CIC által használt „*vocatio in iuris*” kifejezéstől, ami a római formuláris per két szakaszára emlékeztetett. Az *in iure* szakaszra, ami a magisztrátus előtt folyt, és az *in iudicium*-ra, ami a bíró előtt. Az *in iure* eljárás az idézéssel (*in ius vocatio*) vette kezdetét. A felperesre hárult, hogy az alperest – akár erőszak alkalmazásával is – a magisztrátus elé állítsa. Az *in iure* eljárásra a szigorú formalizmus volt a jellemző: aki csak egy szó erejéig is hibázott az előírt szöveg elmondásában, elvesztette a pert.⁵⁴⁶ A felek domináns szerepe jellemezte e szakaszokat, és ez nincs összhangban azzal, hogy az idézés a '83-as CIC szerint a közhatalmi szerv aktusa, és nem pusztán a fél kérelméből levezetett aktus.⁵⁴⁷

Az idézés (*citatio*) tágabb értelemben a bíróság előtti megjelenésre felszólító minden hívás, szűkebb értelemben pedig a bíró által végzett első perbehívás, azaz „a bíró parancsa az alpereshez, hogy jelenjen meg a bíróság előtt” (1917-es CIC 1715. kánon).

A hatályos CIC 1507. kánonjának 1. §.⁵⁴⁸-ának megfogalmazása egyes szerzők szerint magának az idézésnek a fogalmát a fentiekben meghatározottól eltérő megvilágításban helyezi. Szerintük az idézésben arra kerül a hangsúly, hogy közlik az értintettel a másik fél keresetlevelének elfogadását. A közléshez természetesen felhívás is járul az írásbeli válaszra vagy megjelenésre.⁵⁴⁹ Mindez azonban nem látszik lényegében változtatni azon, hogy az idézés a klasszikus „törvénybe hívás” (*in ius vocatio*) maradt, amely által a másik fél hivatalos felszólítást kap az ügybe való bekapcsolódásra. A hangsúlyeltolódás ellenére ugyanis nem tűnik egyértelműnek, hogy

⁵⁴⁶ FÖLDI A. – HAMZA G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996, 169.

⁵⁴⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 147.

⁵⁴⁸ CIC 1507. kán. - 1. §. Abban a határozatban, amelyben a felperes keresetlevelét elfogadja, a bírónak vagy az elnöknek perbe kell hívnia, vagyis meg kell idéznie a perfelvételre a többi feleket, s egyben meg kell állapítania, hogy írásban kell-e felelniük, vagy személyesen kell előtte megjeleníteniük a perkérdés megállapítására. Ha az írott válaszok alapján szükségesnek tűnik a felek összehívása, ezt új határozatban mondhatja ki.

⁵⁴⁹ LÜDICKE, K., *Der kirchliche Ehenichtigkeitsprozeß nach dem Codex Iuris Canonici 1983. Normen und Kommentar*, Essen 1996.

bizonyos világi jogrendekhez hasonlóan, az idézés a felperes kérelmének az alperessel való puszta közlésében állna.⁵⁵⁰

Ha a bíró elfogadja a keresetlevelet, akkor be kell idéznie a feleket. Az idézés címzettje nemcsak magán fél lehet, hanem lehet az ügyész, a kötelékvédő, egy tanú, vagy akár a szakértő is. A kötelékvédőt mindig csak a bíró idézheti meg, a feleket és a tanúkat az ügyhallgató is. Az idézés a '17-es CIC 1587. kánonjában⁵⁵¹ és a *Provida Mater* 74. cikkelyében is szerepel. A '17-es Kódex szerint, ha az olyan ügyekben, ahol elő van írva a kötelékvédő vagy az ügyész részvétele, és nem idézik meg őket, akkor a cselekmények semmisek. Folytatja ezt az előírást a '83-as CIC 1433-as kánonja, igaz enyhítést tesz, ugyanis azt írja, hogyha ezeket a személyeket (a kötelékvédőt és az ügyészt) nem idézték meg, a cselekmények semmisek, de csak akkor, ha nem voltak jelen, ha jelen voltak a tárgyaláskor, vagy legalább az ítélet előtt betekintettek az iratokba, és így módjuk nyílt tisztségük gyakorlására, a perbeli cselekvés utólag orvoslódik. Ebből is látszik, hogy a kötelékvédő részvételét a '17-es CIC sokkal szigorúbban szabályozta. A hatályos Kódex előírása több rugalmasságot enged az eljárásban és inkább a kötelékvédő szerepének a lényegére helyezi a hangsúlyt. Mindegy, hogy mikor jelenik meg a perben, a lényeg, hogy gyakorolhassa a feladatát, ami nem más, mint a házassági kötelék védelme. Habár azt is előírja a '83-as Kódex, hogy a kötelékvédőt mindig meg kell hallgatnia a bírónak, ha legalább a felek egyikét meghallgatja (1434. kánon). Tehát a bírónak a felekkel együtt meg kell idéznie a kötelékvédőt is, ami elindítja a per folyamatát⁵⁵², ami az idézéstől a per végéig végzett cselekmények sorozata.⁵⁵³

⁵⁵⁰ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 729-730.

⁵⁵¹ '17-es CIC Can. 1587. par. 1. In causis in quibus eorum praesentia requiritur, promotore iustitiae aut vinculi defensore non citato, acta irrita sunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera interfuerit.

⁵⁵² CIC 1517. kán. – A per folyamata az idézéssel kezdődik, és nemcsak perdöntő ítélettel, de más, a jogban meghatározott módokon is befejeződhet.

⁵⁵³ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 218-219: „3. The Summons or Citation of the Parties In the decree by which a petition is accepted, the judge must call or summon the parties to court for the next stage of the process. This summons, or „citation”, is to be made of the defender of the bond as one of the parties. In the 1917 code this was spelled out in canon 1587, as well as in article 74 of *Provida Mater*. In the 1983 code, canon 1433 states that the acts of a case are invalid if the defender of the bond is not summoned. But this does not apply if although not summoned, the defender was in fact present or, having studied the acts, is able to fulfill the defender's role at least before the judgment. This last clause would again appear designed to afford more flexibility in procedures, and more emphasis on the substance of the defender's role rather than on the legal formalities required. However, since the defender of the bond has the right to be heard or to make submission whenever the law directs that the judge is to hear the parties or either of them, or whenever at the request of a party the judge is required to decide some matter (c. 1434), it would seem the defender should be summoned with them by the judge at this stage of the process which initiates the trial (c. 1517).”

A hatályos CIC –ellentétben a '17-es 1732. kánonjával⁵⁵⁴, mely a perfolyamat kezdetét a perfelvételtől számította – az idézést tekinti a perfolyamat kezdetének.

Fontos itt megjegyeznünk, hogy az idézésnek két része van. Az egyik a bíró felhívása a félnek (főleg az alperesnek, de az ügyésznek, a kötelékvédőnek, a tanúnak és a szakértőnek is), amely őt a perbe hívja. A másik a keresetlevél tartalmának a közlése. A bíró a keresetlevél tartalmát közli röviden, vagy az idézéssel együtt a teljes keresetlevelet közli.

Az idézésről szóló határozatot azonnal közölni kell az alperessel és a kötelékvédővel is, sőt mindenki mással is, aki törvényesen érdekelt. A közlés már nem bírói aktus, ezt a jegyző végzi a bíró megbízásából. Az idézés azonban mint bírói parancs az egyházkormányzati hatalom – mégpedig a bírói hatalom – intézkedése.⁵⁵⁵

Abban az esetben, ha a keresetlevelet nem csatolják, akkor is meg kell jelölni a kereset főbb elemeit. A '17-es CIC 1715. kánonja⁵⁵⁶ kifejezetten felsorolta ezeket az elemeket, a '83-as CIC nem tartalmazza ezt a felsorolást. A hatályos Kódex 1508. kánon 2 §-a⁵⁵⁷ előírja, hogy a keresetlevelet mellékelni kell az idézéshez, kivéve, ha a bíró súlyos okból úgy véli, hogy nem szabad közölni a keresetlevelet a perbe bocsátkozás előtt.

Az idézést postai úton vagy más biztos módon kell közölni, természetesen tekintettel kell lenni a részleges jog előírásaira is. Arra kell törekedni, hogy az iratot az alperes biztosan kézhez vegye oly módon, hogy ne sérüljön a becsülete, jó hírneve. A kötelékvédővel könnyebb közölni a keresetlevelet, ugyanis ő a bíróság dolgozója, így a hivatalban átveheti azt. Magyarországon az alperesnek piros tértivevényel kézbesítik a keresetlevelet. Ez a legbiztonságosabb, ugyanis a tértivevényt visszaküldik a feladónak, s azon látható, hogy ki vette át a levelet. De bármilyen formában is történjék a közlés, a lényeg, hogy mindig kötelező dokumentálni (azt is, amikor a kötelékvédő átveszi), hogy a megtörténte bizonyítható legyen.

⁵⁵⁴ '17-es CIC Can. 1732. Instantiae initium fit litis contestatione; finis autem omnibus modis, quibus iudicium terminatur, sed et antea non solum interrumpi, verum etiam finiri potest sive peremptione sive renuntiatione.

⁵⁵⁵ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 729.

⁵⁵⁶ Can. 1715. par. 1. Citatio denuntietur per schedam, quae praeceptum iudicis parti conventae factum ad comparandum exprimat, idest a quo iudice, ob quam causam saltem generalibus indicatam, quo actore, reus, nomine et cognomine rite designatus, conveniatur; nec non locum, et tempus, idest annum, mensem, diem et horam ad comparandum praefixam perspicue indicet.

par. 2. Citatio, sigillo tribunalis munita, subscribenda est a iudice vel ab eius auditore et a notario.

⁵⁵⁷ 1508. kán. – 2. §. Az idézéshez csatolni kell a peralapító keresetlevelet, kivéve ha a bíró súlyos okból úgy véli, hogy nem kell közölni a keresetlevelet a féllel addig, amíg a bíróságon vallomást nem tett.

Az idézéssel kapcsolatban a *Dignitatis connubii* kezdetű instrukció pontosítja a szabályokat. A DC 46. cikkely 2. § 8. pontja azt írja elő, hogy a kollégium elnökének feladata: „gondoskodni róla, hogy a perbehívó határozatot azonnal közöljék, valamint szükség esetén a feleket és a kötelékvédőt új határozattal megidézzék.”⁵⁵⁸ Amint láttuk kötelékvédő idézése a ’17-es CIC-ben⁵⁵⁹, a ’83-asban⁵⁶⁰, a Keleti Kódexben⁵⁶¹ és a DC-ben⁵⁶² is szerepel.⁵⁶³

Fontos, hogy az idézéssel együtt közölni kell a felekkel a bírák és a kötelékvédő nevét.⁵⁶⁴ Ezt a DC 127. cikkely 4. §⁵⁶⁵ írja elő. Ez az előírás először a *Provida Mater*⁵⁶⁶ kezdetű utasítás 26. cikkelyében⁵⁶⁷ szerepelt először.⁵⁶⁸

Érdemes még itt kitérnünk a ’83-as CIC 1479. kánonjára⁵⁶⁹, ami hasonló a ’17-es CIC 1651. kánonjához⁵⁷⁰. Mindkettő kánonban a bíró elismerheti a világi hatóságtól

⁵⁵⁸ DC 126. cikkely- 1. § Abban a határozatban, amelyben a felperes keresetlevelét elfogadja, az elnöknek perbe kell hívnia, vagyis meg kell idéznie az alperest, s egyben meg kell állapítania, hogy írásban kell-e felelnie, vagy a felperes kérése szerint személyesen kell a bíróságon megjelennie a perkérdés megállapításra. Ha az írott válaszok alapján szükségesnek tűnik a felek és a kötelékvédő összehívása, ezt az elnök vagy az előadóbíró új határozatban mondhatja ki, és gondoskodjék a közléséről is. (vö. 1507. KÁN. 1. §, 1677. kán. 2. §)

DC 127. cikkely - 1. § Az elnök és az előadóbíró gondoskodni köteles arról, hogy a perbeidézési határozatot rögtön tudomására hozzák az alperesnek, és egyszersmind tudomása kell, hogy legyen róla a felperesnek és a kötelékvédőnek (vö. 1508. kán. 1. §; 1677. kán. 1. §).

⁵⁵⁹ ’17-es CIC Can. 1587

⁵⁶⁰ CIC 1507 1. §

⁵⁶¹ CCEO Can. 1190 - § 1. In decreto, quo actoris libellus litis introductorius admittitur, debet iudex vel praeses tribunalis ceteras partes in iudicium vocare seu citare ad litem contestandam statuens, utrum eae scripto respondere debeant an coram ipso se sistere ad dubia concordanda; si vero ex responsionibus scripto datis perspiciat necessitatem partes convocandi, id potest novo decreto statuere.

CCEO 1190. 1. § - A felperes a keresetlevelét elfogadó határozatban a bíró vagy a bíróság elnöke köteles a többi felet perbehívni, vagyis megidézni a perbebocsátkozásra, meghatározva azt, hogy azoknak írásban kell-e válaszolniuk, vagy pedig az írásban adott válaszokból kitűnik a felek összehívásának szükségessége, ezt új határozatban kimondhatja. (nem hivatalos magyar fordítás)

⁵⁶² DC 126. 1. §

⁵⁶³ HALLEIN, P., Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l’Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l’Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83), Roma 2009, 379-380 : „Dans le code de 1917, l’admission du libelle et la citation de la partie défenderesse étaient deux moment distincts, même dans le temps. En revanche, le code de 1983 veut simplifier et accélérer le procès et il réunit les deux en un seul (cf. C. 1507 § 1).”

⁵⁶⁴ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 147-149.

⁵⁶⁵ DC 127. cikkely- 4. § Az alperest idéző határozattal együtt közölni kell a bírák és a kötelékvédő nevét.

⁵⁶⁶ *Provida mater* AAS 28 (1936) 316-361.

⁵⁶⁷ PM 26.

⁵⁶⁸ HALLEIN, P., Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l’Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l’Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83), Roma 2009, 391: „L’art 127 § 4 est nouveau, mais trouve indirectement son origine dans l’art. 26 PM. Nous prouvons dire que l’art 26 PM a été divisé et répété pour la partie demanderesse (cf. Art 118 § 2) et la partie défenderesse (cf. Art 127 § 4).

⁵⁶⁹ CIC 1479. kán. – Ha van a világi hatóságtól kinevezett gyám vagy gondnok, őt az egyházi bíró is elfogadhatja, de előbb – ha csak lehet – kérje ki a fél megyéspüspökének véleményét; ha nincs ilyen gondnok, vagy nem tűnik elfogadhatónak, maga a bíró jelöljön ki gyámot vagy gondnokot az ügyben.

⁵⁷⁰ ’17-es CIC Can 1651 §1. Ut curator ab auctoritate civili alicui datus a iudice ecclesiastico admittatur,

kinevezett gyámot vagy gondnokot, de előtte ki kell kérnie a fél megyéspüspökének véleményét. Ha nincs gyám vagy gondnok, de egyikük szükséges, akkor az ordinárius (a '17-es Kódexben) vagy a bíró (a '83-as Kódexben) nevezzen ki egyet. A *Provida Mater* 78. cikke azt ajánlja az ordináriusnak, hogy előtte ne csak a fél megyéspüspökével konzultáljon (ahogy a kánonokban láttuk), hanem a kötelékvédővel is ebben az ügyben. Úgy tűnik ez az előírás még mindig hatályban van, tehát a bírónak konzultálnia kell a kötelékvédővel a kinevezendő gyámról vagy gondnokról, ez az előírás is házassági kötelék védelmét szolgálja, hisz azok a kiskorúak vagy eszköz használatával nem rendelkezők csak olyan gyámok és gondnokok útján vehetnek részt a perben, akiket az egyházi bíróság alapos körültekintés után nevezett ki, így megbízhatóak.⁵⁷¹

Amint láthattuk törvényhozó olyan nagy fontosságot tulajdonít a kötelékvédő jelenlétének a házassági semmisségi perben, hogy ha elmaradna az idézése, és az idézés hiányában nem jelenne meg, vagy legalább az ítélet előtt nem gyakorolhatná a tisztséget oly módon, hogy betekint az iratokba, a cselekményeket semmissnek nyilvánítja.⁵⁷² Mindezzel azt kívánja biztosítani, hogy a bíróság ne tudja mellőzni a kötelékvédőt, ne tudja elzárni őt a perben való részvételtől.⁵⁷³

debet accedere consensus Ordinarii proprii illius cui datus est.

§2. Ordinarius potest quoque alium curatorem constituere pro foro ecclesiastico, si, omnibus mature perpensis, id statuendum esse prudenter censuerit.

⁵⁷¹ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 219: „Canon 1479 of the 1983 code, as did canon 1651 of the 1917 code, treats of the admission, and by implication, summoning of a guardian or curator to represent a party. In both codes the judge may admit a guardian or curator appointed by a civil authority. If there is no such suitable guardian or curator, but one is deemed necessary, the ordinary (in the 1917 code), or the judge (in the 1983 code) is to appoint one. *Provida Mater*, article 78, provided that the ordinary should consult the defender of the bond in this matter. Since the canons of the two codes are essentially the same, it would seem that the provision of *Provida Mater* still applies, and that the defender of the bond should be consulted about a court-appointed guardian or curator.”

⁵⁷² CIC 1432. kán.

⁵⁷³ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 117.

5.3.1.3

A kötelékvédő részvétele a perfelvételkor

Az eljárás következő szakasza a perfelvétel. Az nem követelmény, hogy a kötelékvédő ebben a szakaszban vegyen részt, hisz a perfelvétel a felek (alperes és felperes) kérelméből és válaszából, vagyis a keresetlevélből és az idézésre adott válaszból történik a bíró által. A perkérdés⁵⁷⁴ felállítására a felek előzetes összehívása után kerül sor a nehezebb ügyekben.⁵⁷⁵ Bár a *Provida Mater* 89. cikkelye utal arra, hogy a kötelékvédő is jelen legyen a perfelvételkor és elvárja a bírótól, hogy konzultáljon vele. Doheny⁵⁷⁶ szerint az a Rota gyakorlata is, hogy meghívják a kötelékvédőt a perfelvételre. Habár úgy tűnik, hogy a kötelékvédőt a döntéshozatalból kihagyják vagy nincs is jelen rajta.⁵⁷⁷

A '83-as CIC és a DC még azt írja elő, hogy a kötelékvédőt akkor kell meghallgatni, ha a perkérdést új határozattal megváltoztatták – amire csak súlyos okból, a fél kérésére kerülhet sor. Ilyenkor a bíróság új határozatot csak a másik fél és a kötelékvédő meghallgatásával és érveik mérlegelése után adnak ki.⁵⁷⁸

A kötelékvédő a felekhez és az ügyészhez hasonlóan mellékes kérdést kezdeményezhet. A '17-es CIC 1837. kánonja⁵⁷⁹ leírja, hogy a kötelékvédő a felekhez hasonlóan javasolhat egy mellékes kérdést. A '83-as CIC 1587. kánonja⁵⁸⁰ nem említi

⁵⁷⁴ CIC 1677. kán. 3. §, DC 135. cikkely 3. § - A perkérdésnek meg kell határoznia milyen jogcímen vagy jogcímeneken támadják a házasság érvényességét.

⁵⁷⁵ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 153.

⁵⁷⁶ W. J. DOHENY, *Canonical Procedures in Matrimonial Cases*, 2nd ed. (Midwaukee: The Bruce Publishing Co., 1948), 1:2729.

⁵⁷⁷ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 219: „The Joinder of Issue: In the next stage of trial, the object of the trial or the terms of the controversy are determined by a decree of the judge in the „joinder of issue” or *contestatio litis*. There is no specific requirement that the defender of the bond participate, which seems reasonable, since even if the respondent agrees with plaintiff on the proposed cause of nullity the defender is bound to contest the case. However, *Provida Mater*, article 89, implied that defender of the bond would be present by requiring the judge to consult with the defender before declaring a non-appearing party to be in contempt of court. Doheny states that it is the practice of the Sacred Roman Rota to cite the defender of the bond for the *concordatio dubii*.”

⁵⁷⁸ CIC 1414. kán., DC 136. cikkely – A perkérdést, ha már rögzítették, nem lehet érvényesen megváltoztatni, hacsak nem új határozattal, amelyet súlyos okból, a fél kérésére, a másik fél és a kötelékvédő meghallgatásával és érveik mérlegelése után adnak ki.

⁵⁷⁹ '17-es CIC Can. 1837. Causa incidens habetur, quoties, incepto saltem per citationem iudicio, ab una ex partibus aut a promotore iustitiae vel vinculi defensore, si iudicio intersint, quaestio proponitur quae, tametsi libello, quo lis introducitur, non contineatur expresse, nihilominus ita ad causam pertinet ut resolví plerumque debeat ante quaestionem principalem.

⁵⁸⁰ CIC 1587. kán – Mellékes ügy keletkezik, mikor a per idézéssel történt megkezdése után olyan kérdést terjesztenek elő, amely bár a pert bevezető keresetlevélben nem szerepel kifejezetten, mégis annyira az ügghöz tartozik, hogy többnyire a főkérdés előtt meg kell oldani. (vö. DC 217. cikkely)

meg, hogy pontosan kik terjeszthetnek be ilyen kérdést, csak a mellékes ügy (causa incidens) fogalmát. De mivel nem írja meg, hogy ki terjeszthetnek be mellékes kérdést, így a régi Kódex szabályai az irányadók, tehát a kötelékvédő továbbra is a felekhez és az ügyészhez hasonlóan mellékes kérdést kezdeményezhet. Főleg úgy, hogy a *Dignitas connubii* 221. cikkely 1. §⁵⁸¹ ki is mondja: a kötelékvédő... a testülethez folyamodhat, hogy mellékes ügyet kezdeményezzen.”Azzal, hogy a ’83-as Kódex szándékosan elhagyta a felsorolást, ismét a kötelékvédő kevésbé aktív szerepét hangsúlyozza a bírósági eljárásban.⁵⁸²

A mellékes kérdés az idézés közzlése után merül fel. A mellékes ügyet úgyis definálhatjuk, hogy mellékes kérdés mindaz, ami az idézés kibocsátása után és a főkérdés megoldása előtt vagyis a perdöntő ítélet előtt merül fel a perben.

A mellékes kérdést írásban vagy szóban lehet előterjeszteni, de ha szóban terjesztik elő, akkor a jegyzőnek írásba kell foglalnia azt. A főügyre hatáskörrel rendelkező bíró előtt kell előterjeszteni és utalni kell a főüggyel való szoros kapcsolatra. A bírónak a lehető leggyorsabban kell intézkednie a mellékes ügyben. Meg kell vizsgálni, hogy valóban mellékes kérdéstről van-e szó, valamint az ügy megalapozottságát és kapcsolatát is a főüggyel. Ilyenkor a bírónak a kötelékvédő vagy a felek meghallgatása után kell eldöntenie, hogy valóban mellékes kérdéstről van-e szó, ahogy ezt a DC is előírja.⁵⁸³

Igaz ugyan, hogy a mellékes ügyet a kötelekvédő szabadon előterjesztheti, mégis vannak korlátai. Nem minden kérdés lehet mellékes kérdés, csak azok a kérdések tárgyalhatóak ebben a formában, amelyek a fő kérdéssel (tehát pl. a házasság

⁵⁸¹ DC 221. cikkely 1. § Hacsak nincs kifejezetten más rendelkezés, az elnöknek, az előadóbíróknak vagy az ügyhallgatóknak a nem csupán rendező jellegű határozata ellen az érdekelt fél vagy a kötelékvédő, a testülethez folyamodhat, hogy mellékes ügyet kezdeményezzen. A felfolyamodást azonban a határozat közzlésétől számított tíz napon belül be kell nyújtani, különben az a vélelem, hogy a felek és a kötelékvédő a határozatba belenyugodtak.

⁵⁸² BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1995) 222: „If any incidental matters have to be settled by judgment or decree before the main case can be proceed, the defender of the bond must have the same rights and obligations in deciding the matter in question as she or he has in the main trial, as described above. There is one difference between the 1917 and 1983 code which may have some practical significance. The 1917 code provided, in canon 1837, that the defender as well as the parties could propose an incidental question. The 1983 code does not mention by whom „a question is proposed” (c. 1587), but does state that the judge receives the petition and hears the parties before deciding what to do. Again, the 1983 code, by omission, suggests a less active role for the defender of the bond in the conduct of the trial’s processes.”

⁵⁸³ DC 222. cikkely – 1. § A testület a kérdés átvétele és a kötelékvédő vagy a felek meghallgatása után döntse el, hogy a felvetett mellékes kérdés megalapozottnak vagy a főkérdéssel kapcsolatosnak tűnik-e, vagy eleve mellőzendő; ha elfogadja, azt is el kell döntenie, hogy sértetlenül megtartva az eljárás rendjét, vagyis a percím felállításával, vagy emlékeztetővel vagy határozatilag kell-e megoldani (vö. 1589. kán. 1. §).

semmisségével) kapcsolatosak és megalapozottak. Van néhány fontos szempont, amit ha a kötelékvédő figyelembevesz, könnyen eldöntheti, hogy mellékes kérdéstről van-e szó, azaz a kérdés előterjesztheti-e a főügy bírójánál. Fontos, hogy mellékes kérdés feleinek ugyanazoknak a személyeknek kell lenni, mint a főkérdés személyeinek, viszont nem feltétlenül kell, hogy ugyanabban a peres pozícióban legyenek, lehet akár fordítva is, hogy aki a főügyben alperes, az a mellékügyben lehet felperes. Amikor a mellékes kérdést előterjesztik, a fő kérdésnek még első fokon függőben kell lenni, tehát még nem lehet elsőfokú ítélet. Másodfokon már értelemszerűen nem beszélünk mellékes ügyről, mert az új keresetnek számít.

A mellékes kérdés akár eljárásjogi, akár anyagi jogi kérdés is lehet. Vannak az eljárási viszonyokhoz kapcsolódó kérdések, ezek az eljárási előfeltételekkel, illetve az eljárás formájával kapcsolatosak. Az eljárásjogi előfeltételek az eljárásjogi jogviszony fennállásának az előfeltételei: a hatáskör, a perképeség, az eljárási képpesség, valamint az eljárás formájával kapcsolatos kérdések. Anyagi jogi kérdés vagy másként az ügy érdeméhez tartozó kérdés a kereset feltételeinek a problémája, vagyis azokról a feltételekről van itt szó, amely az eljárás kedvező kimenetelét biztosítják. Ezen belül tény-, és jogkérdéseket különböztetünk meg. Ezen kívül a keresetnek még sok feltétele lehet és velük szemben számtalan kifogást lehet hozni. Tehát mind az eljárásjogi, mind anyagi jogi kérdések, amelyek szorosan kapcsolódnak a főkérdéshez, mellékes kérdés tárgyát képezhetik. A mellékes kérdés jellemzője, hogy bár a keresetlevélben nem szerepelt, mégis hozzátartozik az ügghöz olyan formában, hogy a főkérdés előtt kell megoldani. Az ilyen kérdéseknél a bírónak meg kell, hogy álljon a kötelékvédő (de akár az alperes, akár a felperes, sőt az ügyész) kérdésére meg kell, hogy oldja a kérdést még a per befejezése előtt. Fontos, hogy a mellékes kérdés megoldása alatt nem folynak a főügyre vonatkozó határidők, ugyanis a főügy ezalatt felfüggesztődik.

A mellékes ügyet a lehető leggyorsabban kell eldönteni, erre utal a „haladéktalanul” kifejezés a hatályos Kódex 1589. kánon 1. §⁵⁸⁴-ában, amely összhangban van az 1629. kánon⁵⁸⁵ rendelkezésével. A bírónak tárgyalásos formában kell meghoznia a döntést, mivel a CIC azt írja elő, hogy közbenső ítéletet (súlyos

⁵⁸⁴ CIC 1589. kán. - 1. §. A bírónak a kérdés átvétele és a felek meghallgatása után haladéktalanul döntse el, hogy a felvetett mellékes kérdés megalapozottnak tűnik-e, és kapcsolatos-e a főkérdéssel, vagy eleve mellőzendő; ha elfogadja, azt is el kell dönteni, hogy súlyosságánál fogva közbenső ítélettel kell-e megoldani vagy határozatilag.

⁵⁸⁵ CIC 1629. kán. - Nincs helye fellebbezésnek:

5. az olyan ügyben hozott ítélet vagy határozat ellen, melyről a jog előírja, hogy a lehető leggyorsabban kell eldönteni.

ügyben) vagy határozatot (kevésbé fontos ügyben) kell hoznia a bírónak. Habár a közbenső ítélet meghozatalakor a szóbeli eljárás szabályai szerint kell eljárnia a bírónak⁵⁸⁶, de mivel a házassági semmisségi perben tilos a szóbeli eljárás, így ott az írásbeli eljárás szabályait kell követnie. A határozat meghozatalát rábízhatja az ügyhallgatóra, de maga az elnök is meghozhatja azt.⁵⁸⁷ A határozat meghozatalakor nem kell a peres eljárás formális szabályait követni, csak egy rövid indoklást kell tartalmazniuk.

Érdekes itt megjegyeznünk, hogy a „kötelékvédő kérheti az ügyész közbejöttét, sőt akkor is, ha eddig a perben nem szerepelt, s ha a mellékes ügy természete vagy nehézsége ezt javasolja.”⁵⁸⁸

A törvény a bíróra bízta annak eldöntését, hogy a főügy eldöntését megelőzően hoz közbenső ítéletet vagy határozatot, vagy a mellékes kérdést a főügy eldöntésekor, azzal együtt dönti el. Ebben az esetben tulajdonképpen arról dönt a bíró, hogy a perbeli ügy eldöntéséhez szükséges-e a mellékes ügy eldöntése, vagy az értékelhető lesz majd bizonyítékként a főügyben.⁵⁸⁹

5.3.1.4 A kötelékvédő részvétele a bizonyítási szakaszban

A bizonyítási szakaszban vizsgálják meg a dokumentumokat, hallgatják meg a tanúkat és a szakértőket. A '83-as CIC sokban különbözik a '17-es Kódextől, ami a kötelékvédő jogait és kötelességeit illeti ebben a szakaszban. A '83-as Kódex egyszerűen csak azt állítja, hogy a kötelékvédőnek joga jelen lenni a felek, tanúk és szakérték kihallgatásánál, betekinteni a peres iratokba (még ha közzé sem tették azokat) és megvizsgálni a felek által betérjesztett okmányokat.⁵⁹⁰ A tanúk kihallgatásánál a DC

⁵⁸⁶ CIC 1590. kán. – 1. §. Ha a mellékes kérdést ítéletileg kell megoldani, a szóbeli egyházi peres eljárás szabályait kell követni, hacsak az ügy súlyosságára való tekintettel a bíró másként nem látja jónak.

⁵⁸⁷ CIC 1590. kán. – 2. §. Ha pedig határozatilag kell megoldani, a bíróság a dolgot az ügyhallgatóra vagy az elnökre bízhatja.

⁵⁸⁸ DC 223. cikkely

⁵⁸⁹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 161-163.

⁵⁹⁰ CIC 1678. kán. – 1. §. A kötelékvédőnek, a felek védőinek és – ha szerepel a perben – az ügyésznek joga van:

1. a felek, a tanúk és szakértők kihallgatásán jelen lenni, az 1559. kán. előírásának megtartásával;
2. a peres iratokba akkor is, ha még nem tették közzé őket, betekinteni, és a felektől betérjesztett

bevezet egy újítást⁵⁹¹, még pedig azt, hogy a kötelékvédő még akkor is kérheti a tanú kihallgatását, ha azt a fél visszautasítja, ezt a '83-as Kódex előírása⁵⁹² szerint csak a másik fél tehetette meg.⁵⁹³

A '83-as CIC már nem követeli meg a kötelékvédőtől, hogy jelen legyen a kihallgatáson és ő állítsa össze a kérdőpontokat, javasoljon új kérdést a kihallgatáson, amennyiben az szükséges, írjon észrevételt, ahogy azt a '17-es CIC 1968. kánonja⁵⁹⁴ előírta.⁵⁹⁵

Ezek a változások nem azt mutatják, hogy a kötelékvédő szerepe lecsökkent. Mivel a 83-as CIC 1432. kánon⁵⁹⁶ hangsúlyozza, hogy a kötelékvédő „hivatalból köteles előterjeszteni és kifejezni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni”. A kötelékvédőnek joga van jelen lenni, amikor a bíró a feleket vagy azok egyikét meghallgatja.⁵⁹⁷ Habár továbbra már nem elvárás a kötelékvédőtől, hogy ő állítsa össze a kérdőpontokat a felekhez és tanúkhöz, de az 1533. kánon⁵⁹⁸ alapján⁵⁹⁹ ő

okmányokat megvizsgálni.

⁵⁹¹ DC 197. cikkely- Az a fél, aki a tanút megnevezte, lemondhat annak kihallgatásáról. De a másik fél vagy a kötelékvédő kérheti, hogy a tanút mégis hallgassák ki.

⁵⁹² CIC 1551. kán. – Az a fél, aki a tanút megnevezte, lemondhat annak kihallgatásáról. De a másik fél kérheti, hogy a tanút mégis hallgassák ki.

⁵⁹³ HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83)*, Roma 2009, 459.

⁵⁹⁴ '17-es CIC 1968. kán. - Can 1968. Defensoris vinculi est:

1. § Examini partium, testium et peritorum adesse; exhibere iudici interrogatoria clausa et obsignata, in actu examinis a iudice aperienda, et partibus aut testibus proponenda; novas interrogationes, ab examine emergentes, iudici suggerere;

2. § Articulos a partibus propositos perpendere, eisque, quatenus opus sit, contradicere; documenta a partibus exhibita recognoscere;

3. § Animadversiones contra matrimonii nullitatem ac probationes pro validitate aut pro consummatione matrimonii scribere et allegare, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium tuendum utilia censuerit.

⁵⁹⁵ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 219-220: „Probatory Stage of Trial: It is in this stage, the gathering of proofs from documents, witnesses, and experts, that the 1983 code differs most from the 1917 code in respect to the specific duties of defender of the bond. The 1983 code states simply that the defender of the bond has the right to be present at the examination of the parties, witnesses and experts, to see the judicial acts, and to inspect documents procured by the parties (c. 1678). No longer in the 1983 code are the requirements of canon 1968 of the 1917 code that the defender be present at the examination of the parties, witnesses, and experts; present to the judge the sealed interrogatories for the examination of the parties and witnesses; suggest new questions arising during the course of the examination; weigh the points proposed by the parties and contradict them if necessary; examine the documents presented by the parties; write animadversions against the nullity of the marriage, and state the proofs for the validity of the marriage.”

⁵⁹⁶ CIC 1432. kán.

⁵⁹⁷ CIC 1434. kán.

⁵⁹⁸ CIC 1533. kán. – A felek, az ügyész és a kötelékvédő benyújthatnak a bírónak kérdőpontokat, hogy azokról a felet megkérdezze.

⁵⁹⁹ BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 220-221: „These changes do not seem to mean that the role of the defender of the bond has been reduced significantly. As mentioned above, he or she still „to propose and clarify everything which can be reasonably adduced against the nullity or dissolution” (c. 1432). He or she still has the right to be heard whenever the parties must be, and

is benyújthat a bírónak kérdőpontokat, hogy azokról a felet megkérdezze. Sőt, ha a kihallgatáson jelenlevő kötelékvédőnek más kérdései is vannak a tanúhoz, azt előadhatja a bírónak, illetve helyettesének, hogy azt tegye fel őket.

Felmerül bennünk a kérdés, hogy miért hagyta el a '83-as CIC a kötelékvédő feladatainak szigorú szabályozását, és a bíró hogyan tudja ösztönözni a kötelékvédőt hivatala teljesítésére, amikor sokkal kevesebb a szerepe van előírva a bírósági munkában, mint a 17-es CIC-ben? A bírónak azért kell motiválnia a kötelékvédőt feledata teljesítésében, hogy a bírósági munka elérje a célját, az pedig nem más, mint az igazság kiderítése. Ezért a bírónak úgy kellene foglalkoznia a felekkel, tanúkkal, szakértőkkel, hogy közben mindig konzultáljon a kötelékvédővel.⁶⁰⁰

Egy fontos dologra szeretném felhívni a figyelmet, ami a *Dignitas connubii* kezdetű Instrukció óta nagyon hangsúlyos része a bizonyítási szakasznak, s ez a rész a szakértők meghallgatása, amelyen a CIC⁶⁰¹ is a DC⁶⁰² szerint is részt vehet a kötelékvédő, sőt véleményem szerint kötelezően részt kellene vennie és együttműködnie a szakértővel.

Az igazságos döntést nagymértékben befolyásolja a jó szakértői vélemény. A szakértőkkel kapcsolatban fontos kritériumokat állít fel a DC. Hivatásának gyakorlására legyen alkalmas személy, aki szükséges tudással és gyakorlattal egyaránt rendelkezik, legyen tisztességes és vallásos. Amikor a bírák a szakértőt kiválasztják, vegyék

to make submissions to the judge whenever the parties do so(c. 1434). Although no longer required to prepare the questions to be put to the parties and witnesses, the defender of the bond is still given the right to „present to the judge items on which a party is to be interrogated” (c. 1533). Also, if present at the hearing, the defender of the bond may propose to the judge additional questions to be put to witnesses (c. 1651).

What does seem to have changed is the amount of central direction by the law itself on the formalities of how the defender is to do the job of defending the bond, and on how the judge is to ensure that the defender's views are taken into account. One also gets the impression that the 1983 code, while preserving the special status of the defender of the bond, sees him or her playing a less active role at this stage of the trial than did the code of 1917. The 1983 code leaves the judge and defender of the bond more room in which to move, and shows signs of trusting that their good sense and motivation will ensure that what is necessary for justice will be done. The onus is placed on the judge to deal correctly with parties, witnesses, and experts, without always „having consulted the defender of the bond.””

⁶⁰⁰ CIC 1561. kán. - 1561. kán. -- A tanú kihallgatását a bíró, annak megbízottja vagy az ügyhallgató végezze. A jegyző segítse meg neki. Ezért, ha a kihallgatáson jelenlevő feleknek, ügyészeknek, kötelékvédőnek vagy ügyvédeknek más kérdéseik is vannak a tanúhoz, azokat ne a tanúnak, hanem a bírónak, illetve helyettesének adják elő, hogy az tegye fel őket, hacsak a részleges törvény másként nem rendelkezik.

⁶⁰¹ CIC 1678. kánon – 1. §. A kötelékvédőnek, a felek védőinek és –ha szerepel a perben – az ügyészek joga van:

1. a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatásán jelen lenni, az 1559. kán. előírásának fenntartásával.

⁶⁰² DC 159. cikkely – 1. §. A kötelékvédőnek és a felek ügyvédjeinek joga:

1.§ a felek, tanúk és szakértők kihallgatásán jelen lenni, hacsak a bíró, az ügyvédekkel illetően a személyi és tárgyi körülmények miatt úgy ítél, hogy titkosan kell eljárni.

figyelembe a kötelékvédő véleményét is⁶⁰³ és olyan személyt jelöljenek ki, aki a keresztény antropológiai alapelveket magévá teszi. A kötelékvédői is csak úgy találja meg az objektív igazságot és úgy tudja megírni a legjobb észrevételeit, ha részt vesz a szakértők meghallgatásán. A szakértők kirendelésével kapcsolatban a DC olyan megoldást tartalmaz, hogy előírja mely percímek esetén kötelező az igénybe vételük ez alól csak az az eset kivétel, ha teljesen feleslegesnek mutatkozik az igénybe vételük⁶⁰⁴, de természetesen ezt a bíró ne egyedül döntse el, hanem kérje ki a kötelékvédő véleményét is. A '83-as CIC 1680. kánonja⁶⁰⁵ két eset típust sorol fel, amikor szakértőt kell igénybe venni: az impotenciát és a beleegyezés hiányát elmebetegség miatt.⁶⁰⁶ A *Dignitas connubii* kezdetű instrukció kibővíti a kört, mivel nemcsak az impotencia és a mentális problémák okozta beleegyezési hiba esetén, hanem az 1095. kánonban⁶⁰⁷ meghatározott képtelenség esetén is szakértő igénybe vételét rendeli el, de meghagyja a bíró diszkrecionális döntési körébe azt a lehetőséget, hogy ezekben az esetekben sem rendeljen ki szakértőt, ha az teljesen feleslegesnek látszik. A kötelező szakértői vizsgálat köre tehát kibővült a pszichikai okból a házasság lényegi terheinek vállalására képtelen szakértői vizsgálatának elrendelésével.⁶⁰⁸ Ezt - azaz a szakértői vizsgálat elrendelésének fontosságát - egyébként II. János Pál pápa már 1987-es és 1988-as rotai beszédeiben is hangsúlyozta.⁶⁰⁹ A pápa 1987. február 5-én a Római Rotán mondott beszédében a házasság érvénytelenségét okozó pszichikai és pszichiátriai ok természetének és fokának megítélését sorolja a szakértők hatáskörébe⁶¹⁰ és felhívja a figyelmet arra, hogy a bírák és a pszichológusok illetve a pszichiáterek

⁶⁰³ DC 207. cikkely – 1. §. A bíró, figyelembe véve mindazt, amit a felek vagy a kötelékvédő esetleg felhoznak, határozatával állapítsa meg azokat az egyes pontokat, amelyre a szakértő munkájának irányulnia kell.

⁶⁰⁴ DC 203. cikkely – 1. §. Az impotenciáról vagy az 1095. kánonban szereplő beleegyezésnek elmebetegség vagy képtelenség miatti hiányáról folyó perekben a bíró vegye igénybe egy vagy több szakértő közreműködését, hacsak ennek szükségtelensége a körülményekből nem nyilvánvaló (vö. 1680. kán.)

⁶⁰⁵ CIC 1680. kán. – Az impotenciáról vagy a beleegyezésnek elmebetegség miatti hiányáról folyó perekben a bíró vegye igénybe egy vagy több szakértő közreműködését, hacsak ennek szükségtelensége a körülményekből nem nyilvánvaló; egyéb ügyekben az 1574. kán. előírását kell megtartani.

⁶⁰⁶ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 188.

⁶⁰⁷ CIC 1095. kán. – A házasság megkötésére képtelenek:

2. akik értelmük elégséges használatának híjával vannak;
3. akik súlyos ítélőképesség-hiányban szenvednek azokat a lényeges házassági jogokat és köteleességeket illetően, melyeket kölcsönösen át kell adniuk és el kell fogadniuk;
4. akik pszichikai természetű okok miatt a házasság lényegi kötelezettségeit nem tudják vállalni.

⁶⁰⁸ HÁRSFAI K., *Úton egy szakszerűbb, gyorsabb és igazságosabb bírósági eljárás felé (A Dignitas connubii kezdetű Instrukció elemző értékelése)*, in *Kánonjog* 2006, 137-143.

⁶⁰⁹ II. JÁNOS PÁL pápa *Beszéd a Rota Romana tiszviselőihez* 1987. február 5. in *AAS* 79 (1987) 1453-1459 és 1988. január 25, in *AAS* 80 (1988) 1178-1185.

⁶¹⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 188.

között sok a félreértés és a zavar a szakértői vélemények kapcsán, és ennek elsősorban az az oka, hogy az egyes pszichológiai irányzatok képviselői olyan antropológiai nézeteket képviselnek, melyek nem egyeztethetők össze a keresztény felfogással.⁶¹¹ A kötelékvédő szerepének hangsúlyozása a helyes, a keresztény felfogással összeegyeztethető szakvélemények készítésével és perbeli felhasználásával kapcsolatban az 1988-as pápai beszéd hatása. Ebben a beszédében II. János Pál pápa kifejti, hogy a bíróság számára a kötelékvédő az, aki segítséget tud nyújtani abban, hogy a szakértői véleményeket helyesen értékeljék, és ne ítélik el az ítékezés alapjául a keresztény szemlélettel össze nem egyeztethető alapokon álló szakértői véleményeket.⁶¹²

Ahogy ezt a DC-ben is olvashatjuk, hogy „Az ő feladata, azokban az ügyekben, amelyek az 1095. kánonban szereplő képtelenségekről szólnak, szemmel tartani, hogy vajon a szakértőnek világosan tették fel-e a kérdéseket, amelyek az ügyre vonatkoznak és ne lépje túl az illetékességét.”⁶¹³

A kötelékvédő észrevételeiben az antropológiai normalitás helyes értelmezésére kell, hogy a figyelmet felhívja, ha az szükségessé válik a szakvéleménnyel kapcsolatban. Ki kell emelnie és meg kell magyaráznia, ha a pszichológiai és pszichiátriai kifejezésekre nem a megfelelő kánonjogi kategóriákat alkalmazzák. Nagyon fontos ugyanis, hogy a szakértő által használt tudományos fogalmak, kifejezések a kánonjog nyelvére megfelelően legyenek átültetve, mert ezek a hibák komoly félreértésekhez vezethetnek. II. János Pál pápa a beszédében kifejti, hogy a szakértői munkával kapcsolatban a kötelékvédő feladata, hogy felügyeljen arra, hogy a szakértőnek feltett kérdések világosak legyenek és ne menjenek túl a saját kompetenciáján, ne érintsenek jogi kérdéseket. Ennek a feladatnak a kötelékvédő úgy tud eleget tenni, ha a bíróságnak észrevételezi a kérdőpontokkal kapcsolatos hibákat. Ez a mondat a pápai beszédből szinte szó szerint átvételre került a DC szövegébe.⁶¹⁴ Tehát amint a pápai beszédekben és a DC-ben is láthattuk, hogy a kötelékvédő feladatai között különleges fontos helyet foglal el – az 1095. kánon 1-3 bekezdésén⁶¹⁵ mint percímen alapuló ügyekben – az

⁶¹¹ PEREIRA, V., *Christian anthropology and the adjudication of marriage nullity cases in the light of canon 1095*, in *The Jurist* 66 (2006), 390-435

⁶¹² NOWICKA, U., *Obrońca węzła małżeńskiego wobec opinii biegłych w sprawach z tytułu niezdolności z przyczyn natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095 nr 3 KPK)*, in *Annales Canonici* 6/2010, 235-254.

⁶¹³ DC 56. cikkely 4. §.

⁶¹⁴ DC 56. cikkely 4. §.

⁶¹⁵ CIC 1095. kán. – A házasság megkötésére képtelenek:

elrendelt szakértői vizsgálatl kapcsolatos teendők.⁶¹⁶

A DC⁶¹⁷ szerint a kötelékvédő is betérjeszthet olyan pontokat, amelyről a szakértőket megkérdezni kívánja.⁶¹⁸ Sőt amikor kihallgatás történik és a jelenlevő kötelékvédőnek más kérdései is vannak, azokat a bírónak vagy annak helyettesének adja elő, hogy az tegye fel őket.⁶¹⁹ Itt is szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy milyen fontos szerepük van a lényegretörő kérdéseknek. A kérdőpontok összeállítására, amely lényeges feladata a kötelékvédőnek a következő részben egy egész alfejezetet szentelnek.⁶²⁰ Nagyon fontos, hogy a szakértő nem jogkérdésekben nyilatkozik, hanem a bíró által feltett (de lehet, hogy éppen a kötelékvédő által összeállított) ténykérdésekben, vagyis a perben releváns tények létezésével és természetével kapcsolatban. Mivel az a személy, akinek speciális ismeretei vannak azon a területen, ami a vita tárgya és ezeket az ismereteket különleges módon szerezte meg. A szakértői bizonyítás a tények egyfajta technikai értékelését jelenti, amelyek új elemekkel gazdagítják a kötelékvédő ismereteit is - hiszen a pszichológiai, pszichiátriai, orvosi ismeretekben ő nem jártas – és ezzel elősegítik meggyőződésének kialakulását. A szakértő véleményét mindig írásban készíti el. A szakértői vélemény két részre oszlik. Az első rész tartalmazza a szakértő megállapítását és értékelését a tényekkel és a dolgokkal kapcsolatban. A második rész tartalmazza tulajdonképpen a szakértői véleményt. Nagyon fontos, hogy a szakértő csak a tények fennállásáról és természetéről jogosult nyilatkozni, vagyis ténykérdésekben és nem jogkérdésekben. Egy házassági perben kirendelt szakértő nem vonhat le olyan következtetést, amellyel a házasság érvényességét vagy érvénytelenségét megállapítja. A kötelékvédő a szakértői véleményt nem bírálhatja felül, hiszen ő nem rendelkezik szakismerettel azon a területen, amire a szakértőt kirendelték, de köteles mellette az ügy

-
1. akik értelmük elégséges használatának híjával vannak;
 2. akik súlyos ítélőképesség-hiányban szenvednek azokat a lényeges házassági jogokat és kötelezéseket illetően, melyeket kölcsönösen át kell adniuk és el kell fogadniuk;
 3. akik pszichikai természetű okok miatt a házasság lényegi kötelezettségeit nem tudják vállalni.

⁶¹⁶ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 118-119.

⁶¹⁷ DC 164. cikkely – A felek maguk, vagy ügyvédjeik útján, a kötelékvédő a bíró által kijelölt határidőn belül terjesszék be azokat a pontokat, amelyekről a feleket, a tanúkat vagy a szakértőket megkérdezni kívánják; fenntartva a 71. cikkely előírásait (v. 1552. kán. 2. §).

⁶¹⁸ 4. számú iratminta

⁶¹⁹ DC 166. cikkely – A kihallgatást a bíró végezze. A jegyző segédkezzék neki. Ezért ha a 159. cikkely értelmében a kihallgatáson jelenlevő kötelékvédőnek vagy ügyvédeknek más kérdéseik is vannak, azokat a bírónak, illetve helyettesének adják elő, hogy az tegye fel őket, hacsak a részleges törvény másként nem rendelkezik (vö. 1531. kán.).

⁶²⁰ Ld. 5.3.1.4.1. *A kötelékvédő szerepe a kérdőpontok összeállításában*

összes körülményét mérlegelnie, mielőtt megírja az észrevételeit.⁶²¹

5.3.1.4.1 A kötelékvédő szerepe a kérdőpontok összeállításában

A kötelékvédőnek – akárcsak a felek védőinek és az ügyésznek- joga van a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatásán jelen lenni a '83-as CIC 1559. kánon⁶²² fenntartásával.⁶²³ Habár a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatása, azaz a bizonyítás akkor is érvényesen megtörténik, ha a kötelékvédő nincs jelen. Ha a kötelékvédő jelen van a kihallgatáson, akkor kérdéseket tehet fel a feleknek, a tanúknak vagy a szakértőknek is.⁶²⁴

Az 1917-es CIC csak a kötelékvédő részéről engedélyezte a kérdőpontok összeállítását. A kötelékvédői kérdések összeállításának szempontja a házasság érvényességének bizonyítására irányult. Az igazság kiderítésének igénye tette szükségessé, hogy az 1983-as Kódex mind a felek és az ügyész, mind a kötelékvédő részéről lehetővé tegye bizonyítási indítványok megtételét.⁶²⁵

Az, hogy a '83-as Kódex szerint a kérdőpontokat nem feltétlenül a kötelékvédőnek kell elkészítenie, hanem a feleknek jogában áll, hogy azokat összeállítsák, és a bírónak benyújtsák.⁶²⁶ Ez azt mutatja, hogy még inkább a személyes felelősség irányába tolódik a hangsúly a hatályos jogban.⁶²⁷

⁶²¹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 188-190.

⁶²² CIC 1559. kán. - A tanúk kihallgatásán a felek nem lehetnek jelen, kivéve ha a bíró úgy ítéli meg, hogy beengedhetők, főként amikor a dolog magánérdeket érint. Jelen lehetnek azonban a felek ügyvédei vagy képviselői, ha csak a bíró személyi és tárgyi körülmények miatt úgy nem ítéli, hogy titkosan kell eljárni.

⁶²³ CIC 1678. kán. - 1. §. A kötelékvédőnek, a felek védőinek és – ha szerepel a perben – az ügyésznek joga van:

1. a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatásán jelen lenni, az 1559. kán. előírásának fenntartásával.

⁶²⁴ KARAMBAI, S. S., *Ministers and ministries in the local Church*, New Delhi 2005, 110: „The defender retains the right to be summoned to and to be present at the examination of the parties, the witnesses, and the experts (c. 1678). The instructor can, however, proceed with the examination, if the defender is not actually present. When he is present, the defender can propose questions to the judge or the instructor to be answered by the parties, witnesses or experts.”

⁶²⁵ HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008, 85.

⁶²⁶ CIC 1552. kán. – 2. §. – A bíró által kijelölt határidőn belül be kell terjeszteni azokat a pontokat, amelyekről a tanúkat megkérdezni kívánják; ennek elmaradása a kérelemről való lemondásnak minősül.

⁶²⁷ BIRHER N., *Mikor ítélkezhet az egyházi bíró a kánoni jogszabályok ellenében?*, Budapest 2000, 116.

Az 1917-es CIC 1968-as kánonja⁶²⁸ a kötelékvédő feladatai közé sorolta, hogy ő állítsa össze a kérdőpontokat. Ez a kánonjogi eljárási sajátosság a kötelékvédőt egy előnyösebb helyzetbe juttatta a házassági semmisségi perekben. Ha a kötelékvédőnek is tekintettel kell lennie az EPO 125. cikkely 2. §-ra: a felek által már beadott keresetlevélre. Így a 17-es CIC szabályozásának a veszélye Joseph Weier szerint, hogy ha a kötelékvédő megfelelően teljesíti a feladatát, ami nem más, mint a házasság érvényességének védelme, akkor a kötelékvédő különösen azokat a pontokat fogja kiemelni, amelyek amellet szólnak, hogy a bíróság a házasság érvényességét mondja ki.⁶²⁹

Az 1917-es CIC 1968-as kánonjához hasonló megfelelő rendelkezést a '83-as CIC nem tartalmaz. Ennél fogva lehet azt hallani, hogy a kérdőpontok összeállítása a kihallgatásra többé már nem a kötelékvédő feladata, hanem a '83-as CIC 1428. kánon 3. §-a alapján: Az ügyhallgatónak csak az a feladata, hogy a bíró megbízásának megfelelően összegyűjtse a bizonyítékokat és átadja őket a bírónak, ennek alapján, hacsak a bírótól kapott megbízatása másként nem szól, eldöntheti, hogy hogyan és milyen bizonyítékokat gyűjtsön össze, ha erről támad vita tisztségének gyakorlása közben. A kötelékvédőnek az 1533-as kánon után –mely szerint a felek, az ügyész és a kötelékvédő benyújthatnak a bírónak kérdőpontokat, hogy azokról a felet megkérdezze - hasonló módon meg van a lehetősége, hogy kérdőpontokat állítson össze.⁶³⁰

⁶²⁸ '17-es CIC Can. 1968. Defensoris vinculi est: 1.§ Examini partium, testium et peritorum adesse; exhibere iudici interrogatoria clausa et obsignata, in actu examinis a iudice aperienda, et partibus aut testibus proponenda; novas interrogationes, ab examine emergentes, iudici suggerere;
2.§ Articulos a partibus propositos perpendere, eisque, quatenus opus sit, contradicere; documenta a partibus exhibita recognoscere;

3.§ Animadversiones contra matrimonii nullitatem ac probationes pro validitate aut pro consummatione matrimonii scribere et allegare, eaque omnia deducere, quae ad matrimonium tuendum utilia censuerit.

⁶²⁹ WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Ehenichtigkeitsprozess – Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997), 326: „Nach c. 1968, 1. CIC/1917 zählte es zu den Aufgaben des Ehebandverteidigers, die Fragen für die Vernehmungen zu erstellen. Diese „Eigentümlichkeit des kanonischen Eheprozeßverfahrens“ räumte dem Ehebandverteidiger eine bevorzugte Stellung im Ehenichtigkeitsverfahren ein. Wenn auch der Ehebandverteidiger nach Art. 125 § 2 EPO die von den Parteien eingereichten Artikel bei der Aufstellung der Fragen berücksichtigen mußte, so barg die frühere Regelung doch die Gefahr in sich, daß der Ehebandverteidiger entsprechend seiner Aufgabe, für die Gültigkeit der Ehe einzutreten, besonders die Punkte hervorhob, die gegen eine Nichtigkeit der Ehe sprechen könnten.“

⁶³⁰ WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Ehenichtigkeitsprozess – Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997), 326: „Eine dem c. 1968 1. CIC/1917 entsprechende Bestimmung ist im CIC/1983 nicht enthalten. Infolgendessen gehört die Erstellung der Fragen für die Vernehmungen nicht mehr zu den Aufgaben des Ehebandverteidigers. Nunmehr sind die Fragen von dem Vernehmungsrichter abzufassen, der die Aufgabe hat, alles das durchzuführen, was für die Beweiserhebung notwendig ist (c. 1428 § 3). Dem Ehebandverteidiger ist nach c. 1533 CIC in gleicher Weise wie den Parteien bzw. Deren Anwälten die Möglichkeit gegeben, dem Richter Fragepunkte für die Vernehmungen vorzulegen.“

Tehát a kötelékvédőt a hatályos jog csak felhatalmazza a felekhez szóló kérdések beterjesztésére, de nem kötelezi erre, ahogy azt a '17-es Kódex tette. A mai jog szerint a felteendő kérdéseket végső soron a bíró határozza meg. A kötelékvédő - ha kívánja – javaslatot tehet, de a javasolt kérdéseket a bíró adott esetben elhagyhatja, módosíthatja,⁶³¹ kiegészítheti.⁶³²

Rendszerint a keresetlevéllel egyidejűleg kerül sor a kérdőpontok megküldésére is a bíróságnak. Kérdőpontokat a hatályos CIC szerint már nem csak a kötelékvédő, hanem a felek is összeállíthatnak. A gyakorlat pedig az, hogy ha a felperes képviselőjében ügyvéd jár el, akkor az ügyvéd mindig elkészíti a kérdéseket és a keresetlevéllel együtt becsatolja, amelyet szintén ő készített el. Két kérdőpont sorozatot kell készíteni. Egyet a felek számára, egyet pedig a tanúknak. Ebből már látszik a kérdések összeállításának nehézsége. A kérdéseket úgy kell összeállítani, hogy mindkét féltől (a felperestől és az alperestől) megkérdezzük mindazt, amit el tud mondani az ügyről és az összes tanúhoz intézett minden kérdésnek benne kell lenni a kérdőpont sorozatban. Az igazság az, hogy kérdéseket összeállítani valójában a fél illetve az ő ügyvédje tud, mivel ő ismeri legjobban az ügyet, mivel közvetlenül az ügyfelétől kapja az információkat. Sokkal nehezebb helyzetben van a kötelékvédő, mert ha ő akarná összeállítani a kérdéseket, akkor csak a felperes keresetlevelére támaszkodhatna, ami – már rövidebbé miatt is – jóval kevesebbet tartalmaz, mint amit a felperes és az ügyvédje ténylegesen tud. Ezért a '83-as CIC hatályba lépése óta – ami megengedni a feleknek is a kérdőpontok összeállítását – igen ritkán állítanak össze a kötelékvédők kérdőpontokat.

De azért nézzük, hogy mi a kérdőpontok összeállításának értelme? A feleket és a tanúkat e kérdések alapján hallgatja meg a bíróság. Mivel a meghallgatást nem a bírák végzik, hanem ezt a feladatot az ügyhallgatóra bízják, ezért a kérdések az ügyhallgató munkáját segítik. Az ügyhallgató mind a feleket, mind a tanúkat e kérdések feltevésével és az ezekre adott válaszok rögzítésével hallgatja ki. A kérdések célja tehát az, hogy a felek mondjanak el mindent, ami az ügy szempontjából fontos esemény, mivel a tények felsorolása a keresetlevélben még nem bizonyíték, bizonyító ereje csak annak lesz, amit a felperes majd a meghallgatáskor kijelent. Ugyanez vonatkozik az alperesre és a tanúkra is. Természetesen az alperes is – a gyakorlatban az alperes ügyvédje – is készíthet kérdőpontokat mind a felek, mind a tanúk számára. Elsősorban az ügyhallgató

⁶³¹Flatten, *Die Ehebandverfahren : Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, hrgs. LISTL, J. – MÜLLER, H. – SCHMITZ, H., Regensburg 1983, 984-999, 989.

⁶³²ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 740.

tehet fel kérdést hivatalból, és ezt a jegyzőkönyvben külön meg is kell jelölni „ex offo”= „ex officium” = hivatalból rövidítéssel. Minden más jelenlévő tehet fel kérdést a meghallgatáson, akinek ezt az ügyhallgató megengedi.⁶³³ Ez a kérdező személy rendszerint a kötelékvédő vagy az ügyész, akiknek a kérdését szintén „ex offo” rövidítéssel jelölik a jegyzőkönyvben.

A kérdőpontokat két részre osztják szokás szerint. Vannak általános és részleges kérdések.

Az általános kérdések a felek nevére, vallására, foglalkozására, születési helyére, idejére, lakóhelyére, plébániájára vonatkoznak. Nyilatkozni kell a felperesnek arra, hogy magáénak ismeri-e el a keresetlevelet, valamint a percímre is. A felperesnek továbbá nyilatkoznia kell arra, hogy a bíróság összetételét tudomásul veszi-e, ha nem, akkor ilyenkor lehet előterjeszteni az elfogultsági kifogásokat.⁶³⁴ A 83-as CIC 1448. kánonja⁶³⁵ alapján a kötelékvédő, akárcsak a bíró, az ügyész, az ülnök és az ügyhallgató ne vállaljon el olyan ügyet, amelyben bármely fokú egyenesági, illetve negyedfokig terjedő oldalági rokonság vagy sógorság, gyámság, gondnokság, szoros kapcsolat vagy épp ellenkezőleg ellenségeskedés, haszonszerzés miatt érdekelt. Alperesnek is nyilatkoznia kell arra, hogy tudomásul veszi-e a keresetet és a házassági semmisségi perben arra is, hogy ő maga kéri-e az érvénytelenség kimondását vagy sem, ha igen, akkor milyen percímen. Alperesnek ugyancsak nyilatkoznia kell arra, hogy elfogadja-e a bíróság összetételét, ha nem, akkor ő is terjeszthet összeférhetlenségi kifogást.

A részleges kérdések már a konkrét tényálláshoz kapcsolódnak, amit a keresetlevélben részletesen leírtak.

Itt is kitűnik, hogy a kérdőpontok összeállítójának alaposan át kell tanulmányoznia a keresetlevelet, hiszen csak az alapján tehet fel olyan kérdéseket, amelyek segítik a bíróság munkáját, amelynek célja az igazság kiderítése. Tehát minden jogilag releváns tényre és adatra rá kell kérdezni, hogy elhangozzon a fél nyilatkozata a bíróság előtt, mert csak ennek van bizonyító ereje és nem a keresetlevélben foglaltaknak.

⁶³³ CIC 1561. kán. - A tanú kihallgatását a bíró, annak megbízottja vagy az ügyhallgató végezze. A jegyző segédkezzék neki. Ezért, ha a kihallgatáson jelenlévő feleknek, ügyésznek, kötelékvédőnek vagy ügyvédeknek más kérdéseik is vannak a tanúkhöz, azokat ne a tanúnak, hanem a bírónak, illetve helyettesének adják elő, hogy az tegye fel őket, hacsak a részleges törvény másként nem rendelkezik.

⁶³⁴ CIC 1449. kán. – 1. §. Ha az 1448. kán.-ban említett esetekben maga a bíró nem tartózkodik a részvételtől, a fél visszautasíthatja őt.

⁶³⁵ CIC 1448. kán. – 1. §. A bíró ne vállaljon el olyan ügyet, amelyben bármely fokú egyenesági, illetve negyedfokig terjedő oldalági rokonság vagy sógorság, gyámság, gondnokság, szoros kapcsolat vagy ellenségeskedés, haszonszerzés vagy kár elkerülése miatt érdekelt.

2. §. Ugyanilyen körülmények között tartózkodnia kell hivatala gyakorlásától az ügyésznek, a kötelékvédőnek, az ülnöknek és az ügyhallgatónak.

Vannak a részleges kérdések között olyanok is, amelyeket szinte bárkinek a házasságával kapcsolatban érdemes feltenni. Ilyenek például, hogy mennyi idő telt el a megismerkedés és a házasságkötés között, zavartalan volt-e a jegyesség, volt-e valami rendkívüli az esküvőn vagy közvetlenül előtte, utána, a nászúton. Végül érdemes mindig megkérdezni, hogy ki hagyta el a másikat, esetleg ki adta be a polgári válópert. A végén rá kell kérdezni, hogy jól rögzítették-e a vallomását, és van-e valamilyen kiegészítője az alperesnek vagy a felperesnek.⁶³⁶

Fontos, hogy a részleges kérdéseket úgy kell összeállítani, hogy egyrészt a bírák átfogó képet kapjanak a házasságról (előtt, alatt, után), másrészt a konkrét percímekre rá kell érdezn. Tekintettel arra, hogy az adott percímeket több oldalról meg kell vizsgálni több kérdéssel és fontos, hogy az egyes kérdéseket finomítva tegyék fel. Bizonyos esetekben a világosság kedvéért az ügyhallgató hivatalból (ex offo) is tesz fel kérdéseket, de semmiképpen sem állítható úgy össze a kérdőpontok sorozata, hogy majd az ügyhallgató úgyis ügyeskedik. Nem jelenti azonban ez azt, hogy a kötelékvédő olyan kérdéseket is feltehet, ami nem tartozik a percímhez. Azt, hogy mi tartozik az ügyhöz, az ügyhallgató joga eldönteni. Különösen színleléses percímeknél a kérdőpontok összeállítójának legyen gondja arra, hogy a színlelés oka kiderüljön. Bizony sokan összetévesztik a házasságkötés okát és a színlelés okát. Klasszikus példa az, amikor az ügyvéd arra vonatkozólag teszi fel a kérdéseket, hogy az egyik fél miért nem íratta rá a másik félre a lakását. Lehet, hogy ez oka lett a polgári házasság felbontásának, de kétkem, hogy a színlelés okaként elfogadható lenne.⁶³⁷

A tanúkhöz intézendő kérdések ugyancsak általános és részleges kérdésekre oszlanak. A tanúkhöz intézendő általános kérdésekben a tanú nevét, vallását, foglalkozását, születési helyét és idejét, lakóhelyét, plébániáját kell megkérdezni. Fontos azt is megkérdezni, hogy vallását gyakorolja-e. Bár vallásgyakorláson mindenki mást ért, tehát azt is, hogy ő konkrétan mit ért alatta. Tisztázni kell azt is, hogy érdektelen-e, s nem ő a harmadik. A részleges kérdések a tanú konkrét ismereteire vonatkoznak az üggyel kapcsolatban, azok, éppúgy, mint a feleknél egyediek, speciális kérdések. Minden tanúnak fel lehet tenni a részleges kérdések közül is, hogy hol ismerte meg a feleket, a felperest és az alaperest, mit szólt ő a felek készülő házasságához, s szerinte ki szakított. Hasznos kérdés szokott az lenni, amikor arra kéri a tanúkat, hogy

⁶³⁶ 2. számú a, b iratminta

⁶³⁷ CSORDÁS E., *Házassági perek- gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 35-36.

jellemezze a feleket. A tanúnak ugyancsak fel kell tenni a kérdést, hogy jól vették-e fel a vallomását, és hogy ki akarja-e egészíteni valamivel.⁶³⁸

A '83-as CIC 1564. kánonja *A tanúk kihallgatása* című résznél azt írja elő, hogy a kérdések legyenek rövidek, a kihallgatandó értelmi szintjének megfelelőek, ne foglaljanak magukban egyre több kérdést, ne legyenek fogósak, ravaszak, ne sugalmazzák a választ, álljanak távol mindenféle sértéstől, és vonatkozzanak az illető ügyre. Feltehetjük a kérdést, hogy mit ért a kánon az a kifejezés alatt, hogy a kihallgatandó értelmi szintjének megfelelőek? A kihallgatandó értelmi szintjének biztosan nem megfelelő az a kérdés, melyet általa nem ismert nyelven tesznek fel, mondjuk egy magyar anyanyelvűnek latinul, amikor nem is tud latinul. Ha nincs olyan nyelv, amelyet a kihallgató és a tanú egyaránt ismer, akkor tolmácsot kell alkalmazni a '83-as CIC 1471. kánonja⁶³⁹ alapján. Gyakori hiba, hogy sematikusak, azaz túl általánosak a kérdések, s nem veszik figyelembe az adott ügy sajátosságait, azaz nem az adott konkrét ügyre vonatkoznak. Sugalmazó a kérdés, ha a bíró állítva kérdez („Ugye” kezdetű kérdések. Pl. „Ugye az alperes hagyta el a felperest?” Ehelyett ezt a kérdést kellene feltenni: „Ki hagyta el a másikat, ki adta be a polgári válópert?”). Fontos, hogy a kérdéseket ne közöljék előre tanúkkal, azt a tanúk kihallgatásán kell először hallaniuk.⁶⁴⁰

Ha a tanúk kihallgatásán jelen van a kötelékvédő, és a helyszínen szükségesnek tartja a tanú megkérdezését valamiről, nem teheti fel kérdését személyesen - ez a szabály a felekre, az ügyészre és az ügyvédre is vonatkozik - a tanúnak, hanem a bírónak (illetve a kihallgatást végzőnek) adhatja elő, kérve, hogy ő tegye fel.⁶⁴¹ A részleges törvény⁶⁴² azonban ettől eltérő rendelkezést is tartalmazhat.⁶⁴³

⁶³⁸ 3. számú a, b iratminta

⁶³⁹ CIC 1471. kán. - Ha a kihallgatandó személy a bíró vagy a felek előtt ismeretlen nyelven beszél, a bíró által kijelölt, felesketett tolmácsot kell alkalmazni. A kijelentéseket az eredeti nyelven kell írásba foglalni, a fordítást pedig csatolni kell hozzá. Akkor is tolmácsot kell alkalmazni, ha süketet vagy némát hallgatnak ki, hacsak a bíró nem kívánja inkább, hogy írásban feleljenek kérdéseire.

⁶⁴⁰ CIC . kán. - 1. §. - A kérdéseket nem szabad előre közölni a tanúkkal.

2. §. Mégis, ha az, amiről tanúskodni kell, olyan távoli, hogy nem lehet biztosan állítani előzetes átgondolás nélkül, a bíró előre tájékoztathatja a tanút az egyes pontokról, ha szerinte ez veszélytelenül megtehető.

⁶⁴¹ CIC 1561. kán. - A tanú kihallgatását a bíró, annak megbízottja vagy az ügyhallgató végezze. A jegyző segédkezzék neki. Ezért, ha a kihallgatáson jelenlevő feleknek, ügyésznek, kötelékvédőnek vagy ügyvédnek más kérdéseik is vannak a tanúhoz, azokat ne a tanúnak, hanem a bírónak, illetve helyettesének adják elő, hogy az tegye fel őket, hacsak a részleges törvény másként nem rendelkezik.

⁶⁴² A részleges törvény a bíróságok-A CIC 1470.kánon 1. §-ban található utalás a részleges törvényre, amely a bíróságok saját szabályzata, s mely az 1602. k. 3. §-ában (A védelmek terjedelmét, példányszámát és más hasonló részleteket illetően a bíróság szabályzatát kell követni.) kifejezetten, másutt utalás formájában (1520. k. - Ha a felek, noha semmi akadály nem gátolja, hat hónapon át

Fontos ráírni, mint a felekhez, mind a tanúkhöz intézendő kérdősorra a felperes és az alperes nevét, milyen perben lettek beadva, keltezéssel ellátni és aláírni annak, aki a kérdéseket összeállította, tehát az ügyvédnek vagy a kötelékvédőnek.⁶⁴⁴

A kérdőpontokat nem szabad előre közölni a felekkel illetve a tanúkkal.⁶⁴⁵

5.3.2 A kötelékvédő észrevételei a vitában⁶⁴⁶

Az ügy vitája vagy megtárgyalása a pernek azon szakasza, amelyben előterjesztik a védekezést, az észrevételeket, a válaszokat és viszontválaszokat. Mindez írásban történik, hiszen a per írásban zajlik.⁶⁴⁷

A döntési szakasz tekintetében a '83-as CIC-ben egyetlen speciális szabály van, ami csak a házassági perekre vonatkozik, eszerint a bírónak be kell szerezni a kötelékvédő észrevételeit. Még akkor is, ha a felek lemondtak a védekezéstről vagy nem nyújtottak be védekezést, fennáll a kötelezettség a bíró oldalán. E kötelezettség tartalma „kérni”, vagyis ösztönözni a kötelékvédőt arra, hogy teljesítse a kötelességét. Ez azt jelenti, hogy ha egyszer sürgette őt a bíró, akkor meghozhatja az ítéletet függetlenül a kötelékvédő passzivitásától.⁶⁴⁸

A perbezárás után a bíró elegendő időt ad a kötelékvédőnek az észrevételek megtételére.⁶⁴⁹ A felek ilyenkor védekezést nyújthatnak be. A védekezésben a felek, az

semmiféle perbeli cselekményt nem végeztek, a per folyamata megszűnik. A részleges törvény a megszűnéshez más határidőt is előírhat.; 1561. k. - A tanú kihallgatását a bíró, annak megbízottja vagy az ügyhallgató végezze. A jegyző segédkezzék neki. Ezért, ha a kihallgatáson jelenlévő feleknek, ügyészeknek, kötelékvédőnek vagy ügyvédeknek más kérdéseik is vannak a tanúhoz, azokat ne a tanúnak, hanem a bírónak, illetve helyettesének adják elő, hogy az tegye fel őket, hacsak a részleges törvény másként nem rendelkezik; 1714. k. - A peregyezség, a választottbírói szerződés és a választottbírói eljárás tekintetében a felek által választott szabályokat kell követni, vagy ha a felek ilyeneket nem választottak, akkor a püspöki konferencia által hozott törvényt, ha van ilyen, vagy a megállapodás megkötésének helyén hatályos világi törvényt.) szerepel. Vö. OCHOA, J., *Il „de processibus” secondo il nuovo Codice*, in *La nuova legislazione* 376-377.

⁶⁴³ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 748.

⁶⁴⁴ HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 33-35.

⁶⁴⁵ CSORDÁS E., *Házassági perek- gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 35-36.

⁶⁴⁶ 1. sz. iratminta

⁶⁴⁷ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 197.

⁶⁴⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 240.

⁶⁴⁹ CIC 1601. kán. – A perbezárás után a bíró állapítson meg megfelelő időt a védelmek és az észrevételek beterjesztésére.

észrevételekben pedig a kötelékvédő összefoglalják a tényeket és a jogokat illetően a következtetéseiket. Mind a védekezéssel, mind az észrevételekkel kapcsolatban előforduló hiba az, hogy túl formális védekezést, illetve észrevételeket készítenek, amelyek semmitmondóak és a bíróság munkáját nem viszik előre. Ha a kötelékvédő észrevételei nélkülözik a konkrét bizonyítékokra történő hivatkozást, akkor az a kötelék védelmére teljesen alkalmatlan ⁶⁵⁰, ugyanis az észrevételekben a kötelékvédőnek azokat az érveket kell felsorolnia, amelyek a kötelék érvényessége mellett szólnak. ⁶⁵¹

A kötelékvédőnek az észrevételeit írásban kell összefoglalnia, hacsak a bíró a felek beleegyezésével elégségesnek nem ítéli az ülésező bíróság előtt folytatott vitát. ⁶⁵² A kötelékvédő a '83-as CIC 1432. kánonja szerint hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni. A kötelékvédő észrevételét a Bíróság megszólításával kell kezdeni. Ezután fel kell tüntetni, hogy ki a felperes és ki az alperes és hogy melyik számú házassági perről van szó. A kötelékvédőnek az észrevételeit mindig a jegyzőkönyvek szorgalmas és alapos vizsgálata után kell elkészítenie. A kötelékvédői hivatallal nem fér az össze, hogy megelégszik a kötelékvédő a „nincs észrevételem” és hasonló megjegyzésekkel, ugyanis neki elő kell terjesztenie minden érvet és ki kell fejtenie mindazt, ami a semmisség és a felbontás ellen szól. Persze ahogy azt XII. Piusz pápa a már említett rotai beszédében ⁶⁵³ kifejtette, hogy a kötelékvédőnek nem kell úgynevezett „mesterséges védelmet” készítenie, ennek nincs semmi értelme, csak feleslegesen meghosszabbítja az eljárást. XII. Piusz pápa leszögezte, hogy a kötelékvédőnek joga van kijelenteni, hogy a jegyzőkönyvek szorgalmas, alapos és lelkiismeretes vizsgálata után semmilyen értelmes megjegyzést sem tud felhozni a felperes kereseti kérelme ellenében. ⁶⁵⁴ Persze itt is hivatkozni kell a konkrét tényekre és össze kell foglalnia a jogi érveket. S le kell vonnia a következtetést, amely ebben az esetben az, hogy mivel

Itt fontos megjegyeznünk, hogy a bíró az általa megállapított határidőt adott esetben meg is hosszabbíthatja az 1456. kán. 2. §. Alapján: A bíróság által vagy megegyezéssel kitűzött határidőket leteltük előtt a bíró a felek meghallgatásával vagy kérésére megfelelő okból meghosszabbíthatja, de sohasem rövidítheti meg érvényesen, kivéve ha a felek beleegyeznek.

⁶⁵⁰ HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 38-39.

⁶⁵¹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 197.

⁶⁵² CIC 1602. kán. – 1. §. A védelmek és az észrevételek írásban készüljenek, hacsak a bíró a felek beleegyezésével elégségesnek nem ítéli az ülésező bíróság előtt folytatott vitát.

Ez jelentős újdonság a kánonban, hogy lehetőséget ad az iratváltásnak a bíróság előtt folytatott szóbeli vitával való helyettesítésére. Az 1917-es CIC 1863. kánonja ezt nem tette lehetővé, csupán az iratváltás mellett, kiegészítésként engedélyezett némi szóbeli vitát (1917-es CIC 1866. k.).

⁶⁵³ PIUS XII, *Allocutio ad Auditores S. R. Rotae*, 2 october 1944, in AAS (1944), 281-290.

⁶⁵⁴ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 98.

semmilyen ésszerű érv vagy adat nem merült fel azzal kapcsolatban, hogy a házasság érvényes lett volna, így tehát lelkiismeretében meggyőződve kéri a bíróságot, hogy hozzon ítéletet a házasság semmisségével kapcsolatban.

Az észrevételekben a kötelékvédő bármit felhozhat a kötelék érvényessége mellett, de különösen fontos a feladata a szakértői véleménynel kapcsolatban annak vizsgálata, hogy a vélemény tudományos színvonala megfelelő-e és a benne foglaltak összhangban vannak-e az emberről való felfogással. Fel kell hívnia a szakvélemény helytelen értelmezésére a bíró figyelmét, különösen abban az esetben, ha a vélemény a kötelék érvénytelenségét látszik alátámasztani.⁶⁵⁵

Fontos még megjegyeznünk, hogy a felek védelmeinek és a kötelékvédő észrevételeinek kölcsönös közlése után mindkét fél, s az ügyész és a kötelékvédő is nyújthat be választ a bíró által meghatározott időn belül.⁶⁵⁶ A kötelékvédő válasza az alperes válaszához hasonlóan felperes jogi és ténybeli érveinek megdöntésére törekszik.

Fontos, hogy a bírónak akkor is be kell szereznie a kötelékvédő észrevételeit, ha a felek lemondtak a védekezésről. A bírónak ez a kötelezettsége, vagyis ösztönöznie, kérnie kell a kötelékvédőt arra, hogy teljesítse kötelességét. Ez azt jelenti, hogy ha egyszer sürgette a kötelékvédőt a bíró, akkor meghozhatja az ítéletét, függetlenül a kötelékvédő pesszimizmusától.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy az észrevételek (latinul *animadversiones* – akkor is többszámban, ha egyetlen iratról van szó!) a kötelékvédő és az alperes választ tartalmazzák, s a felperes jogi és ténybeli érveinek megdöntésére irányulnak. Mások védelemnek nevezik mindkét fél ilyen tartalmú előterjesztését, viszont észrevételekről beszélnek akkor, ha a kötelékvédő és az ügyész iratáról van szó.⁶⁵⁷ Ez utóbbi terminológia látszik célszerűbbnek, mivel ez felel meg az 1606. kánon⁶⁵⁸ szóhasználatának.⁶⁵⁹

⁶⁵⁵ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 119-120.

⁶⁵⁶ CIC 1603. kán. - 1. §. A védelem és az észrevételek kölcsönös közlése után mindkét fél nyújthat be választ a bíró által meghatározott rövid időn belül.

2. §. Ezzel a joggal a felek csak egyszer élhetnek, kivéve, ha a bíró súlyos okból úgy látja, hogy ezt ismét meg kell engednie; ekkor azonban az egyik félnek adott engedély a másik félnek is szól.

3. §. Az ügyésznek és a kötelékvédőnek joga van a felek válaszára újabb viszontválaszt adni.

⁶⁵⁷ PI. PARALIEU, R., *Guide Pratique du Code de droit canonique. Notes pastorales*, Bourges 1985, 432; VERNAY, J., *Les procès dans le code de droit canonique*, in *AnCan* 30 (1987) 350-351.

⁶⁵⁸ CIC 1606. kán. - Ha a felek hasznos időben elmulasztják védelmük elkészítését, vagy a bíró tudására és lelkiismeretére hagyatkoznak, a bíró, ha az iratokból és a bizonyítékokból a dolgot teljesen áttekintette, rögtön ítéletet hirdethet, ám ha a perben ügyész vagy kötelékvédő vett részt, az ő észrevételeiket előbb ki kell kérni.

⁶⁵⁹ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 759.

A védelem és az észrevételek kölcsönös közlése után a feleknek joguk van választ benyújtani, de csupán a bíró által meghatározott időn belül. Ezzel a joggal a felek csak egyszer élhetnek, hacsak a bíró súlyos okból ezt ismét meg nem engedi. Ha azonban megengedte, akkor az engedély egy újabb iratváltásra szól, azaz ha az egyik fél engedélyt kapott, akkor a másik félnek is joga lesz egy másik iratot betérjeszteni. Az ügyésznek és a kötelékvédőnek joga van az utolsó szóhoz a vitában, vagyis a felek válaszára újabb viszontválaszt⁶⁶⁰ adhatnak. Ha a felek a kijelölt határidőn belül nem terjesztenek be védelmet, vagy ha jelzik, hogy nem kívánnak ilyet betérjeszteni, a bírónak ki kell kérnie az ügyész vagy a kötelékvédő észrevételeit, ha ilyenek is szerepelnek az ügyben. Ezután, ha az ügyet az iratokból és bizonyítékokból áttekintette, rögtön ítéletet⁶⁶¹ hozhat.

Az 1983-as és az 1917-es Kódex is azonos előírásokat tartalmaz a kötelékvédő jogairól és kötelesegeiről az ítélet meghozatala után. A kötelékvédőnek köteleessége észrevételeket írnia az 1602. kánon 1. §⁶⁶² előírásai szerint, azaz az észrevételeknek írásban kell elkészülniük. Észrevételnek azt az iratot nevezzük, amit a kötelékvédő terjeszt elő, s ebben felsorolja mindazt, ami a kötelék érvényessége mellett szól.⁶⁶³ De lehetőség van arra is, hogy a kötelékvédő részt vegyen a szóbeli vitában az 1604. kánon 2. §⁶⁶⁴ szerint. A kötelékvédőt is megilleti az „utolsó szó joga”.⁶⁶⁵ Ez azt jelenti, hogy a vita második szakaszában, amikor a válaszok és a viszontválaszok következnek, akkor ha a védekezést és az észrevételeket kölcsönösen közlik, akkor mindkét fél válaszolhat rá. Igaz, hogy válaszolni csak egyszer lehet, de a bíró kivételesen megengedheti az ismételt választ, természetesen mindkét félnek. Ilyenkor a kötelékvédő az ügyészhez

⁶⁶⁰ CIC 1603. kán. 3. §.- Az ügyésznek és a kötelékvédőnek joga van a felek válaszára újabb viszontválaszt adni.

⁶⁶¹ CIC 1606. kán. - Ha a felek hasznos időben elmulasztják védelmük elkészítését, vagy a bíró tudására és lelkiismeretére hagyatkoznak, a bíró, ha az iratokból és bizonyítékokból a dolgot teljesen áttekintette, rögtön ítéletet hirdethet, ám ha a perben ügyész vagy kötelékvédő vett részt, az ő észrevételeiket előbb ki kell kérnie.

⁶⁶² CIC 1602. kán 1. § - 1602. kán. -- 1. §. A védelmek és az észrevételek írásban készüljenek, hacsak a bíró a felek beleegyezésével elégségesnek nem ítéli az ülésező bíróság előtt folytatott vitát.

⁶⁶³ Az észrevételeket részletesen tárgyalom a 7.3. *A kötelékvédő észrevételei* című fejezetben.

⁶⁶⁴ CIC 1604. kán. 2. § - Ha az ügy vitája írásban folyt, a bíró elrendelheti, hogy az ülésező bíróság előtt mérsékelt szóbeli vitát folytassanak, egyes kérdések megvilágítására.

⁶⁶⁵ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the New Code, The Jurist* 45 (1985) 221-222: „The 1983 code and 1917 code are almost identical with respect to the publication of the acts of the case to the parties, to their rights to propose other items of proof, and finally to the decree of the judge that the case is now concluded. It would seem, therefore, that the provisions of *Provida Mater* can be said still apply, and thus the defender of the bond is entitled to have the advocate’s brief before writing his own animadversions on the case. The defender of the bond is clearly entitled to the last word in any exchange of responses of rejoinders to the briefs of others, and preasumably has the same right in the oral discussions of the case before the tribunal in session which are permitted by canon 1602, § 1 and 1604, § 2.”

hasonlóan jogosult a felek válaszára újabb választ adni, tehát úgymond a büntető eljárásokhoz hasonlóan ahogy a vádlottat megilleti az utolsó szó joga, úgy a kötelékvédőt is, hiszen a kötelékvédő is „vádlott”, ugyanis az egész házassági per a házasság – amit ő véd- semmissége ellen irányul, tehát a házasságot is megilleti a védelem.

A házassági eljárásnak ebben a szakaszában, azaz az ügy vitájában a kötelékvédő a felekhez és az ügyészhez hasonlóan összefoglalhatja az érveit. Sokan, főleg a kódexrevízió során feleslegesnek tartották a vitát és szeretnék volna kihagyni a házassági eljárásból. Ennek indoka az volt, hogy a vita a bíró számára felesleges, ő az ügyet már jól ismeri, azzal érveltek, hogy ez csak a fél és az ügyvédje számára értékes, elsősorban pszichológiai jelentőségű. Mások viszont a védekezési jog megsértésének – helyesen – tartották, ha a felet megfosztanák attól a lehetőségtől, hogy az eljárás végén összefoglalja érveit.⁶⁶⁶ Végül a vitát a törvényhozó fontosnak és kihagyhatatlannak tartotta és a hatályos CIC elrendeli⁶⁶⁷, ugyanakkor a vita is alá van rendelve a kontradiktórius szabályozás követelményeinek. Ezért kell felhívnia a bírónak a kötelékvédőt az észrevételei betérjesztésére, és biztosítani kell a felek válaszára a viszontválasz lehetőségét is. A feleknek lehetővé kell tenni, hogy megismerjék a kötelékvédő észrevételeit is, a felek egyenlőségét ebben a vonatkozásban is biztosítani kell.⁶⁶⁸

A DC⁶⁶⁹ is kimondja, hogy a kötelékvédőnek mindig jogában áll, hogy utolsóként hallgassák meg, de azt is mondja, hogy ha a kötelékvédő a bíró által előírt rövid határidőn belül nem nyilatkozik, akkor vélelem szól amellett, hogy megjegyzéseihez nem kíván semmit hozzáadni, ilyenkor tehát az eljárást folytatni lehet. De ha a kötelékvédő komolyan veszi a feladatát, akkor él az utolsó szó jogával és benne összefoglalja az érveket és az ellenérveket a házasság érvényessége mellett és ellen.

Fontos még megjegyeznünk, hogy a '83-as CIC előírja, hogy a bírósági perek mielőbb befejezést nyerjenek. Ugyan ezt az előírást a '17-es CIC is tartalmazta, igaz ott

⁶⁶⁶ DI GRAZIA, S., *Problemi del'assistenza tecnica nel processo matrimoniale*, in *Monitor Ecclesiasticus*, 113 (1988) 51-61.

⁶⁶⁷ CIC 1603. kán. – 1.§. A védelem és az észrevételek kölcsönös közlése után mindkét fél nyújthat be választ a bíró által meghatározott rövid időn belül.

2.§. Ezzel a joggal a felek csak egyszer élhetnek, kivéve, ha a bíró súlyos okból úgy látja, hogy ezt ismét meg kell engednie; ekkor azonban az egyik félnek adott engedély a másik félnek is szól.

3. §. Az ügyésznek és a kötelékvédőnek joga van a felek válaszára újabb viszontválaszt adni.

⁶⁶⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 197-198.

⁶⁶⁹ DC 243. cikkely – 1. §. A kötelékvédőnek mindig jogában áll, hogy utolsóként hallgassák meg.

2.§. Ha a kötelékvédő a bíró által előírt rövid időn belül nem nyilatkozik, vélelem szól amellett, hogy megjegyzéseihez nem kíván semmit hozzáadni, és az eljárást folytatni lehet.

tovább húzódhatott el egy per, ugyanis a '17-es Kódex 1620. kánonja⁶⁷⁰ alapján az elsőfokú ítélet után három éven belül és a kötelékvédő kötelező fellebbezése után két éven belül az ügyet újra kellett tárgyalni másodfokon. A hatályos Kódex⁶⁷¹ szigorított a perek időtartami előírásán, ugyanis a per nem húzódhat tovább az elsőfokú bíróság előtt egy évnél, a másodfokúnál pedig két évnél.⁶⁷²

5.3.3 A kötelékvédő feladatai a perorvoslati eljárásban

A perorvoslati eljárásban is joga van a kötelékvédőnek fellépni. A perorvoslatok tekintetében a semmisségi panasz benyújtására és a fellebbezés beadására a CIC⁶⁷³ jogosítja fel.⁶⁷⁴

Mivel a kötelékvédő is fellebbezhet, először tisztáznunk kell, hogy mi is az a fellebbezés. A fellebbezés egy bírósági ítélet megtámadása, mellyel az ügyben érdekelt fél (vagy a kötelékvédő vagy az ügyész) a fellebbviteli bíróságtól az ítélet megváltoztatását kéri, mivel azt a maga számára igazságtalannak tartja (vagy azon érdekeket illetően, melynek perbeli védelmét bízták rá).⁶⁷⁵

Tehát csak az a fél fellebbezhet az ügyben, aki sérelmesnek érzi az ítéletet, nem pedig az a fél, akinek a számára az ítélet kedvező. Néhányan azon a véleményen vannak, hogy a házassági perekben az a fél is fellebbezhet, aki számára az ítélet kedvező. E tétel igazolására a következő érvet hozzák fel: ahhoz, hogy a házasság semmisségének kimondása végrehajthatóvá váljék, két egybehangzó ítéletre van szükség, vagyis a felperesnek, aki elnyerte a semmisséget kimondó ítéletet, érdekében áll, hogy

⁶⁷⁰ '17-es CIC – Can. 1620.

⁶⁷¹ '83-as CIC 1453. kán. – A bírók és a bíróságok gondoskodjanak arról, hogy az összes perek az igazságosság tiszteletben tartásával mielőbb befejezést nyerjenek, és hogy az első fokú bíróság előtt ne húzódjanak egy évnél, a másodfokú előtt pedig hat hónapnál tovább.

⁶⁷² STUART, E., *Dissolution and annulment of marriage by the Catholic Church*, Sidney 1994, 57: „These were governed by canon 1620 of the 1917 Code and were three years in the case of the first instance hearings and two years in that of the then compulsory appeal by the defender of the bond and, possibly, a rehearing at second instance. The Code now specifies one year and six months respectively for the conclusion of marriage cases and gives the defender of the bond a discretion in the matter of the appeal.”

⁶⁷³ A semmisségi panasz benyújtásához való jogát a CIC 1626. kánonja rögzíti, míg a fellebbezéshez való jogot a 1628. kánon biztosítja azzal, hogy rá is vonatkoznak az 1629. kánonban foglalt kivételek.

⁶⁷⁴ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 120.

⁶⁷⁵ GROCHOLEWSKI Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 67.

másodfokon is elnyerje ezt az ítéletet, tehát fellebbezhet. E tétel azonban nem elfogadható, akár azért, mert nem felel meg az 1628. kánon⁶⁷⁶ előírásának, főleg pedig azért nem, mert a fellebbezés a maga természete szerint az ítélet megtámadására irányul (a 83-as CIC világosan ilyennek tekinti a hetedik könyv második része VIII. címének feliratát), vagyis a fellebbezés az ítélet megváltoztatásának a kérelme. Tehát nem fellebbezés történik akkor, amikor az egyik fél nem az ítélet megváltoztatását kéri, hanem annak megerősítését.⁶⁷⁷

Az ügyész és a kötelékvédő is a felekhez hasonlóan csak abban az esetben fellebbezhet, ha sértettnek tekintik magukat abban a vonatkozásban, hogy sajátos feladat birtokosai és különleges felelősség viselői (ld. 1430. kán., 1432. kán.). A kötelékvédő csak a semmisséget kinyilvánító ítélet ellen fellebbezhet, nem pedig az ellen, mely azt állítja, hogy nem bizonyosodott be a házasság semmissége „non constare de nullitate”⁶⁷⁸. A kötelékvédő az 1917-es CIC (1986. k.), az 1936-os *Provida Mater* utasítás (212. cikkely 2. §)⁶⁷⁹ és az 1971-es *Causas matrimoniales* motu proprio (8. cikkely 1. §)⁶⁸⁰ szerint minden olyan esetben kötelezve volt a fellebbezésre, ha az első ítélet a házasság semmisségét állapította meg. Úgy tűnt, hogy a törvénynek ezt az előírását az a tény igazolta, hogy egyrészt két egybehangzó semmisséget kimondó ítéletre volt szükség (amiként ma is szükséges ez) ahhoz, hogy a semmisség végrehajthatóvá váljon, és másrészt nem lehetett előre látni, hogy melyik fellebbviteli bíróság tárgyalja az ügyet másodfokon abban az esetben, ha senki sem fellebbezett az első, semmisséget kimondó ítélet után. Bizonyos értelemben az volt a vélelem, hogy az első, semmisséget kimondó ítélet után a kötelékvédő lett a sérelmezett abban a tekintetben, hogy az ő sajátos feladat viselője. A '83-as Kódex szerint, a kötelékvédő ilyen esetben nem kötelezett a fellebbezésre⁶⁸¹, és meg lett annak a módja is, hogy miként lehet másodfokon tárgyalni az ügyet abban az esetben, ha az első semmisséget

⁶⁷⁶ CIC 1628. kán. – Az a fél, aki úgy érzi, hogy valamelyik ítélet sérelmes a számára, valamint az ügyész és a kötelékvédő azokban a perekben, ahol részvételük elő van írva, jogosult fellebbezni az ítélet ellen a felsőbb bíróhoz az 1629. kán. Előírásának tsizteletbentartásával.

⁶⁷⁷ GROCHOLEWSKI Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 73-74.

⁶⁷⁸ CIC 1432. kán. – Az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről vagy a házasság semmisségéről, illetve felbontásáról van szó, nevezzen ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtetni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.

⁶⁷⁹ AAS 28 (1936) 313-361.

⁶⁸⁰ AAS 63 (1971) 441-446.

⁶⁸¹ CIC 1682. kán. 1. §- A házasság semmisségét elsőként megállapító ítéletet az esetleges fellebbezésekkel és a per többi irataival együtt az ítélet kihirdetésétől számított húsz napon belül hivatalból fel kell terjeszteni a fellebbviteli bírósághoz.

kimondó ítélet után senki sem fellebbezett . A kötelékvédő ilyen kötelezettségének elmaradása (már nem kötelessége a fellebbezés az első semmisséget kimondó ítélettel szemben) vonatkozásában meg lehet jegyezni, hogy ezzel világosabbá vált a fellebbezés fogalma. Ugyanis, minthogy a fellebbezés egy sérelmesnek tartott ítélet megtámadása, nem érti az ember azt, hogy valaki miért fellebbezhet akkor, ha az ítélet nem sérelmes. Ez ellentmondásnak tűnik, tudniillik a fellebbezés kötelesség akkor, amikor az ítéletben nem fedezhető fel az igazság. Az a tény, hogy a kötelékvédő a házassági semmisségi perek esetében már nem kötelezett az első semmisséget kimondó ítélet ellen fellebbezni, egyáltalán nem jelenti azt, hogy a feladata kimerül abban, hogy az első ítélet közzététele előtt átadja utolsó észrevételeit⁶⁸² a bíróságnak. A kötelékvédő nincs kötelezve a fellebbezésre, amennyiben az iratok előzetes, majd az ítélet vizsgálata alapján nem látható annak igazságtalan volta. Ha azonban ezen vizsgálat alapján igazságtalanságot vesz észre – a perben rábízott feladat erejében „hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni” (1432. kánon) – nyilvánvalóan köteles fellebbezni (vö. mint párhuzamos helyet, az 1687. kánon⁶⁸³(a kötelékvédő szerepe az okirati eljárásban)).⁶⁸⁴

Amennyiben az ügyész vagy a kötelékvédő fellebbeznek, kötelesek folytatni a fellebbezési folyamatot. Egyébként nehezen lenne érthető, ha valaki ezen személyek közül fellebbezne és nem terjesztené be a fellebbezés indokait (az indoklás a fellebbezés folytatásának cselekményéhez tartozik). A kötelékvédő esetében pedig a fellebbezésnek nem lenne semmilyen értéke, ha nem indokolná azt. Mert az első érvényességet kimondó ítélet után az ügyet a fellebbviteli bíróság tárgyalja⁶⁸⁵, és a felsőbb bíróság kötelékvédője hivatott az ügyben eljárni. Nyilvánvalóan könnyen megtörténhet, hogy az ügyész és a kötelékvédő halmozzák a fellebbezés bejelentését és folytatását.⁶⁸⁶

⁶⁸² Ld. jelen dolgozat 7.3. A kötelékvédő észrevételei.

⁶⁸³ CIC 1687. kán. – 1. §. Ez ellen a kijelentés ellen a kötelékvédő, ha megfontoltan úgy véli, hogy az 1686. kán.-ban felsorolt hibák megléte vagy a felmentés hiánya nem biztos, köteles fellebbezni a másodfokú bíróhoz, akinek el kell küldeni az iratokat, és írásban figyelmeztetni kell, hogy okirati eljárásról van szó.

⁶⁸⁴ GROCHOLEWSKI Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 79-81.

⁶⁸⁵ CIC 1682. kán. -1. §. A házasság semmisségét elsőként megállapító ítéletet az esetleges fellebbezésekkel és a per többi irataival együtt az ítélet kihirdetésétől számított húsz napon belül hivatalból fel kell terjeszteni a fellebbviteli bírósághoz.

2.§. Ha az első fokú ítélet a házasság érvénytelenségét mondta ki, a fellebbviteli bíróság a kötelékvédő észrevételeinek és a felek esetleges megjegyzéseinek megfontolása után, határozatában vagy azonnal erősítse meg az ítéletet, vagy bocsássa az ügyet új fokon rendes vizsgálatra.

⁶⁸⁶ GROCHOLEWSKI Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 84-85.

Van, aki azt tartja, hogy a '83-as Kódex után is érvényben van az az elv, mely szerint a kötelékvédőnek kötelessége fellebbezni akkor, ha az első semmisséget kimondó ítélet után senki sem fellebbezett.⁶⁸⁷ Grochowski szerint ezek az állítások azonban nem fogadhatók el. Szerinte abban az esetben sincs a kötelékvédő fellebbezésre kötelezve, ha senki sem fellebbezett az első semmisséget kimondó ítélet után, amennyiben azt nem tartja igazságtalannak. A 83-as Kódex tehát egyetlen kánonjában sem ír elő ilyen kötelezettséget. Minthogy két egybehangzó ítéletre van szükség ahhoz, hogy a semmisség kinyilvánítása végrehajthatóvá váljék, maga a törvény az 1682. kánonban rendeli el a felperes érdekében, hogy az első semmisséget kinyilvánító ítélet után a következő fokon szülessék ítélet, akkor is, ha senki sem fellebbezett. Ebben az esetben az ügyet nem azért tárgyalják a fellebbviteli fokon, mert valaki azt igazságtalannak tartaná, hanem azért, hogy eleget tegyenek a két egybehangzó ítélet követelményének abból a célból, hogy az ítélet végrehajthatóvá véljék, vagyis hogy eleget tegyenek a törvény által támasztott követelményeknek, azért hogy a semmisséget kimondó ítéletnek teljes hatékonysága legyen.⁶⁸⁸

A *Dignitas Connubii* kezdetű Instrukció a kötelékvédő számára tartalmaz egy hivatali kötelezettséget, mely szerint fellebbeznie kell a házasság semmisségét kimondó ítélet ellen, ha az ítéletet nem tartja megalapozottnak. Fontos, hogy ez a szabályozás nem mond ellent a korábbi normáknak, miszerint a kötelékvédő nem köteles lelkiismerete ellenére, formális okból a fellebbezésre, csak megfordítja ezt a negatív előírást és pozitív rendelkezést fogalmaz meg.⁶⁸⁹ Mégis nemcsak megfogalmazásbeli változás, hanem szemléletbeli változást is tükröz az a különbség, ami a CIC és a DC szabályozása között mutatkozik,⁶⁹⁰ habár az értelme mindkét rendelkezésnek azonos. Amíg a CIC mint lehetőséget fogalmazza meg a kötelékvédő fellebbezési jogát minden esetre, addig a DC ezt úgy pontosítja, hogy a kötelékvédő kötelességként hangsúlyozza a fellebbezést arra az estere, ha az ítéletet megalapozatlannak tartja. Nem véletlen a szigorúbb fogalmazás, amivel a jogalkotó fokozottabb elvárást hivatott kifejezni a kötelékvédői munkával kapcsolatban.

A fellebbezéssel kapcsolatban a DC hangsúlyozza, hogy érveit csak a kötelék fennállása mellett fejtheti ki, természetesen megengedett, hogy utaljon az ítéletben

⁶⁸⁷ DELLA ROCCA, F., *I mezzi di impugnazione, Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1988, 336.

⁶⁸⁸ GROCHOLEWSKI Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000, 108-110.

⁶⁸⁹ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 243.

⁶⁹⁰ Lásd a CIC 1628. kánon és a DC 279. cikkely – 2. § egybevetését.

szereplő olyan érvekre, amelyek a házasság érvénytelenségét hivatottak alátámasztani. Ezek a hivatkozások azonban csak a saját érvei kifejtése érdekében történhetnek és nem fejtegetheti azt a meggyőződést, hogy bizonyos tények és körülménynek, amelyekről az ítélet szól és az érvénytelenséget támasztják alá, általa is elfogadhatóak, igazak lehetnek. Az objektív igazság kiderítése ugyanis mindig a bíró feladata, de hogy ez megtörténhessen a perbeli szereplők saját perbeli pozíciójuknak megfelelő szerepet kell, hogy felvállaljanak és teljesítsenek. Természetesen mindez nem érinti a kötelékvédő döntési szabadságát abban a kérdésben, hogy fellebbez-e vagy sem a házasság érvénytelenségét kimondó ítélet ellen. Lelkiismereti szabadságát megőrizve dönthet úgy, hogy nem nyújt be fellebbezést, ha meggyőződése, hogy a semmisséget megállapító ítélet az igazságnak megfelel. Csak akkor köteles a fellebbezésre a kötelékvédő, ha a véleménye az, hogy az ítélet, amellyel a házasságot először nyilvánították semmissé⁶⁹¹ nincs kellően megalapozva.⁶⁹²

A fellebbezést az ítéletet hozó bíróságon kell benyújtani az ítéletről szóló értesüléstől számított 15 nap hasznos időn belül. A fellebbezést írásban kell benyújtani. A fellebbezésben először is meg kell szólítani a címzettet, vagyis azt a bíróságot, amelyik majd az ügyet következő fokon elbírálja. Ha a fellebbezésen nem jelölik meg, hogy az kinek szól, akkor az a vélelem áll fenn, hogy az az 1438.kánonban⁶⁹³ és az 1439.kánonban⁶⁹⁴ meghatározott bíróságok közül az egyiknek lett címezve. A fellebbezést annál a bíróságnál kell bejelenteni, aki az ítéletet hozta, de a felettes bíróságnak kell címezni. A címzés illetve a megszólítás után meg kell jelölni az ítéletet, amely ellen a fellebbezést benyújtották. Az ítéleteknek van egy számuk, erre kell hivatkozni, valamint

⁶⁹¹ DC 279. cikkely- 2. §

⁶⁹² HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 120-121.

⁶⁹³ CIC 1438. kán. – Az 1444. kán. 1. § 1. sz. előírásainak tiszteletben tartásával:

1. szuffragenáneus püspök bíróságától a metropolita bíróságához lehet fellebbezni, épségben hagyva az 1439. kán. Előírását;
2. a metropolita előtt első fokon tárgyalt ügyekben ahhoz a bírósághoz kell fellebbezni, amelyet ő az Apostoli Szentszék jóváhagyásával tartósan megjelölt;
3. a tartományi előjáró előtt lefolytatott ügyekben a másodfok a legfőbb előjáró bírósága; a helyi apát előtt lefolytatott ügyekben pedig a monasztikus kongregáció legfőbb apátjának bírósága.

⁶⁹⁴ CIC 1439. kán. – 1. §. Ha az 1423. kán. szerint több egyházmegye számára egyetlen elsőfokú bíróságot hoztak létre, a püspöki konferenciának másodfokú bíróságot kell alakítani az Apostoli Szentszék jóváhagyásával, kivéve ha ezek az egyházmegyék mindnyájan ugyanannak a főegyházmegyének a szifragáneusai.

2.§. A püspöki konferencia az Apostoli Szentszék jóváhagyásával létrehozhat egy vagy több másodfokú bíróságot akkor is, ha nem áll fenn az 1. §-ban említett eset.

3. §. Az 1. és 2. §-ban említett másodfokú bíróságok tekintetében a püspöki konferencia vagy az általa kijelölt püspök mindazzal a hatalommal rendelkezik, amellyel a megyéspüspök saját bírósága vonatkozásába.

a felperes és az alperes nevére, lakcímére és arra, hogy melyik bíróság és mikor hozta a megtámadott ítéletet. A fellebbezésben meg kell fogalmazni, hogy mit kérnek a felek (az alperes vagy a felperes, vagy mindkettő) és a kötelékvédő a bíróságtól. A kötelékvédőnél a házasság érvényességének a megállapítást kéri a bíróságtól. A kérelem megfogalmazása után fel kell sorolni a bíróság számára, hogy a kérelem jogosságát mivel támasztja alá. Ezután a fellebbezést a kötelékvédő keltezéssel és aláírással látja el.⁶⁹⁵

Amint láttuk a kötelékvédő fellebbezési joga megváltozott a '83-as CIC-ben. Az 1917-es CIC⁶⁹⁶ még előírta, hogy a kötelékvédőnek kötelező fellebbeznie a házassági semmisségi ítélet ellen. A *Provida Mater* és az 1971-es *Causas matrimoniales*⁶⁹⁷ előírta a kötelékvédőnek ezt a köteletségét, habár az utóbbi dokumentum megengedte az elsőfokú bíróság ítéletének jóváhagyását, mivel az ügyet újratárgyalja a felebbviteli bíróság. Habár különös esetekben, mint például az 1970-es Amerikai Eljárási Normákban⁶⁹⁸ és az 1974-es Kanadai Eljárási Normákban⁶⁹⁹ felmentették a kötelékvédőt a fellebbezési kötelestől, hogyha az az ítélet fényében felesleges.⁷⁰⁰

Most, az 1983-as Kódexben az elsőfokú bíróságnak (és nem a kötelékvédőnek) a kötelessége, hogy az ítéletet a fellebbezésekkel és a per többi irataival együtt felterjessze a felebbviteli bírósághoz.⁷⁰¹ Ha az elsőfokú bíróság ítélete a házasság érvénytelenségét mondta ki, a fellebbviteli bíróság a kötelékvédő észrevételeinek és esetleges megjegyzéseinek megfontolásával határozatot hoz. Ebben vagy megerősíti az

⁶⁹⁵ HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 42-43.

⁶⁹⁶ '17-es CIC Can 1986. A prima sententia, quae matrimonii nullitatem declaraverit, vinculi defensor, intra legitimum tempus, ad superius tribunal provocare debet; et si negligat officium suum implere, compellatur auctoritate iudicis.

⁶⁹⁷ PAUL VI, motu proprio *Causas matrimoniales* (Norms for Expediting Marriage Cases), March 28, 1971: *CLD* 7:969-974.

⁶⁹⁸ S. C. for the Public Affairs of the Church, Rescript, „Provisional Norms for Marriage Annulment Cases in the United States,” April 28, 1970 (Private): *CLD* 7:950-965.

⁶⁹⁹ S. C. for the Public Affairs of the Church, Rescript, „For the Instruction of Processes in Marriage Cases,” November 1, 1974 (Private): *CLD* 7: 1169-1170.

⁷⁰⁰ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the New Code*, *The Jurist* 45 (1985) 222-223: „2. Appeals: The duties of the defender of the bond with respect to appeals are changed by the 1983 code. The 1917 code required the defender of the bond to appeal to the superior court from a first sentence which declared the nullity of a marriage (c. 1986 of 1917 code). *Provida Mater* and the motu proprio *Causas matrimoniales* of 1971 contained this obligation of the defender, although the latter document allowed for ratification of the first judgment rather than the rehearing of the case by the appeal court. However, in special cases, as in the American Procedural Norms of 1970 and in the Canadian Procedural Norms of 1974, it was provided that defender of the bond could be dispensed from the requirement to appeal, if in his judgment and that of his ordinary an appeal would clearly be superfluous.”

⁷⁰¹ CIC 1682. kán. – 1. §. A házasság semmisségét elsőként megállapító ítéletet az esetleges fellebbezésekkel és a per többi irataival együtt az ítélet kihirdetésétől számított húsz napon belül hivatalból fel kell terjeszteni a fellebbviteli bírósághoz.

elsőfokú ítéletet, vagy úgy rendelkezik, hogy az ügyet rendes vizsgálatra kell bocsátani (ugyanaz előtt a fellebbviteli bíróság előtt).⁷⁰² Ennek a határozatnak a jogot és a tényeket illető indoklással kell rendelkeznie, bár ez lehet az elsőfokú ítélet indoklására való utalás is.⁷⁰³ Ez jelentős újdonság, hisz eszerint a házassági perekben az érvénytelenséget kimondó első- és másodfokú ítélet megerősítését tartalmazó határozatot sem kell már feltétlenül külön kifejtett indoklással ellátni, mint a zsinat utáni jog előírta⁷⁰⁴, hanem elég⁷⁰⁵ lehet rövid utalás az elsőfokú ítéletben szereplő indoklásra. Első látásra nem tiszta, hogy vajon az elsőfokú vagy a másodfokú kötelékvédő észrevételeit kell-e a fellebbviteli bíróságnak figyelembe vennie. Habár a *Causas Matrimoniales* 2. és 3. normája azt mondja, hogy a másodfokúét. A 83-as CIC 1682. kánon 2.§-a is ezt támasztja alá.⁷⁰⁶

Habár a kötelékvédőnek már nem kötelessége fellebbezni az elsőfokú bíróság ítélete ellen, azért a '83-as CIC 1628. kánonja meghagyta neki a fellebbezés lehetőségét⁷⁰⁷. A kötelékvédő fellebbezését el kell küldeni a másodfokú bíróságnak vagy közvetlenül a Szentszéknek a '83-as CIC 1444. kánonja⁷⁰⁸ alapján. Úgy tűnik, hogy a kötelékvédőnek továbbra már nincs joga fellebbezni a harmadfokú bírósághoz a másodfokú bíróság döntése ellen, hacsak nem „új és súlyos bizonyítékok és érvek”⁷⁰⁹

⁷⁰² CIC 1682. kán. – 2. §. Ha az elsőfokú ítélet a házasság érvénytelenségét mondta ki, a fellebbviteli bíróság a kötelékvédő észrevételeinek és a felek esetleges megjegyzéseinek megfontolása után, határozatában vagy azonnal erősítse meg az ítéletet, vagy bocsássa az ügyet új fokon rendes vizsgálatra.

⁷⁰³ CIC 1617. kán. – A bírónak azok az egyéb döntései, amelyek nem ítéletek, határozatok; ha ezek nem csupán rendező jellegűek, érvénytelenek, ha nincs bennük legalább rövid indoklás, vagy utalás más iratban kifejtett indokokra.

⁷⁰⁴ PCDecrI, Resp., 1974. II. 14: AAS 66, 1974, 463

⁷⁰⁵ CLD 7:974.

⁷⁰⁶ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the New Code*, *The Jurist* 45 (1985) 223: „Now, in the 1983 code, the court (not the defender) of the first instance has the duty of sending its affirmative judgment, with the appeals, if any, and the judicial acts to appeal tribunal for review and either ratification or re-examination of the case (c. 1682). Before deciding whether to ratify the previous decision or to admit the case for ordinary examination again, the appeal tribunal is to consider „the observations of the defender of the bond” (c. 1682, § 2). At the first sight it is not clear whether the defender referred to is that of the first instance or second instance tribunal. However, a reading of *Causas Matrimoniales*, particularly norms 2 and 3, shows that when the ratification option was first introduced it was the defender of the second instance whose „animadversions” were to be „weighed”. The similarity in wording suggests that this is what is meant in canon 1682, § 2.”

⁷⁰⁷ CIC 1628. kán. – Az a fél, aki úgy érzi, hogy valamely ítélet sérelmes a számára, valamint az ügyész és a kötelékvédő azokban a perekben, ahol résztvételük elő van írva, jogosult fellebbezni az ítélet ellen a felsőbb bíróhoz a 1629. kán. előírásának tiszteletben tartásával.

⁷⁰⁸ CIC 1444. kán. – 1. §. A Rota Romana ítélkezik:

1. másodfokon azokban az ügyekben, amelyekben az elsőfokú rendes bíróságok hoztak ítéletet, és törvényes fellebbezéssel a Szentszékhez terjesztették fel őket.

⁷⁰⁹ CIC 1644. kán. – 1. §. Ha a személyek állapotáról szóló ügyben két egybehangzó ítélet született, bármikor lehet folyamodni a fellebbviteli bírósághoz, ám ilyenkor a megtámadás bejelentésétől számított harminc nap záros határidőn belül új, súlyos bizonyítékokat vagy érveket kell felhozni. A fellebbviteli bíróságnak pedig az új bizonyítékok és érvek betérjesztésétől számított egy hónapon belül határozatban

kerültek elő. Ezeknek súlyosaknak kell lenniük, de nem feltétlenül perdöntő erejűeknek vagy olyanoknak, amelyek az előzőekkel ellentétes ítéletet egyszerű okirati eljárással való kimondásá indokolják. Az 1917-es CIC szerint a feleknek joga van újraházasodni.⁷¹⁰ A '83-as Kódex⁷¹¹ szerint a házasság semmisségét kimondó első ítéletet megerősítő határozat vagy ítélet közlése után a felek rögtön új házasságot köthetnek, hacsak az ítélethez valamelyik fél részére – akinek házasságra való abszolút képtelensége a perben bebizonyosodott – tilalmat nem fűznek. A *Causas matrimoniales* VIII. pontjának 3. §-a⁷¹² még tíz nap várakozási időt ír elő, mivel a határozat ellen felfolyamodási lehetőséget helyezett kilátásba, akárcsak a már említett '17-es CIC 1987. kánonja. A hatályos Kódex a várakozási időtől eltekint, mert az ilyen határozat vagy ítélet ellen rendes fellebbezés nem lehetséges, csupán a már idézett 1644. kánon szerinti perújrafelvételi kérelem. Ezt viszont bármikor be lehet terjeszteni, de önmagában még nem akadályozza meg az ítélet végrehajtását.”⁷¹³

A kötelékvédő lemondhat a fellebbezésről a '83-as CIC 1636. kánonja alapján.⁷¹⁴

Fontos, hogy a felfolyamodás intézményét ne keverjük a fellebbezés intézményével.⁷¹⁵ A fellebbezéssel szemben ugyanis a felfolyamodás egy gyorsabb elbírálási lehetőséget jelent. A felfolyamodást 10 nap hasznos határidőn belül lehet

kell rendelkeznie arról, hogy a perújrafelvételt engedélyezi-e vagy sem.”

⁷¹⁰ '17-es CIC Can 1987. *Post secundam sententiam, quae matrimonii nullitatem confirmaverit, si defensor vinculi in gradu appellationis pro sua conscientia non crediderit esse appellandum, ius coniugibus est, decem diebus a sententiae denuntiatione elapsis, novas nuptias contrahendi.*

⁷¹¹ CIC 1684. kán. – Miután a házasság semmisségét kimondó első ítéletet fellebbviteli fokon határozattal, vagy újabb ítélettel megerősítették, azok, akiknek házasságát semmissé nyilvánították, rögtön új házasságot köthetnek, mielőtt a határozatot vagy az újabb ítéletet közölték velük, hacsak az ítélethez vagy a határozathoz fűzött vagy a helyi ordináriustól kimondott tilalom ezt meg nem akadályozza.

⁷¹² *MP Causas matrimoniales*, 1971. III. 28: AAS 63, 1971, 444.

⁷¹³ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the New Code*, *The Jurist* 45 (1985) 223: „Although the defender is no longer obliged to appeal against a declaration of nullity by a first instance tribunal, the defender's right to appeal is maintained by canon 1628 of the 1983 code. The right to bypass an intermediary tribunal and lodge an appeal directly to the Holy See was given to defenders of first instance tribunals by article 216 of *Provida Mater*, and would appear still to exist in canons 1444 and 1628. It appears, however, that the defender of the appeal tribunal no longer has the right to appeal to a third instance tribunal against a ratification or second concurrent judgment of the nullity of a marriage unless some „new and serious proofs or arguments” (c. 1644) are at hand. In the 1917 code the parties' right to remarry was established by a „second sentence which has confirmed the first sentence of nullity, and from which the *defensor vinculi* of the court of appeal conscientiously believes no appeal should be made” (c. 1987 of 1917 code). In the 1983 code, the parties' right to remarry is established „After the sentence which first declared the nullity of marriage has been confirmed at the appellate level either by decree or by another sentence” (c. 1684, § 1).”

⁷¹⁴ CIC 1636. kán. - 1. §. A fellebbező elállhat a fellebbezéstől, s ennek azok a hatásai, melyek az 1525. kán.-ban találhatók.

2. §. Ha a fellebbezést a kötelékvédő vagy az ügyész jelentette be, az ettől való elállásra, ha a törvény másként nem rendelkezik, a fellebbviteli bíróság kötelékvédője vagy ügyésze jogosult.

⁷¹⁵ A fellebbezéssel még fogok ebben a dolgozatban foglalkozni, különösen a kötelékvédő fellebbezésével a 7.4. fejezetben.

benyújtani, és a felfolyamodást indokolni is kell. Azt a követelményt, hogy a lehető leggyorsabban kell dönteni, több jogszabály is igyekszik biztosítani.⁷¹⁶ A felfolyamodás vizsgálata – éppen a gyors döntés érdekében – a felek meghallgatása nélkül történik az iratok, azaz inkább csak a keresetlevél alapján. A végleges döntést igyekszik gyorsítani az a szabályozás, amely az újabb döntés elleni további felfolyamodást kizárja.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a kötelékvédő nemcsak fellebbezhet az ítélet ellen, hanem semmisségi panasszal is élhet, ugyanis a törvény⁷¹⁷ a feleken kívül - akik hátrányt szenvedtek – megengedi az ügyésznek és a kötelékvédőnek is a semmisségi panasz előterjesztését. Bár a kötelékvédő is hátrányt szenvedett egy olyan perben, ahol a házassági köteléknek, amelyet ő véd, érvénytelenségét kimondták.

Egy ítéletet meg lehet támadni semmisségi panasszal és fellebbezéssel is, a kötelékvédő mindkettővel élhet. Semmisségi panasszal azt az érvénytelen – de külsőleg az érvényesség látszatával rendelkező – ítéletet lehet megtámadni, amely orvosolható⁷¹⁸ vagy orvosolhatatlan⁷¹⁹ semmisségben szenved. Az érvényesség külső látszatával sem rendelkező ítélet nem létező, ezért ellene nincs szükség semmisségi panaszra. A kötelékvédő a semmisségi panaszt betervezheti a fellebbezéssel együtt.⁷²⁰

Tehát miután a bíróság közli a felekkel és a kötelékvédővel is az ítéletet, a kötelékvédőnek az 1626. kánon 1. §-a alapján joga van semmisségi panaszt benyújtani

⁷¹⁶ CIC 1505. kán. - 4. §. A keresetlevél visszautasítása ellen a félnek mindig joga van tíz nap hasznos határidőn belül indoklással ellátott felfolyamodással fordulni a fellebbviteli bírósághoz vagy a testülethez, ha a keresetlevelet az elnök utasította el; a visszautasításból támadt kérdést azonban a lehető leggyorsabban el kell dönteni.

⁷¹⁷ CIC 1626. kán. - 1. §. Semmisségi panaszt nem csupán azok a felek terjeszthetnek elő, akik úgy érzik, hogy hátrányt szenvedtek, hanem az ügyész vagy a kötelékvédő is, valahányszor joguk van szerepelni.

⁷¹⁸ CIC 1622. kán. - Az ítélet orvosolható semmisségben szenved, ha:

1. az 1425. kán. 1. §-a ellenére nem kellő számú bíró hozta;
2. nem tartalmazza a döntés okait vagyis indokait;
3. hiányoznak a jogban előírt aláírások;
4. nem tartalmazza kimondása évének, hónapjának, napjának és helyének megjelölését;
5. olyan semmis perbeli cselekményre épül, amelynek semmissége nem orvoslódott az 1619. kán.

előírása szerint;

6. az 1593. kán. 2. §-a szerint törvényesen távollevő fél ellen hozták.

⁷¹⁹ CIC 1620. kán. - Az ítélet orvosolhatatlan semmisségben szenved, ha

1. abszolút illetéktelen bíró hozta;
2. olyan személy hoztam akinek nincs hatalma ítélni azon a bíróságon, ahol az ügyet eldöntötték;
3. a bíró az ítéletet kényszer vagy súlyos félelem hatása alatt hozta;
4. a pert az 1501. kán.-ban említett peres kérelem nélkül folytatták le, vagy nem kezdeményezték senki alperes ellen;
5. olyan felek közt hozták, akiknek legalább az egyike nem rendelkezik a perképességgel;
6. valaki más nevében járt el törvényes megbízás nélkül;
7. valamelyik féltől megtagadták a védelem jogát;
8. a vitát még részben sem döntötte el.

⁷²⁰ CIC 1625. kán. - A semmisségi panaszt be lehet terjeszteni a fellebbezéssel együtt, a fellebbezés számára megállapított határidőn belül.

az ítélet ellen. Ugyanez volt a joga a kötelékvédőnek a '17-es CIC 1892-1897. kánonjai⁷²¹ alapján és a *Provida Mater* 207-211. cikkelyei⁷²² szerint is.⁷²³

A semmisségi panasz bejelentésének jogcíme, mint láttuk, az ítélet érvénytelensége. Ez az ítélet lehet orvosolható vagy orvosolhatatlan. Orvosolhatóan az az ítélet semmis, melynek hiányossága az idő teltével elmúlik⁷²⁴, s így érvényessé válik, vagyis nem csupán a megtámadására vonatkozó kereseti jog szűnik meg.

Nézzük meg részletesen, hogy mikor szenved egy ítélet orvosolhatatlan semmisségben. Az 1620. kánon alapján orvosolhatatlanul semmisségben (insanabilis nullitas) az ítélet akkor szenved, ha 1. abszolút bíró hozta⁷²⁵; 2. olyan személy hozta,

⁷²¹ De querela nullitatis contra sententiam.

Can. 1892. Sententia vitio insanabilis nullitatis laborat, quando:

1.o Lata est a iudice absolute incompetenti vel in tribunali collegiali a non legitimo iudicum numero contra praescriptum can. 1576, par. 1;

2.o Lata est inter partes, quarum altera saltem non habet personam standi in iudicio;

3.o Quis nomine alterius egit sine legitimo mandato. Can. 1893. Nullitas de qua in can.1892 proponi potest per modum exceptionis in perpetuum, per modum vero actionis coram iudice qui sententiam tulit intra triginta annos a die publicationis sententiae.

Can. 1894. Sententia vitio sanabilis nullitatis laborat, quando:

1.o Legitima defuit citatio;

2.o Motivis seu rationibus decidendi est destituta salvo praescripto can. 1605;

3.o Subscriptionibus caret iure praescriptis;

4.o Non refert indicationem anni, mensis, diei et loci quo prolata fuit.

Can. 1895. Querela nullitatis in casibus de quibus in can. 1894, proponi potest vel una cum appellatione intra decendium, vel seorsum et unice qua querela intra tres menses a die publicationis sententiae coram iudice qui sententiam tulit.

Can. 1896. Si pars vereatur ne iudex, qui sententiam, querela nullitatis impugnatam, tulit, praeoccupatum animum habeat et proinde eum suspectum merito existimet, exigere potest ut alius iudex, sed in eadem iudicii sede, in eius locum subrogetur ad normam can. 1615.

Can. 1897. par. 1. Querelam nullitatis interponere possunt nedum partes, quae se gravatas putant, sed etiam promotor iustitiae aut defensor vinculi, quoties iudicio interfuerunt.

par. 2. Imo ipse iudex potest ex officio sententiam nullam a se latam retractare et emendare intra terminos ad agendum supra statutos.

⁷²² *Provida Mater* 207-211. cikkelyei

⁷²³ BURKE J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 222: „1. Complaint of Nullity After the court has notified the parties and defender of the bond of its judgment, the defender of the bond has the right by canon 1626, § 1, to file a complaint of nullity against a sentence which is considered invalid for any of reasons given in canons 1892-1897 of the 1917 code, and in article 207-211 of *Provida Mater*. As before the complaint of nullity of the judgment may be proposed together with an appeal by the defender of the bond (c. 1625).”

⁷²⁴ CIC 1626. kán. – 2. §. Maga a bíró hivatalból visszavonhatja vagy kijavíthatja az általa hozott semmis ítéleletet az 1623. kán.-ban megállapított határidőn belül, kivéve, ha közben semmisségi panasszal egybekötött fellebbezést nyújtottak be, vagy ha a semmisség az 1623. kán.-ban említett határidő elteltével orvoslódott.

CIC 1623. kán. – Az 1622. kán.-ban említett esetekben a semmisségi panaszt az ítélet kihirdetéséről való értesüléstől számított három hónapon belül lehet beterjeszteni.

⁷²⁵ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 682: „b, *Az illetéktelenség* Akinek bírói hatalma sincs, az nem egyszerűen illetéktelen, hanem képtelen az ítéletre. Illetéktelenségnek azt szokás nevezni, akinek van ugyan bírói hatalma, de az nem terjed ki az adott esetre. Az illetéktelenségnek két fő típusát különböztetjük meg, az abszolút és a viszonylagos (relatív) illetéktelenséget. *Abszolút illetéktelen* a bíróság, ha 1. a tárgyban illetéktelen, vagyis ha a per tárgya nem tartozik elé; 2. a személy felett illetéktelen, ha méltósága vagy állása miatt (vö. 1404-1405. k.); 3. a bíróságok fokozata miatt illetéktelen (1440. k.); 4. a bíró már előző

akinek nincs hatalma ítékezni azon a bíróságon, ahol az ügyet eldöntötték; 3. a bíró kényszer vagy súlyos félelem hatása alatt hozta; 4. peres kérelem nélkül⁷²⁶ hozták vagy a pert nem kezdeményezték semmilyen alperes ellen; 5. a feleknek legalább az egyike nem rendelkezik a perképességgel; 6. valaki más nevében törvényes megbízás nélkül járt el; 7; valamelyik féltől megtagadták a védelem jogát; 8. a vitát még részben sem döntötték el.

Az 1620. kánonban szereplő fenti felsorolás nem jelöli meg, hogy az ítélet semmisségének melyik oka milyen természetű, azaz egyházjogi, illetve természetjogi. Az orvosolhatatlan semmisség okainak ezt a felsorolását egyesek kimerítőnek minősítik.⁷²⁷ Zenon Grocholewski ezzel nem ért egyet, mert szerinte az 1669. kánonban⁷²⁸ említett érvénytelenség – azaz a szóbeli peres eljárás alkalmazása miatt olyan esetben, amikor ezt a jog kizárja – szintén orvosolhatatlan.⁷²⁹ Az 1669. kánon ugyanis ilyenkor minden feltétel nélkül – tehát nem csak akkor, ha a panaszt az ítélethirdetésről való értesüléstől számított három hónapon belül terjesztették be – kötelezi a fellebbviteli bíróságot az alsóbb fokú ítélet semmisségének kimondására.

Orvosolhatóan semmis az ítélet, ha

1, az 1425. kán. 1. §-a⁷³⁰ ellenére nem kellő számú bíró hozta;

2, nem tartalmazza a döntés indokait;

fokon szerepelt az ügyben (1447. k.). Az abszolút illetéktelenség következménye, hogy a perbeli cselekmények érvénytelenek, az ítélet orvosolhatatlanul semmis (1620. k. 1.), a per folyamán bármikor illetéktelenségi kifogással lehet élni, s a bíró is bármikor köteles kinyilvánítani felismert illetéktelenségét (1459. k. 1. §, 1461. k.), az ítélet után pedig semmisségi panasznak van helye (1621. k.). *Viszonylagosan illetéktelen* a bíróság, ha a rendes jogcímei alapján, azaz területileg illetéktelen (1407. k. 2. §). A viszonylagos illetéktelenség következménye, hogy a fél a perfelvétel előtt (1459. k. 2. §) illetéktelenségi kifogással élhet, melyet ha a bíró elutasít, ez ellen fellebbezésnek nincs, de semmisségi panasznak van helye (1460. k. 2. §). Viszonylagos illetéktelenség esetén a cselekmények és az ítélet érvényes lesz, mert a bíró érvényesen, de nem megengedetten járt el. Ha a bíró felismeri viszonylagos illetéktelenségét, nem köteles azt magától bejelenteni. Ha pedig a felek a perfelvételig kifogással nem élnek, maga a relatív illetéktelenség orvoslódik (vö. 1619. k.). Tehát az ítélet egyáltalán nem lesz érvénytelen, még orvosolhatóan érvénytelen sem.”

⁷²⁶ CIC 1501. kán. – A bíró az egyes ügyekben csakis az érdekelt személy vagy az ügyész által a kánonok szerint előterjesztett kérelem alapján járhat el.

⁷²⁷ *Código de Derecho Canónico y legislación complementaria. Texto latino y versión castellana con jurisprudencia y comentarios*, por los catedráticos de texto del Código en la Pontificia Universidad Pontificia de Salamanca, dirección: ECHEVERRÍA, L. (BAC442), Madrid 1983, 789-790.

⁷²⁸ CIC 1669. kán. – Ha a fellebbviteli bíróság rájön, hogy a per alacsonyabb fokán szóbeli egyházi peres eljárást alkalmaztak olyan esetekben, amikor a jog ezt kizárja, nyilvánítsa ki az ítélet semmisségét, és küldje vissza az ügyet ahhoz a bírósághoz, amely az ítéletet hozta.

⁷²⁹ *Código de Derecho Canónico. Edición anotada, a cargo de* LOMBARDIA, P. y ARRIETA, J. I., EUNSA, Pamplona 1983, 997.

⁷³⁰ CIC 1425. kán. - 1.§. Minden ellentétes szokás elvetésével, három bíróból álló testületnek vannak fenntartva:

1. azok az egyházi peres ügyek, amelyek: a, az egyházi rend szentségének kötelékéről; b, az 1686. és az 1688. kán. előírásainak fenntartásával a házassági kötelékről folynak.

3, hiányoznak róla a jogban előírt aláírások (pl. hiányzik róla a kötelékvédő aláírása);

4, hiányzik a keltezés (a kimondás évének, hónapjának, napjának és helyének megjelölése);

5, olyan semmis perbeli cselekményre épül, mely nem orvoslódott⁷³¹;

6, az 1593. k. 2. §.⁷³² szerint törvényesen távollévő fél ellen hozták.⁷³³

Végezetül nézzük, hogy a kötelékvédőnek mennyi ideje van, hogy beterjeszthesse a semmisségi panaszt. Ha orvosolhatatlan semmisség miatt nyújt be semmisségi panaszt, akkor az ítélet kihirdetésétől számított tíz év.⁷³⁴ Orvosolható semmisség címén a panaszt az ítélet kihirdetésétől számított csupán három hónapon belül kell benyújtania.⁷³⁵ Persze a kötelékvédőnek inkább a fellebbezéssel együtt kellene beterjesztenie a semmisségi panaszt, tehát minél hamarabb, ugyanis a perben a kötelessége, hogy védje a házasságot, tehát ha mondjuk illetéktelen bíró hozta azt, akkor az ítélet semmis. Fontos, ha a fellebbezéssel együtt terjeszti be a semmisségi panaszt, akkor csak a fellebbezésre előírt határidőn belül lehet benyújtania.⁷³⁶

A rendkívüli perorvoslatok körében a perújítás és az in integrum restitúció kezdeményezésének kérdésében sem a CIC sem a DC nem nevesíti a kezdeményező személyeket, de ilyen kezdeményezéshez nemcsak a feleknek, hanem a kötelékvédőnek is joga lehet- a kötelék érvényessége érdekében – amennyiben a perújítás illetve az in integrum restitúció törvényes feltételei fennállnak.⁷³⁷

⁷³¹ CIC 1619. kán. – Az 1622. és 1623. kán. fenntartásával maga az ítélet orvosolja a cselekmények olyan pozitív jogban kimondott semmisségét, amelyet – bár a panaszt beterjesztő fél tudott róla – nem jelentettek a bírónak az ítélet előtt, feltéve, hogy a magánérdeket érintő ügyről van szó.

⁷³² CIC 1593. kán. - 2. §. Ha nem jelenik is meg, vagy nem válaszol is az ügy lezárásáig, az ítéletet megtámadhatja; ha pedig igazolja, hogy törvényes akadály tartotta vissza, melyet hibáján kívül korábban bizonyítani nem tudott, semmisségi panasszal élhet.

⁷³³ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 770-772.

⁷³⁴ CIC 1621. kán. – Az 1620. kán.-ban említett semmisség miatti panaszt kifogásként mindig elő lehet terjeszteni, keresetként pedig az előtt a bíró előtt, aki az ítéletet gozta, az ítélet kihirdetésétől számított tíz éven belül.

⁷³⁵ CIC 1623. kán. – Az 1622. kán.-ban említett esetekben a semmisségi panaszt az ítélet kihirdetéséről való értesüléstől számított három hónapon belül lehet beterjeszteni.

⁷³⁶ CIC 1630. kán. – 1. §. – A fellebbezést annál a bírónál kell bejelenteni, aki az ítéletet hozta, az ítélet kihirdetéséről való értesülésről számított tizenöt nap záros határidőn belül.

⁷³⁷ HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kanonjog* 14 (2012) 121.

5.4 Összefoglalás és következtetések

Ebben a fejezetben bemutattam a kötelékvédő feladatait a házassági semmisségi peres eljárás egyes szakaszaiban. Először a kötelékvédő szerepét a keresetlevél elfogadásában vagy visszautasításában vizsgáltam, amely során bemutattam a kánonjogászok véleményét azzal kapcsolatban, hogy az eljárásnak ennek a szakaszában mennyire aktívan vesz részt vagy kellene részt vennie a kötelékvédőnek. Én azokkal a kánonjogászokkal értek egyet, akik azt hangsúlyozzák, hogy a kötelékvédőnek részt kellene vennie abban a vizsgálatban, ahol a bíró arról dönt, hogy a keresetlevelet elfogadja vagy visszautasítja. Ezt alá is támasztottam a '83-as CIC 1434. kánonjának 2. pontjával, mely szerint valahányszor a fél kérése szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezhessek, a perben szereplő ügyész vagy kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású.

Majd rátértem a kötelékvédő szerepére az idézéskor, itt is – mint az eljárás egyéb szakaszaiban- a '17-es CIC sokkal szigorúbban szabályozta a kötelékvédő idézést, ugyanis, ha nem idézték be a kötelékvédőt, akkor az ítélet semmis lett. A '83-as Kódex szerint, ha a kötelékvédőt nem idézték meg, a cselekmények semmissek, de csak akkor, ha nem voltak jelen, ha jelen voltak a tárgyaláskor, vagy legalább az ítélet előtt betekintettek az iratokba, és így módjuk nyílt tisztségük gyakorlására, a perbeli cselekvés utólag orvoslódik. Ebből is látszik, hogy a kötelékvédő részvételét a '17-es CIC sokkal szigorúbban szabályozta. A hatályos Kódex előírása több rugalmasságot enged az eljárásban és inkább a kötelékvédő szerepének a lényegére helyezi a hangsúlyt. Mindegy, hogy mikor jelenik meg a perben, a lényeg, hogy gyakorolhassa a feladatát, ami nem más, mint a házassági kötelék védelme.

Az eljárás következő szakaszában, a perfelvételkor nem követelmény, hogy a kötelékvédő részt vegyen, hisz a perfelvétel a felek (alperes és felperes) kérelméből és válaszából, vagyis a keresetlevélből és az idézésre adott válaszból történik a bíró által. Bár a Római Rota gyakorlata is, hogy meghívják a kötelékvédőt a perfelvételre. Habár úgy tűnik, hogy a kötelékvédőt a döntéshozatalból kihagyják vagy nincs is jelen rajta

Majd rátértem a kötelékvédő feladataira a bizonyítási szakaszban. A '83-as CIC már nem követeli meg a kötelékvédőtől, hogy jelen legyen a kihallgatáson és ő állítsa össze

a kérdőpontokat, javasoljon új kérdést a kihallgatáson, amennyiben az szükséges, írjon észrevételt, ahogy azt a '17-es CIC előírta. A '83-as Kódex egyszerűen csak azt állítja, hogy a kötelékvédőnek joga jelen lenni a felek, tanúk és szakérték kihallgatásánál, betekinteni a peres iratokba (még ha közzé sem tették azokat) és megvizsgálni a felek által beterjesztett okmányokat. Ezek a változások nem azt mutatják, hogy a kötelékvédő szerepe lecsökkent. Mivel a 83-as CIC 1432. kánon hangsúlyozza, hogy a kötelékvédő „hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni” végig az eljárás során, tehát a bizonyítási szakaszban is. Habár a hatályos Kódex szerint már nem kötelessége a kötelékvédőnek a kérdőpontok összeállítása, de joga meg is van hozzá, mint ahhoz is, hogy jelen legyen, amikor a bíró a feleket vagy azok egyikét meghallgatja. Egy fontos dologra hívtam fel a figyelmet, ami a *Dignitas connubii* kezdetű Instrukció óta nagyon hangsúlyos része a bizonyítási szakasznak, s ez a rész a szakértők meghallgatása, amelyen a '83-as CIC és a DC szerint is részt vehet a kötelékvédő, sőt véleményem szerint kötelezően részt kellene vennie. Az igazságos döntést nagymértékben befolyásolja a jó szakértői vélemény. A szakértőkkel kapcsolatban fontos kritériumokat állít fel a DC. Hivatásának gyakorlására legyen alkalmas személy, aki szükséges tudással és gyakorlattal egyaránt rendelkezik, legyen tisztességes és vallásos. A DC azt írja elő, hogy amikor a bírák a szakértőt kiválasztják, vegyék figyelembe a kötelékvédő véleményét is és olyan személyt jelöljenek ki, aki a keresztény antropológiai alapelveket magévá teszi. A kötelékvédői is csak úgy találja meg az objektív igazságot és úgy tudja megírni a legjobb észrevételeit, ha részt vesz a szakértők meghallgatásán.

A kötelékvédő észrevételi a vitában című alfejezetben rátértem az ügy vitájára, amelyben a kötelékvédő észrevételt terjeszt elő és ebben felsorolja mindazt, ami a kötelék érvényessége mellett szól. Felhívtam a figyelmet a vitával való problémákra is, a kódexrevízió során sokan feleslegesnek tartották a vitát, szerették volna kihagyni az eljárásból, pedig a vita elhagyása a védekezési jog megsértése lett volna, ugyanis mind a feleket, mind a kötelékvédőt – aki a házasságot védelmezi- megfosztották volna attól a lehetőségtől, hogy az eljárás végén összefoglalják érveiket, amelyek hatással lehetnek a bíró döntésére.

Majd rátértem arra, hogy a kötelékvédőnek milyen szerepe van a kérdőpontok összeállításában. Az 1917-es CIC csak a kötelékvédő részéről engedélyezte a kérdőpontok összeállítását. A kötelékvédői kérdések összeállításának szempontja a házasság érvényességének bizonyítására irányult. Az igazság kiderítésének igénye tette

szükségessé, hogy az 1983-as Kódex mind a felek és az ügyész, mind a kötelékvédő részéről lehetővé tegye bizonyítási indítványok megtételét. Részletesen bemutattam a kérdőpontok összeállításának a folyamatát. Példákkal szemléltettem mind az általános, mind a részleges kérdéseket. Ebből kiderült, hogy az általános kérdések a felek és a tanúk vallására, foglalkozására, születésének helyére, idejére, lakóhelyére, plébániájára vonatkoznak. A részleges kérdések konkrét tényállásokhoz kapcsolódnak, amit a keresetlevélben részletesen leírtak. A kötelékvédőnek alaposan át kell tanulmányoznia a keresetlevelet, hiszen csak az alapján tehet fel olyan kérdéseket, amelyek segítik a bíróság munkáját, amelyeknek célja az igazság kiderítése.

Ismertettem a kötelékvédő észrevételeit is, amelyben össze kell foglalnia a tényeket és jogokat illetően a következtetéseit. Ugyanis a CIC 1432. kánonja alapján: a kötelékvédő köteles hivatalból előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni. Utaltam XII. Piusz pápa rotai beszédére, amelyben a pápa kifejtette, hogy a kötelékvédőnek nem kell „mesterséges védelmet gyártania”, ugyanis írhatja azt is, hogy értelmes megjegyzést nem tud felhozni a házasság érvényessége mellett, de ilyenkor is meg kell írnia az észrevételeit: hivatkozni kell a konkrét tényekre és össze kell foglalnia a jogi érveket. Bemutattam a megkötött, de el nem hált házasság felbontására irányuló eljárásban a kötelékvédő észrevételeit, amelynek bővebbnek kell lennie, mint a házassági semmisségi eljárásban, ugyanis a kötelékvédő észrevételeit a megyéspüspöknek fel kell terjesztenie az Apostoli Szentszékhez. Még egy fontos dologra hívtam fel a figyelmet: a bírónak akkor is be kell szereznie a kötelékvédő észrevételeit, ha a felek lemondtak a védekezésről. Persze, ha a bíró erre ösztönözte a kötelékvédőt, de az nem teljesítette, ettől függetlenül érvényesen hozhatja meg az ítéletét a bíró.

A kötelékvédő fellebbezését bemutatva leírtam, hogy a kötelékvédő a felekhez hasonlóan fellebbezhet. Fontos megjegyeznünk, hogy csak az fellebbezhet, aki sérelmesnek érzi az ítéletet. Tehát a kötelékvédő csak a semmisséget kinyilvánító ítélet ellen fellebbezhet. A '17-es CIC még előírta a kötelékvédő fellebbezési kötelességét, ha az első ítélet a házasság semmisségét állapította meg. Ez a kötelezettség a '83-as CIC-ben nem maradt meg – mégha sok kánonjogász így is vélekedik – ugyanis felesleges lenne, mert egyébként is két egybehangzó ítéletre van szükség ahhoz, hogy a semmisség kinyilvánítása végrehajthatóvá váljék, ezért maga a törvény az 1682. kánonban rendeli el a felperes érdekében, hogy az első semmisséget kinyilvánító ítélet után a következő fokon szülessék ítélet, akkor is, ha senki sem fellebbezett.

Összefoglalva a kötelékvédő a per során minden percselekménynél jelen lehet, sőt véleményem és sok más kánonjogász véleménye szerint az a legjobb, ha részt vesz az összes percselekményben, ugyanis akkor ismeri meg a teljes igazságot az adott házassággal kapcsolatban, s csak ilyenkor tudja teljes egészében teljesíteni a feladatát, amely nem más, minthogy a perben előterjessze mindazt, amit a házasság semmissége vagy felbontása ellen ésszerűen fel lehet hozni. Sajnos a gyakorlatban a kötelékvédő részvétele sokszor csak formális.

6. A KÖTELEKVEDŐ SZEREPE A KÜLÖNBÖZŐ ELJÁRÁSOKBAN

6.1 A kötelekvedő szerepe a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárásban

Házasság érvénytelenségének hivatalos megállapítása az egyházi bíróságra tartozik. Ez pedig rendes egyházi pert folytat le. Van azonban néhány eset, amikor nincs szükség erre a viszonylagos bonyolult eljárásra: a semmisség egyszerű okirati eljárással kimondható. Ugyanis az Egyházi Törvénykönyv megengedi minden perben az okirati bizonyítást, akár köz-, akár magánokiratokkal.⁷³⁸ Az eljárás ilyenkor is a keresetlevél benyújtásával kezdődik. Utána azonban a bírósági helynök vagy az általa kijelölt bíró – a felek megidézése után, a kötelekvedő bevonásával – ítélet formájában azonnal kimondhatja a házasság semmisségét.⁷³⁹ Ez az egészen egyszerű eljárás csak akkor alkalmazható, ha támadhatatlan és kifogástalan okirattól biztosan kitűnik, hogy érvénytelenítő akadály vagy formahiány miatt volt semmis a házasság. Pl. anyakönyvi kivonatokkal igazolható olyan közeli rokonság, amely alól nem volt felmentés, vagy egy korábbi érvényes házasság fennállása. Ilyen lehet az az eset is, amikor valaki egy katolikus egyházi házasságot akar kötni, de úgy tűnik, nem teheti, mert nem keresztény, és már volt egy polgári házassága egy nem katolikus személlyel. Ha azonban előkerül az eddig nem kereszténynek hitt fél katolikus keresztlevele, ez olyan okirat, amely az

⁷³⁸ CIC 1539. kán. – Mindenfajta perben megengedett az okirati bizonyítás, mind köz-, mind magánokirattal.

⁷³⁹ CIC 1686. kán. – Az 1677. kán. szerint beterveztett kérelem elfogadása után a bírósági helynök vagy a tőle kijelölt bíró a rendes per formáinak elhagyásával, de a felek megidézésével és a kötelekvedő közbejöttével, ítéletileg kijelentheti a házasság semmisségét, ha támadhatatlan és kifogástalan okirattól biztosan kitűnik, hogy érvénytelenítő akadály állt fenn, vagy hiányzott a törvényes forma-feltéve, hogy ugyanilyen biztos az is, hogy felmentést nem adtak-, vagy hogy a képviselőnek nem volt érvényes megbízatása.

egyszerű eljárásban azonnal bizonyítja a korábbi polgári házasság érvénytelenségét. Így lehetővé válik az egyházi házasság megkötése.⁷⁴⁰

Azokban az ügyekben, ahol a bíróság kimondja a házasság semmisségét anélkül, hogy a teljes peres eljárást lefolytatná, azt csak akkor teheti meg, ha az érvénytelenség a hiteles okiratból egyértelműen kitűnik. A '83-as CIC-ben a kötelekvédőnek ugyanazok a feladatai, mint a régebbi Kódexben. A kötelekvédőnek mindig részt kell vennie az okirati eljárásban és a bírónak figyelembe kell vennie döntése meghozatalában a kötelekvédő véleményét az 1686-os kánon alapján („kötelekvédő közbejöttével”). Amikor a bíró ítéletileg kijelenti a házasság semmisségét és a kötelekvédő megfontoltan úgy véli, hogy az 1686. kánonban felsorolt hibák megléte vagy felmentés hiánya nem biztos, köteles fellebbezni a másodfokú bíróhoz. A másod fokú bíróságnak ismét meg kell hallgatnia a kötelekvédőt, mielőtt az ítélet megszületik. Ugyanezek voltak az előírások a '17-es CIC 1990-1992. kánonjaiban⁷⁴¹ is.

Az okirati eljárás külön szabályozása újdonság a '83-as CIC-ben. Korábban is létezett azonban ehhez hasonló egyszerű eljárási lehetőség. Ezzel kapcsolatban a régi törvénykönyv kivételes esetekről⁷⁴², a zsinat utáni jog pedig különleges esetekről⁷⁴³ beszélt. A '83-as CIC a dolog lényegére mutat rá, amikor ezt az eljárást okirati eljárásnak nevezi. Itt ugyanis nem valamilyen kivételről, hanem egy külön eljárási típusról van szó.

Ez az eljárás akkor alkalmazható, ha támadhatatlan és kifogástalan okiratból kitűnik, hogy: 1. érvénytelen akadály vagy *formahiány*⁷⁴⁴ állt fenn, melyek alól

⁷⁴⁰ ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 541.

⁷⁴¹ Can. 1990. Cum ex certo et authentico documento, quod nulli contradictioni vel exceptioni obnoxium sit, constiterit de exsistentia impedimenti disparitatis cultus, ordinis, voti sollemnis castitatis, ligaminis, consanguinitatis, affinitatis aut cognationis spiritualis, simulque pari certitudine apparuerit dispensationem super his impedimentis datam non esse, hisce in casibus, praetermissis sollemnitatibus hucusque recensitis, poterit Ordinarius, citatis partibus, matrimonii nullitatem declarare, cum interventu tamen defensoris vinculi.

Can. 1991. Adversus hanc declarationem defensor vinculi, si prudenter existimaverit impedimenta de quibus in can. 1990 non esse certa aut dispensationem super eisdem probabiliter intercessisse, provocare tenetur ad iudicem secundae instantiae, ad quem acta sunt transmittenda quique scripto monendus est agi de casu excepto.

Can. 1992. Iudex alterius instantiae, cum solo interventu defensoris vinculi, decernet eodem modo de quo in can. 1990, utrum sententia sit confirmanda, an potius procedendum in causa sit ad ordinarium tramitem iuris; quo in casu eam remittit ad tribunal primae instantiae.

⁷⁴² 1917-es CIC 1990-1992. can.

⁷⁴³ MP *Causas matrimoniales*, 1971. III. 28. X. pont: AAS 63, 1971, 445.

⁷⁴⁴ A formahiány, amire a CIC 1685. kánonja is utal nem a kánoni forma teljes hiánya a formára kötelezett személy házasságkötésekor (pl. az egyházból formális aktussal ki nem vált katolikusok tisztán polgári házassága.) Ebben az esetben ugyanis a házasság érvényességének védelme sem áll fenn, tehát még okirati

felmentés nem volt; 2. vagy a *képviselőnek* (ha ennek útján kötötték a házasságot) nem volt érvényes megbízása. Tehát ha az okirat a *beleegyezés* hiányát igazolja (pl. valaki közjegyző előtt nyilatkozott, hogy házasságát nem akarja felbonthatatlanul megkötni), az okirati eljárás nem alkalmazható, hanem rendes peres eljárásra van szükség.

Az okirati eljárásban az egyetlen döntő bizonyíték egy támadhatatlan és kifogástalan okirat. Ennek a szerzők többsége szerint⁷⁴⁵ közokiratnak kell lenni - lehet világi és egyházi is -, mert csak ez számít teljes bizonyítéknak arra nézve, amit közvetlenül és főként állít.⁷⁴⁶ Mivel azonban a törvény nem mondja kifejezetten, hogy közokirat szükséges, egyesek mégis arra következtetnek⁷⁴⁷, hogy kellően kifogástalan magánokirat is elegendő lehet bizonyos esetekben.

A Rota Romanának az az ítélete⁷⁴⁸, amely ilyenkor csak a közokiratot minősítette elfogadhatónak, a '17-es CIC szövegének arra a megjegyzésére épült, hogy az okiratnak hitelesnek (*authenticum*) kell lennie. Ez a megjegyzés a '83-as CIC 1686. kánonjából elmaradt.

Ha a házasság semmisségét okirati eljárással mondták ki, az iratokat nem kell másodfokú felülbírálatra terjeszteni, hanem – hacsak valaki nem fellebbezett – az első fokú ítélet végrehajtható, új házasság köthető.⁷⁴⁹ Bár a kötelékvédőnek, ha megfontoltan

eljárásra sincs szükség. Az okirati eljárással elbírálható formahiány olyankor fordul elő, ha a kánoni forma külsőleg megvolt, de valamilyen lényeges hiányosság miatt érvénytelen, pl. a pap épp a *beleegyezés* szavait felejtette ki a szertartásból.

⁷⁴⁵ MIGUELEZ DOMINGUEZ, L. – ALONSO MORAN, S. – CABREROS DE ANTA, M., *Derecho Canónico posconciliar. Suplemento al Código de Derecho Canónico bilingüe de la Biblioteca de Autores Cristionos*. 4Madrid 1974, 564; DI JORIO, O., *Adnotationes in. M. P. Causas matrimoniales II. De regulis in casibus specialibus*, in *Per* 65, 1976, 363-364.

⁷⁴⁶ CIC 1540-1543. kánonok

CIC 1540. kán. – 1. §. Az egyházi köziratot hatósági közeg állítja ki egyházi hivatali hatáskörében, a jogban megállapított alakszerűségek megtartásával.

2.§. Világi köziratoknak azokat az iratokat nevezzük, amelyek az egyes helyeken érvényes törvények szerint jogilag ilyennek minősülnek.

3.§. A többi okiratok magánokiratok.

CIC 1541. kán. – Ha ellenkező nyilvánvaló bizonyítékok nem cáfolják, a köziratok hitelesen tanúsítják mindazt, amit közvetlenül és főként állítanak.

CIC 1542. kán. – A fél által elismert vagy a bíró által elfogadott magánokirat szerzőjével, aláírójával vagy azokkal szemben, akikre az ügy tőlük maradt, olyan bizonyító erővel rendelkezik, mint a peren kívüli beismerés; másokkal szemben olyan bizonyító erővel rendelkezik, mint a feleknek azok a kijelentései, amelyek nem beismerések, az 1536. kán. 2. §-a szerint.

CIC 1543. kán. – Ha kitűnik, hogy az okiratban radirozások, javítások, közbeszúrások vagy más hibák vannak, a bírónak kell megállapítania, hogy érnek-e valamit és mennyit érnek az ilyen okiratok. (Itt kell megjegyeznünk, hogy az egyházi közokirat hamisítása, illetve a hamis okirat használata egyházi ügyben büntetendő cselekmény (vö. 1391. k.).

⁷⁴⁷ BONETT, P. A., *Il giudizio di nullità matrimoniale nei casi speciali* (Studia et Documenta Iuris Canonici 9), Roma 1979, 128-134.

⁷⁴⁸ SRR, Decis., 1957. III.28: SSR Dec XLIX, 256-257.

⁷⁴⁹ FLATTEN, H., *Die Eheverfahren*, in *Handbuch* 994.

ügy véli, hogy az 1686. kánonban⁷⁵⁰ felsorolt hibák megléte vagy a felmentés hiánya nem biztos, köteles fellebbezni a másodfokú bíróhoz, akinek el kell küldeni az iratokat, és írásban figyelmeztetni kell, hogy okirati eljárásról van szó.

A már említett felmérés⁷⁵¹ szerint az okirati eljárások legtöbbszörében, bár nem mindegyikben a kötelékvédő átnézi a bizonyításra szolgáló dokumentumokat, mielőtt az ítélet megszületik. A kötelékvédőnek kötelessége, hogy kérdéseket tegyen fel az okiratok elegendő mennyiségével vagy hitelességével kapcsolatban, hogy az eljárás végére a támadhatatlan és kifogástalan okiratból vagy okiratokból tűnjön ki, hogy érvénytelenítő akadály állt fenn a házasságkötéskor. Habár ennek a ténynek a kijelentése nem a kötelékvédő, hanem a bíró kötelessége.⁷⁵² Itt érdekes megjegyezni, hogy a korábbi Kódex szerint az okirati eljárás végén a házasság érvénytelenségét az ordináriusnak kellett kimondani, a hatályos CIC szerint pedig a bírósági helynöknek vagy az általa kijelölt bírónak kell ezt megtennie.

Fontos még megjegyeznünk, hogy az okirati eljárással kapcsolatban a *Dignitas connubii* kezdetű Instrukció hangsúlyozza, hogy ha kétséges, hogy minden feltétele megvan-e az okirati eljárásnak, akkor a rendes peres eljárás szabályai szerint kell eljárni. De ha előfordul, hogy ha az impotencia hiánya kiderül az okiratból, akkor a bíró különleges figyelemmel legyen arra, hogy az ügyet ne engedjék könnyedén okirati eljárásban⁷⁵³ tárgyalni.⁷⁵⁴

⁷⁵⁰ CIC 1686. kán. – Az 1677. kán. szerint beterveztett kérelem elfogadása után a bírósági helynök vagy a tőle kijelölt bíró a rendes per formáinak elhagyásával, de a felek megidézésével és a kötelékvédő közbejöttével, ítéletileg kijelentheti a házasság semmisségét, ha támadhatatlan és kifogástalan okiratból biztosan kitűnik, hogy érvénytelenítő akadály állt fenn, vagy hiányzott a törvényes forma – feltéve, hogy ugyanilyen biztos az is, hogy felmentést nem adtak-, vagy hogy a képviselőnek nem volt érvényes megbízatása.

⁷⁵¹ Lásd 3.1. *A bíróságok kinevezett kötelékvédői* c. fejezetben a 243-as lábjegyzetnél

⁷⁵² BURKE, J., *The defender of the bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 227: „D. In *Documentary Process* In most but not all of the tribunals surveyed, the defender of the bond reviewed the papers before the judgement of nullity was given. Defenders of the bond had the opportunity to raise questions on the authenticity and sufficiency of the documentary proof of nullity in most cases. However it was clear that defenders did not carry out any independent investigation of the quality of the documentary evidence, rather leaving that to the judge.”

⁷⁵³ DC 296-297.cikkelyek

⁷⁵⁴ HÁRSFAI K., *Úton egy szakszerűbb, gyorsabb és igazságosabb bírósági eljárás felé (A Dignitas connubii kezdetű Instrukció elemző értékelése)*, in *Kánonjog* 2006, 140.

6.2 A kötelékvédő részvétele a házassági felbontási ügyekben

A házasság a katolikus tanítás szerint felbonthatatlan kötelékkel jár, ám kivételes jelleggel néha mégis lehetséges a házasság külső felbontása a hatóság közbejöttje által. Ezekben a bontásokban vagy közvetlenül a lelkek üdvének (*dispensatio super rato*), vagy pedig a hit kedvezményének (*favor fidei*) van szerepe. Elvileg tehát minden olyan házasság felbontható, mely érvényes, de nem szentségi, illetve ami szentségileg megkötött, de nem elhált.⁷⁵⁵

Az abszolút felbonthatatlanság elve csak a megkötött és elhált házasságokra vonatkozik. Ezt csakugyan „semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált” (1141. kán.). A többi házassági kötelék viszont nem örvend ilyen szilárdságnak és ezért, bár fennmarad a belső felbonthatatlansága, kívülről febontható. A hatályos jog szerint a házastársaknak a kötelék felbontásával történő szeparációjának két formája ismert:

1. a megkötött, de el nem hált házasságoknak a római pápa által történő felbontása (1141. kán.)
2. a nem megkötött házasságok felbontása, vagyis két meg nem keresztelt, vagy egy megkeresztelt és egy meg nem keresztelt közti házasság esetén: a privilégium paulinum eljárása (1142-1147. kk.), és a vele egyenértékű esetek (1148-1149. kk.), vagy a pápa által történő felbontás a hit javára.

Ez az utóbbi eset, vagyis a nem megkötött házasságok felbontása a hit javára pápai felmentéssel, nincs szabályozva a '83-as Kódexben, hanem a Hittani Kongregáció erre vonatkozó Normái szerint nyert szabályozást. Jelenleg a II. János Pál pápa által 2001. február 16-án jóváhagyott, és a Hittani Kongregáció által 2001. április 30-án, V. Szent Piusz emléknapiján kihirdetett normák⁷⁵⁶ vannak érvényben.⁷⁵⁷

Tudjuk, hogy a megkötött és elhált házasság (*matrimonium ratum et consummatum*) nem bontható fel semmilyen hatalom által. Mindebből következik, hogy a nem megkötött („*non ratum*”) és a nem elhált („*non consummatum*”) házasság felbontható,

⁷⁵⁵ KOWAL, J., *A házasság felbontása a hit javára*, Budapest 2004, 5.

⁷⁵⁶ C Fid, Norm., *Potestas Ecclesiae*, De conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei, Città del Vaticano 2001.

⁷⁵⁷ KOWAL, J., *A házasság felbontása a hit javára*, Budapest 2004, 9.

ebben az alfejezetben ezekben a házassági eljárásokban vizsgáljuk meg a kötelékvédő szerepét. Ezek az eljárások a házasság felbontására irányulnak, de ugyanakkor nem peres eljárások, hanem adminisztratív eljárások közé tartoznak.⁷⁵⁸

6.2.1 A nem szentségi házassági felbontási ügyekben

Érvényesnek, de nem szentséginek azokat a házasságokat mondjuk, amelyeket egy keresztény és egy nem megkeresztelt vagy két meg nem keresztelt kötött egymással. Ilyen pl. az a házasság, amit egy református és egy nem keresztény az anyakönyvezető előtt köt, de ilyennek számít az a katolikus templomban kötött házasság is, ami egy katolikus és egy nem keresztény között a valláskülönbség házassági akadályá (vö. 1086. kan. 1. §⁷⁵⁹) alóli felmentéssel jön létre. Mint az előbbiekből kitűnik, a tisztán polgárilag megkötött házasságok nagy része érvényesnek, de nem szentséginek mondható.⁷⁶⁰

A nem szentségi házasság egyre nagyobb aktualitású az európai civilizáció népei körében, ugyanis az újabb generáció tagjait egyre ritkábban kereszteltetik meg szüleik, és a nem keresztény népek is nagy számban vándorolnak be Európába és kapnak letelepedési engedélyt, esetleg állampolgárságot. Továbbá a megkereszteltek is több felekezetekhez tartoznak, ugyanakkor növekedik a különböző népcsoportok, társadalmi osztályok és rétegek közti keveredés, konkrétan egyre gyakoribb köztük a házasságkötés. Mindez növeli annak a valószínűségét, hogy egyre kevesebb szentségi házasság születik, s a felek különböző vallása, mentalitása, kultúrája következtében a polgári válások száma emelkedik. Egy másik jelenséget is észrevehetünk, nevezetesen azt, hogy lassan növekedik azoknak a száma, akik felnőtt korukban, netán már a házasságban élve veszik fel a keresztséget, vagy úgy, hogy a házastársuk, esetleg a gyerekeik is velük tartanak, ez a követendő példa, de sajnos sok olyan eset van, amikor a házastárs nem kívánja felvenni a keresztséget. Amennyiben a magatartása békés, akkor élhetnek egymás mellett szeretetben, de ha a házastárs magatartása ellenséges

⁷⁵⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 246.

⁷⁵⁹ CIC 1086. kan. - 1. §.Érvénytelen a házasság két olyan személy között, akiknek egyikét a katolikus egyházban keresztelték, vagy oda fölvtették, és abból formális aktussal nem távozott el, másika pedig nincs megkeresztelve.

⁷⁶⁰ Erdő P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in Erdő P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 514.

jellegű a kereszténységgel szemben, akkor az konfliktusokhoz vezethet.⁷⁶¹

A nem szentségi házasságok eseteit a Hittani Kongregáció által kiadott *Normák* szabályozzák. A jelenleg hatályos szabályozás 2001. április 30-án jelent meg, ezt megelőzően a Hittani Kongregáció rendes ülésén megtárgyalta, majd II. János Pál pápa jóváhagyta.⁷⁶² A nem szentségi házasságok közül azoknak a felbontására vonatkoznak ezek a szabályok, amelyek kívül esnek a '83-as CIC szabályozott esetek körén, vagyis vagy egy megkeresztelt és egy nem megkeresztelt személy házasságára vonatkoznak, vagy két meg nem keresztelt házasságára vonatkoznak ugyan, akik közül legalább az egyik felvette a keresztséget, de mégsem tartoznak a *privilegium paulinum*⁷⁶³ hatáskörébe, mert valamilyen feltétel hiányzik, illetve két meg nem keresztelt személyről van szó, akik a házasság teljes ideje alatt nem keresztelkednek meg.⁷⁶⁴

A nem szentségi házasságok felbontásánál az eljárást vagy a püspök végzi vagy rábízza a bíróság egy bírójára, vagy az erre kijelölt személyek közül választ ki egyet. Rajtuk kívül az eljárásban részt kell vennie a kötelékvédőnek és a jegyzőnek. A megbízásnak írásban kell történie és az iratokból ki kell derülnie. A vizsgálatot végző személy (vagy a püspök, vagy a bíróság egy bírója, vagy az erre kijelölt személy) hallgatja ki a feleket és a tanúkat, a meghallgatásra meg kell idézni a kötelékvédőt, a jegyzőnek pedig jelen kell lennie. A vizsgálatot végző személy előzetesen elkészített kérdőpontok alapján hallgatja ki a feleket és a tanúkat. A kérdéseket ő maga vagy a kötelékvédő állítja össze.⁷⁶⁵ A kérdésekre adott válaszokat alá kell írni a meghallgatott személyeknek, a vizsgálatot végzőknek és a jegyzőnek.⁷⁶⁶

Ha egy polgári házasságról el akarjuk dönteni, hogy az érvényes, de nem

⁷⁶¹ KOWAL, J., *A házasság felbontása a hit javára*, Budapest 2004, 5-6.

⁷⁶² C. FID. Norm., *Potestas Ecclesiae*, De conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei, Città del Vaticano 2001.

⁷⁶³ A *privilegium paulinum* szabályát ld.

CIC 1143. kán. – 1. §. Két meg nem keresztelt között kötött házasság felbomlik a *privilegium paulinum* alapján, a keresztséget felvett fél hitének nyújtott kedvezményeként, magával azzal a ténnyel, hogy ez a fél új házasságot köt, amennyiben a meg nem keresztelt fél különválk.

2.§. Különváltnak számít a meg nem keresztelt fél, ha nem akar a megkeresztelt féllel együtt élni, vagy békében, a Teremtő gyalázása nélkül együtt élni, hacsak a másik fél –megkeresztelkedése után – nem szolgáltatott megfelelő okot a különválásra.

CIC 1143. kán. – 1. §. Két meg nem keresztelt között kötött házasság felbomlik a *privilegium paulinum* alapján, a keresztséget felvett fél hitének nyújtott kedvezményeként, magával azzal a ténnyel, hogy ez a fél új házasságot köt, amennyiben a meg nem keresztelt fél különválk

2. §. Különváltnak számít a meg nem keresztelt fél, ha nem akar a megkeresztelt féllel együtt élni, vagy békében, a Teremtő gyalázása nélkül együtt élni, hacsak a másik fél –megkeresztelkedése után – nem szolgáltatott megfelelő okot a különválásra.

⁷⁶⁴ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 250.

⁷⁶⁵ A kérdőpontok összeállításáról részletesen ld. jelen dolgozat 6.1. A kérdőpontok összeállítása c. fejezben

⁷⁶⁶ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 251.

szentségi házasságok közé sorolható-e, két szempontot kell figyelembe vennünk. Az egyik az, hogy nem volt-e esetleg mindkét fél keresztény: pl. két protestáns tisztán polgári házassága ugyanis nem egyszerűen érvényes, hanem szentségnek is minősül, hiszen a CIC 1055. kánon 2. §-a fenntartja a régi alapelvet, mely szerint „megkereszteltek között nem állhat fenn érvényes házassági szerződés anélkül, hogy ugyanakkor ne lenne szentség is.” A másik szempont, amire ügyelni kell az, hogy a két nem keresztény közti polgári házasság valóban érvényes volt-e. Gyakorlatilag főként arra kell figyelemmel lennünk, hogy a felek szabad állapotúak voltak-e, amikor a házasságot kötötték. Ha pl. egy nem kereszténynek több polgári házassága volt, az esőt tekintjük érvényesnek.⁷⁶⁷

A házasság felbontását a hit javára a '83-as CIC 1142. kánonja⁷⁶⁸ tartalmazza, amely hasonló az 1917-es Kódex 1119. kánonjához⁷⁶⁹. A kötelékvédő jogait és kötelelességeit az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 1973-ban kiadott Instrukciója tartalmazza.⁷⁷⁰ Ebben az eljárásban a kötelékvédőnek kötelelessége összeállítani a kérdéseket a feleknek és a tanúknak.⁷⁷¹ A kötelékvédőnek az eljárásban is részt kell vennie.⁷⁷² Az Instrukció a kötelékvédő más kötelelességét nem említi. Habár felhívja a figyelmet az 1432. kánonra, amely szerint a kötelékvédő „hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni.”, ez vezethet ahhoz, hogy a kötelékvédő megírja észrevételeit és az ordinárius az iratokkal együtt küldje el azt a Szentszéknek. Az ordináriusnak az összes iratot a kötelékvédő észrevételeivel együtt el kell küldenie az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációnak.⁷⁷³

⁷⁶⁷ ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 514-515.

⁷⁶⁸ 1142. kán. -- A megkereszteltek közötti vagy megkeresztelt és meg nem keresztelt közötti el nem hált házasságot a pápa megfelelő okból felbonthatja, ha mindkét fél vagy egyikük kéri, még ha a másik fél ellenzi is.

⁷⁶⁹ '17-es CIC Can 1119. *Matrimonium non consummatum inter baptizatos vel inter partem baptizatam et partem non baptizatam, dissolvitur tum ipso iure per sollemnem professionem religiosam, tum per dispensationem a Sede Apostolica ex iusta causa concessam, utraque parte rogante vel alterutra, etsi altera sit invita.*

⁷⁷⁰ SC Fid, Instr. et Normae, 1973.XII.6. (*Leges V*, 6702-6705)

⁷⁷¹ SC Fid, Instr. et Normae, 1973.XII.6. (*Leges V*, 6702: 4. cikkely)

⁷⁷² SC Fid, Instr. et Normae, 1973. XII.6. (*Leges V*, 6703: 7. cikkely 1.§)

⁷⁷³ BURKE, J., *The defender of the bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 225-226: „*F. Privilege of the Faith* Cases It appears that the possibility of dissolutions of marriage „in favor of the faith” is still provided by canon 1142 of the 1983 code which contains the same substance as did canon 1119 of the 1917 code. Since the new code does not provide a separate set of procedural norms, the 1973 Instruction of the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith on the procedures to be followed in privilege of the faith cases still apply. In the procedural norms of this instruction the defender of the bond is to be used in the preparation of the question for the parties and the witnesses (art. 4). The defender of the bond is

6.2.2 A megkötött de el nem hált házassági felbontási ügyekben

A megkötött de el nem hált házasságra vonatkozó eljárásban a felek azt kérik, hogy mentse fel őket a házasságuk felbonthatatlansága alól. A felbonthatatlanság az érvényes és elhált házasság jogkövetkezménye, mert csak a halál tudja a köteléket felbontani, ha megkötött és elhált házasságról van szó.⁷⁷⁴ A kötelék felbontását akkor lehet kérni, ha a házasságot nem hálták el és létezik valamilyen jogos ok arra vonatkozóan, hogy ezt a kegyet engedélyezzék.⁷⁷⁵

Szigorú szempont szerint értékelve azt kell megállapítanunk, hogy ez az eljárás adminisztratív eljárás. A *petitium* nem más, mint a felmentés iránti kérelem, amit a hatáskörrel rendelkező hatósághoz kell benyújtani, aki ebben az esetben a római pápa. A felmentést megelőzi egy kvázi ítélet az el nem háltás tárgyában, valamint annak a mérlegelése, hogy létezik-e jogos ok a felmentés engedélyezésére. Ezzel az eljárással a '83-as CIC 1697-1706. kánonjai foglalkoznak.⁷⁷⁶

Ezt az eljárást az 1917-es CIC óta két részre van osztva. Az első a megyéspüspök előtti szakasz. A második a Szentszék előtti szakasz Korábban⁷⁷⁷ a megyéspüspöknek el kellett küldenie a keresetet a Szentszéknek, akinek engedélyeznie kellett, hogy a püspök az eljárást elkezdhesse. A '83-as CIC már engedélyezte a megyéspüspöknek, hogy megvizsgálja az ügyet az Apostoli Szentszék engedélye nélkül is.

A kötelékvédő jogait és köteleseit az 1923-as Katolikus doktrina 28. és 29. szabályai⁷⁷⁸ állították fel, amelyek megegyeznek a '17-es CIC 1968-as és 1969-es kánonjaival. A '83-as CIC a kötelékvédő eljárási kötelezettségeinke felsorolását kihagyta, így egy kevésbé aktív résztvevője lett a vizsgálati szakasznak. Így a Katolikus Doktrina

also to intervene in any process for establishing the non-use of the marriage after the baptism of a non-previously baptized spouse (art 7, § 1). No other specific duties are assigned to the defender of the bond in the instruction. However looking back on the basic canon on the duties of the defender of the bond, viz., „to propose or clarify everything which can be reasonable adduced against nullity or dissolution” leads to the belief that the defender of the bond has the right and duty to make observations on the case, and to have them considered by the ordinary in making his report on the case of the Holy See. The ordinary is required to send to the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith „all the acts and reports” which would seem to included any observations of the defender of the bond.”

⁷⁷⁴ CIC 1141. kán. – A megkötött és elhált házasságot semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált.

⁷⁷⁵ CIC 1142. kán. - A megkeresztelték közötti vagy megkeresztelt és meg nem keresztelt közötti el nem hált házasságot a pápa megfelelő okból felbonthatja, ha mindkét fél vagy egyikük kéri, még ha a másik fél ellenzi is.

⁷⁷⁶ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 252.

⁷⁷⁷ S. C. of the Sacraments, Decree *Catholica doctrina*, May 7, 1923: AAS 11 (1923) 389, Rule 2.

⁷⁷⁸ S. C. of the Sacraments, Decree *Catholica doctrina*, May 7, 1923: AAS 11 (1923) 389, Rules 28, 29.

szabályai, amelyek a '17-es CIC-ben is szerepelnek a hatályos jog szerint már nincsenek érvényben. A '83-as Kódex szerint úgy tűnik, hogy ebben az eljárásban a kötelékvédőnek hasonló módon kell részt vennie, mint a bírósági eljárásokban, igaz csak a Kódex annyit mond, hogy „Ezekben az eljárásokban mindig szerepelnie kell a kötelékvédőnek.”⁷⁷⁹ A kötelékvédőt továbbra már nem szükséges kinevezni minden egyes ügyre, ahogy azt a Katolikus doktrina 15. szabálya mondta. A kötelékvédőnek ezekben az eljárásokban ugyanúgy kell viselkedni, mint a rendes peres egyházi eljárásokban, hiszen az 1983-as CIC 1702. kánonja azt mondja, hogy „amennyire lehet, meg kell tartani a rendes egyházi peres eljárásban és a házassági semmisségi perben a bizonyítékok gyűjtését szabályozó kánonokat, feltéve, hogy összeegyeztethetők ezeknek az eljárásoknak a jellegével.”⁷⁸⁰

Újdonság a '83-as CIC-ben az el nem hált házasság alóli felmentési eljárás külön szabályozása.⁷⁸¹

⁷⁷⁹ CIC 1701. kán. 1. §

⁷⁸⁰ BURKE, J.J., *The defender of the bond in the new Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 224-225: „*E. Interventions in the „Ratum et non-Consummatum” Process* : The administrative process for seeking a dispensation from a ratified and non-consummated marriage has been changed since the 1917 code in two respects. The diocesan bishop was made competent to accept a petition and to arrange for the instruction phase of the petition by an Instruction of the Sacred Congregation of the Sacraments in 1972. Previously, the diocesan bishop was required to send the petition to the Apostolic See. Secondly, the duties and right of the defender of the bond in this administrative process were set out in the decree *Catholica doctrina* of 1923 as a substantially identical restatement in its rules 28 and 29 of canons 1968 and 1969 of the 1917 code, which dealt with the duties and rights of the defender of the bond in the judicial process. However, as has been shown above, the 1983 code has removed some procedural requirements from the defender of the bond and indicated a less active participation in the probatory stage of the trial. One can conclude that those rules of *Catholica doctrina* which were based on the 1917 code will no longer apply. It seems reasonable to make general conclusion that the defender of the bond should behave in these processes in the same way as he or she now should in the judicial process itself. The 1983 code states that „The defender of the bond must always intervene in these procedures” (c. 1701, § 1), and thus implies that it is the regular defender of the bond of the diocesan tribunal. Thus it is no longer necessary to appoint a defender of the bond a defender for each of the cases individually, as was the case under rule 15 of *Catholica doctrina*. The 1983 code goes further toward making it clear that the defender of the bond behaves as in a judicial trial by stating that „Insofar as it is possible... the canons on the collection of proofs in ordinary contentious trials and in cases of marital nullity are to be observed provided they can be reconciled with the distinctive character of these processes” (c. 1702). Thus, there would apply the same requirements for the defender of the bond’s citation, access to documents and other acts, and right to propose questions. However, the many detailed requirements of the 1917 code and of *Catholica doctrina* for consultation with or participation of the defender of the bond are modified both by the letter and the spirit of the 1983 code. The animadversions of the defender of the bond would seem to have the same purpose as stated for judicial trials, viz., „to propose and clarify everything which can be reasonably adduced against nullity or dissolution” (c. 1432). Because of the nature of these cases, the main concern will usually be with the evidence on the question of non-consummation. The animadversions or observations of the defender of the bond are then made available to the bishop who has to express his opinion on the case, and as before, are also to be forwarded to the Apostolic See with the acts of the case and the opinion of the bishop (c. 1705).”

⁷⁸¹ Az eljárás részleteiről bővebben ld. MARCHETTA, B., *Scioglimento del matrimonio canonico per incosumazione*, Padova 1981.

Megkötöttnek (ratum) a '83-as CIC 1061. kánonja⁷⁸² a két keresztény közti, tehát szentségi házasságot nevezi. A keresztény és nem keresztény közti (dispar) el nem hált házasság esetében is kérhető ilyen felmentés.⁷⁸³ A két nem keresztény vagy az egy keresztény és az egy nem keresztény közti házasság felbontására bizonyos körülmények eseteén akkor is lehet mód, ha a házasságot elhálták.⁷⁸⁴ A '83-as CIC 1141. kánonja⁷⁸⁵ szerint a két keresztény közti házasság viszont csak akkor bontható fel (pápai intézkedéssel), ha még nem hálták el.

A felmentést csakis valamelyik házas fél kérheti, az ügyész vagy más személy sohasem. Maga az eljárás nem per, hanem közigazgatási eljárás, a felmentés pedig kegy, vagyis a kérelmezőnek nincs hozzá joga (mint pl. a bizonyítottan érvénytelen házasság semmisségének kimondásához), hanem csupán kérheti.

A '83-as CIC az el nem hált házasságokkal kapcsolatos eljárás korábbi szabályozásának⁷⁸⁶ alapelveit foglalja össze. Az eljárás *részleteiről* lásd a Szentségi Kongregáció 1986. XII. 20-i körlevelét.⁷⁸⁷ Tehát az el nem hált házasságok pápai felbontásának, amelyet különleges szóhasználatral felmentésnek is szokás nevezni (dispensatio super rato- innen a super rato elnevezés), eljárási módját az Egyházi Törvénykönyvön (1697-1706. k.) kívül külön szentszéki jogszabályok is meghatározzák.⁷⁸⁸ Ha a felek egyike kéri a felmentés, a pápához intézett kérvényt kell beadni a lakóhelye szerint illetékes megyéspüspökhöz (1699. k. 1. §⁷⁸⁹). A püspök az

⁷⁸² CIC 1061. kán. – 1. §. A megkereszteltek közötti érvényes házasságot csupán megkötöttnek nevezzük, ha nincs elhálva; megkötöttnek és elhálnak hívjuk, ha a házasfelek egymás közötti emberi módon önmagában gyermek nemzésére alkalmas házastársi cselekedetet hajtottak végre, amelyre a házasság természetétől fogva rendelve van, és amelyben a házastársak egy testté lesznek.

⁷⁸³ CIC 1142. kán. – A megkereszteltek közötti vagy a megkeresztelt és a meg nem keresztelt közötti házasságot a pápa megfelelő okból felbonthatja, ha mindkét fél vagy egyikük kéri, még ha a másik fél ellenzi is.

⁷⁸⁴ Vö. CIC 1143-1150. kán.

⁷⁸⁵ CIC 1141. kán. – A megkötött és elhált házasságot semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja fel, kivéve a halált.

⁷⁸⁶ vö. SC Sacr, Instr., *Dispensationis matrimonii*, 1972. III. 7: AAS 64, 1972, 244-252.

⁷⁸⁷ *Comm* 20, 1988, 78-84; *Enchiridion Vaticanum. Documenti ufficiali della Santa Sede*, X, Bologna 1989, 754-769, nr. 1012-1044.

⁷⁸⁸ A '83-as CIC előtt: SC Sacr, Decr., *Catholica Doctrina et Regulae Servandae*, 1923. V. 7.: AAS 15 (1923) 389-413; Instr., *Dispensationis Matrimonii*, 1972.I.7: AAS 64 (1972) 244-252. A '83-as CIC kihirdetése után: SC Sacr, Litt. circ., *Congregatio pro Sacramentis*, 1986. XII.20: *Monitor Ecclesiasticus* 112 (1987) 423-429. A kongregáció e levélben abból indul ki, hogy a korábbi idevonatkozó utasítások a 6.k. 1. § 4. értelmében („A jelen törvénykönyv hatálybalépésével érvényét veszítik... a többi olyan egyetemes egyházfegyelmi törvények is, melyek olyan tárgyra vonatkoznak, amit a jelen törvénykönyv a maga egészében szabályoz.”) hatályukat veszítették, mivel a '83-as CIC ezt az eljárást a maga egészében újra szabályozta (uo. 423.).

⁷⁸⁹ CIC 1699. k. 1. §. – A felmentési kérelem elfogadására illetékes a kérelmező lakóhelyének vagy pótlakóhelyének megyéspüspöke, aki ha a kérés megalapozottnak látszik, rendelje el az eljárás vizsgálati részének lebonyolítását.

ügy kivizsgálását általában az egyházmegyei bíróságra bízza (vö. 1700 k. 1. §⁷⁹⁰). A vizsgálatnak két dolgot kell tisztáznia. Az egyik, hogy valóban elhátatlan-e a házasság⁷⁹¹. A másik, hogy lelkipásztori szempontból indokolt-e a felmentés megadása. A felmentés kellő indokának számít pl., ha a felek életközösségének helyreállítására már nincs remény (pl. polgárilag elváltak, s külön is élnek), még fiatalok, és új egyházi házasságot akarnak kötni, illetve keresztény családot akarnak alapítani, vagy egy már meglevő újabb polgári házasságot kívánnak rendezni az Egyház színe előtt. A házasság elhátatlanságát az orvosszakértők esetleges véleményén kívül elsősorban a felek és a tanúk vallomása bizonyíthatja, feltéve, ha szavahihetőségük kellően igazolt. Lehetőség szerint az illetékes plébánostól kell a bíróságnak igazolást⁷⁹² kérnie a felek és tanúk szavahihetőségéről.⁷⁹³ A szavahihetőségi igazolás ilyen kérdéseket tartalmaz: Pl. Ismert-e a plébánián a felperes?; Gyakorolja-e a vallását a felperes?; Hogyan vesz részt a felperes a plébánia életében?; Milyen hírnévnek örvend a felperes a közösségben?; Van-e ismerete a felek családjáról? Milyen benyomása van róla? (ez természetesen a plébánosnak teszi fel a kérdést, mivel a szavahihetőségi igazolást neki kell kitöltenie); Van-e ismerete a felek házasságáról?; Hogyan gondoskodnak a felek gyermekükről vagy gyermekeikről? stb.

A vizsgálati szakaszt a püspök előtti eljárásnak is nevezzük.⁷⁹⁴ Az eljárás a megyéspüspök (és a vele egyenlő elbírálás alá esők) illetékességébe tartozik, aki a vizsgálatot személyesen folytathatja, vagy a vizsgálatot más alkalmasabb személyre

⁷⁹⁰ CIC 1700. kan. 1. §. – Az 1681. kán. előírásának tiszteletben tartásával, ezekben az eljárásokban a vizsgálatot a püspök bízza állandó jelleggel vagy esetenként saját egyházmegyéje vagy más egyházmegyei bíróságára vagy alkalmas papra.

⁷⁹¹ A házasság elhátatlanságának fogalma módosult az 1917-es CIC-hez képest. Az elhátalansághoz nem elégséges már –mint az 1917-es CIC 1015. k. 1. § szerint–, hogy a felek közt létrejőjön a házastársi aktus, mely által „egy test lesznek”, hanem az is szükséges, hogy ez az egyesülés „emberi módon” történjék. Nincs tehát elhátalanság az a házasság, ha erre pl. csak erőszakkal, részegen vagy kábítószer hatása alatt került sor.

Az elhátalanság megtörténének biológiai feltételei –az egyházi joggyakorlat szerint– a merevedés (erectio), a legalább részleges behatolás (penetratio) és a magömlés a hüvelyben (ejaculatio in vagina). A CIC átdolgozása során a bizottságban leszögezték, hogy ez a három elem szükséges, s ez egyben feltételezi a nő részéről, hogy erre alkalmas hüvellyel rendelkezik (Comm 6, 1974, 1980). Nem tartották viszont szükségesnek a házasság elhátalansághoz, hogy a felek között a házastársi aktus egyúttal a szexuális vágyat kielégítő is legyen (uo. 188-191.) Nem szükséges az sem, hogy a férfinak megtermékenyítésre alkalmas „magva” (verum semen) legyen. Ez utóbbi alapvetően a Hittani Kongregáció 1977. V. 13-i határozata általános érvennyel leszögezte (AAS 69, 1977, 426). Természetesen a házastársi aktusnak a felek között, ahhoz, hogy a házasságot elhátalanság tegye, az érvényes házasságkötés után kell végbemennie. Nincs tehát elhátalanság azok házassága, akik egymással csak a házasságkötés előtt éltek szexuális életet.

⁷⁹²

⁷⁹³ Erdő P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in Erdő P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 513.

⁷⁹⁴ A püspök előtti eljárást lásd részletesebben: OSCAR BUTINELLI, *Il procedimento di dispensa dal matrimonio rato e consumato: la fase davanti al vescovo diocesano*, in *Studi giuridici* XXVII, 107-124.

rábízhatja. A kivizsgálással való megbízás és a kötelékvédő, illetve a jegyző kinevezése lehet egyedi, ami egyetlen esetre szól, vagy lehet általános, minden kérvény számára, amit előterjesztenek. Mivel a '83-as Kódex előírja, hogy „olyan ügyek számára, amelyekben a házasság felbontását tárgyalják, nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, akinek joga van felvetni, és részletesen előadni azokat az érveket, amelyeket ésszerűen fel lehet hozni a felbontás ellenében” (vö. 1432. kánon); a püspököt illeti meg, hogy kinevezze a kötelékvédőt, klerikust vagy laikust, aki kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkezék (vö. 1435. kánon). A Kongregáció 1986-os levelének⁷⁹⁵ 11. cikkely 1. § szerint a kötelékvédőnek közre kell működnie az eljárásban. Nem kell jelen lennie minden meghallgatáson. A 14. cikkely 1. § szerint: legyen „megidézve” azért, hogy biztosítsa a jogaikat; a 14. cikkely 3. § szerint pedig: a tanúk vizsgálatára szolgáló kérdéseket vagy a kivizsgáló vagy a kötelékvédő készítse el.⁷⁹⁶ A kötelékvédőnek ezzel a feladatával, mármint a kérdőpontok összeállításával részletesen foglalkoztunk az 5.3.1.4.1. *A kötelékvédő szerepe a kérdőpontok összeállításában* című alfejezetben

A vizsgálati szakaszban a *super rato* ügyben a bíró, a kötelékvédő és a jegyző a rendes peres eljárás szabályai szerint jár el, valamint a semmisségi perek szabályai szerint. Az érvénytelenség terhével részt kell vegyen az eljárásban a kötelékvédő.⁷⁹⁷ A kötelékvédő feladata javasolni és kifejteni minden érvet, amit ésszerűen a bontás ellen fel lehet hozni, amivel az objektív igazságot ki lehet deríteni.⁷⁹⁸

A vizsgálati szakasz után a CIC 1705. kánonja⁷⁹⁹ szerint a hatáskörrel rendelkező megyéspüspök átteszi az ügyiratait a Szentszékre, amit a hatáskörrel rendelkező megyéspüspök kúriáján vagy más delegált személy kúriáján készítettek, és hozzácsatolták a kötelékvédő észrevételeit, valamint a vizsgáló jelentését és a püspök szavazatát.⁸⁰⁰

A megkötött, de el nem hált házasság felbontására irányuló eljárásban a kötelékvédő észrevételének sokkal bővebbnek kell lennie, mint a házassági semmisségi eljárásban. A kötelékvédő észrevételei itt különösen is fontosak, mert ebben az eljárásban a kötelékvédő észrevételeit kötelező a megyéspüspöknek felterjeszteni az

⁷⁹⁵ SC Sacr, Litt. Circ., *Congregatio pro Sacramentis*, 1986. XII. 20: *MonEccl* 112 (1987) 423-429.

⁷⁹⁶ KOWAL, J., *A házasság felbontása a hit javára*, Budapest 2004, 87-89: Eljárási szabályok, 11. cikkely

⁷⁹⁷ CIC 1701. kán. 1. §. – Ezekben az eljárásokban mindig szerepelnie kell kötelékvédőnek.

⁷⁹⁸ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 255.

⁷⁹⁹ CIC 1705. kán. – 1. §. A püspök az összes iratot a saját véleményével és a kötelékvédő megjegyzéseivel együtt terjessze fel az Apostoli Szentszékhez.

⁸⁰⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 259.

Apostoli Szentszékhez, pontosabban a Szentszék eljáró szervéhez, a Szentségi Tanítás és Isteni Kultusz Kongregációjához.⁸⁰¹ Mint tudjuk ez az eljárás két részből áll, az első a püspök előtti eljárás, az úgynevezett vizsgálati szakasz; a második rész pedig a kongregáció előtti eljárás, ahol dönt az Apostoli Szentszék az elhátatlanság kérdésével kapcsolatban. A megkötött, de el nem hált házasság felbontására irányuló eljárásban a kötelékvédő észrevételei hasonlóképpen épül fel, mint egy ítélet, amely három fő részből áll:

I. Tények

II. Ami a jogot illeti

III. Ami a tényeket illeti

Tehát a kötelékvédő észrevétele először a tényállást írja le; az észrevétel jogot illető részében elsősorban a hatályos törvénykönyv kánonjaira történik a hivatkozás. Ami a tényeket illeti rész is nagyon fontos, ugyanis ez az indoklás.⁸⁰²

A bizonyítási eljárás végeztével az iratokat a kötelékvédő észrevételeivel és saját szavazatával együtt a megyéspüspök felterjeszti az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregációhoz (1705. kan. 1. §⁸⁰³). Ebben a levélben igazolja a püspök azt is, hogy a felmentés esetleges megadása nem okoz botrányt a hívek körében. A kongregációban az ügyet újra megvizsgálják, s ha a kérést megalapozottnak találják, javaslatukat felterjesztik a pápához. A pápa ezután szabadon dönthet a felmentés megadásáról. A kongregáció nem javasolja a felmentés megadását olyan esetben, amikor az elhálás a házasságnak a katolikus erkölcsbe ütköző módja miatt nem történt meg. Ha a pápa a felmentést megadja, ezt a kongregáció megküldi a megyéspüspöknek. Ezután a felek új házasságot köthetnek, hacsak a felmentő levél valamelyikük vagy mindkettőjük számára ezt nem tiltja vagy nem köti püspöki engedélyhez. A felmentést engedélyező levél általában minden tiltó záradék nélkül érkezik, de vannak olyan esetek, amikor tartalmaz új házasságkötést tiltó záradékot is, amely lehet 1. szoros (az engedélyt csak a Szentségi Kongregáció adhatja meg), 2. püspöki engedélyhez kötés, amely azt jelenti, hogy a fél csak püspökének engedélyével köthet új házasságot. A püspöknek ezt az engedélyt csak akkor szabad megadnia, ha orvosszakértő útján meggyőződött arról,

⁸⁰¹ CIC 1705. kán.- 1. §. A püspök az összes iratot a saját véleményével és a kötelékvédő megjegyzéseivel együtt terjessze fel az Apostoli Szentszékhez.

⁸⁰² A kötelékvédő észrevételére a megkötött, de el nem hált házasság felbontására irányuló eljárásban lásd egy példát in HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 147-150, 30. sz. iratminta

⁸⁰³ CIC 1705. kan. 1. §. – A püspök az összes iratot a saját véleményével és a kötelékvédő megjegyzéseivel együtt terjessze fel az Apostoli Szentszékhez.

hogy az illető jelenleg alkalmas a házasságra, illetve az érintett komoly ígéretet tett arra, hogy házastársi kötelességeit megfelelően teljesíteni fogja.⁸⁰⁴

6.3 Az egyházi rend kiszolgáltatásának érvénytelenségéről folyó ügyekben (Kitekintés)

A '83-as CIC 1432. kánonja előírásai szerint az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről van szó, ott is – a házassági semmisségi, illetve felbontási ügyekhez hasonlóan – nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség ellen ésszerűen fel lehet hozni. A felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perekben a kötelékvédőt ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a házassági semmisségi perek kötelékvédőit a '83-as CIC 1711. kánonja alapján.⁸⁰⁵

A felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perekben a keresetlevelet az illetékes kongregációnak, azaz Istentiszteleti és Szentségi Kongregációnak kell küldeni. Ez dönt arról, hogy azt maga a kongregáció vagy egy általa kijelölt bíróság tárgyalja. Ha a kongregáció tárgyalja, akkor adminisztratív eljárást folytatnak le, ha bíróságnak adja át, akkor peres eljárást. Ha a kereset a beleegyezés hibáján alapul, akkor a bíróság jártasabb az ilyen ügy elbírálásában, ha a kereset szentségtani kérdésekkel függ össze, akkor a kongregáció alkalmasabb tárgyalni.⁸⁰⁶ Itt kell megjegyeznünk, hogy a felszentelés érvénytelen lehet: 1, a rítus (anyag vagy forma) lényegi hiányossága miatt; 2, a szentelendő hiányosságai miatt, ha a szándék teljesen hiányzik, pl. ellenállhatatlan

⁸⁰⁴ Erdő P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in Erdő P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 513-514.

⁸⁰⁵ *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000, 1800: „The defender of the bond of sacred orders is bound by office to propose and explain everything which reasonably can be brought forth against the nullity of ordination. (Can 1432). The defender takes part in the process whether the case follows the administrative path or juridical path.”

⁸⁰⁶ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 272.

fizikai kényszer folytán, vagy ha az illető nem férfi, vagy mincs megkeresztelve; 3, a felszentelendő hiányosságai (a szándék teljes hiánya vagy a szükséges hatalom hiánya) miatt.⁸⁰⁷

A keresetlevél hasonló a házassági semmisségi perben beadandó keresetlevélhez. Meg kell jelölni benne a kérés természetét, azt, hogy milyen jogon alapul és legalább főbb vonalakban a tényeket és bizonyítékokat, amelyek a valószínűséget bizonyítják.⁸⁰⁸ Amikor a klerikus beadja a keresetlevelet, magánál a jognál fogva, eltiltódik a rendek gyakorlásától.⁸⁰⁹ Ez egy új rendelkezés, ami a keresetlevél beadásától előírja a szent rendek gyakorlásának a tilalmát, ugyanis tekintettel van arra, hogy lehetséges az érvénytelenség kimondása. Ha a keresetlevelet az ordinárius adja be, akkor a tilalom akkor lép hatályba, amikor a klerikus tudomást szerez róla.

Ha a bírósághoz küldik az iratokat, a rendes peres eljárás szabályai szerint kell eljárni, kivéve a CIC 1708-1712. kánonjaiban szabályozott kérdéseket (speciális normák).⁸¹⁰

Személyállapot perről van szó, ezért két ítéletre van szükség.⁸¹¹ Mint tudjuk a személyek állapotáról folyó ügynek azok számítanak, melyek a származás törvényességével, a házassági kötelékkel vagy együttéléssel, a klerikusi vagy szerzetesi állapottal kapcsolatosak. Az ilyen ügyek nem válnak ítélt dologgá. Bennük a szó szoros értelmében vett jogerős ítélet nincs, mivel perújrafelvételre –megfelelő feltételek esetén – mindig van lehetőség.⁸¹² Azonban két egybehangzó ítélet esetén az ítélet ilyen

⁸⁰⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005, 797.

⁸⁰⁸ CIC 1504. kan. – A peralapító keresetlevélnek:

1. tartalmaznia kell, hogy mely bíró előtt kezdeményezik az ügyet, hogy mi a kérés, és kivel szemben kérik ezt;
2. jelezni kell a felperes jogcímét és legalább általánosságban az állításai alátámasztására szolgáló tényeket és bizonyítékokat;
3. rendelkeznie kell a felperes vagy képviselője aláírásával, az év, a hónap és a nap megjelölésével, továbbá tartalmaznia kell azt a helyet, ahol a felperes vagy képviselője lakik, vagy ahová az iratokat kéri;
4. tartalmaznia kell az alperes lakóhelyét és pótlakóhelyét.

⁸⁰⁹ CIC 1709. kan. - 2. §. A keresetlevél elküldése által a klerikus magának a jognak alapján eltiltódik a rendek gyakorlásától.

⁸¹⁰ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 272.

⁸¹¹ CIC 1643. kán. – Sohasem válnak ítélt dologgá a személyek állapotáról folytatott ügyek, beleértve a házastársak különválásáról szóló ügyeket.

⁸¹² CIC 1644. kán. – 1. §. Ha személyek állapotáról szóló ügyben két egybehangzó ítélet született, bármikor lehet folyamodni a fellebbviteli bírósághoz, ám ilyenkor a megtámadás bejelentésétől számított harminc nap záros határidőn belül új, súlyos bizonyítékokat vagy érveket kell felhozni. A fellebbviteli bíróságnak pedig az új bizonyítékok és érvek betérjesztésétől számított egy hónapon belül határozatban kell rendelkeznie arról, hogy a perújrafelvételt engedélyezi-e vagy sem.

ügyekben is végrehajtható.⁸¹³

A felszentelés semmisségét megerősítő második ítélet után a klerikus elveszti a klerikusi állapottal járó összes jogát és mentesül az összes kötelezettség alól is. A cölibátus alól is.⁸¹⁴ Ha azonban két negatív ítélet születik, akkor megszűnik a szent rend gyakorlásának tilalma, amely akkor állt be magánál a jognál fogva, amikor a klerikus beadta a keresetlevelet. A két negatív ítélet hatására a klerikus megmarad a klerikus státuszban, annak minden hatásával együtt.⁸¹⁵

6.4 Összefoglalás és következtetések

Mint ahogy ebben a fejezetben láthattuk a kötelékvédőnek a házassági perekben kötelezően részt kell vennie. Az ő feladata az, hogy mindent kifejtсен, amit ésszerűen fel lehet hozni a házasság érvénytelenségével szemben. A kötelékvédő részvételének hiánya – hogyha az a törvényes idézés elmaradásából származna – az eljárás érvénytelenségét vonja maga után. A '83-as CIC 1433. kánonja a '17-es CIC 1587. kánonjához képest újítás, mivel a hatályos jog szerint, ha nem idézték meg az ügyészt vagy a kötelékvédőt, és nem is voltak jelen a tárgyalásnál, a perbeli cselekmény utólag orvoslódik, ha ezek a személyek az ítélet előtt betekintenek az iratokba és így módjuk nyílik tisztségük gyakorlására.

⁸¹³ CIC 1644. kán. - 2. §. A perújrafelvétel kérése a felsőbb bíróságtól nem függeszti fel az ítélet végrehajtását, hacsak a törvény másként nem rendelkezik, vagy a fellebbviteli bíróság az 1650. kán. 3. §-a szerint a felfüggesztést el nem rendeli.

1684.kán. – 1. §. Miután a házasság semmisségét kimondó első ítéletet fellebbviteli fokon határozattal, vagy újabb ítélettel megerősítették, azok, akiknek házasságát semmisnek nyilvánították, rögtön új házasságot köthetnek, mihelyt a határozatot vagy az újabb ítéletet közölték velük, hacsak az ítélethez vagy a határozathoz fűzött vagy a helyi ordináriustól kimondott tilalom ezt meg nem akadályozza.

⁸¹⁴ CIC 291. kán. – Az 290. kán. 1. sz.-ban említett eset kivételével a klerikusi állapot elvesztése nem vonja maga után a nőtlenesség kötelezettsége alóli fölmentést is; ezt csakis a római pápa adhatja meg.

CIC 292. kán. – Az a klerikus, aki a jog szerint elveszti a klerikusi állapotot, ezzel együtt elveszti a klerikusi állapottal járó jogokat is, és nem vonatkoznak rá a klerikusok kötelezettségei sem, a 291. kán.-ban foglaltak kivételével; tilos gyakorolnia a rendi hatalmat, fenntartva a 976. kán. előírást; és magától elvész minden hivatala, feladata és bármiféle megbízotti hatalma is.

⁸¹⁵ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006, 272.

Megvizsgáltam a kötelékvédő szerepét házassági semmisségi perekben, a házassági felbontási ügyekben, valamint a felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perekben.

A házassági semmisségi eljárásban a kötelékvédő feladata az, hogy védelmezze a házassági köteléket, amelyből - a házasságot megillető jogkedvezmény szerint - egy érvényes házasság keletkezett. A házasság semmisségét megállapító okirati eljárásban épp úgy részt vesz kötelékvédő, habár ebben - az eljárás jellegéből is adódóan - nem olyan tevékeny a szerepe. A nem szentségi házasságok felbontásának eljárásában is részt kell vennie a kötelékvédőnek, akinek jelen kell lennie a felek és a tanúk meghallgatásánál, sőt akár a kötelékvédő is összeállíthatja a kérdéseket, akárcsak a püspök vagy a püspök által megbízott bíró. A megkötött de el nem hált házasságok felbontásánál a vizsgálati szakaszban részt kell vennie a kötelékvédőnek, de nem kell jelen lennie minden meghallgatáson. Ebben az eljárásban is, mint minden házassági eljárásban a kötelékvédő feladata az, hogy javasoljon és kifejtse minden érvet, amit ésszerűen a bontás ellen fel lehet hozni, s amivel az objektív igazságot ki lehet deríteni. Fontos, hogy ebben az eljárásban csak a vizsgálati szakaszban vesz részt a kötelékvédő, s észrevételeit a püspöknek tovább kell küldeni a Szentségi és Istentiszteleti Kongregációnak, tehát azt a legalaposabban, az igazságnak a legmegfelelőbbben kell megírnia.

Majd egy kis kitérést tettünk, s megvizsgáltuk a kötelékvédő szerepét az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről szóló eljárásban. A '83-as CIC 1432. kánonja előírásai szerint az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről van szó, ott is – a házassági semmisségi, illetve felbontási ügyekhez hasonlóan – nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtetni mindazt, amit a semmisség ellen ésszerűen fel lehet hozni. A felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perekben a kötelékvédőt ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a házassági semmisségi perek kötelékvédőit, így a két eljárásban fellépő kötelékvédő szerepe párhuzamba állítható.

ÖSSZEGZÉS

Ebben a munkában a kötelékvédő tevékenységének bemutatását tűztem ki célul. A kötelékvédő témájában mind a jogtudomány, mind a joggyakorlat számos problémát vet fel és van bőven nyitott kérdés.

Disszertációm elkészítéséhez három fő célkitűzést jelöltem ki:

I. Átfogóan ismertetni a kötelékvédői hivatal történetét. (*1. Történeti áttekintés*)

II. Részletesen bemutatni a kötelékvédői hivatalt (*2. A kötelékvédői hivatal a bíróságokon; 3. Kötelékvédők a mai kánonjogban*)

III. Részletesen ismertetni a kötelékvédő sajátosságait, szerepét, részvételét és feladatait a házassági eljárásban és a per egyes szakaszaiban (*4. A kötelékvédői hivatal sajátosságai; 5. A kötelékvédő feladatai a házassági semmisségi perben; 6. A kötelékvédő szerepe a különböző eljárásokban*)

I. A három szempont közül az I. pontban jelölt célkitűzésnek, azaz a kötelékvédői hivatal történetének bemutatása elengedhetetlenül fontos, hogy erről a témáról beszélni tudjunk. Ezért írásomban áttekintettem a kötelékvédői hivatal megalkotását, a kezdeti javaslatokat is.

Disszertációm egy történeti áttekintéssel kezdtem. A kötelékvédő intézményét XIV. Benedek pápa állította fel a *Dei Miseratione* kezdetű apostoli konsztitúcióval. A történeti áttekintésben megvizsgáltuk a kötelékvédő szerepét ebben a dokumentumban, majd a '17-es és '83-as CIC-ben is, majd az ezt követő DC-ben. Különösen fontosnak tartottam a *Dignitas connubii* kezdetű instrukció szabályait végigvenni. Ezek közül az egyik legfontosabb újdonság, hogy kötelékvédők – hasonlóan a bírákhoz és ügyészekhez - kötelesek törekedni arra, hogy még jobban megismerjék a házasságjogot és az eljárásjogot. A személyes képzés, a szakmai elmélyülés és a továbbképzés nemcsak lelkiismereti, hanem jogi kötelezettség is. Különösképpen kötelesek figyelemmel kísérni a Római Rota joggyakorlatát és alkalmazni azt a saját gyakorlatukban. Dolgozatomban a hatályos jogszabályokon kívül bemutattam pár rotai beszédet is, amelyek fontos figyelmeztetéseket tartalmaznak a kötelékvédők számára. Láttuk, hogy ezekben a beszédekben a pápa arra hívja fel az összes joggal foglalkozó szakembert – köztük a kötelékvédőket is-, hogy ne szolgáljanak ki mindenféle

érdekeket, így azt sem, hogy munkájukat a válás „elősegítésének” szolgálatába állítsák. Főleg a kötelékvédőnek a feladata, hogy védje a házasság szent kötelékét.

II. A második célkitűzést megfogalmazva bemutattam a kötelékvédő személyi előfeltételeit, kinevezését, hivatalának megszűnését, részvételének hiányát valamint a vele összeférhetetlen hivatalokat is. A részegyházak bíróságain eljáró kötelékvédők mellett külön foglalkoztam az Apostoli Bíróságokon működőkkel is.

Dolgozatomban bemutattam a kötelékvédői hivatal, felhívtam a figyelmet a '17-es és a '83-as CIC különbségére. A kötelékvédő egyházi hivatal. Mint minden egyházi hivatalnak, így a kötelékvédői hivatalnak is alkalmassági követelménye van, amelyet az 1435. kánonja ír elő: „A püspök joga, hogy ügyészt és kötelékvédőt nevezzen ki. Ezek legyenek feddhetetlen hírű, kánonjogi doktorátussal vagy licenciátussal rendelkező, okosság és igazságszeretet tekintetében kipróbált klerikusok vagy világiak.

Az elmúlt évtizedekben viszonylag sok cikk jelent meg a kötelékvédő intézményével kapcsolatban, főleg a '83-as CIC és a 2002-es DC után, ezek a szerzők az új Kódex és a DC szellemében vizsgálták a kötelékvédő intézményét.

Kitértem a világiak szerepére a bíróságon. A '83-as Kódex előtt is betölthette világi az ügyvéd és a jegyző, az ülnök és az ügyhallgató szerepét, a hatályos jog szerint azonban már lehet kötelékvédő is, férfi és nő egyaránt. A '83-as CIC szerint a kötelékvédői hivatalt világiak is betölthetik. Ez egy nagyon jó megengedése a hatályos Kódexnek, ugyanis így megnyílt a lehetőség, hogy a képzett (licenciátussal és doktorátussal rendelkező) világiak (akár férfiak, akár nők) részt vehessenek az egyházi bíróságok munkájában.

A kötelékvédő közhivatalt tölt be, törvényesen jelölik ki őt erre a feladatra, egyházi hivatalt tölt be. A püspök jogosult őt – akárcsak a bíróság többi tagját – kinevezni a saját egyházmegyéjében, míg az egyházmegyeközi bíróságon az, aki az alapító okirat szerint a saját bíró; a Római Rotán és az Apostoli Szigatúrán pedig a római pápa gyakorolja a kinevezés jogát.

Az ügyeket a püspök vagy az официális osztja ki a kötelékvédőnek. Az ügyenként történő kijelölés nem tartós feladat, ezért végezheti a püspök vagy az официális is egyaránt.

A '83-as CIC 1435. kánonja szerint a püspök joga az ügyész és a kötelékvédő kinevezése az egyházmegyéjében. Sokáig vita volt a kánonjogászok között, hogy vajon az általános helynök is kinevezheti-e ezeket a hivatalnokokat. Bemutattam 1917-es CIC 1589. kánonját, amely szerint az ordinárius joga a kinevezés, a *Provida Mater* 15.

cikkelye a püspök szót használja. Úgy tűnik, hogy a '83-as CIC eldöntötte a vitát, ugyanis az általános helynöknek szüksége van megbízatásra a püspöktől arra, hogy különböző hivatalnokokat nevezzen ki. Habár az egyházmegyei kormányzó üresedés esetén tehet csak kinevezéseket, mivel a 427. kánon 1. §-a alapján ilyenkor ő élvezi a megyéspüspök hatalmát. Valóban úgy tűnik, hogy üresedés esetén az egyházmegyei kormányzónak kell kineveznie az egyházmegyében a kötelékvédőt - ha még nincs- az 1432. kánon alapján.

Ismertettem az egyházi hivatal fogalmának elemeit, amelyek a következők: 1. *tisztség, feladatkör* (munus); 2. *isteni vagy egyházi rendeléssel való alapítás*; 3. *tartósság* (vagyis viselőjének személyétől függetlenül, üresedés idején is fennáll); 4. *lelki* (az egyház küldetését szolgáló) cél. Itt rámutattam arra a különbségre, hogy az 1917-es CIC még megkívánta azt is, hogy a hivatal joghatósági vagy a szentségi hatalom gyakorlásával járjon. Ezért hivatala akkor csak klerikusoknak lehetett. A '83-as CIC 145. kánonja ezt a jellegzetességet elhagyta a hivatal ismertetőjegyei közül. Ennek következtében lehetővé vált, hogy világiak által betölthető tisztségek is hivatalnak minősüljenek. Tehát ennek alapján a kötelékvédői tisztség egyházi hivatal, amelyet nemcsak klerikusok, hanem férfiak és nők egyaránt betölthetnek.

A kötelékvédő kinevezése történhet az ügyek összességére vagy egyes ügyekre az 1436. kánon 2. §-a alapján. Ennél a kánonnál is egy vitatott kérdés merül fel. Ebből a kánoni szövegből úgy tűnik, hogy megnyílhat a lehetősége egynél több kötelékvédő kinevezésére az egyházmegyében. A '83-as CIC hallgat ebben a kérdésben, de párhuzamot vonhatunk azzal az esettel, amikor a 475. kánon 2. §-a alapján több általános helynököt is ki lehet nevezni, ha az egyházmegye körülményei ezt indokolják. Tehát ebből arra következtethetünk, hogy ha az egyházmegyei bíróságon sok házassági per van, akkor több kötelékvédőt is ki lehet nevezni.

Foglalkoztam a kötelékvédőre vonatkozó egyéb rendelkezésekkel is, azzal, hogy a kötelékvédőnek joga van a felek, tanúk, szakértők kihallgatásán részt venni; az egyházi bíróság többi munkatársához hasonlóan tilos elvállalnia olyan ügyet, amelyben érdekelt lehet, tilos ajándékot elfogadnia, esküt kell tennie, titoktartási kötelezettsége van.

Bemutattam a kötelékvédői hivatallal összeférhetetlen hivatalokat is. A kötelékvédő szerepe az ügyészi, bírói szereppel és a jegyzőséggel összeférhetetlen. Nem lehet tanú sem ugyanabban az ügyben az a személy kötelékvédő, aki ott kötelékvédőt tölt be. Ha ezek megtörténnének, az ilyen eljárás során hozott ítélet orvosolhatatlanul

semmis lenne. A kötelékvédő csak az ügyészi hivatalt töltheti be egy és ugyanazon bíróságon, de azt sem ugyanabban az ügyben.

A 83'-as CIC bíróságok különböző fajtáit rögzíti az egyházban. Az első fokon eljáró bíróságok az egyházmegyei bíróságok, illetve az egyházmegyeközi bíróságok lehetnek. A másodfokon eljáró bíróságok a metropolita bíróságok, az egyházmegyeközi bíróságtól érkező fellebbezésekre létesített másodfokú bíróságok, valamint azon személyeknek létesített másodfokú bíróságok, akiket az 1439. kánon megjelöl. A Szentszéki bíróságok a Római Rota és az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bírósága. Mint ahogy a bíróságoknak is többfajtája van, így a kötelékvédőknek is, ugyanis minden bíróságra ki kell nevezni egy kötelékvédőt.

A kánonjogban a kötelékvédők igen széles palettájával találkozunk és ez a sokféleség megnehezíti az eligazodást köztük. Személyi kritériumokban, a tevékenységben lényeges különbség nincs köztük, a megbízásuk keletkezésében, valamint megszűnésében sem. mivel a hatályos jog megköveteli a bíróságok kötelékvédőitől, mint ahogy a többi munkatársaitól (bírósági helynök (*officiális*), helyettes bírósági helynök (*viceofficiális*), bíró, ügyész) is, hogy kánonjogi doktorátussal vagy legalább licenciátussal kell rendelkezniük. Természetes a Római Rota kötelékvédői a legképzettebbek, mivel a Rotán dolgozó bírónak, ügyésznek, ügyvédnek és a kötelékvédőknek is a kánonjogi tanulmányaik után el kell végezniük egy hároméves képzést a *Studio Rotale*-n. Ezt a nagyobb szakmai felkészülést már a *Provida Mater* is megkövetelte a rotai házassági perekben eljáróktól. Azért is fontos, hogy a Római Rotán ilyen képzett emberek dolgozzanak, mert a Rota joggyakorlata a mérvadó, s azt kell figyelemmel kísérniük és alkalmazniuk a más bíróságon dolgozó kötelékvédőknek is, akik kötelesek törekedni arra, hogy egyre jobban megismerjék a házasságjogot és az eljárásjogot, mint ahogy ezt a DC is előírja nekik.

Bemutattam a bíróságok kinevezett kötelékvédőit, köztük az egyházmegyei, egyházmegyeközi, metropolita bíróságokéit, valamint a Szentszéki bíróságok kötelékvédőit, először a Római Rotán, majd az Apostoli Szignatúrán dolgozó kötelékvédőket és feladatukat.

III. A harmadik célkitűzést, azaz a kötelékvédői munka részletes ismertetését a házassági perben és annak egyes szakaszaiban, a dolgozat legfontosabb részének tekintettem, s így a legrészletesebben is tárgyaltam. Ebben a részben azzal foglalkoztam, hogy milyen szerepe van a kötelékvédőnek a házassági semmiségi perben és a különböző eljárásokban (a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló

okirati eljárásban, a nem szentségi felbontási ügyekben, a megkötött de el nem hált házassági felbontási ügyekben és az egyházi rend kiszolgáltatásának érvénytelenségéről folyó ügyekben.

Egy egész fejezetet szenteltem a kötelékvédői hivatal sajátosságainak. Ebben a részben bemutattam a házasság intézményét, ami egy férfi és egy nő egész életre szóló szövetsége, mely természeténél fogva a házasfelek javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul, ahogy a hatályos kódex 1055. kánonja fogalmazza meg a házasságot. A megkeresztelt férfi és nő házassága szentség.

A házasság megkötésével létrejön a felek között a kapcsolat, sajátosan az egész életre szóló házastársi viszony, amit a kánonjog nyelvén köteléknek nevezünk. A kötelékvédőnek a feladata ezt a köteléket védeni, ami egy kizárólagos és örök kötelék és a megkereszteltek között szentség.

Egy alfejezetet szenteltem a házasság felbontásának, ami korunk rákfenéje. Bemutattam II. János Pál pápa 2002-es rotai beszédét. A pápa arra hívja fel az összes joggal foglalkozó szakembert – köztük leginkább az egyházi bírókat - , hogy ne szolgáljanak ki mindenféle érdekeket, így azt sem, hogy munkájukat a házasság felbontása „elősegítésének” szolgálatába állítsák. Nagyon fontos, hogy a világi jogban dolgozók egyéni érdekből ne arra törekedjenek, hogy minél jobban összeugrasszák a feleket, hanem, hogy tegyenek meg mindent az emberért és az igazságosságért. Az egyházi jogban - de az államiban is - él a békéltetési kötelezettség, amit komolyabban kell venni. Utána a békéltetés menetét ismertettem és rátértem a pasztoralizmusra, amely nem arra törekszik, hogy a tönkrement házasságok érvénytelenségét mindenáron kimondja, és ezzel megoldja a problémákat, hanem az objektív igazság feltárására, amelyben a kötelékvédőnek is igen nagy szerepe van.

Megtárgyaltuk azt a kérdést, hogy a kötelékvédő milyen jogi szerepet tölt be a házassági semmisségi perekben. Többféle nézetet mutattam be, köztük Grocholewskiét is, aki egy mélyreható vizsgálat után arra az eredményre jutott, hogy a házassági semmisségi eljárás egy valódi peres eljárás, amelyben a felperes a házasság megsemmisítésének megállapítását kéri, a másik fél, azaz az alperes pedig maga az Egyház, akit a kötelékvédő képvisel. A per tehát a felperes és az Egyház között zajlik. Grocholewski szerint a '83-as CIC 1956-os kánonja alapján a másik házassági fél a harmadik személy. Több kánonjogász nézetét is bemutattam, akik szerint a kötelékvédő az alperes szerepét tölti be. Pl. Geringer és Siemer is alperesként (*pars conventa*) tekint a kötelékvédőre. Összehasonlítottam különböző véleményeket (főleg német

kánonjogászokét: Geringer, Ahlers, Lüdicke, Siemer) a kötelékvédőről, és megállapítottam, hogy a Siemer által adott felfogás a legmegfelelőbb, ez áll a legközelebb az egyházi eljárásjog *ratio legis*éhez.

A házassági perekben mindig szerepel kötelékvédő. A kötelékvédő által játszott szerep biztosítja a felperesi kérelemre való ellentmondás által a per kontradiktórius jellegét. Így ha az alperes távol marad vagy nem mond ellent, akkor is valódi perről van szó, amit a *contradictio* (ellentmondás) különböztet meg az egyéb bírósági és hatósági eljárásoktól.

Bebizonyítottuk, hogy a kötelékvédő mindig be tudja tölteni az alperes pozícióját, biztosítani tudja a per kontradiktórius jellegét, ha részt vesz aktívan a bizonyítási eljárásban, a felek és a tanúk meghallgatásában, kérdéseket tesz fel, esetleg bizonyítási eljárást terjeszt elő.

Majd bemutattam, hogy a '83-as CIC szerint a kötelékvédőt ugyanazok a jogok és köteleességek illetik meg, mint a feleket.

Rámutattam arra is, hogy a kötelékvédő munkájának szakmai színvonaláért jogi értelemben is felelős, és felelősségre vonható - ha elmulasztotta feladatát, ami a kötelék védelme-, de talán nagyobb az erkölcsi felelőssége.

Felvázoltam kötelékvédői tevékenység célját. A kötelékvédő tevékenységét az egyház szolgálatában fejt ki, tevékenysége *munus* és *officium*, mely a lelkek üdvösségének érdekét szolgálja. A kötelékvédő tevékenységének közvetlenül kell védenie a házasság szentségének érvényét, azaz a házasság felbonthatatlanságát.

Összehasonlítottam a kötelékvédői és az ügyészi hivatalt. Bemutattam, hogy a kötelékvédői hivatal összeegyeztethető az ügyészi hivatallal, mert mindkét hivatal feladatai szorosan lefedik egymást. Tehát a '83-as CIC 1436. kánon 1.§. alapján ugyanaz a személy lehet ügyész és kötelékvédő is, de ugyanabban az ügyben, ugyanis a két funkció nem tölthető be egyszerre. A kötelékvédő az ügyésszel együtt a per passzív alanya, akárcsak a felek (az alperes és a felperes). Mindkettőjük feladata a közjó védelme. A hivatalos személyek (kötelékvédő, ügyész) jogai, kötelességei hasonlóak a magánszemélyek (felperes, alperes) jogaihoz, kötelességeihez. Tehát láthattuk, hogy a kötelékvédő nem alkotja szó szoros értelemben a bíróság részét, hanem perbeli helyzete inkább a felekéhez hasonló. Persze nem nevezhető peres félnek, hiszen szereplése nem személyes érdeke, hanem a közjót hivatott előmozdítani, ugyanis a közérdek védelmét - ami a házasság védelme – képviseli a perben.

Vizsgáltam a kötelékvédő feladatát a peres és a peren kívüli eljárásokban.

Megállapítottam, hogy a kötelékvédőnek a perben való részvételével kapcsolatos problémák közül már sok minden tisztázódott, részben a jogi szabályozás – elsősorban a *Dignitas connubii* – segítségével, másrészt a kánonjogászok tudományos tevékenysége révén, ugyanakkor a peren kívüli eljárásokra még mindig a szabályozottság hiánya jellemzőbb inkább, a Kódex is csak arra utal, hogy a peren kívüli eljárásokban a peres eljárás szabályait kell követni, de nem részletezi, hogy ezt hogyan, s miképpen.

Bemutattam azt is, hogy a házastársak különválásáról folyó perekben (az úgynevezett separatiós eljárásokban) kötelékvédő nem vesz részt, de ügyésznek mindig szerepelnie kell bennük, mert a közérdeket érintik. Ennek az a magyarázata, hogy a separatiós eljárásban az eljárás nem a házassági kötelék felbontására irányul, hanem csak a házastársak különválásának (*separatio*) kimondására. De itt is fontos a házastársak kibékítése, a házastársi kötelék helyreállítása.

Megvizsgáltam a kötelékvédő szerepét a házassági semmisségi perekben, a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárásban, a házassági felbontási ügyekben, valamint az egyházi rend kiszolgáltatásának érvénytelenségéről folyó ügyekben.

A házassági semmisségi eljárásban a kötelékvédő feladata az, hogy védelmezze a házassági köteléket, amelyből - a házasságot megillető jogkedvezmény szerint - egy érvényes házasság keletkezett.

Bemutattam a kötelékvédő feladatait a házassági semmisségi per egyes szakaszaiban. Először a kötelékvédő szerepét a keresetlevél elfogadásában vagy visszautasításában vizsgáltam, amely során bemutattam a kánonjogászok véleményét azzal kapcsolatban, hogy az eljárásnak ebben a szakaszában mennyire aktívan vesz részt vagy kellene részt vennie a kötelékvédőnek. Én azokkal a kánonjogászokkal értek egyet, akik azt hangsúlyozzák, hogy a kötelékvédőnek részt kellene vennie abban a vizsgálatban, ahol a bíró arról dönt, hogy a keresetlevelet elfogadja vagy visszautasítja. Ezt alá is támasztottam a '83-as CIC 1434. kánonjának 2. pontjával, mely szerint valahányszor a fél kérése szükséges ahhoz, hogy a bíró valamiről rendelkezzhessék, a perben szereplő ügyész vagy kötelékvédő kérelme is ugyanilyen hatású.

Majd rátértem a kötelékvédő szerepére az idézéskor, itt is – mint az eljárás egyéb szakaszaiban- a '17-es CIC sokkal szigorúbban szabályozta a kötelékvédő idézését, ugyanis, ha nem idézték be a kötelékvédőt, akkor az ítélet semmis lett. A '83-as Kódex szerint, ha a kötelékvédőt nem idézték meg, a cselekmények semmissek, de csak akkor, ha nem voltak jelen, ha jelen voltak a tárgyaláskor, vagy legalább az ítélet előtt

betekintettek az iratokba, és így módjuk nyílt tisztségük gyakorlására, a perbeli cselekvés utólag orvoslódik. Ebből is látszik, hogy a kötelékvédő részvételét a '17-es CIC sokkal szigorúbban szabályozta. A hatályos Kódex előírása több rugalmasságot enged az eljárásban és inkább a kötelékvédő szerepének a lényegére helyezi a hangsúlyt. Mindegy, hogy mikor jelenik meg a perben, a lényeg, hogy gyakorolhassa a feladatát, ami nem más, mint a házassági kötelék védelme. A DC 56. cikkelye szigorúbban fogalmaz, ugyanis azt mondja, hogy a kötelékvédőnek „kezdettől fogva és az eljárás folyamán a jog előírásai szerint be kell avatkoznia és az eljárás minden fokán, az ügy igazság szem előtt tartva, köteles mindenféle bizonyítást, ellenvetést, kifogást előterjeszteni, amelyek a kötelék védelmét előmozdítják.”

Az eljárás következő szakaszában, a perfelvételkor nem követelmény, hogy a kötelékvédő részt vegyen, hisz a perfelvétel a felek (alperes és felperes) kérelméből és válaszából, vagyis a keresetlevélből és az idézésre adott válaszból történik a bíró által. Bár a Római Rota gyakorlata is, hogy meghívják a kötelékvédőt a perfelvételre. Habár úgy tűnik, hogy a kötelékvédőt a döntéshozatalból kihagyják vagy nincs is jelen rajta

Majd rátértem a kötelékvédő feladataira a bizonyítási szakaszban. A '83-as CIC már nem követeli meg a kötelékvédőtől, hogy jelen legyen a kihallgatáson és ő állítsa össze a kérdőpontokat, javasoljon új kérdést a kihallgatáson, amennyiben az szükséges, írjon észrevételt, ahogy azt a '17-es CIC előírta. A '83-as Kódex egyszerűen csak azt állítja, hogy a kötelékvédőnek joga jelen lenni a felek, tanúk és szakérték kihallgatásánál, betekinteni a peres iratokba (még ha közzé sem tették azokat) és megvizsgálni a felek által beterjesztett okmányokat. Ezek a változások nem azt mutatják, hogy a kötelékvédő szerepe lecsökkent. Mivel a 83-as CIC 1432. kánon hangsúlyozza, hogy a kötelékvédő „hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni” végig az eljárás során, tehát a bizonyítási szakaszban is. Habár a hatályos Kódex szerint már nem kötelessége a kötelékvédőnek a kérdőpontok összeállítása, de joga meg van hozzá, mint ahhoz is, hogy jelen legyen, amikor a bíró a feleket vagy azok egyikét meghallgatja.

Egy fontos dologra hívtam fel a figyelmet, ami a *Dignitas connubii* kezdetű Instrukció óta nagyon hangsúlyos része a bizonyítási szakasznak, s ez a rész a szakértők meghallgatása, amelyen a '83-as CIC és a DC szerint is részt vehet a kötelékvédő, sőt véleményem szerint kötelezően részt kellene vennie. Az igazságos döntést nagymértékben befolyásolja a jó szakértői vélemény. A szakértőkkel kapcsolatban fontos kritériumokat állít fel a DC. Hivatásának gyakorlására legyen alkalmas személy,

aki szükséges tudással és gyakorlattal egyaránt rendelkezik, legyen tisztességes és vallásos. A DC azt írja elő, hogy amikor a bírák a szakértőt kiválasztják, vegyék figyelembe a kötelékvédő véleményét is és olyan személyt jelöljenek ki, aki a keresztény antropológiai alapelveket magévá teszi. A kötelékvédői is csak úgy találja meg az objektív igazságot és úgy tudja megírni a legjobb észrevételeit, ha részt vesz a szakértők meghallgatásán.

Majd rátértem arra, hogy a kötelékvédőnek milyen szerepe van a kérdőpontok összeállításában. Az 1917-es CIC csak a kötelékvédő részéről engedélyezte a kérdőpontok összeállítását. A kötelékvédői kérdések összeállításának szempontja a házasság érvényességének bizonyítására irányult. Az igazság kiderítésének igénye tette szükségessé, hogy az 1983-as Kódex mind a felek és az ügyész, mind a kötelékvédő részéről lehetővé tegye bizonyítási indítványok megtételét. Részletesen bemutattam a kérdőpontok összeállításának a folyamatát. Példákkal szemléltettem mind az általános, mind a részleges kérdéseket. Ebből kiderült, hogy az általános kérdések a felek és a tanúk vallására, foglalkozására, születésének helyére, idejére, lakóhelyére, plébániájára vonatkoznak. A részleges kérdések konkrét tényállásokhoz kapcsolódnak, amit a keresetlevélben részletesen leírtak. A kötelékvédőnek alaposan át kell tanulmányoznia a keresetlevelet, hiszen csak az alapján tehet fel olyan kérdéseket, amelyek segítik a bíróság munkáját, amelyeknek célja az igazság kiderítése.

Bemutattam az ügy vitáját is, amelyben a kötelékvédő észrevételt terjeszt elő és ebben felsorolja mindazt, ami a kötelék érvényessége mellett szól. Felhívtam a figyelmet a vitával való problémákra is, ugyanis a kódexrevízió során sokan feleslegesnek tartották a vitát, szerették volna kihagyni az eljárásból, pedig a vita elhagyása a védekezési jog megsértése lett volna, ugyanis mind a feleket, mind a kötelékvédőt – aki a házasságot védelmezi- megfosztották volna attól a lehetőségtől, hogy az eljárás végén összefoglalják érveiket, amelyek hatással lehetnek a bíró döntésére.

Ismertettem a kötelékvédő észrevételeit, amelyben össze kell foglalnia a tényeket és jogokat illetően a következtetéseit. Ugyanis a CIC 1432. kánonja alapján: a kötelékvédő köteles hivatalból előterjeszteni és kifejteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni. Utaltam XII. Piusz pápa rotai beszédére, amelyben a pápa kifejtette, hogy a kötelékvédőnek nem kell „mesterséges védelmet gyártania”, ugyanis írhatja azt is, hogy értelmes megjegyzést nem tud felhozni a házasság érvényessége mellette, de ilyenkor is meg kell írnia az észrevételeit: hivatkoznia kell a

konkrét tényekre és össze kell foglalnia a jogi érveket. Bemutattam a megkötött de el nem hált házasság felbontására irányuló eljárásban a kötelékvédő észrevételeit, amelynek bővebbnek kell lennie, mint a házassági semmisségi eljárásban, ugyanis a kötelékvédő észrevételeit a megyéspüspöknek fel kell terjesztenie az Apostoli Szentszékhez. Még egy fontos dologra hívtam fel a figyelmet: a bírónak akkor is be kell szereznie a kötelékvédő észrevételeit, ha a felek lemondtak a védekezésről. Persze, ha a bíró erre ösztönözte a kötelékvédőt, de az nem teljesítette, ettől függetlenül érvényesen hozhatja meg az ítéletét a bíró.

A kötelékvédő fellebbezését bemutatva leírtam, hogy a kötelékvédő a felekhez hasonlóan fellebbezhet. Fontos megjegyeznünk, hogy csak az fellebbezhet, aki sérelmesnek érzi az ítéletet. Tehát a kötelékvédő csak a semmisséget kinyilvánító ítélet ellen fellebbezhet. A '17-es CIC még előírta a kötelékvédő fellebbezési kötelességét, ha az első ítélet a házasság semmisségét állapította meg. Ez a kötelezettség a '83-as CIC-ben nem maradt meg – mégha sok kánonjogász így is vélekedik – ugyanis felesleges lenne, mert egyébként is két egybehangzó ítéletre van szükség ahhoz, hogy a semmisség kinyilvánítása végrehajthatóvá váljék, ezért maga a törvény az 1682. kánonban rendeli el a felperes érdekében, hogy az első semmisséget kinyilvánító ítélet után a következő fokon szülessék ítélet, akkor is, ha senki sem fellebbezett.

A kötelékvédő a per során minden perceselemnénél jelen lehet, sőt véleményem és sok már kánonjogász véleménye szerint az a legjobb, ha részt vesz az összes perceselemnénben, ugyanis akkor ismeri meg a teljes igazságot az adott házassággal kapcsolatban, s csak ilyenkor tudja teljes egészében teljesíteni a feladatát, amely nem más, minthogy a perben előterjessze mindazt, amit a házasság semmissége vagy felbontása ellen ésszerűen fel lehet hozni. Sajnos a gyakorlatban a kötelékvédő részvétele sokszor csak formális.

A házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárásban épp úgy részt vesz kötelékvédő, habár ebben - az eljárás jellegéből is adódóan - nem olyan tevékeny a szerepe. A nem szentségi házasságok felbontásának eljárásában is részt kell vennie a kötelékvédőnek, akinek jelen kell lennie a felek és a tanúk meghallgatásánál, sőt akár a kötelékvédő is összeállíthatja a kérdéseket, akárcsak a püspök vagy a püspök által megbízott bíró. A megkötött de el nem hált házasságok felbontásánál a vizsgálati szakaszban részt kell vennie a kötelékvédőnek, de nem kell jelen lennie minden meghallgatáson. Ebben az eljárásban is, mint minden házassági eljárásban a kötelékvédő feladata az, hogy javasoljon és kifejtse minden érvet, amit ésszerűen a

bontás ellen fel lehet hozni, s amivel az objektív igazságot ki lehet deríteni. Fontos, hogy ebben az eljárásban csak a vizsgálati szakaszban vesz részt a kötelékvédő, s észrevételeit a püspöknek tovább kell küldeni a Szentségi és Istentiszteleti Kongregációnak, tehát azt a legalaposabban, az igazságnak a legmegfelelőbbben kell megírnia. Majd egy kis kitérést tettünk, s megvizsgáltuk a kötelékvédő szerepét az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről szóló eljárásban. A '83-as CIC 1432. kánonja előírásai szerint az olyan ügyek számára, ahol az egyházi rend kiszolgáltatásának semmisségéről van szó, ott is – a házassági semmisségi, illetve felbontási ügyekhez hasonlóan – nevezzenek ki az egyházmegyében kötelékvédőt, aki hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtteni mindazt, amit a semmisség ellen ésszerűen fel lehet hozni. A felszentelés semmisségének kinyilvánításáért folyó perekben a kötelékvédőt ugyanazok a jogok illetik meg és ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a házassági semmisségi perek kötelékvédőit, így a két eljárásban fellépő kötelékvédő szerepe párhuzamba állítható.

Mivel a '17-es és a '83-as Kódex eltérően szabályozza a kötelékvédő feladatait az egyházi házassági eljárásban, ezért azt is célul tűztem ki, hogy összehasonlítsam a két kódex szabályozását, s keressem arra kérdésre a választ, hogy melyik törvénykönyv szabályozás a jobb? Összegzésül elmondhatjuk, hogy ugyan a '17-es CIC sokkal részletesebben szabályozta a kötelékvédő feladatait a házassági peres eljárásban, mint a '83-as Kódex, de ez nem jelenti azt, hogy a kötelékvédő szerepe lecsökkent az új Törvénykönyv hatására. Mivel a '83-as CIC 1432. kánonja hangsúlyozza, hogy a kötelékvédő „hivatalból köteles előterjeszteni és kifejtteni mindazt, amit a semmisség vagy a felbontás ellen ésszerűen fel lehet hozni” végig az eljárás alatt, tehát mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a házassági köteléket védelmezze, ugyan már kérdőpontokat nem kötelező előállítania, fellebbezni sem kötelessége már, de mindkettőhöz megmaradt a joga, akárcsak ahhoz, hogy részt vegyen a felek, a tanúk és a szakértők kihallgatásán. De ahogy a hatályos Kódex szellemisége is mutatja, hogy a lényeg nem a részletező, aprólékos előírások betartásában van, hanem a kötelékvédői hivatal tevékenységének céljában - ahogy ezt be is mutattam a dolgozatomban. A kötelékvédői tevékenység célja pedig a házassági kötelék védelme, amelyért a kötelékvédő erkölcsi és jogi értelemben is felelős, tehát ha ezt elmulasztotta az eljárás során, azért felelősségre vonható.

Nagy jelentősége a '83-as CIC-nek, hogy a II. Vatikáni Zsinat szellemének megfelelően kezdtek megjelenni a világi hívők az egyházi bíróságok tagjai között,

ugyanis a hatályos Kódex megengedte, sőt azt szorgalmazta, hogy világiak is töltsenek be egyházi hivatalt, például dolgozatunk „főszereplőjét”, a kötelékvédői hivatalt is.

A Dignitas Connubii Instrukció (2005) pedig azt is mondja, hogy a kötelékvédők kötelesek törekedni arra, hogy még jobban megismerjék az egyházi házasság-és eljárásjogot. Mind a klerikusok, mind a szerzetesek és mind a világi kötelékvédőknek jogi kötelezettsége a személyes képzés, szakmai elmélyülés és a továbbképzés. Különösen kötelesek figyelemmel kísérni a Római Rota joggyakorlatát és alkalmazni saját gyakorlatukban, hogy minél egységesebb legyen az egyházi eljárásjog a világban.

Remélem dolgozatomban sikerült átfogó képet adnom a kötelékvédőkről és a dolgozat során felmerült kérdésekre választ adnom.

SUMMARY

The office of defender of the bond is particularly important in present times because of growing acceptance of easy civil divorce and remarriage as a way of life. This phenomenon has its effects on Catholics, who live in civil society, particularly when they see the Church's courts declaring the nullity of marriage at an unprecedented rate, and on grounds which, however well based on modern science, were unheard of a few years ago.

Over the years the Church has defined and modified the duties and prerogatives of the defender of the bond.

The important question will be whether the defender of the bond can still be effective in the defense of the institution and sacrament.

The first chapter

This dissertation starts with the brief historical presentation of the office of the defender of the bond and discusses the norms that are presently in force. Pope Benedict XIV within fifteen months of becoming pope set out reforms to the marriage laws of the Church which have lasted to this day. Among the reforms in his bull *Dei Misericordiae* of November 3, 1741, the first was the establishment of the office of „defender of marriages” in each diocese. The defender of the bond was to participate in all marriage trials, to defend the validity of the marriages, and to bring out everything he judged necessary to this end. Almost a hundred years later, in 1840, the Sacred Congregation of the Council spelled out in more specific terms the details of how the defender was to participate in trials. In 1883 the same congregation added more of these specifics. The Code of Canon Law of 1917 incorporated the legislation of 1741, 1840, and 1883 but amplified the powers of the defender and spelled out even more details on the manner of this participation in trials.

Popes have given guidance about the role of the defender of the bond (Pius XII, in 1944; Pope John XXIII in 1961, Paul VI in 1963, John Paul II in 1980).

The office, now known as the defender of the bond, continues in the 1983 Code of Canon Law but with some significant changes, particularly in the manner of performing the office. The *Dignitas connubii* is similar to 1983 Code of Canon Law.

That examination necessitated an analysis of the task of the promoter of justice as both offices are related.

From the comparison of the 1983 code with its predecessors, some conclusions can be drawn:

1. The diocesan bishop has been given more freedom in appointing and removing defenders of the bond.
2. The office of defender of the bond is now open to lay persons, male or female.
3. The academic qualifications required of the defender of the bond have been lowered, but at the same time are more strictly required.
4. The basic task of the defender of the bond is the same as before.
5. The general obligations and rights of the defender of the bond are same as before.
6. The procedural demands on the defender of the bond are less stringent and detailed.
7. The defender of the bond is seen as being a less active participant in the examination of parties, witnesses, and experts.
8. The right of the defender of the bond to appeal is preserved, but his obligation to appeal all first instance sentences of nullity has been removed.

I deal with the regulations of the instruction *Dignitas Connubii* (2005) issued by the Pontifical Council for Legislative Texts. DC describes the main tasks of the defender of the bond, who is an indispensable and close collaborator of the judge.

The second chapter

I deal with the Canon 1432 – A defender of the bond is to be appointed in a diocese for cases concerning the nullity of sacred ordination or the nullity or dissolution of a marriage; the defender of the bond is bound by office to propose and explain everything which reasonably can be brought forth against nullity or dissolution.

The defender of the bond is the member of an ecclesiastical matrimonial court whose duty is to uphold the validity of a disputed marriage until sufficient evidence is given to prove its nullity. If he is not satisfied with the court's ruling, he must appeal to a higher tribunal.

The 1983 code provides that „It is the task of the bishop to name the promoter of justice and defender of the bond.” (c. 1435). As the position of the defender of the bond is an „ecclesiastical office” as defined in canon 145, the appointment should be made in writing (c. 156). The defender of the bond can be appointed for all cases or for particular cases (c.1436, §). The appointment of a defender of the bond appears to be for an indeterminate period, with the possibility of removal by the bishop „for a just reason” (c. 1436, § 2).

Like the promoter, a particular defender may be appointed either permanently or on an ad hoc basis (c. 1436, § 2), but canon 1432 indicates that there should be a defender in every diocese.

The qualifications required for a defender of the bond are significantly different in two respects in the 1983 code. The 1917 code required him to be a cleric, therefore, also male. The 1983 code states that defenders may be clerics or lay persons, and therefore male or female. The 1917 code required that a defender of the bond must have a doctorate in canon law or similar expertise (c.1589); the 1983 code prescribes a doctorate or licentiate in canon law, but does not allow for equivalent expertise (c. 1435). A good reputation, proven prudence, and zeal for justice are required now as before.

I deal with Canon 1433 – If the promoter of justice or defender of the bond was not cited in cases which require their presence, the acts are invalid unless they actually took part even if not cited or, after they have inspected the acts, at least were able to fulfill their function before the sentence.

The third chapter

The round out this study of the defender of the bond as seen in the 1917 and 1983 codes, a small and non-scientific survey of the current practice in tribunals in Australia, Canada and the United States was carried out. Through interviews with practitioners in tribunals, information was obtained for six tribunals in three countries. Considerable variety in some matters but some consistency in others were found. The results with respect to different aspects of the defender of the bond may be worth describing, under some of the headings used above. *A. Status and Qualifications* All but the smallest tribunal had more than one defender of the bond, with twelve being the highest number of the defenders in a tribunal, and a mixture of full-time and part-time defenders being used. Appointments have been made, the requirements of the 1917 code

that defenders of the bond be doctors of canon law have similar expertise has been met in some cases by a broad interpretation of „similar” expertise with more reliance being placed on experience than on academic qualifications

Although this canon indicates that the rights of the promoter and defender are somewhat akin to those of the parties, there is, of course, a difference since the parties are protecting a private interest whereas the promoter and defender are providing for the public good.”

The fourth chapter

Since unity involves the marriage of one man and one woman, marriage is monogamous. For instance, any form of polygamy is excluded from being considered as marriage, as it is devoid of the essential of unity. Polygamy has various forms: one man with several women (polygyny), one woman with several husbands (polyandry) or several men with several women (group marriages). Each of these instances would stand in direct contradiction to the will of God that marriage is monogamous.

In 1950, the divorce rate in the United States was 2.5 for every 1000 population (Kain, 1990); by 1980 the rate was at an all-time high— 5.2 percent 1000 population (Zim and Eitzen, 1999). In the 1990s, although divorces were occurring less frequently, the rate still remained very high. Figures currently indicate that approximately 43 percent of all first marriages in the United States end in divorce (Benokraitis, 1999).

During the last three decades of the twentieth century in the United States, more than thirty percent of children were born to single mothers; almost seventy percent of the young persons convicted of serious felonies were raised in single or non-parents homes; and over twenty percent of pregnancies ended in abortion.

Although more than 21 percent of Catholics have been divorced and another 23 percent are separated from their spouses (Kosmin and Lachman, 1993), the Church has not relented in its views on divorce.

Catholic lawyers should not contribute to the culture of divorce. The pope chose Sacred Scripture as the starting point of analysis. Matthew 19:3-9 contains a somewhat unambiguous condemnation of divorce: >>Some Pharisees approached him and tested him saying, „Have you not read that from the beginning the Creator ’made them male and female’ and said, for this reason a man shall leave his father and mother and be joined to his wife, and the two shall become one flesh? So they are no longer two, but

one flesh. Therefore, what God has joined together, no human being must separate.” They said to him, „Then why did Moses command that the man give the woman a bill of divorce and dismiss (her)?” He said to them, „Because of the hardness of your hearts Moses allowed you to divorce your wives, but from the beginning it was not so. I say to you, whoever divorces his wife (unless the marriage is unlawful) and marries another commits adultery. << Matthew’s account of the prohibition one divorce is a doublet to a pericope that occurs in a different form and wording in Mark’s Gospel. (Mark 10: 2-12; Matthew 5: 32; Luke 6: 18; cf 1. Corinthians 7: 10-11.)”

The office of the bond postdates that of the promoter of justice, and some authors regard the defender as a species of promoter.

The fifth chapter

Every trial must be opened by the petition introducing the suit. The defender of the bond does not appear now to have any specific duties at the stage. However the higher tribunal was required to consult the defender of the bond before deciding the question of the rejection (c.1709, § 3, 1917 code). The 1983 code provides for recourse against rejection of a petition, but makes no provision for necessary consultation with the defender of the bond.

The „citation” is to be made of the defender of the bond as one of the parties. In the 1983 code, canon 1433 states that the acts of a case are invalid if the defender of the bond is not summoned. But this does not apply if although not summoned, the defender was in fact present or, having studied the acts, is able to fulfill the defender’s role at least before judgment.

In the next stage of the trial, there is no specific requirement that the defender of the bond participate, which seems reasonable, since even if the respondent agrees with the plaintiff of the proposed cause of nullity the defender is bound to contest the case. The Sacred Roman Rota is to cite the defender of the bond for the *concordatio dubii*. However, it appears to be left up to the defender of the bond to decide whether or not to attend. In the probatory stage of the trial the 1983 code differs from the 1917 code in respect to specific duties of the defender of the bond. The 1983 code states simply that the defender of the bond has the right to be present at the examination of the parties, witnesses and experts, to see the judicial acts, and to inspect documents procured by the parties (c. 1678). Not longer in the 1983 code are the requirements of the 1917 code that

the defender of the bond be present at the examination of the parties, witnesses, and experts; present to the judge the sealed interrogatories. These changes do not seem to mean that the role of the defender of the bond has been reduced significantly. The defender of the bond still is „to propose and calrify everything which can be reasonably adduced against the nullity or dissolution” (c. 1432). One also gets the impression that the defender of the bond is playing a less active role at the probatory stage of trial than did the code of 1917. But the onus is placed on the judge to deal with paries witnesses, and experts, without always „having consulted the defender of the bond.”

I dealt with the appeals. The duties of the defender of the bond with respect to appeals are changed by the 1983 code. The 1917 code required the defender of the bond to appeal to the superior court from a first sentence which declared the nullity of a marriage (c. 1986 of 1917 code). Now, in the 1983 code, the court (not the defender of the bond) of first instance has the duty of sending its affirmative judgment, with the appeals, if any, and the judicial acts to the appeal tribunal for review and either ratification or re-examination of the case (c. 1682).

The defender of the bond has the general right to be present at the examination of parties, witnesses and experts, and to see all the judicial acts and documents (c.1678). The defender of the bond has the right to be heard whether the law directs the judge to hear the parties or to decide some matter at the submission of a party (c.1434).

The sixth chapter

The defender of the bond is a necessary party in all trials or cases which deal with the nullity of ordination, or the nullity or dissolution of marriage (c.1432).

The defender of the bond’s participation is required in:

1. formal trials concerning the declaration of nullity of marriage (c.1678) or ordination (c.1432);
2. cases in which the documentary process is used to establish the nullity of marriage (c.1686);
3. process for the dispensation from a ratified and non-consummated marriage (c.1701);
4. processes leading to dissolution of the marriage bond in privilege of the faith cases (c. 1142).

The task of the defender of the bond is the same in both the 1983 and 1917 codes in the documentary process.

The 1983 code states that „The defender of the bond must always intervene in the „Ratum et non-Consummatum” Process.(c. 1701, § 1). In these processes the defender of the bond behaved in much the same fashion in each diocese as he did in the ordinary judicial process.

The role of the defender of the bond, as canon 1432 points out, is to propose and clarify everything which can be reasonably adduced against nullity or dissolution. In those cases where, in the judgment of the defender, nothing can be reasonably adduced against nullity, the defender may not speak in favor of nullity but may entrust the decision to the wisdom and justice of the tribunal.

BIBLIOGRÁFIA

1. Jogforrások

Acta Apostolicae Sedis; Commentarium Officiale, Typis Polyglottis Vaticanis 1909 ss.

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, Budapest 2000.

Az Egyházi Törvénykönyv. A *Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal*, Szerkesztette, fordította és a magyarázatokot írta Erdő P., Budapest 1986.

BENEDEK, XIV., *Cost. ap. «Dei Miseratione»*, 3 novembris 1741, Sanctissimi Domini nostri Benedicti Papae XIV bullarium, Venezia 1768, 36-39. és *Opus Omnia*, XIV, 1845, 106-111.

A Codex Iuris Canonici, Romae 1917 (teljes egészében hiteles kiadás, először az AAS-ben jelent meg).

JÁNOS PÁL, II., *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, 18 Octobris 1990, in AAS 82 (1990) 1061-1363.

JÁNOS PÁL, II., *Pastor bonus*, apostoli konstitúció, in *Acta Apostolicae Sedis* 80 (1988) 841-912.

PÁL, VI., *Motu proprio «Causas Matrimoniales»*, 28 martii 1971, in *Acta Apostolicae Sedis* 63 (1971) 441-450.

PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, „*Dignitas connubii*”, Istruzione, 25.01.2005, Città del Vaticano 2005. Magyarul: *Dignitas Connubii* Instrukció, Ford: Csordás Eörs M. OESSH, Budapest 2005.

Sacrae Romanae Rotae Decisiones seu Sententiae, Romae 1912 kk (hivatalos kiadás, mely a döntvényeket 1909-től tartalmazza, az ítéleteket a legutóbbi időkig 10 év késéssel közölte); frissebb döntéseket főként a *Monitor Ecclesiasticus* c. folyóiratban találhatunk.

SC. S. SACR., *Instr. Provida Mater Ecclesia*, 15 aug. 1936, in *Acta Apostolicae Sedis* 28 (1936) 313-361.

2. Kommentárok és kézikönyvek

AAVV., *Nuevo Derecho Canónico. Manual universitario* (BAC 445), Madrid 1983.

ARROBA, M. J., *Diritto processuale canonico*, Roma 2001.

BÁNK J., *Kánoni jog II.*, Budapest 1960.

Código de Derecho Canónico y legislación complementaria. Texto latino y versión castellana con jurisprudencia y comentarios, por los catedráticos de texto del Código en la Pontificia Universidad Pontificia de Salamanca, dirección: ECHEVERRIA, L. (BAC442), Madrid 1983

Código de Derecho Canónico. Edición anotada, a cargo de LOMBARDIA, P. y ARRIETA, J. I., EUNSA, Pamplona 1983.

ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2005.

FRANCESCHI, H.-LLOBELL, J. – ORTIZ, M.Á., *La nulidad del matrimonio. Temi processuali e sostantivi in occasione della „Dignitas Connubii”*, Roma 2005.

FÖLDI A. – HAMZA G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996.

GARCÍA FAILDE, J., J., *Nuevo derecho procesal canónico*, Salamanca 1995.

Handbuch des katholischen Kirchenrechts, hrsg., LISTL, J., - MÜLLER, H., - SCHMITZ, H., Regensburg 1983; zweite, grundlegend neubearbeitete Auflage, Hrsg. LISTL, J. – SCHMITZ, H., Regensburg 1999.

HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006.

JOBBÁGYI G., *Személyi és családi jog*, Budapest 2010.

Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht, Hrsg. CAMPEN-HAUSEN, A., - RIEDEL-SPANGENBERGER, I.- SEBOTT, R., Paderborn, 2000kk.

LÜDICKE, K., *Der kirchliche Ehenichtigkeitsprozeß nach dem Codex Iuris Canonici 1983. Normen und Kommentar*, Essen 1996.

New Commentary on the Code of Canon Law, ed. BEAL, I. P. – CORIDEN, J. A. – GREEN, T. J. New York – Mahwah 2000.

PARALIEU, R., *Guide Pratique du Code de droit canonique. Notes pastorales*, Bourges 1985

PINTO, P., V., *I processi nel Codice di diritto Canonico*, Città del Vaticano 1993.

RAMOS, F. J., *I tribunali ecclesiastici. Costituzione, organizzazione, norme processuali*, Roma 2000.

ROBERTI, F., *De processibus*, I, Città del Vaticano, 1956.

Teológiai kulcsfogalmak szótára, szerk. KRÁNITZ M., SZOPKÓ M., Budapest 2001

3. Tanulmányok, beszédek

ABRAHAM, J.D., *The Defender of the Bond in the Code of Canon Law (Diss. Urbaniana)*, Rome 1997.

AHLERS, R., *Der Stellenwert des Verteidigungrechtes im Ehenichtigkeitsverfahren*, in *De processibus matrimonialibus* 2 (1995) 283-294.

ALBISTUR, P. O., *La naturaleza procesal del defensor del vínculo en su desarrollo legislativo. Perspectiva histórica*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 60 (2003), 621-663.

Amit Isten egybekötött (Pápai megnyilatkozások a katolikus házasságról 1880-1981 és a Magyar Püspöki Kar 1956. szept. 12-i körlevele az abortusz ellen), Budapest 1986.

BARTOCETTI, V. *De causis matrimonialibus*, Rome 1950.

BENEDEK, XVI., *Discorso alla Rota Romana*, 28 gennaio 2006, in *AAS* 98 (2006) 135-138.

BIRHER N., *Mikor ítélkezhet az egyházi bíró a kánoni jogszabályok ellenében?*, Budapest 2006.

BONNET, P. A., *Le défenseur du lien*, in *Cahiers de droit ecclésiastique* 4 (1987) 65-80.

BOTTOMS, A.M., *The Defender of the Bond*, in *Jurist* 17 (1957) 29-40.

BURKE, J., *The Defender of the Bond in the New Code*, in *The Jurist* 45 (1985) 210-229.

CASERTA, G., *L'ufficio della defensio sacramenti nella legislazione processuale canonica previgente e la conseguente natura accusatoria del giudizio di nullità*

- matrimoniale*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 65 (2008), 109-126.
- CIPROTTI, P., *De fatalibus in appellatione Defensoris Vinculi contra alteram sententiam conformem*, in *Ephemerides iuris canonici* 8 (1952) 346 - 347.
- CLEVE, J., *Inkompatibilität und Kumulationsverbot. Eine Untersuchung zu c. 152 CIC/1983*. (Adnotationes in Ius Canonicum, Bd. 11) Frankfurt/M. –Berlin-New York 1999.
- CLEVE, J., *Inkompatible Aufgaben und Amter im Gerichtswesen der Kirche*, in *De processibus matrimonialibus* 7 (2000) 31-50.
- COMOTTI, G., , *Considerazioni sull'istituto del defensor vinculi*. In: *Studi sul processo matrimoniale canonico*. Hg. von Sandro Gherro. (Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza dell'Università die Padova 119). Padova: Cedam 1991, 91 - 131.
- CORBI COPOVI, A., *Defensor del vínculo matrimonial*, Navarra 1994.
- CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*. Vol. III, *De processibus*. Rome: Marietti, 1956.
- COUGHLIN, J., *Divorce and the catholic lawyer*, in *The Jurist* 61 (2001), 290-310.
- CSORDÁS E., *Házassági perek - gyakorlati eljárás*, Budapest 2002.
- D'AVACK, A., *L'appello obbligatorio del difensore del vincolo dopo una prima sentenza di nullità di matrimonio*, in *Ephemerides iuris canonici* 29 (1973) 62 - 75.
- DEL AMO, L., *La defensa del vínculo*, Madrid 1954.
- DELLA ROCCA, F., *I mezzi di impugnazione, Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1988, 331-346.
- DI GRAZIA, S., *Problemi dell'assistenza tecnica nel processo matrimoniale*, in *Monitor Ecclesiasticus*, 113 (1988) 51-61.

DOHENY, W., *Canonical Procedures in Matrimonial Cases*, 2 nd ed. (Milwaukee: The Bruce Publishing Co., 1948).

DOLAN, J. L., *The «Defensor Vinculi». His Rights and Duties*, Washington D. C. 1934.

EASTON, F. C., *The Defender of the Bond: Then and Now*, in *Canon Law Society of America, Proceeding of the Fifty –Ninth Annual Convention, Washington 1997*, 136-154.

Együtt vagy külön? Maradjunk együtt vagy váljunk el?, szerk.: HERCZOG M., Budapest 2002.

ERDŐ P., *Hivatalok és közfunkciók az egyházban*, Budapest 2003.

ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 508-541.

ERDŐ P., *Újítások az egyházi perjogban*, in ERDŐ P., *Az élő egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest 2006, 459-468.

FOSTER, M. S., *Annulment, the wedding that was: how the church can declare a marriage null*, New Jersey 1999.

GERINGER, K. T., *Das Recht auf Verteidigung im kanonischen Ehenichtigkeitsverfahren*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 155 (1986), 428-442.

GROCHOLEWSKI, Z., *De ordinatione ac munere tribunalium in Ecclesia ratione quoque habita iustitiae administrativa*, in *Ephemerides Iuris Canonici* 48 (1992) 47-84.

GROCHOLEWSKI, Z., *Nominatio laicorum ad munus promotoris iustitiae et defensoris vinculi in recentissima praxi*, in *Periodica* 66 (1977) 271-295.

GROCHOLEWSKI, Z., *Quisnam est pars conventa in causis nullitatis matrimonii?*, in *Periodica* 79 (1990) 357-391.

GROCHOLEWSKI, Z., *Tanulmányok az egyházi házasság-és perjogról*, Budapest 2000.

GÓRALSKI, W., *Urząd obrońcy wezła małzenskigo w swietle przemówien papiezy do Roty Rzymsiej z lat 1939-2007*, in *Jus Matrimoniale* 13 (19) 2008, 79-90.

HAERS, J.- DE MEY, P., *Theology and conservation: towards a relational theology*, Leuven 2003.

HALLEIN, P., *Il Difensore del Vincolo nella <<Dignitas Connubii>> (2005) ed il CCEO. Nuove facoltà per il Difensore del Vincolo nello svolgimento del processo di nullità matrimoniale?* in *Iure Orientale* 7 (2011) 37-60.

HALLEIN, P., *Le défenseur du lien dans les causes de nullité de mariage: Étude synoptique entre le code et l'Instruction <<Dignitas Connubii>>, fondée sur les travaux des commissions préparatoires de l'Instruction (Tesi Gregorian. Serie Diritto Canonico, 83)*, Roma 2009.

HALLEIN, P., *L'interdiction du cumul de l'office du défenseur du lien avec d'autres offices et charges dans le tribunal ecclésiastique. Étude comparative entre le Code et l'Instruction Dignitas connubii*, in *Studia Canonica* 44 (2010) 427-443.

HÁRSFAI K., *A keresetlevél a kánoni perben*, Budapest 2008.

HÁRSFAI K., *A kötelékvédő közreműködése az objektív igazság kiderítésében a házassági semmisségi perekben*, in *Kánonjog* 14 (2012) 115-121.

HÁRSFAI K., *Bírósági joggyakorlat*, Budapest 2008.

HÁRSFAI K., *Giudice ecclesiale del XXI secolo*, in *Folia Canonica* 6 (2003) 239-245.

HÁRSFAI K., *Képviselők és ügyvédek a kánoni eljárásban*, Budapest 2008.

HÁRSFAI K., *Úton egy szakszerűbb, gyorsabb és igazságosabb bírósági eljárás felé (A Dignitas connubii kezdetű Instrukció elemző értékelése)*, in *Kánonjog* 2006, 129-144.

HECK, P., *Der Ehebandverteidiger im kanonischen Eheprozeß. Eine rechtsgeschichtliche und rechtsdogmatische Studie.* (Kanonistische Studien und Texte, Bd. 12) Bonn 1937.

HOFFMANN, H.L., *De interventu defensoris vinculi in processibus matrimonialibus (De usu depositionum iudicialium per defensorem vinculi)*, in *Ephemerides iuris canonici* 12 (1956) 387 - 393.

HILLING, N., *Dürfen der Ehebandverteidiger, der Kirchenanwalt und der Notar bei der Beratung und Beschlußfassung des Richterkollegiums zugegen sein?*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 116 (1936) 437 - 441.

HOLLÓS J., *Jegyzetek a keleti egyházak Törvénykönyvéhez I-II.*, magánkiadás 2005.

HUBER, J., *Il difensore del vincolo*, in *Ius Ecclesiae* 14 (2002) 113-133.

JÁNOS, XXIII., *Discorso del 13 dicembre 1961, n. 3*, in *Acta Apostolicae Sedis* 53 (1961) 819.

JÁNOS PÁL, II., *Discorso alla Rota Romana, 4 febbraio 1980, n. 5-6*, in *Acta Apostolicae Sedis* 72 (1980) 172-178.

JÁNOS PÁL, II., *Discorso del 28 gennaio 1982, n. 9*, in *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982) 453.

JÁNOS PÁL, II., *Ad Rotae Romanae Auditores coram admissos die 5 februarii a. 1987*, in *Acta Apostolicae Sedis* 79 (1987), 1453-1459.

JÁNOS PÁL, II., *Discorso del 25 gennaio 1988*, in *Acta Apostolica Sedis* 80 (1988) 1179-1185.

JÁNOS PÁL, II., *Discorso del 28 gennaio 2002*, in *Acta Apostolicae Sedis* 94 (2002) 340-346.

JENKS, R., *Divorce, annulments, and the Catholic Church: healing or hurtful?*,

Binghamton 2002.

JULIEN, A. R., *Considerations on the Function of the Defender of the Bond*, in *Jurist* 17 (1957) 177 - 194.

KARAMBAI, S. S., *Ministers and ministries in the local Church*, New Delhi 2005.

KOWAL, J. *A házasság felbontása a hit javára*, Budapest 2004.

KOWAL, J., *L'istruzione Dignitas Connubii e la competenza della Chiesa circa il matrimonio dei battezzati*, in *Periodica* 94 (2005) 477-507.

LLOBELL, J., *Il tribunale competente per l'appello della sentenza di nullità del matrimonio giudicata «tamquam in prima instantia ex can. 1683»*. in *Ius Ecclesia* 8 (1996), 689-711.

LLOBELL, J., << *Questiones Disputatae*>> *sulla scelta della procedura giudiziaria nelle cause di nullità del matrimonio, sui titoli de competenza, sul libello introduttorio e sulla contestazione della lite*, in *Apollinaris* 70 (1997) 579-622.

LÜDICKE, K., *Der kirchliche Ehenichtigkeitprozeß – ein processus contentiosus?* in *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 39 (1990) 295-309.

MADERO, L., *La intervención de tercero en el proceso canónico*, Pamplona 1982.

MARGELIST, S., *Die Beweiskraft der Parteiaussagen in Ehenichtigkeitsverfahren*, Roma 1997.

MENDONCA, A., *What is New? A Brief Analysis of selected Themes Found in „Dignitas Connubii”*. *Studies in Church Law* 2 (2006) 173-273.

MONTINI, G. P., *L'istruzione Dignitas Connubii nella gerarchia dell fonti*, in *Periodica* 94 (2005) 417-476.

NAZ, R., *Art. Défenseur du lien*, DDC 4 (1943) 1069-1071.

NOWICKA, U., *Obrońca węzła małżeńskiego wobec opinii biegłych w sprawach z tytułu niezdolności z przyczyn natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095 nr 3 KPK)*, in *Annales Canonici* 6/2010, 235-254.

ORMAZÁBAL ALBISTUR, P., *La naturaleza procesal del defensor del vínculo en su desarrollo legislativo. Perspectiva histórica*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 60 (2003), 621-663.

ORTIZ, A. M., *Il difensore del vincolo*, in H. FRANCESCHI- J. LLOBELL- M-A. ORTIZ, *La nullità del matrimonio: temi processuali e sostantivi in occasione della "Dignitas Connubii"*, Roma 2005, 27-68

PALESTRO, V., *Il Difensore del vincolo ed il Promotore di Giustizia (artt. 53-60)*. In: *Il giudizio di nullità matrimoniale dopo l'istruzione "Dignitas connubii". Parte Seconda: La parte statica del processo*. Hg. von Piero Antonio Bonnet. (Studi giuridici 76). Città del Vaticano: Libr. Ed. Vaticana 2007, 177 - 190.

PALOMAR GORDO, M., *El defensor del vínculo en el nuevo CIC: El «consortium totius vitae»*, *Curso de derecho matrimonial y procesual canónico para profesionales del foro*, VII, Salamanca 1986, 401-446.

PALOMBI, R., *I soggetti legittimati alla proposizione della querela di nullità*. In: *La "querela nullitatis" nel processo canonico*. (Studi giuridici 69). Città del Vaticano: Libr. Ed. Vaticana 2005, 199 - 213.

PAVANELLO, P., *Il promotore di giustizia e il difensore del vincolo*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO, *I giudizi nella Chiesa. Il processo contenzioso e il processo matrimoniale*. (Quaderni della Mendolo. 6), Milano: Glossa, 1998, 109-126.

PEÑA GARCÍA, C., *Actuación del defensor del vínculo en el process de nulidad matrimonial: Consideraciones sobre su función a la luz de la regulación codicial y de la Instrucción Dignitas connubii*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 65 (2008) 517-536.

PEÑA GARCÍA, C., *Defensores del vínculo y patronos de las partes en las causas de nulidad matrimonial: Consideraciones sobre el principio de igualdad de partes públicas y privada en el proceso*, in *Ius Ecclesiae* 21 (2009) 349-366.

PENA, J., F., *O Defensor do Vínculo I.*, in *Forum Canonicum* 3 (2008), 129-133.

PENA, J., F., *O Defensor do Vínculo II.*, in *Forum Canonicum* 4 (2009), 205-212.

PEREIRA, V., *Christian anthropology and the adjudication of marriage nullity cases in the light of canon 1095*, in *The Jurist* 66 (2006), 390-435

PEREGO, A., *Principi deontologici riguardanti il promotore di giustizia ed il difensore del vincolo. In: Deontologia degli operatori dei tribunali ecclesiastici. (Studi giuridici 92)*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2011, 129 - 145.

PIUS, XII., *Discorso alla Rota Romana, 2 ottobre 1944*, in *Acta Apostolicae Sedis* 36 (1944) 281-290.

POCOCK, P.F., *The Defender of the Matrimonial Bond*, London-Canada 1924.

RAFFAELLO, F., *Legitimation des Ehebandvertedidigers, querel nullitatis einzulegen Nichtigkeit des erstinstanzlichen Urteils und seiner Bestätigung durch Dekret, Rota Romana, 29. II. 1990*, in *EJCan* 47 (1991), 245-258.

RAMOS, F.J., *Il Difensore del Vincolo (can. 1430-1437; Dignitas Connubii, art 53-60.)*, in *Angelicum* 85 (2008), 301-319.

ROBERTI, F., *De condicione processuali promotoris iustitiae, defensoris vinculi et coniugum in causis matrimonialibus*, in *Apollinaris* 11 (1938) 575-584.

RODRIGUEZ-OCANA, R., *La funcion del defensor del vinculo (referencia a las causas matrimoniales por incapacidad)*, in *Ius Canonicum* 31 (1991) 173-207.

SCHÖCH N., *Le „animadversiones” del difensore del vincolo nelle cause di incapacità consensuale*, in *Ius Ecclesiae* 9 (1997) 81-116.

SIEMER, H., *Anwaltpflicht im kirchlichen Ehenichtigkeitprozess?*, Essen 1996.

SLATINEK, S., *Vloga branilca vezi in izvedenca v niènostnih zakonskih pravadah*, in *Bogoslovni vestnik* 71 (2011), 111-122.

SMITH, S., *The Marriage Process in the United States*. New York: Benzinger Brothers, 1893.

STANKIEWICZ, A., *De libelli reciectione eiusque impugnatione in causis matrimonialibus*, in *Quaderni di Studio Rotale* 2 (1987), 73-89. és 92-97.

STITT, A. M., *De promotore iustitiae eiusque munere in curia dioecesana*, Roma 1939.

STOCKMANN, P., *Pro vinculo, salve semper veritate. Die Rechtsstellung des Ehebandverteidigers und seine Berücksichtigung in den päpstlichen Rota-Ansprachen*, in *De processibus matrimonialibus* 8 /1 (2001), 483-500.

STUART, E., *Dissolution and Annulment of Marriage by the Catholic Church*, Sidney 1994.

USAI, G. M., *Il promotore di giustizia ed il difensore del vincolo*, in *Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1988, 135-145.

SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, Budapest 2003.

VAJANAI, D., *La cooperazione del difensore del vincolo alla ricerca della verità per il bene della Chiesa*, Laterán 2004

VERNAY, J., *Les procès dans le code de droit canonique*, in *AnCan* 30 (1987) 350-351.

WAGNER D. A., *The defender of the bond*, Washington D. C. 1988.

WEIER, J., *Die Parität zwischen Ehebandverteidiger und Anwalt im kirchlichen Ehenichtigkeitprozess – Erreichtes und Erwünschtes*, in *De processibus matrimonialibus* 4 (1997) 319-333.

ZAMBON, A., *Le determinazioni concernenti la disciplina del rapporto di lavoro dei fedeli laici che esercitano nei Tribunali ecclesiastici l'ufficio di giudice, difensore del vincolo, uditore e patrono stabile*, in *Ius Ecclesiae* 23 (2011) 804-814.

IRATMINTÁK

1. számú iratminta

A kötelékvédő észrevételei

Ft.Bíróság!

XY felperes által VZ alperes ellen indított sz. házasság érvénytelenségének megállapítása iránti perben a közzétett iratokat áttekintettem és az észrevételeimet

az alábbiakban terjesztem elő:

A felperes és az alperes valamint a perben meghallgatott tanúk vallomása alapján álláspontom szerint megállapítható, hogy az alperes a házasság megkötése előtt és után is folyamatosan fenntartott intim kapcsolatot harmadik személlyel így nyilvánvaló, hogy a házasság megkötésekor szándéka nem irányult kizárólagos kapcsolat létesítésére a felperessel, amely a keresztény házasság lényegi tulajdonsága.

A perben semmilyen ésszerű érv vagy adat nem merült fel és ilyet felhozni én sem tudok azzal kapcsolatban, hogy az alperes a házasságkötéskor nem színlelt, hanem érvényes beleegyezést adott. Kérem, hogy a Ft. Bíróság a bizonyítás alapján és észrevételeimet figyelembevéve hozzon ítéletet.

Budapest, 2012

.....
kötelékvédő⁸¹⁶

⁸¹⁶ Vö. HÁRSFAI K., *Bírósági gyakorlat*, Budapest 2008, 76. (22. sz. iratminta)

2. számú a, iratminta

Kérdés a felekhez

in causa

.....contra.....

I. Általános kérdések

1. Neve, vallása, foglalkozása?
2. Születési helye, ideje, lakóhelye, mely plébániához tartozik?
3. Felperes a keresetlevelet magáénak ismeri-e el, milyen címen kéri a házasság érvénytelenségének kimondását?
4. Felperes tudomásul veszi-e a bíróság összetételét?
5. Alperes tudomásul veszi-e a keresetet, kéri-e az érvénytelenség kimondását, ha igen, milyen percímen?
6. Tudomásul veszi-e az alperes a bíróság összetételét?

II. Részleges kérdések

1. Mennyi idővel a házasságkötés előtt ismerkedtek meg a felek egymással?
2. Zavartalan volt-e a viszony a felek között a jegyesség idején?
3. Veszekedtek-e a felek az esküvőn?
4. Hová mentek a felek nászútra?
5. Kik kísérték el őket?
6. El tudta-e látni alperes a háztartást?
7. Ha nem tudta ellátni, ki segített neki?
8. Hol laktak a felek?
9. Alperes szülei közül italozott-e valamelyik?
10. Vitatkozott-e az alperes a felperessel?
11. Mi volt a viták tárgya?
12. Rendezett volt-e a felek szexuális élete?
13. Mivel foglalkozott az alperes otthon?
14. Tudta-e az alperes kezelni a pénzt?
15. Ki hagyta el a másikat, ki adta be a polgári válópert?
16. Vallomása jól van-e felvéve, akarja –e valamivel kiegészíteni, megváltoztatni?

Budapest, 2006.05.08.

X Y

kötélékvédő⁸¹⁷

⁸¹⁷ HÁRSFAI K., *Bírósági joggyakorlat*, Budapest 2008, 58. (9. sz. iratminta)

2. számú b, iratminta

Kérdőpontok a felekhez

(példa: részleges színlelés, a gyermekáldás időleges kizárása a percímekekhez, egyúttal segítség a bírácaknak a kédrécék-feleletek értékeléséhez)

I. Általános

1. Neve, vallása, végzettsége (foglalkozása) *A név a személyazonosítást érinti. A vallásra fontos rákérdezni, mert a megkereszteltek esetében szentségi házasságról van szó. A végzettség segítséget nyújt a kihallgatónak, hogy a megkérdezett szintjének megfelelően kérdezzen és értelmezze a válaszait.*
2. Hol és mikor született? *Szintén a személy beazonosításra vonatkozik, de a kihallgatandó kora is eligazítást adhat, pl. ő még biztos olyan világban nőtt fel, ahol szükségszerűen ateista nevelést kapott. Vagy esetleg kiderül, hogy olyan családban nőtt fel, ahol még a legvadabb időben is fontos volt, és vállalták annak következményeit, hogy a gyerek egyházi iskolába járt.*
3. Hol lakik? *Ne felejtjük el, hogy elképzelhető, hogy még vissza kell hívunk a felet.*
4. Vallását gyakorolja-e és mit ért alatta? *Sok szempontból fontos ez a kérdés. Rámutat arra, hogy a kérelmezőnek, vagy a másik félnek nem csak azért fontos a semmissé nyilvánítás, mert különben a nagyanya nem hagyja rá az örökséget, hanem lelkiismereti kérdés. Segít a bírácaknak eligazodni, hogyan is mérlegeljék vallomásteveő szavait, esküjét.*

II. Részleges

1. Kérem, ismertesse a felperes családi hátterét! *Nagyon fontos kérdés, amely már utal a személyiség kibontakozására. Kivel is állunk szembe? Ép család volt a példakép, vagy egy zűrés, sérült család, iszákos családtagokkal, ami bizonyos értelemben, különösen egész fiatalok esetében már magában hordozza az esetleg ki sem mondott menekülési vágyat. "Találtam valakit, aki szeret és megért!" Sok esetben találkozunk olyannal, hogy éles kontraszt van a két család között. A másik család ép, kiegyensúlyozott, sugárzik belőle a családi otthon melege. Ide vágyik.*
2. Kérem, ismertesse az alperes családi hátterét! *Lásd az előzőekben.*
3. Hol, mikor, milyen körülmények között ismerkedtek meg a felek egymással? **A házasság előtti idő kezdete.** *Itt is és minden kérdésnél fontos, hogy ne elégedjünk meg*

igennel és nemmel. A találkozás módjának, időpontjának leírása sok dologban eligazítást ad. Már régen ismertem. Tetszett stb. vagy csak egy véletlen találkozás, érzelmi vagy érzéki fellángolás.

4. *Mindkét félnek ez volt az első kapcsolata? Nem arról van szó, hogy kétszer elmentem egy fiúval moziba, és egyszer meg is csókolt. Arról van szó, hogy kereső emberrel állunk szembe vagy egy szélcsappal, aki mindne virágot megkísérelt leszakítani, esetleg egy csalódott emberrel, akit elhagyott a kedvese és az első jöttmentbe belebotlott, vagy aki most kíván bosszút állni kedvesén, megmutatva, hogy ő akkor is talál magának párt, mert ő nagyon kelendő.*

5. *Milyen gyakran találkoztak a felek egymással, és mit csináltak, amikor találkoztak? Ez a kérdés arra is vonatkozik, hogy mennyire volt alkalmuk megismerni egymást. Csak szerelmeskedtek? Volt közöttük komolyabb beszélgetés, tervezgetés? Ez a tervezgetés megalapozott volt? Nem csak holdfény kanalazás? Irreális álmokat szőttek? Milyen elvárásaik voltak a másikkal szemben? Családot akartak alapítani vagy gazdasági társulást?*

6. *Mivel foglalkoztak a felek ebben az időben? Nagyon sok esetben egyetemisták kötöttek házasságot. A lány azért, mert a többi is így csinált, esetleg fél attól, hogy később nem talál majd fiút. A fiú pedig úgy gondolta a mai világban egészségügyileg is vigyázni kell, no meg olcsóbb egy lányt feleségül venni. A menza kosztnál jobb a leány vagy az anyós főztje. Különben is a lányok ilyenkor önfeláldozók, az esetleges hivatalos ügyeimet elintézik, könnyes szemeikkel kicsikarnak egy vizsgahalasztást stb.*

7. *Testi kapcsolat alakult ki a felek között? Ebben a kérdésben sok minden benne van. Először is a kérdezett már elmesélte, hogy olyan katolikus, mint ő nincs több a világon. Az egy másik kérdés, hogy a VI. parancsot esetleg nem vette komolyan. Másrészt előfordult, hogy nagyon is komolyan vette, de részben félt elveszíteni a másikat, részben gyenge volt. Járt is nap-nap után gyónni. Komoly lelkiismeretbeli problémát okozott ez neki. Lehet, hogy egy hónap után nem is házasodott volna a másikkal, de ha már egyszer odaadta magát. Az ilyen lelki konfliktusokból fantasztikus dolgok jönnek ki. Elmennek kettesben a Jáki kápolna elé, és éjszaka a csillagos ég alatt „házasságot kötnek”. A kislánynak megnyugodott a lelkiismerete. Azt képzelte most már feleség. Felszabadult. A fiú pedig becsülettel kihasználta. Persze ne általánosítsunk! Vannak, akik valóban testi, lelki, szellemi tisztaságban lépnek be a házasságba. Aztán mégsem sikerült. Hogy miért, ahhoz egy másik kérdés-sorozatot kellene összeállítani.*

8. A házasságkötés előtt védekeztek-e a gyermekáldás ellen? *Mindhárom módszer, a fizikai, kemikális és biológiai módszer pozitív akarati cselekedet.*

9. Ki védekezett? *Sok esetben - noha a másik fél eltúrte – csak kényszerűségről van szó. Máskor megegyeztek a védekezésben (paktum). Fontos ez, mert lehet, hogy a másik fél-, mert ártatlanságát akarja hangsúlyozni – kijelenti, hogy ő nem védekezett. Úgy tűnik tehát, ha ellentmondás áll fenn a felek között. Ám jogkövetkezményét illetően (nem erkölcsileg) teljesen mindegy, hogy mindkét fél védekezett, vagy csak az egyik.*

10. Mi volt az oka annak, hogy a házasságkötés előtt védekeztek? *Rendszerint a lány válasza az, hogy mégsem akart leányfejjel szülni, míg a fiú ezt megerősíti, de a klasszikus családkép alapján azt is elmondja, hogy a kollégiumban mégsem tudott volna két ösztöndíjból egy gyereket felnevelni. Ám ott vana vizsgaidőszak stb. **A házasságkötés előtt ez volt a színlelés oka.***

11. Kialakult-e a felek között kölcsönös szerelem? *Esetleg furcsának találja valaki, hogy ezek után még erre rákérdeztek. Pedig nagyon is jogos. Lehet, hogy szerelemből szerelmeskedtek a fiatalok, ám lehet, hogy csak éppen érzékiségből. És ez nem mindegy. **Lám a házasságkötés oka!** Hiszen most jön az egyik fontos kérdés:*

12. Ki és mikor vetette fel a házasság gondolatát és a másik fél mit szolt hozzá? **Ez már a házasságkötés alatti idő fogalmához tartozik.** *Ugyebár lehet, hogy nem is akartak házasságot kötni, csak az egyetemi évek „szép emlékekkel” túlélni. Ez azért inkább a fiúkra jellemző, noha egyik-másik leány is „büszkén” elmondhatja magáról. Most azonban benne van a kérdés miatt a pácba. Ha elküldi a másikat? lehet, hogy egy olyan lelki trauma lesz, hogy még a vizsgákra is nyomot hagy. S ha elmegy, mit csinállok egyedül? Már olyan jól megszoktam ezt a kettecskében való életet. Hát mit szolt hozzá!? Nagyon boldog volt. Igaz, hogy a születési anyakönyvi kivonatát nekem kellett beszereznem, az időpontokat, az éttermet kikeresnem, leegyeztetnem, még a cipőjét is én vettem meg...Mit szolt hozzá? Ezt.*

13. Felek szülei, barátai mit szoltak a készülő házassághoz? *No, a kívülállók rendszerint többet látnak. Őket nem vakította el a szenvedély. Bár nem szoltak semmit, magukban dörmögtek. Csak nem fogom fel édes kis fiacskámat pont a vizsgák előtt fölidegesíteni. Szegény leány, ha megmondom neki, nem lesz többé őszinte hozzám s akkor már én sem leszek neki.*

14. Volt-e valami feltűnő a házasságkötéskor? *Persze, ott volt az egész évfolyam és rajtam röhögött, vagy engem irigyelt. Nem volt semmi különös, csak a fiú (ill leány) nem*

törődött ifjú házastársával, csak a barátaival, családjával. Ez már jó jel. Később sem lesz másként. Most már birtokban vagyok.

15. Voltak-e nászúton a felek és nászéjszakán elhálták-e a házasságot? Ugyan kérem, micsoda kérdés? Hiszen eddig is ezt tették! Csakhogy ez nem egészen igaz. Eddig paráználkodtak, most Isten teremő munkatársai. Hát azt nem! Élvezni azt hagyján, de Isten teremő munkatársává lenni, azt nem. Az nagy felelősség. Ja! A házasság nem nagy felelősség?

16. Nászéjszakán, nászúton védekeztek a gyermekáldás ellen? Vagyis nem változott semmit a gondolkodás. Gyermeket azt nem.

17. Milyen módszerrel védekeztek? A legtöbb esetben ilyenkor változás áll be. Eddig még csak-csak közös megegyezéssel volt a védekezés. Vagy folytatódik a közös megegyezés, mert – mondja a másik fél – nem akartam gyermeket, akit az apja vagy az anyja nem akart. Mert ilyenkor bizony sokszor kitör az asszonyokból a „karrier”, vagy amit manapság finomabban mondanak, bár tartalmát tekintve ugyanaz, az „önmegvalósítás utáni vágy”. Ám sok esetben az eredeti ok nem is változik. Most jön a diplomázás (utána meg a házasság felbontása, de arról még ne beszéljünk, noha tudat alatt ott van, és ezért nem kell a gyerek.)

18. Miért védekeztek ekkor a gyermekáldás ellen? Lásd az előzőekben.

19. Hol laktak a felek a házasságkötés után? **Házasságkötés után.** Lényeges, mert nem mindegy, hogy megvolt minden körülmény ahhoz, hogy életet fakasszanak, vagy „még élni akartak”.

20. Házasságkötés után mindvégig védekeztek a felek? Ez nagyon-nagyon fontos. Mert ha egyszer is nyitott volt a kapcsolatuk a gyermekáldásra, attól a perctől kezdve nem kizárták a gyermekáldást, hanem visszaéltek a házassággal. Ilyenkor jön némelyik lelkiismeretlen ügyvéd, aki javasolja, hogy mindenképpen igent modnjon a felperes. Ekkor értjük meg, miért kell, hogy az ügyvéd katolikus, jó hírnevű ember legyen. Nem elég, hogy „tudja” a jogot, de az Egyház tanítását is ismernie kell. Bár hallottam már ügyvédtől, hogy „nem baj, akkor majd legközelebb azt mondom...” Azt mondják a kibicnek semmi sem drága. Nem ő teszi az esküt.

21. Történt-e fogamzás a házasságkötés után? Nagyon lényeges. Mert ha igen, és a felek kioltatták, megölték a megfogant életet, finoman „művi beavatkozással megszakították a terhességet”, bizony a gyermekáldás kizárását senki le nem mossa róluk. Ilyenkor szokták mondogatni a kicsit sötét, de magukat „felvilágosultnak” tartó asszonyok: „Nekem ez jár! Jogom van a testemmel azt csinálni...”. Jó, hogy mondja,

ugyanis neki egy jár, a szája. Azon kívül semmi. Ami neki járt, az az élvezet, azt megkapta. Most már a kötelességről van szó. Gyermek hulláin át kiépíti szépen a karrierjét. Persze, lehet, hogy azélete társa ebben is.

22. *Ki, mikor és miért hagyta el a másik felet? A fiú bejelenti, vagy a lány bejelenti, hogy ő már szeretett volna gyermeket, de a másik... A fiú megtudta az abortuszt, és otthagya. A leány pánikba esett, 25-28 éves... Torschuß Panik. Lesz ygerek vagy elmegyek!*

23. *Ki adta be a polgári keresetet? A legény mert már volt új választottja, esetleg a leány, mert már gyermeket várt harmadik személytől.*

24. *Vallomása jól van felvéve? Döntően fontos. A vallomásra esküt tezsnek. Egy házasságot még csak-csak ki lehet mondani érvénytelennek, de egy életen keresztül cipelni a hamis eskü borzalams súlyát, azt nem.*

25. *Kíván-e még valamit elmondani? Hátha nem mert megszóllani, pedig lett volna mit mondanía, csak éppen nem kérdezték.*

26. *Kérem, tegye le az esküt!*

Dátum:

.....
kötelékvédő⁸¹⁸

⁸¹⁸ CSORDÁS E., *Házassági perek- gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 39-40.

3. számú a, iratminta

Kérdés a tanúkhöz

In causa

.....contra.....

I. Általános kérdések

1. Név, vallás, foglalkozás?
2. Születési hely, idő, lakóhely, mely plébániához tartozik?
3. Vallását gyakorolja-e, mit ért ez alatt?
4. Érdektelen tanú-e?

II. Részleges kérdések:

1. Hol, mikor ismerte meg a felekt?
2. Mit szolt a felek készülő házasságához?
3. Mi tud arról, hol voltak a felek nászúton?
4. Elkísérte-e őket a szülők és miért?
5. Vitatkoztak-e a felek egymással?
6. Mi volt a viták tárgya?
7. Végzett-e házimunkát az alperes?
8. Tudta-e kezelni a pénzt az alperes?
9. Rendet tartott a lakásban az alperes?
10. Mivel foglalkozott az alperes a szabad idejében?
11. Rendezett volt-e a felek szexuális élete?
12. Hol laktak a felek?
13. Ivott-e felperes apósa?
14. Mit tud a felperes és az apósa közti viszonyról?
15. Mikor melyik fél hagyta el a másikat?
16. Jellemezze a felperest!
17. Jellemezze az alperest!
18. Vallomása jól van-e felvéve, akarja-e kiegészíteni azt?

Budapest, 2006.05.08.

XY

Kötelékvédő⁸¹⁹

⁸¹⁹ HÁRSFAI K., *Bírósági joggyakorlat*, Budapest 2008, 59. (10. sz. iratminta)

3. számú b, iratminta

Kérdőpontok tanúkhöz

(példa: részleges színlelés, a gyermekáldás időleges kizárása percímhez, egyúttal segítség a bírácoknak a kérdések-feleltek értékeléséhez)

I. Általános

1. Neve, vallása, végzettsége (foglalkozása)
2. Hol és mikor született?
3. Hol lakik?
4. Vallását gyakorolja-s és mit ért alatta?

II. Részleges

1. Honnan és mióta ismeri a feleket?
2. Honnan származnak ismeretei a felek házasságáról? *Tapasztalatból, hallomásból, kitől hallotta az eseményeket (felektől vagy idegenektől), fáma útján szerzett ismereteket, esetleg csak a felek szavahihetőségét tudja megerősíteni?*
3. Kérem, ismertesse a felperes családi hátterét!
4. Kérem, jellemezze a felperest!
5. Kérem, ismertesse az alperes családi hátterét!
6. Kérem, jellemezze az alperest!
7. Hogyan, miként gyakorolták a felek a vallásukat?
8. Hol, mikor, milyen körülmények között ismerkedtek meg a felek egymással?
9. Mindkét félnek ez volt az első kapcsolata?
10. Mit tud a felek házasság előtti kapcsolatáról? a, mivel foglalkoztak, b külső ember számára milyen volt a kapcsolatuk, c, beszéltek-e Ön előtt a gyermekáldásról, és mit válaszoltak a felek, d, rákérdezett-e valaki a gyerekáldásra és mit válaszoltak a felek, e, hogyan viszonyultak a felek a gyermekekhez, családban, vendégségben, f, tud-e arról, hogy a felek között a házasság előtt volt-e testi kapcsolat (pl. együttéltek stb.), g, tud-e róla, hallotta-e, hogy a felek védekeztek-e a gyermekáldás ellen?
11. Hogyan vélekedett a felek rokonsága, kívülállók a felek készülő házasságáról? a, nem tartották összeillőnek őket, b, rámenősnek tartották a fiút vagy a lányt, c, két végleges társadalmi környezetből jöttek, d, már jövendőlték a házasság bukását stb.
12. Jelen volt-e a házasságkötéskor? a, Volt-e valami szokatlan, feltűnő? b, Hangzott-e el valami megjegyzés?, c, Ki és mit mondott?

13. Házasságkötés után a felek hogyan éltek? a, milyen volt az anyagi körülményük, b, milyen lakáskörülmények között éltek, c, mivel foglalkoztak, d, rákérdezt-e valaki, hogy mikor lesz gyermekük, e, tettek-e a felek megjegyzést a gyermekáldással kapcsolatban stb.?
14. Tud-e róla, hogy a felek védekeztek-e a gyermekáldás ellen? Felek mondták, másoktól hallotta, tanú írta fel a fogamzásgátlót, ő szolgált ki a gyógyszertárban, együtt mentek az orvoshoz, látta a fél táskájában, ő tanácsolta, a másik fél panaszkodott stb.?
15. Történt-e fogamzás a felek együttléte alatt?
16. Meddig volt kiegyensúlyozott a felek kapcsolata?
17. Ki, mikor és miért vetette fel a házasság felbontásának a gondolatát?
18. Meddig éltek együtt a felek?
19. Szavahihetőnek tartja-e a feleket? Nem elég az igen-nem válasz. *A tanú fejtse ki a nézetét, hogy mire alapozza a vallomását!*
20. Vallomása jól van felvéve?
21. Kíván-e még valamit elmondani? *Hátha nem mert megszólalni, pedig lett volna mit mondania, csak éppen nem kérdezték.*
22. Kérem, tegye le az esküt!
- Dátum:

.....
kötelékvédő⁸²⁰

⁸²⁰ CSORDÁS E., *Házassági perek- gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 50-51.

4. számú iratminta

Kérdőpontok a szakértőkhöz

in causa

.....contra.....

I. Általános

1. Neve, vallása, végzettsége, foglalkozása?
2. Hol és mikor született?
3. Hol lakik?

II. Részleges

1. Szakvéleményét vizsgálat vagy periratok alapján adja?
2. Milyen diagnózist állítana fel a vizsgálat, vagy az iratok alapján?
3. Fönnállt-e betegség, személyiségi zavar stb. a házasságkötés előtt?
4. Örökölt vagy szerzett betegségről, tulajdonságról stb. van szó?
5. Mi a természete a fent említett betegségeknek, személyiségi zavarnak, lelki-, pszichés problémának?
6. Képesnek, alkalmasnak tartja-e felet vagy feleket a házasságra? *Kérem ebbeli szakvéleményét külön oldalon benyújtani szíveskedjék.*

Dátum

kötelékvédő⁸²¹

⁸²¹ CSORDÁS E., *Házassági perek- gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 55.

5. sz. iratminta

Kötelékvédő felkérése

HATÁROZAT⁸²²

Az Esztergom-Budapesti Érseki Bíróság 1984. április 17-én R.P.D. Süllei László előadóbíró előtt hozott 999/1982 TM. számú elsőfokú ítélete, amely F.F. és A. A. 1973. július 19-én a Szent Romualdról elnevezett plébániatemplomban kötött kánoni házasságát incapatas onera matrimonialia assumendi ac adimemplendi ex utraque parte ad mentem CIC c. 1095, N. 3 percímen semmissé nyilvánította.

Főtisztelendő Mons. Dr. Khirer Vilmos bírósági helynök hivatalból az iratokat felterjesztette a Magyar Prímási Bírósághoz.

Miután megállapítottam Bíróságunk illetékességét a Kódex 1425. kán. 1. § 1. pontjának (b) fordulata értelmében, a nevezett kánon 3. §-ban kapott jogomnál fogva, a társas bíróságot –Magyarország Prímásának meghagyásából a megbízott elnöki tisztet magamnak fenntartva, felállítottam, és jelen határozatommal felkérem Dudásné Kass Mária kötelékvédőt az iratok áttanulmányozására, valamint vótumának benyújtására.

Kelt a Bíróság Székhelyén

Mons. Dr. Nagy Imre
mb. elnök

A kiadvány hitelül

Kelt a Bíróság Székhelyén.....

P.H.

.....

bírósági jegyző⁸²³

⁸²² Ha fellebbezésről van szó, úgy ez az irat kimarad.

⁸²³ CSORDÁS E., *Házassági perek- gyakorlati eljárás*, Budapest 2002, 79.